

Beoordeling van de effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit

Monica van Alphen, Nico Polman, Jop Woltjer, Geert Bergsma, Koos Biesmeijer, Diane Bosch, Josien Hendricksen, Nicole Imholz, Allard Jellema, Rolf Michels, Nikki Odenhoven, Ellen Schep, Peter Scholten, Joost Van den Assum, Naomi Van der Hek, Fem Vincken, Chloë de Vries

Beoordeling van de effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit

Monica van Alphen,¹ Nico Polman,¹ Jop Woltjer,¹ Geert Bergsma,² Koos Biesmeijer,³ Diane Bosch,¹ Josien Hendricksen,¹ Nicole Imholz, Allard Jellema,¹ Rolf Michels,¹ Nikki Odenhoven,² Ellen Schep,² Peter Scholten,² Joost Van den Assum,² Naomi Van der Hek,² Fem Vincken,³ Chloë de Vries¹

1 Wageningen Social and Economic Research

2 CE Delft

3 Naturalis Biodiversity Center

Dit onderzoek is uitgevoerd in een consortium van Wageningen Social and Economic Research, CE Delft en Naturalis Biodiversity Center in opdracht van en gesubsidieerd door het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur in het kader van het Beleidsondersteunend onderzoeksthema 'Donkergroene Landnatuur' (projectnummer BO-43-108-051).

Wageningen Social & Economic Research

Wageningen, januari 2026

RAPPORT

2026-011

Alphen, M. Van, N. Polman, J. Woltjer, G. Bergsma, K. Biesmeijer, D. Bosch, J. Hendricksen, N. Imholz, A. Jellema, R. Michels, N. Odenhoven, E. Schep, P. Scholten, J. Van den Assum, N. Van der Hek, F. Vincken, C. de Vries, 2026. *Beoordeling van de effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit*. Wageningen, Wageningen Social & Economic Research, Rapport 2026-011. 182 blz.; 10 fig.; 16 tab.; 29 ref.

In het kader van het mondiale biodiversiteitsraamwerk Kunming-Montreal (COP15, 2022), dat landen via Target 18 verplicht om biodiversiteitsschadelijke subsidies te identificeren (2025) en te hervormen (2030), heeft Nederland zich gecommitteerd aan een inventarisatie in 2025. Deze rapportage gebruikt een brede definitie van subsidies waarbij wordt gekeken naar directe en indirecte subsidies, belastingvoordelen, accijnskortingen, garantstellingen en investeringen. Het onderzoek heeft als doel om de diverse effecten van bestaande subsidies op biodiversiteit systematisch in kaart te brengen en te beoordelen. De bevindingen, die per ministerie (Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijk Ordening (VRO), Ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG)) worden gepresenteerd, laten zien dat de biodiversiteitsimpact van financiële en fiscale rijksmiddelen varieert, waarbij de meerderheid van de subsidies positieve en negatieve effecten heeft. Een systematische benadering is cruciaal om de vaak complexe en indirecte doorwerking via verschillende drukfactoren te begrijpen en inzichtelijk te kunnen maken. Effecten die doorwerken op de drukfactoren, met name grondgebruik, vervuiling en klimaat, spelen een belangrijke rol bij de integrale biodiversiteitseffecten.

Trefwoorden: subsidies, biodiversiteit, natuur, rijksmiddelen, regelingen, assessment, Target 18

Dit rapport is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/708514> of op www.wur.nl/social-and-economic-research (onder Wageningen Social & Economic Research publicaties).

© 2026 Wageningen Social & Economic Research

Postbus 88, 6700 AB Wageningen, T 0317 48 48 88, E info.wser@wur.nl, www.wur.nl/social-and-economic-research. Wageningen Social & Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Dit werk valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel 4.0 Internationaal-licentie.

© Wageningen Social & Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2026

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Social & Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Social & Economic Research is ISO 9001:2015 gecertificeerd.

Wageningen Social & Economic Research Rapport 2026-011 | Projectcode 2382700664

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

Woord vooraf	7
Dankwoord	8
Samenvatting	9
Summary	11
1 Een beoordeling van financiële en fiscale rijksmiddelen	13
1.1 Inzicht in de effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit	13
1.2 Target 18 van het Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework	13
1.3 Subsidies als breed begrip	14
1.4 Inventarisatie van de biodiversiteitseffecten	14
1.5 Biodiversiteit omvat het leven op aarde van variatie binnen en tussen soorten tot complete ecosystemen	15
1.6 Wat doen andere lidstaten?	15
1.7 Effectieve inzet van publieke middelen voor biodiversiteit	16
1.8 Rapporteren over zowel biodiversiteitsschadelijke subsidies als milieuschadelijke subsidies	16
1.9 Een interdepartementaal assessment	16
2 Typen subsidies en selectie voor het assessment	17
2.1 Subsidietypen	17
2.2 Selectie van subsidies voor het assessment	20
2.2.1 Selectiecriteria en uitzonderingen	20
2.2.2 Beschrijving scoping per ministerie	20
2.2.3 Positionering van het ministerie van Financiën in dit onderzoek	21
2.3 Budgettaire omvang per subsidietype	21
3 Aanpak en methodiek: het beoordelen van de biodiversiteitsimpact door experts	23
3.1 Aanpak: expertsessies en analyse door onderzoekers	23
3.2 De beoordeling in schematische stappen	24
3.2.1 De verandering in activiteiten	24
3.2.2 Beoordeling drukfactoren: Biodiversiteitscorekaart	25
3.2.3 Biodiversiteitimpactscore	26
3.2.4 Zekerheidsoordeel	27
3.3 Leeswijzer	28
4 Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	29
4.1 Agrarisch	29
4.1.1 Subsidies GLB en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer	29
4.1.2 Verplaatsing- en beëindigingsubsidies	34
4.1.3 Agrarische adoptiesubsidies	39
4.1.4 Agrarische innovatiesubsidies	46
4.1.5 Programma's agrarische verduurzaming	51
4.1.6 Risico-overdracht agrariërs	59
4.1.7 Fiscale regelingen agrarisch	63
4.2 Marien	70
4.2.1 EMFAF - Installaties voor lagere stikstofuitstoot garnalenvissers	71
4.2.2 EMFAF - Investeren in mosselzaadinvanginstallaties (MZI's)	72
4.2.3 EMFAF - Innovatieve projecten in de aquacultuur	73
4.2.4 Inbestedingsopdracht aan de Rijksrederij	74

4.2.5	Programma Versterking Noordzee ecosysteem	75
4.2.6	Energie-efficiëntieregeling visserij	76
4.3	Bos- en natuurbeheer	77
4.3.1	Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet	78
4.3.2	Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer	79
4.3.3	Programma natuur	80
4.3.4	Programma nationale parken	81
4.3.5	Monitoring en evaluatie (NEM, NDFF, e.d.)	82
4.3.6	Rijksbijdrage Staatsbosbeheer	83
4.3.7	Niet-productieve investering voor niet-landbouwbedrijven	84
5	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	85
5.1	Beoordelingen: Mobiliteit	85
5.1.1	Wegvervoer	85
5.1.2	Openbaar vervoer en spoor	96
5.1.3	Luchtvaart	102
5.1.4	Scheepvaart	106
5.2	Beoordelingen: Water en bodem	111
5.2.1	Subsidierегeling drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire	112
5.2.2	Subsidierегeling innovaties voor waterveiligheid en waterzekerheid	113
5.2.3	Besluit financiële bepalingen bodemsanering – bedrijvenregeling	114
5.2.4	Vrijstelling leidingwaterbelasting voor grootgebruikers	115
5.3	Beoordelingen: Circulaire economie	116
5.3.1	Demonstratie Energie-en Klimaatinnovatie (DEI) Circulaire Economie	117
5.3.2	Tijdelijke subsidieregeling omschakeling naar verwerking circulaire plastics	118
5.3.3	Milieu-investeringsaftrek (MIA) – bedrijfsmiddelen grondstoffen- en watergebruikbesparing	119
6	Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	120
6.1	Gebouwde omgeving	120
6.1.1	Bestaande bouw	120
6.1.2	Nieuwbouw	128
7	Ministerie van Klimaat en Groene Groei	132
7.1	Fossiele brandstofsubsidies: Tariefstructuren in de energiebelasting	134
7.1.1	Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas	135
7.1.2	Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit	136
7.1.3	Belastingvermindering energiebelasting	137
7.2	Fossiele brandstofsubsidies: Vrijstellingen binnen de energie- en kolenbelasting	138
7.2.1	Vrijstelling energiebelasting metallurgische en mineralogische procedés	140
7.2.2	Vrijstelling voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische procedés	141
7.2.3	Vrijstelling voor non-energetisch verbruik van aardgas	142
7.2.4	Vrijstellingen in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch verbruik	143
7.2.5	Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers	144
7.2.6	Raffinaderijvrijstelling energiebelasting	145
7.2.7	Vrijstelling in de energiebelasting voor restgassen die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet	146
7.2.8	Raffinaderijvrijstelling accijns	147
7.2.9	Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking	148
7.2.10	Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking	149
7.3	Fossiele brandstofsubsidies: Compensatieregelingen	150
7.3.1	Teruggaverегeling energiebelasting voor instellingen	151
7.3.2	Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee	152
7.3.3	Gratis verstrekte rechten in het kader van EU-ETS	153
7.3.4	Subsidierегeling indirecte kostencompensatie (IKC)	154

8	Bevindingen beoordelingen	155
8.1	Biodiversiteitsimpactscores en de doorwerking op biodiversiteit	155
8.1.1	Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Positief	156
8.1.2	Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Gemengd, overwegend positief	157
8.1.3	Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Gemengd	159
8.1.4	Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Gemengd, overwegend negatief	160
8.1.5	Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Negatief	161
8.1.6	Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Neutraal	162
8.1.7	Subsidies Geen consensus	163
8.1.8	Advies CBD Rapportage Target 18 op basis van dit assessment	164
8.2	Overkoepelende bevindingen biodiversiteitseffecten van subsidies	165
8.2.1	Inzichten in de relatie tussen (type) subsidies en biodiversiteitseffecten	165
8.2.2	Biodiversiteitsimpactscore en clusters	166
8.2.3	Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	168
8.2.4	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	169
8.2.5	Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	170
8.2.6	Ministerie van Klimaat en Groene Groei	170
8.2.7	Ministerie van Financiën	171
9	Aandachtspunten bij aanpak, interpretatie en methodiek	174
9.1	Reikwijdte en dekking van de bestudeerde subsidies	174
9.2	De meerwaarde van de inventory approach voor het beoordelen van biodiversiteitseffecten	174
9.3	Zekerheidsoordeel; grote overeenstemming, soms met overtuigend, soms met beperkt bewijs	175
9.4	Ervaringen toepassing methodiek	176
10	Slotbeschouwing en aanbevelingen	178
10.1	De meerderheid van de subsidies heeft zowel positieve als negatieve effecten	178
10.2	Tweejaarlijkse cyclus in het kader van Target 18	178
10.3	Dit assessment als input voor het biodiversiteitsvriendelijker maken van subsidies	179
	Bronnen en literatuur	180
	Bijlage 1 Lijst van organisaties van deelnemende experts	182

Woord vooraf

In 2022 zijn 196 landen, waaronder Nederland, gezamenlijk 23 actiedoelen voor 2030 overeengekomen, die bijdragen aan het bereiken van biodiversiteitsherstel in 2050. Deze actiedoelen zijn tijdens een top in Montréal van het VN-Biodiversiteitsverdrag vastgelegd in het 'Global Biodiversity Framework' (GBF). Actiedoel 18 van het GBF bestaat uit twee verschillende subdoelen: het eerste subdoel betreft het identificeren in 2025 van financiële en fiscale prikkels met schadelijke effecten op biodiversiteit; het tweede subdoel betreft het hervormen of afbouwen van prikkels met schadelijke effecten op biodiversiteit. De wereldwijde omvang hiervan bedraagt ten minste \$500 miljard per jaar in 2030, te beginnen met het afbouwen van de meest schadelijke prikkels en het opschalen van positieve prikkels¹. Voor Nederland moet de Rijksoverheid hierover in 2026 rapporteren. In dit kader heeft het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) Wageningen Social & Economic Research (WSER) verzocht de biodiversiteitseffecten te onderzoeken van door de ministeries aangeleverde financiële en fiscale rijksmiddelen. In samenwerking met experts van Wageningen University & Research en externe partners is het onderzoek uitgevoerd.

Dit onderzoek biedt inzicht in de effecten van 102 onderzochte financiële en fiscale rijksmiddelen in Nederland op biodiversiteit en schetst een genuanceerd beeld waarin zowel positieve als negatieve effecten op biodiversiteit worden belicht. Deze inventarisatie vormt een belangrijke basis voor een beter begrip van de wisselwerking tussen financiële en fiscale rijksmiddelen en biodiversiteit. Aan de beoordeelde rijksmiddelen ligt telkens een beleidsdoelstelling ten grondslag die is gericht op een maatschappelijk en/of economisch belang en die meestal geen verband houdt met biodiversiteit. Het onderzoek laat zien dat de inzet van deze rijksmiddelen in verschillende gevallen onbedoeld schadelijke neveneffecten voor biodiversiteit kan hebben. Daarbij beperkt het onderzoek zich nadrukkelijk tot het in kaart brengen van biodiversiteitseffecten en doet het geen uitspraken over de (wenselijkheid van de) onderliggende beleidsdoelstellingen of de effecten op andere, bijv. sociaal-economische, domeinen.

De uitkomsten van dit onderzoeksrapport kunnen dienen als inbreng voor het gesprek over beleid dat positieve effecten op biodiversiteit vergroot en negatieve effecten afbouwt. Dit gesprek vereist (ook) een integraal perspectief dat zowel (de effecten van) individuele rijksmiddelen meeneemt zoals beschreven in dit rapport, alsook de samenhang tussen verschillende rijksmiddelen. Tegelijkertijd is het zeker ook belangrijk om al bij de ontwikkeling van nieuwe financiële en fiscale rijksmiddelen aandacht te hebben voor het voorkomen van schadelijke neveneffecten. Een doelgerichte inzet van rijksmiddelen vraagt om bewuste keuzes, zodat middelen elkaar niet tegenwerken maar juist bijdragen aan biodiversiteit, ecosysteemdiensten en een veerkrachtige economie.

Prof.dr. J. (Joost) de Laat
Algemeen Directeur Social Sciences Group (SSG)
Wageningen University & Research

Ir. O. (Olaf) Hietbrink
Instituutsmanger Wageningen Social & Economic Research
Wageningen University & Research

Dankwoord

Wij danken onze projectpartners CE Delft, in het bijzonder Geert Bergsma, en Naturalis, in het bijzonder Koos Biesmeijer, voor hun inzet en de prettige samenwerking die heeft geleid tot de totstandkoming van de resultaten. CE Delft heeft daarbij een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de gehanteerde methodiek. Onze dank gaat uit naar de experts voor hun deelname aan de expertsessies. Daarnaast danken wij de leden van de Community of Practice Target 18, met vertegenwoordigers van de ministeries van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), Klimaat en Groene Groei (KGG) en Financiën (Fin), en Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), voor hun feedback op de aanpak en de conceptresultaten.

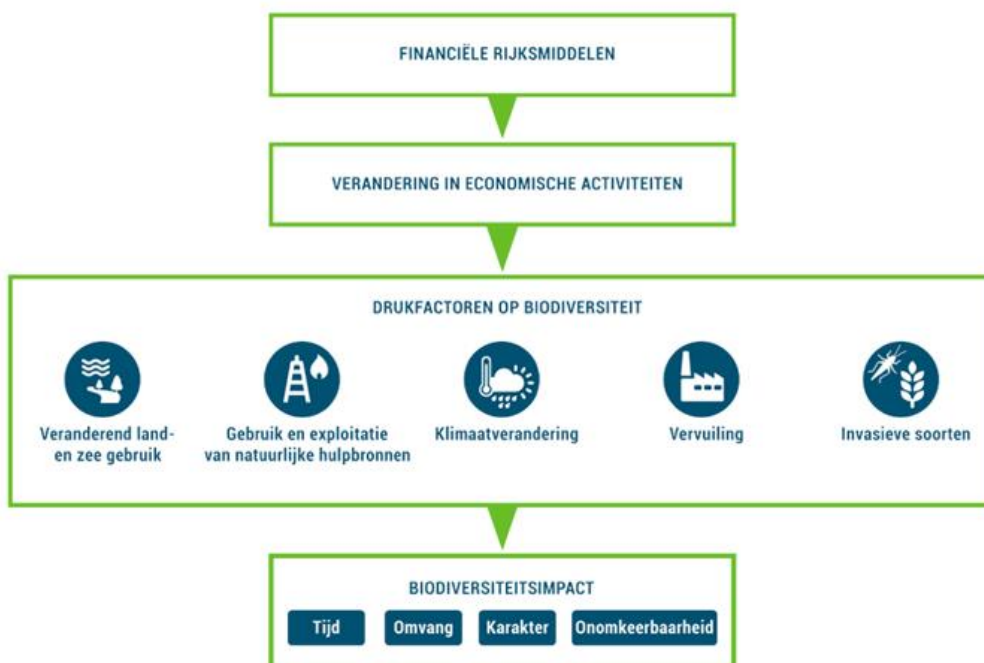
Bijzondere dank gaat uit naar deze Community of Practice Target 18 van de betrokken ministeries voor de afstemming van het onderzoek op het beleidsproces, onder meer door het opzetten van meerdere internationale bijeenkomsten. We danken de beleidsmedewerkers die aan ons werk hebben bijgedragen door kennis te delen en voor de stimulerende discussies. Wij bedanken de (internationale) deskundigen die we tijdens het onderzoeksproces hebben geconsulteerd en de reviewers voor hun bijdrage aan de kwaliteit van de resultaten. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van de rapportage berust vanzelfsprekend bij de auteurs en Wageningen Research.

Samenvatting

In het kader van het mondiale biodiversiteitsraamwerk Kunming-Montreal (COP15, 2022), dat landen via Target 18 verplicht om biodiversiteitsschadelijke subsidies te identificeren (2025) en te hervormen (2030), heeft Nederland zich gecommitteerd aan een inventarisatie in 2025. Dit onderzoek analyseert systematisch de doorwerking van subsidies op biodiversiteit, zowel positief als negatief. We hanteren hierbij een brede definitie van subsidies, die directe en indirecte subsidies, belastingvoordelen, accijnskortingen, garantstellingen en investeringen omvat. Het doel is om de diverse effecten van bestaande subsidies op biodiversiteit systematisch in kaart te brengen en te beoordelen.

De methodologie omvat een wetenschappelijk onderbouwde aanpak (zie Van Alphen et al., 2025) met expertconsultaties om de biodiversiteitsimpact van gesubsidieerde economische activiteiten (beoordeeld op een vijfpuntsschaal) in kaart te brengen. De beoordeelde subsidies hebben een omvang van minimaal vijf miljoen euro en blijven naar verwachting ten minste tot 2028 actief.

Biodiversiteit omvat de variatie in al het leven, inclusief genetische diversiteit binnen soorten, aantallen en diversiteit van soorten, netwerken van soorten en complete ecosystemen. Het assessment gebruikt de vijf drukfactoren van Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) om de mogelijke biodiversiteitsimpact te duiden: veranderd land- en zeegebruik, gebruik en exploitatie van natuurlijke hulpbronnen, klimaatverandering, vervuiling, en invasieve soorten. In dit assessment krijgt iedere subsidie een biodiversiteitimpactscore toegekend die de impact op de drukfactoren samenvat. De mogelijke scores zijn: negatief, gemengd overwegend negatief, gemengd, gemengd overwegend positief, positief, of neutraal. Gemengd betekent dat er zowel positieve als negatieve effecten van subsidies op de drukfactoren zijn geïdentificeerd. Bij neutraal is er geen of een verwaarloosbare impact op biodiversiteit.

Figuur S.1 Schematische weergave aanpak assessment

De beoordeling van de biodiversiteitsimpact van gesubsidieerde economische activiteiten vereist een vergelijking met een referentiesituatie zonder subsidie. De vijfpuntsschaal met toelichting biedt vervolgens voldoende ruimte voor een genuanceerde beoordeling, waarbij in de meeste gevallen consensus werd bereikt. Bij de beoordeling is rekening gehouden met de complexiteit van de subsidie, inclusief specifieke voorwaarden per situatie of gebied. Deze voorwaarden zijn bepalend voor de doorwerking op economische activiteiten. Een systematische benadering is cruciaal om de directe en vaak indirecte doorwerking via verschillende drukfactoren te begrijpen en inzichtelijk te maken, zie figuur S.1.

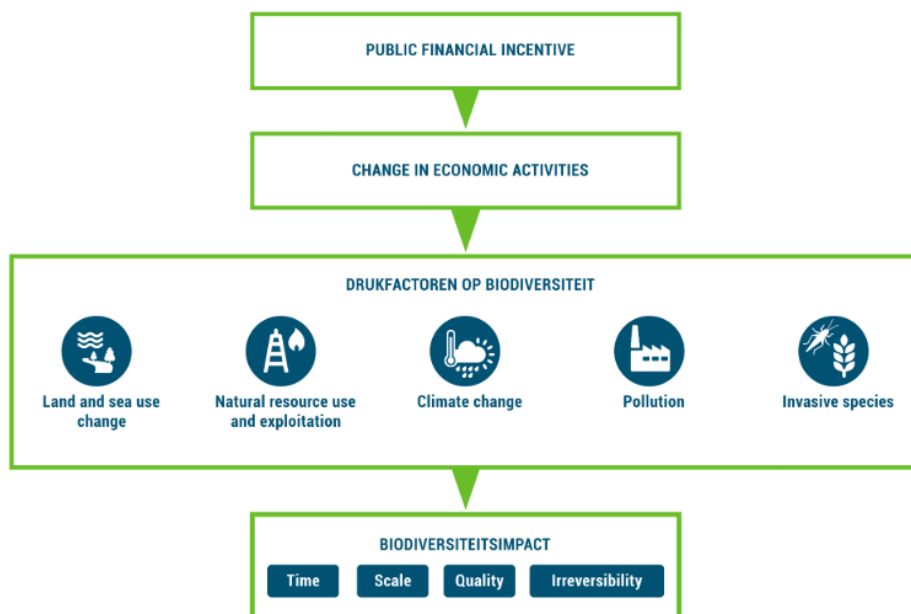
Van de 102 beoordeelde subsidies zijn 19 positief voor biodiversiteit. Vijftig procent van de onderzochte subsidies heeft negatieve effecten op biodiversiteit en zou verbeterd kunnen worden onder Target 18 door de negatieve effecten te mitigeren of de subsidies te elimineren. De negatieve effecten op biodiversiteit komen met name via drukfactoren verandering van land- en zeegebruik, vervuiling en klimaatverandering. De resultaten worden per ministerie gepresenteerd: Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijk Ordening (VRO), Ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG).

Summary

Within the framework of the Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework (COP15, 2022), which obliges countries via Target 18 to identify subsidies harmful to biodiversity (2025) and to reform them (2030), the Netherlands has committed to conducting an inventory in 2025. This study systematically analyses the impact of subsidies on biodiversity, both positive and negative. We use a broad definition of subsidies, which includes direct and indirect subsidies, tax breaks, excise duty reductions, guarantees and investments. The aim is to systematically map and assess the various effects of existing subsidies on biodiversity.

The methodology involves a scientifically based approach (see van Alphen et al., 2025) with expert consultations to map the biodiversity impact of subsidised economic activities (assessed on a five-point scale). The subsidies assessed have a minimum size of five million euros and are expected to remain in place at least until 2028.

Biodiversity refers to the variability among all living organisms, including genetic diversity within species, species abundance and diversity, interspecies interactions, and complete ecosystems. The assessment uses the five direct drivers of biodiversity loss of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) to indicate the potential biodiversity impact: land and sea use change, use and exploitation of natural resources, climate change, pollution, and invasive species. In this assessment, each subsidy is assigned a biodiversity impact score that summarises its impact on the drivers of biodiversity loss. The possible scores are: negative, mixed mostly negative, mixed, mixed mostly positive, positive, or neutral. Mixed means that both positive and negative effects of subsidies on the direct drivers have been identified. Neutral means that there is no, or only a negligible, impact on biodiversity.

Figure S.1 Schematic overview of the assessment approach

Assessing the biodiversity impact of subsidised economic activities requires a comparison with a counterfactual. The five-point scale with explanatory notes then provides sufficient room for a nuanced assessment, with consensus being reached in most cases. The assessment takes into account the complexity of the subsidy scheme, including specific conditions for each situation or area. These conditions determine how the subsidy affects economic activities. A systematic approach is essential to understand and make visible the direct and often indirect impacts through various pressure factors; see Figure S.1.

Nineteen of the 102 assessed subsidies are positive for biodiversity. Fifty per cent of the subsidies examined have negative effects on biodiversity and could be improved under Target 18 by mitigating the negative effects or eliminating the subsidies. The negative impacts on biodiversity arise mainly through the drivers of change of land and sea use, pollution, and climate change. The results are presented by ministry: Ministry of Agriculture, Fisheries, Food Security and Nature (LVVN), Ministry of Infrastructure and Water Management (IenW), Ministry of Housing and Spatial Planning (VRO), and Ministry of Climate and Green Growth (KGG).

---

1 Een beoordeling van financiële en fiscale rijksmiddelen

1.1 Inzicht in de effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit

Financiële en fiscale rijksmiddelen, waaronder subsidies en belastingvoordelen, worden ingezet ter ondersteuning van maatschappelijke doelstellingen. Deze middelen dragen bijvoorbeeld bij aan de bevordering van voedselzekerheid, het verbeteren van het ondernemersklimaat en het versterken van de internationale concurrentiepositie van Nederland. Echter, deze financiële prikkels kunnen onbedoelde neveneffecten hebben op het milieu en de leefomgeving, waaronder biodiversiteit.

De biodiversiteit in Nederland staat onder druk, zie Naturalis (2025). Aangezien een gezonde en diverse natuur van cruciaal belang is voor een duurzame leefomgeving en gezondheid van ecosystemen op de lange termijn, is het van belang om inzicht te krijgen in de effecten van financiële en fiscale Rijksmiddelen op biodiversiteit. Dit inzicht vormt de basis voor onderbouwde beleidsmaatregelen waarbij maatschappelijke doelen, inclusief de bescherming van de biodiversiteit, zijn meegenomen. Momenteel ontbreekt het aan een structureel afwegingskader aan de voorkant van het besluitvormingsproces dat effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit adequaat in kaart brengt. Dit leidt ertoe dat neveneffecten op biodiversiteit optreden en preventieve bijsturing beperkt blijft.

Dit onderzoek beoogt de doorwerking van meer dan honderd Nederlandse financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit systematisch in kaart te brengen. Hierbij zijn zowel positieve als negatieve effecten geanalyseerd. Deze inventarisatie vormt de basis voor een beter begrip van de impacts van financiële en fiscale rijksmiddelen op biodiversiteit. Op basis van de onderzoeksresultaten kan worden beoordeeld of, en in welke mate, aanpassing van bestaande financiële en fiscale rijksmiddelen noodzakelijk is om negatieve effecten op biodiversiteit te mitigeren en positieve effecten te versterken. Door deze inzichten te benutten, kunnen publieke middelen beter worden afgestemd ter ondersteuning van een duurzame en toekomstbestendige leefomgeving.

1.2 Target 18 van het Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework

Nederland is niet het enige land dat de financiële en fiscale rijksmiddelen onderzoekt op hun mogelijke effecten op biodiversiteit. Dit onderwerp krijgt wereldwijd steeds meer aandacht, waarbij landen hun beleidsmaatregelen en subsidiëring evalueren. In december 2022 werd tijdens de 15e bijeenkomst van de Conferentie van Partijen (COP) bij het Verdrag inzake biologische diversiteit van de Verenigde Naties het mondiale biodiversiteitsraamwerk Kunming-Montreal aangenomen. Met 23 streefdoelen biedt dit raamwerk een mondiale visie op een wereld die in 2050 in harmonie met de natuur leeft.

Nederland heeft zich gecommitteerd aan het Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework van het VN biodiversiteitsverdrag (CBD), waar Target 18 (identificeer 'Biodiversity Harmful Incentives' in 2025 en zorg ervoor dat ze biodiversiteitsvriendelijk zijn in 2030) onderdeel van is. Om aan Target 18 uitvoering te geven, werkt het Rijk aan een inventarisatie van de biodiversiteit effecten van financiële en fiscale rijksmiddelen in 2025. Dat gebeurt door middel van dit onderzoek. Het Rijk stelt zich ten doel om in 2030 de subsidies biodiversiteitsvriendelijker te hebben gemaakt. Daarbij worden biodiversiteitsvriendelijke subsidies opgeschroefd en de voor biodiversiteit schadelijke subsidies omgebogen of afgebouwd.

TARGET 18
Reduce Harmful Incentives
by at Least \$500 Billion per Year, and
Scale Up Positive Incentives for Biodiversity

Identify by 2025, and eliminate, phase out or reform incentives, including subsidies, harmful for biodiversity, in a proportionate, just, fair, effective and equitable way, while substantially and progressively reducing them by at least 500 billion United States dollars per year by 2030, starting with the most harmful incentives, and scale up positive incentives for the conservation and sustainable use of biodiversity.

Figuur 1.1 Beschrijving doelstelling van Target 18 <https://www.cbd.int/gbf/targets/18>

1.3 Subsidies als breed begrip

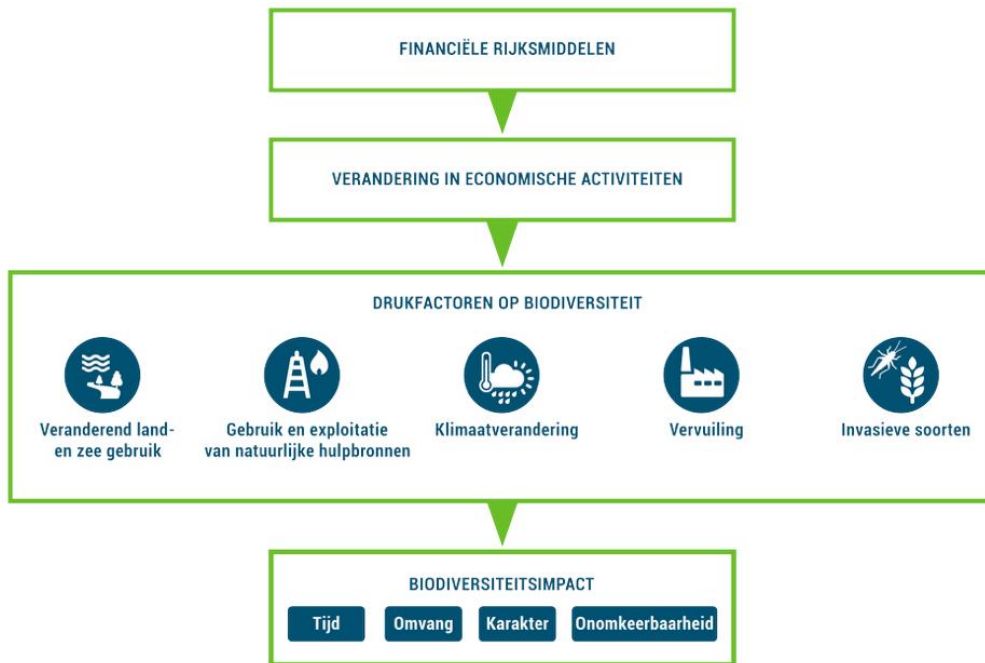
In de nationale beleidscontext van dit onderzoek wordt de term financiële en fiscale rijksmiddelen gehanteerd, waarmee middelen uit de Rijksbegroting worden bedoeld. In dit rapport zullen we deze middelen aanduiden met de term subsidies, omdat dit begrip beter aansluit bij de gangbare terminologie in internationale beleids- en onderzoekscontexten. Binnen het kader van Target 18 wordt gesproken over 'incentives', een brede term voor prikkels die gedrag beïnvloeden. Dit onderzoek richt zich uitsluitend op financiële en fiscale rijksmiddelen. Andere instrumenten, zoals inkoop of regulering, vallen buiten de reikwijdte van deze analyse.

Als we over subsidies spreken, gaat dit over subsidies in de brede betekenis van het woord: het gaat niet alleen om directe overdrachten aan marktdeelnemers zoals bedrijven of consumenten, maar ook om indirecte overdracht, fiscale regelingen, gedeelde overheidsinkomsten via belastingvoordelen en risico-overdracht naar de overheid. De selectie van subsidies is gebaseerd op de Rijksbegrotingsposten van 5 miljoen euro of meer, met subsidies die ten minste actief blijven tot 2028. Deze benadering borgt dat de belangrijkste subsidies die de biodiversiteit mogelijk beïnvloeden, zijn meegenomen in de analyse en dat er handelingsperspectief is voor beleidsaanpassingen. De selectie is geen onderdeel van het onderzoek, maar aangeleverd door de ministeries.

1.4 Inventarisatie van de biodiversiteitseffecten

Een systematische beoordeling op biodiversiteit van Nederlandse rijksmiddelen heeft niet eerder plaatsgevonden. Dit onderzoek is gebaseerd op een wetenschappelijk onderbouwde en internationaal getoetste methode. Biodiversiteitsimpact wordt in kaart gebracht op basis van de verandering van economische activiteiten, zie figuur 1.2. Het hanteert een 'inventarisatiebenadering' gericht op het verzamelen van de directe en indirecte effecten van subsidies op biodiversiteit, zowel in Nederland als internationaal en zowel positief als negatief. Deze inventarisatie van effecten resulteert in een oordeel van de biodiversiteitsimpact van de subsidie: negatief, gemengd overwegend negatief, gemengd, gemengd overwegend positief, positief, of neutraal.

Het onderzoek is gebaseerd op methodiek en protocol zoals uitgewerkt in Van Alphen et al. (2025). In dit onderzoek is het protocol toegepast om aanwezige kennis op basis van expertconsultaties samen te voegen, resulterend in een inventarisatie per subsidie. Deze aanpak biedt een waardevolle balans tussen inventarisatie van een groot aantal subsidies en een systematische analyse van de impact van subsidies op biodiversiteit. Hierdoor kan binnen de beschikbare tijd en middelen een overzicht worden gepresenteerd zonder dat een uitputtende literatuurstudie per subsidie noodzakelijk is.

Figuur 1.2 Schematische weergave van aanpak in dit onderzoek

1.5 Biodiversiteit omvat het leven op aarde van variatie binnen en tussen soorten tot complete ecosystemen

Biodiversiteit omvat de variatie in al het leven op aarde, en wordt in de wetenschap gedefinieerd als de diversiteit van levende organismen afkomstig uit alle bronnen, inclusief terrestrische, mariene en andere aquatische ecosystemen. Het Intergovernmental Science Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) heeft in 2019 de volgende definitie van biodiversiteit gepresenteerd:

‘Biodiversity is the variability among living organisms from all sources including terrestrial, marine and other aquatic ecosystems and the ecological complexes of which they are a part. This includes variation in genetic, phenotypic, phylogenetic, and functional attributes, as well as changes in abundance and distribution over time and space within and among species, biological communities and ecosystems.’

Deze definitie onderstreept dat biodiversiteit meer is dan de variatie in soorten alleen. Het betreft ook de genetische diversiteit binnen soorten en de variatie tussen verschillende ecosystemen. Biodiversiteit omvat zowel aantallen als de diversiteit van soorten. Bij de beoordeling van de effecten van subsidies is het van belang niet enkel te kijken naar de invloed op de wereldwijde soortenrijkdom, maar ook naar de effecten op lokale biodiversiteit en in de tijd, zoals op de kwaliteit van ecosystemen, water- en bodembiodiversiteit. Dit assessment maakt gebruik van de vijf drukfactoren die door IPBES zijn geïdentificeerd als bepalend voor biodiversiteitsverlies: veranderd land- en zeegebruik, gebruik van natuurlijke hulpbronnen, klimaatverandering, vervuiling en invasieve soorten.

1.6 Wat doen andere lidstaten?

In dit onderzoek vindt kennisuitwisseling plaats met andere Europese landen die al werken aan het in kaart brengen van de effecten van subsidies op biodiversiteit. Deze internationale samenwerking biedt waardevolle inzichten, ondersteunt de toepassing van best practices en draagt bij aan de nationale uitvoering van Target 18 van het Kunming- Montreal Global Biodiversity Framework. Nationale assessments zijn eerder uitgevoerd in onder andere Frankrijk, Duitsland, Italië, Finland, Zweden en Zwitserland. Deze onderzoeken hanteerden een

---

andere methodiek; de inzichten en lessen daaruit zijn meegenomen in de richtlijnen van de OESO (2022) en de opzet en uitvoering van dit onderzoek.

1.7 Effectieve inzet van publieke middelen voor biodiversiteit

Een belangrijk beleidsdoel in het kader van het assessment is het effectiever inzetten van publieke financiële middelen. Daarbij staat het verminderen van schadelijke subsidie-effecten centraal, evenals het versterken van positieve impulsen voor biodiversiteit. Op dit moment zijn er subsidies verstrekt met negatieve effecten op biodiversiteit. Tegelijkertijd moeten er aanvullende publieke middelen worden ingezet voor herstelmaatregelen. Dit leidt tot een zogenoemde 'funding gap', zoals benoemd in Target 18 van het mondiale biodiversiteitskader.

Door financiële middelen meer integraal in te zetten, kunnen biodiversiteitsdoelen beter worden bereikt. Dit komt niet alleen de natuur ten goede, maar versterkt ook de economie, de leefomgeving en de samenleving als geheel. Daarbij staat één vraag cruciaal: hoe weet je wat het effect van financiële middelen op biodiversiteit is? Inzicht in deze effecten maakt het mogelijk om beleid beter af te stemmen en publieke middelen meer integraal aan te wenden. Dit draagt uiteindelijk bij aan het herstel van biodiversiteit en een hogere kwaliteit van de leefomgeving.

1.8 Rapporteren over zowel biodiversiteitsschadelijke subsidies als milieuschadelijke subsidies

Naast het onderzoek in het kader van Target 18 van het CBD (Convention on Biological Diversity), dat in OESO-verband wordt uitgevoerd en zich richt op subsidies die schadelijk zijn voor biodiversiteit, vraagt de Europese Commissie (EC) de lidstaten om uiterlijk in 2025 te rapporteren over de zogenaamde milieuschadelijke subsidies (Environmentally Harmful Subsidies). De definitie en de drukfactoren die de Europese Commissie hanteert voor milieuschadelijke subsidies komen sterk overeen met die van de OESO voor biodiversiteitsschadelijke subsidies. Dit biedt de mogelijkheid om de resultaten van dit onderzoek niet alleen te gebruiken voor de nationale rapportage over biodiversiteit, maar ook voor de rapportage aan de Europese Commissie over milieuschadelijke subsidies.

Op basis van de bevindingen uit dit assessment kan Nederland een nationale rapportage opstellen die voldoet aan zowel de eisen van het VN-biodiversiteitsverdrag (CBD) met betrekking tot biodiversiteitsschadelijke subsidies, als de vereisten van de Europese Commissie met betrekking tot milieuschadelijke subsidies. Dit biedt een integrale benadering die bijdraagt aan het behalen van zowel de nationale als de Europese doelstellingen op het gebied van biodiversiteits- en milieubehoud. Deze nationale rapportage vindt tweejaarlijks plaats. Daarnaast dienen lidstaten in het kader van de Natuurherstelverordening in 2026 een format in te vullen voor hun nationale herstelplannen, waarin zij aangeven hoe zij voornemens zijn schadelijke subsidies te hervormen. Dit assessment levert ook voor deze verplichting relevante input.

1.9 Een interdepartementaal assessment

Dit rapport biedt een analyse van de effecten van subsidies op biodiversiteit voor verschillende ministeries, te weten: het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LNV), het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), en het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG).

Elk ministerie wordt afzonderlijk behandeld in de verschillende hoofdstukken van dit rapport. Hoofdstuk 2 beschrijft de gehanteerde subsidietypen en onderbouwt de selectiecriteria voor het assessment. Hoofdstuk 3 beschrijft de toegepaste methodiek. In de hoofdstukken 4 tot en met 7 wordt de impact van specifieke subsidies op biodiversiteit per ministerie geëvalueerd. De overkoepelende bevindingen van het onderzoek worden gepresenteerd in hoofdstuk 8. Hoofdstuk 9 bevat de discussie; de conclusies en aanbevelingen volgen in hoofdstuk 10.

2 Typen subsidies en selectie voor het assessment

In dit onderzoek is een brede definitie van subsidies gehanteerd. Dit hoofdstuk licht toe welke subsidietypen in het assessment zijn beoordeeld. Ook wordt ingegaan op de scopingfase: de selectiecriteria die zijn gehanteerd bij de keuze van subsidies die in het onderzoek zijn meegenomen.

2.1 Subsidietypen

Er zijn verschillende interpretaties van het begrip subsidie binnen de context van schadelijke subsidies. De definitie van OESO wordt het meest gebruikt:

'In het algemeen is een subsidie het resultaat van een overheidshandeling die consumenten of producenten een voordeel biedt om hun inkomen te verhogen of hun kosten te verlagen.'
(OECD, 2025).

Subsidies omvatten meer dan alleen de expliciete overdracht van financiële middelen van de overheid naar marktdeelnemers; ze betreffen ook indirecte overdrachten en andere typen (Brink et al., 2024). In dit onderzoek worden verschillende subsidietypen onderscheiden, bepaald door de manier van toekenning (zie tabel 2.1). De categorie waarin een subsidie wordt verleend – bijvoorbeeld als directe betaling, als indirecte overdracht van middelen of via een fiscale regeling – beïnvloedt niet alleen de wijze waarop het primaire beleidsdoel wordt gestimuleerd, maar ook de mogelijke impact op biodiversiteit. De ontvangers van subsidies, de marktdeelnemers, kunnen huishoudens, bedrijven en andere organisaties zijn zoals stichtingen en verenigingen. Naast marktdeelnemers zijn er ook overheidsorganisaties, zoals de Rijksrederij en Staatsbosbeheer.

Tabel 2.1 Voorbeelden van subsidies per subsidietype

Typen subsidies	Voorbeelden
Directe overdracht	Gerichte overdrachten aan marktdeelnemers (bedrijven, huishoudens) en andere organisaties, zoals Staatsbeheer of de Rijksrederij, voor operationele en consumptieve activiteiten. Daarnaast overdrachten voor beleidsondersteunend onderzoek, overheidsprogramma's en overdrachten voor adoptie en innovatie.
Indirecte overdracht	Maatregelen zoals minimumprijzen voor producenten, lage consumentenprijzen of handelsbelemmeringen zoals invoerheffingen.
Fiscale regelingen	Het belastingstelsel kent verschillende fiscale regelingen die de belastingopbrengst verminderen, zoals aftrekposten, vrijstellingen, heffingskortingen en verlaagde tarieven.
Gederfde overheidsinkomsten	De overheid biedt eigendommen of diensten – zoals land, infrastructuur of hulpbronnen – gratis of tegen gereduceerd tarief aan.
Overdracht van risico naar de overheid	Borgstellingen, verzekeringen of overdracht van milieukosten naar de overheid

In het restant van deze paragraaf zullen we de subsidietypen verder toelichten.

Directe overdracht van middelen

Overheden verstrekken directe overdrachten aan marktdeelnemers om investeringen mogelijk te maken of om kosten te dekken van specifieke activiteiten. Deze betalingen zijn meestal tijdelijk van aard en kunnen gericht zijn op economische versterking of beleidsdoelen zoals duurzaamheid (OECD, 2022). De impact van directe overdrachten op biodiversiteit hangt sterk af van het effect op economische activiteiten van de financiële overdracht. Voorbeelden zijn steun aan de landbouwproductiviteit binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), de modernisering van vissersvloten of directe financiering van sectoren als de

---

windindustrie of luchtvaart. Hoewel deze subsidies vaak gericht zijn op economische groei, kunnen ze – afhankelijk van hun vormgeving – biodiversiteitsimpact hebben (Withana et al., 2012).

Directe subsidies kunnen biodiversiteitsdoelen ondersteunen, bijvoorbeeld door investeringen in onderzoek en ontwikkeling van technologieën zoals regeneratieve landbouw of ecologische monitoring. Ook kunnen ze het doel hebben om de adoptie van duurzame praktijken versnellen, zoals natuurvriendelijke landbouwmethoden en elektrische voertuigen. Rechtstreekse betalingen aan terrein behorende organisaties dragen bij aan natuurbeheer, terwijl staatsbedrijven of investeringsfondsen die actief zijn in bijvoorbeeld bosbeheer of waterzuivering, strategische biodiversiteitsdoelen kunnen bevorderen.

Directe overdracht van overheidsmiddelen kan technologische ontwikkeling en duurzame transitie stimuleren, maar de biodiversiteitsimpact is vaak moeilijk te beoordelen. Dit geldt met name voor innovatiesubsidies, die nieuwe technologieën stimuleren waarvan de biodiversiteitseffecten pas op langere termijn duidelijk worden (Van den Bergh, 2024).

Binnen deze categorie wordt in dit assessment onderscheid gemaakt naar het doel van de overdracht:

- Directe overdracht – Overdracht marktdeelnemers en andere organisaties voor operationele en consumptieve activiteiten
- Directe overdracht – Adoptie versnellen
- Directe overdracht – Innovatie ondersteunen
- Directe overdracht – Kennisontwikkeling

De eerste subcategorie gaat om het stimuleren van operationele en consumptieve activiteiten van marktdeelnemers en subsidies voor overdrachten aan uitvoeringsorganisaties. Dit betreft bijvoorbeeld inkomensvoorslagen of eco-regelingen voor agrariërs en de zorg- en huurtoeslag en bijdragen voor energierekening. In deze categorie vallen overheidsprogramma's; een samenhangend geheel van beleidsmaatregelen, instrumenten en activiteiten waarmee de overheid een maatschappelijk doel nastreeft. De overdrachten naar Staatsbosbeheer of de Rijksrederij vallen ook onder deze categorie.

De andere drie subtypen gaan over investeringen in innovaties en kennisontwikkeling. Waar adoptiesubsidies gericht zijn op het versnellen van bestaande duurzame technologieën met een directe en vaak goed meetbare impact, ligt dit anders bij subsidies voor kennisontwikkeling en innovatie. De effecten van deze subsidies zijn minder voorspelbaar en hangen sterk af van latere toepassing, marktdynamiek en beleidskaders. Sommige investeringen in onderzoek en ontwikkeling resulteren in breed toegepaste technologieën die aanzienlijke milieuwinst opleveren. Andere innovaties blijven beperkt in gebruik of blijven uiteindelijk commercieel niet levensvatbaar (OECD, 2022). De impact van subsidies voor kennisontwikkeling en innovatie op biodiversiteit is daarom sterk afhankelijk van externe factoren, zoals de mate waarin schadelijke praktijken daadwerkelijk worden vervangen, en de ondersteuning vanuit beleid en markt.

- Dergelijke subsidies zijn doorgaans afgestemd op specifieke fasen van het innovatieproces. Om deze fasen te structureren, wordt gebruikgemaakt van de schalen voor Technology Readiness Levels (TRL) en Societal Readiness Levels (SRL) (zie tabel 2.2). De TRL-schaal loopt van TRL 1 (fundamenteel onderzoek) tot TRL 9 (volledig marktrijpe technologie) en geeft de technologische volwassenheid van een innovatie aan. Tijdens hun ontwikkeling doorlopen innovaties meerdere TRL-niveaus. Subsidies die zich richten op de lagere TRL-fasen brengen automatisch meer onzekerheid met zich mee, ook bij de beoordeling van hun potentiële biodiversiteitsimpact. In deze vroege stadia is het immers nog onduidelijk hoe de technologie uiteindelijk toegepast zal worden, en welke effecten dit zal hebben op natuurlijke systemen.
- In het assessment zijn zowel adoptiesubsidies als innovatiesubsidies opgenomen. Voor innovatiesubsidies is een zekere mate van onzekerheid in de beoordeling van biodiversiteitsimpact dan ook onvermijdelijk. Subsidies voor kennisontwikkeling en onderzoek zijn buiten het assessment gehouden en worden afzonderlijk behandeld in een aparte notitie.

Tabel 2.2 *Technical Readiness Level subsidietype*

Subsidietype	TRL-bereik	Kenmerkende activiteiten	Verandering economische activiteiten	Mate van onzekerheid
Kennisontwikkeling	TRL 1 tot en met 4	Fundamenteel en toegepast onderzoek, kennisopbouw en verkenning van oplossingsrichtingen	Afwezig of zeer indirect	Hoog (onzeker)
Innovatiesubsidie	TRL 5 tot en met 7	Ontwikkeling, validatie en demonstratie van nieuwe technologieën, producten of diensten	Potentieel op lange termijn	Middelmatig tot hoog (onzeker)
Adoptiesubsidie	TRL 8 en 9	Implementatie, opschaling en toepassing van bewezen innovaties in de praktijk	Directer effect op kortere termijn	Laag (relatief zeker)

Indirecte overdracht van middelen

Indirecte subsidies beïnvloeden prijsvorming en marktdynamiek via maatregelen zoals minimumprijzen voor producenten, lage consumentenprijzen of handelsbelemmeringen zoals invoerheffingen. Deze marktinterventies zorgen voor een prijsverschil tussen binnenlandse en internationale markten, wat leidt tot een overdracht van middelen van consumenten en belastingbetalers naar producenten (Withana et al., 2012).

Ze verlagen vaak de productiekosten, bijvoorbeeld door goedkopere inputs of vrijstellingen. Voorbeelden hiervan zijn gesubsidieerd voedsel in publieke instellingen, prijsprikkels voor elektriciteit uit afvalverbranding of invoerheffingen die duurzame alternatieven bevorderen (Withana et al., 2012). Dergelijke maatregelen kunnen duurzame productie stimuleren, maar ook leiden tot overexploitatie of marktverstoringen, bijvoorbeeld bij lage prijzen voor water of brandstof (TEEB, 2009).

Fiscale voordelen

Fiscale voordelen omvatten belastingkortingen, vrijstellingen van betaling van belastingen of uitstel van betaling, waarmee de kosten voor specifieke activiteiten worden verlaagd. Dit kan bijvoorbeeld gaan om productieafhankelijke steun, btw-vrijstellingen op inputs of subsidies gekoppeld aan landbouwgrond of veestapels. Sommige fiscale maatregelen zijn gericht op natuurbeheer, emissiereducties in de mobiliteitssector, of duurzaam landgebruik, maar fiscale voordelen voor fossiele brandstoffen of intensieve landbouw kunnen biodiversiteit juist onder druk zetten (OECD, 2022).

Gederfde overheidsinkomsten

Gederfde overheidsinkomsten ontstaan wanneer de overheid eigendommen of diensten – zoals land, infrastructuur of hulpbronnen – gratis of tegen gereduceerd tarief aanbiedt. Denk aan het goedkoop verhuren van overheidsgrond of infrastructuur voor economische activiteiten. Dit kan efficiëntie en bedrijvigheid stimuleren, maar ook leiden tot verlies van publieke waarde en ondermijning van biodiversiteitsvriendelijke prikkels (Withana et al., 2012).

Overdracht van risico naar de overheid

De overheid kan financiële risico's overnemen via kredietsteun, garanties, verzekeringen of het dragen van milieukosten. Dit verlaagt risico's voor bedrijven en kan hun toegang tot kapitaal verbeteren. Overheidsverzekeringen dekken bijvoorbeeld natuurrampen of sectorcrises. Ook het financieren van milieusanering of langdurige monitoring behoort hiertoe. Hierdoor kunnen prikkels tot zorgvuldig handelen verminderen en negatieve effecten op biodiversiteit ontstaan (OECD, 2022; BIOFIN, 2024).

2.2 Selectie van subsidies voor het assessment

De selectie van subsidies voor het assessment is gedaan door de ministeries op basis van aangeleverde richtlijnen. Hierbij is een brede benadering gehanteerd:

- Er is op voorhand geen selectie gemaakt op basis van verwachte biodiversiteitsimpacts; alle relevante subsidies zijn in het assessment meegenomen, ongeacht of er een positieve, negatieve of neutrale impact wordt verwacht.
- De belangrijkste sectoren in dit kader, volgens de OESO – landbouw, bouw en constructie, visserij, bosbouw, energie, water, infrastructuur en transport – zijn meegenomen door de betreffende ministeries te betrekken.

Voor alle ministeries zijn zoveel mogelijk dezelfde selectiecriteria gebruikt.

2.2.1 Selectiecriteria en uitzonderingen

- De selectie van subsidies is in eerste instantie gebaseerd op de Rijksbegroting. Over het algemeen zijn subsidies met een jaarlijks budget van meer dan 5 miljoen euro en een looptijd tot 2028 meegenomen. Voor de fiscale rijksmiddelen is de Miljoenennota 2024 de basis.
- In dit assessment zijn geen subsidies beoordeeld die vallen onder de categorie indirecte overdracht van middelen. Dergelijke subsidies betreffen meestal prijsinterventies via invoertarieven, quota of exportbeperkingen. Omdat de beleidsverantwoordelijkheid hiervoor grotendeels buiten de scope van de betrokken ministeries valt, zijn deze subsidies buiten beschouwing gelaten.
- Subsidies voor kennisontwikkeling en onderzoeksinstituten zijn in dit assessment enkel meegenomen voor het ministerie van LNVN. Deze uitgaven zijn beleidsmatig relevant en vaak omvangrijk en worden gekarakteriseerd hun diversiteit en lange doorlooptijd.

2.2.2 Beschrijving scoping per ministerie

Naast bovenstaande selectiecriteria zijn er per ministerie aanvullende keuzes gemaakt op basis van beleidsrelevantie, beschikbare capaciteit en data. Verschillen zitten met name in hoeveel subsidies in deze fase van het assessment zijn meegenomen. Dit heeft invloed op de interpretatie van de resultaten. De subsidies die nu nog niet meegenomen zijn per ministerie kunnen in een vervolgasessment worden beoordeeld.

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LNVN)

De 47 subsidies die voor LNVN zijn beoordeeld bestaan uit: directe overdracht van middelen, fiscale rijksmiddelen, borgstellingen, specifieke uitkeringen (SPUK) die via decentrale overheden worden besteed, en uitgaven voor programma's en uitvoeringstaken. Daarnaast kwamen ook subsidies voor onderzoek, onderwijs en groeifondsen in de scoping naar voren. Deze subsidies zijn niet in deze rapportage opgenomen, omdat de methodiek niet goed toepasbaar bleek op dit type subsidies. Dit heeft te maken met de omvang, de diversiteit en de complexiteit van deze subsidies. Daarom wordt over deze subsidies in een addendum apart gerapporteerd.

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)

Voor IenW zijn 29 subsidies geselecteerd voor het assessment. Uitgaven voor programma's en uitvoeringstaken van de overheid zijn niet meegenomen. Algemene fiscale voordelen die sectoroverstijgend zijn – zoals de zelfstandigenaftrek of de kleinschaligheidsinvesteringsaftrek – zijn eveneens uitgesloten. Voor IenW zijn ook infrastructurele investeringen meegenomen in het assessment. Deze infrastructurele investeringen omvatten directe uitgaven aan publieke infrastructuur, zoals wegen, sporen en fietsenstallingen.

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO)

Voor VRO zijn 9 subsidies geselecteerd voor het assessment. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft eerder vooruitlopend op een uitgebreide analyse een interne quickscan uitgevoerd naar acht belangrijke regelingen rond wonen in 2023. Deze selectie bestond uit fiscale regelingen, subsidieregelingen en specifieke uitkeringen. Deze selectie is gebaseerd op de financiële omvang en de impact op de fysieke leefomgeving. Hierbij zijn een aantal regelingen niet meegenomen, zoals de SPUK Nationaal programma lokale warmtetransitie, directe overdrachten en enkele financieringsstromen van het Rijksvastgoedbedrijf. In het assessment is de selectie van BZK overgenomen voor regelingen die nog actief

zijn in 2025, en is de omvangrijkste financiële regeling van het ministerie van VRO, de hypotheekrenteaftrek, toegevoegd.

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG)

De selectie is gebaseerd op bijlage 25 van de Miljoenennota 2024 en bijlage 23 van de Miljoenennota 2025. Hierin staan overzichten van de door de overheid geïdentificeerde fossiele brandstofsubsidies. Per subsidie is gekeken of deze al in het assessment voor andere ministeries terugkomt (bijvoorbeeld IenW en LVVN). Dit bleek voor 12 van de 29 subsidies het geval, de overige 17 subsidies zijn in dit hoofdstuk meegenomen.

2.2.3 Positionering van het ministerie van Financiën in dit onderzoek

In het assessment zijn 35 fiscale rijksmiddelen meegenomen (zie 8.2.7). Voor deze subsidies geldt een gedeelde verantwoordelijkheid tussen het sectorale ministerie en het ministerie van Financiën. Het ministerie van Financiën vormt geen apart hoofdstuk in het onderzoek; de fiscale subsidies zijn gepresenteerd bij het ministerie met de inhoudelijke verantwoordelijkheid.

2.3 Budgettaire omvang per subsidietype

In dit assessment wordt het voor 2024 begrote bedrag gerapporteerd voor de betreffende subsidie. Voor fiscale regelingen buiten de begroting om (off-budget) is hierbij uitgegaan van het budgettaire belang zoals opgenomen in de bijlage *Fiscale regelingen bij de Miljoenennota 2024*. Dit bedrag geeft een indicatie van de financiële omvang van een subsidie, maar biedt geen volledig beeld. De werkelijke uitgaven kunnen afwijken van het begrote bedrag; bovendien kan het budget in 2024 bij meerjarige subsidies relatief laag uitvallen vanwege een opstartfase.

De financiële omvang van een subsidie zegt op zichzelf weinig over de milieueffecten ervan. Kleine subsidies kunnen aanzienlijke milieuschade veroorzaken, terwijl grote subsidies een relatief beperkte impact kunnen hebben. De impact van een subsidie hangt voornamelijk af van de manier waarop zij productie- en consumptiepatronen beïnvloedt, de bijbehorende emissies, veranderingen in grondgebruik en het verbruik van natuurlijke hulpbronnen, en de mate waarin bodem, waterkwaliteit en het gehele ecosysteem worden aangetast. Dit benadrukt het belang van een insteek zoals in dit assessment, waarbij niet alleen het budgettaire volume, maar vooral de ecologische en economische gevolgen centraal staan bij het prioriteren van hervormingen (BIOFIN, 2024; OECD, 2022).

In tabel 2.3 staat informatie over de omvang van de bedragen per subsidietype.

Tabel 2.3 Budgettaire omvang per subsidietype en ministerie in het assessment

Subsidietype	Ministerie van LVVN		Ministerie van IenW		Ministerie van VRO		Ministerie van KGG	
	Aantal	Budget en mln. euro's	Aantal	Budget en mln. euro's	Aantal	Budget en mln. euro's	Aantal	Budget en mln. euro's
Directe overdracht	36	2.249	20	378	7	1.426		
w.v. Overdracht marktdeelnemers [...]	20	1.992	8	205				
w.v. Adoptie versnellen	10	182	10	167	7	1.426		
w.v. Innovatie ondersteunen	6	75	2	6				
Fiscale regelingen	8	2.609	9	10.816	1	11.192	17	13.964
Overdracht van risico naar de overheid	3	90			1	44		
TOTAAL	47	4.948	29	11.194	9	12.662	17	13.964

---

3 Aanpak en methodiek: het beoordelen van de biodiversiteitsimpact door experts

Voor dit assessment is een methodiek en assessmentprotocol ontwikkeld door Wageningen Social & Economic Research, CE Delft en Naturalis. Het assessmentprotocol is beschreven in *Operationalising the assessments of impacts of subsidies on biodiversity: an assessment protocol for the Netherlands* (Alphen et al., 2025).

In dit hoofdstuk staat achtereenvolgens een beschrijving van de aanpak, de methodiekstappen en een leeswijzer.

3.1 Aanpak: expertsessies en analyse door onderzoekers

Expertsessies gebaseerd op een protocol

De beoordeling van de geïnventariseerde biodiversiteitseffecten per subsidie is uitgevoerd in expertsessies met vijf onafhankelijke experts. De betrokken experts – een combinatie van (milieu)economen en ecologen – zijn geselecteerd op basis van hun specifieke expertise. Zij maken deel uit van een 'pool van experts' die bestaat uit meer dan tachtig onafhankelijke professionals. De experts zijn afkomstig van onder meer Wageningen University & Research, CE Delft, Naturalis, diverse Nederlandse universiteiten, TNO, Deltares en de Ecologische Autoriteit. Zie bijlage 1 voor een lijst van de organisaties waar de deelnemende experts werkzaam zijn.

Borging van onafhankelijkheid van de expertcommissie

Het onderzoek werd uitgevoerd binnen een consortium van Wageningen Social & Economic Research, CE Delft en Naturalis. Binnen dit consortium stelde het onderzoeksteam voor iedere subsidie een expertcommissie samen met vier tot zes experts. De volgende aspecten waren belangrijk bij het samenstellen van de expertcommissies:

- *onafhankelijkheid*
Deskundigen die betrokken zijn bij het beoordelingsproces hebben geen (commerciële) belangen bij de subsidies die ze beoordelen (bijvoorbeeld niet-gouvernementele organisaties (ngo's), kennis- en adviesbureaus, of publieke onderzoeksinstellingen).
- *diversiteit van expertise*
Deskundigen moeten worden geselecteerd op basis van hun expertisegebieden, zoals terrestrische of mariene ecosystemen, en subsidies beoordelen die relevant zijn voor deze categorieën.

Het is essentieel dat de experts en de betrokkenen van de expertcommissies onafhankelijk opereren en dat er geen (schijn van) persoonlijke of zakelijke betrokkenheid is bij de subsidie.

Interventiologica en afstemming beleid

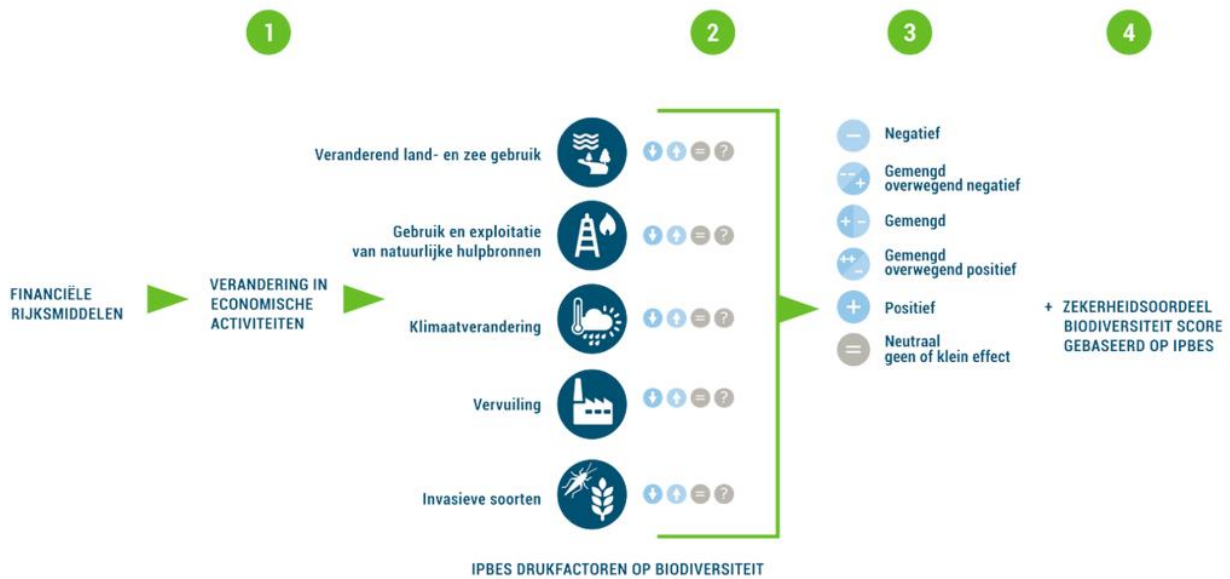
Ter voorbereiding van de expertsessies is per subsidie de interventiologica in kaart gebracht, op basis van door beleidsmakers ingevulde fiches. Daar waar nodig zijn door de onderzoekers aanvullende literatuur en relevante evaluaties toegevoegd. In de voorbereiding is beleid waar relevant geconsulteerd. Beleidsmakers hebben de informatie aangevuld, gevalideerd en aanvullende input geleverd. Ook bij het bepalen van de referentie ('counterfactual') van de beoordeling wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met het huidige beleid.

Protocol stappen voor uniformiteit in beoordeling

Om uniformiteit in de beoordeling te waarborgen, worden voor elke regeling dezelfde protocolstappen doorlopen. De structuur van het protocol (zie Van Alphen et al., 2025) is gebaseerd op het zogenoemde IDEA-protocol, waarin methodische stappen zijn vastgelegd die leiden tot een zorgvuldig onderbouwd expertoordeel. De opinies van experts worden geaggregeerd door middel van de consensusmethodiek. De beoordeling richt zich op de hoofdlijnen, waarbij subsidies niet in onderlinge samenhang worden beschouwd.

3.2 De beoordeling in schematisch stappen

De beoordeling van subsidies bestaat uit vier stappen, die schematisch zijn weergegeven in figuur 3.1.

Figuur 3.1 Beoordeling van subsidies op biodiversiteit in vier stappen (groene cijfers): (1) bepalen verandering in economische activiteiten; (2) beoordeling doorwerking activiteiten in afzonderlijke drukfactoren; (3) integrale beoordeling; en (4) vaststellen van zekerheidsoordeel (zie Van Alphen et al., 2025)

De eerste stap betreft een inventarisatie van de verwachte veranderingen in economische activiteiten ten opzichte van de referentiesituatie. In de tweede stap wordt beoordeeld hoe deze veranderingen doorwerken op de afzonderlijke drukfactoren. Per drukfactor wordt aangegeven of de impact naar verwachting toeneemt (negatief voor biodiversiteit), afneemt (positief voor biodiversiteit), neutraal is, of onbekend blijft. De derde stap omvat een integrale beoordeling: op basis van de verwachte invloed op de vijf drukfactoren kennen experts een totaalscore toe op een vijfpuntsschaal, variërend van positief tot negatief, met als extra categorie 'neutraal' wanneer geen duidelijke relatie met biodiversiteit kan worden vastgesteld. De vierde en laatste stap is het vaststellen van het zekerheidsoordeel. Elke stap wordt hieronder toegelicht.

3.2.1 De verandering in activiteiten

De eerste stap in de beoordeling betreft het vaststellen van de verandering in economische activiteiten als gevolg van de subsidie. Daarbij gelden de volgende aandachtspunten:

- *vergelijking met de referentie*

De verandering in activiteiten wordt vastgesteld ten opzichte van een referentie, oftewel de hypothetische situatie waarin de subsidie niet beschikbaar is. Deze referentiesituatie houdt, waar mogelijk, rekening met het geldende overheidsbeleid en is per subsidie afzonderlijk gespecificeerd.

- *focus op activiteiten*

De beoordeling richt zich op de economische activiteiten die door de subsidie worden beïnvloed. Binnen de reikwijdte van dit onderzoek is in veel gevallen geen gebruikgemaakt van daadwerkelijke implementatiegegevens, maar is het oordeel gebaseerd op de verwachte activiteiten die voortvloeien uit de doelstelling van de subsidie. De inventarisatie van activiteiten is breed en bestaat zowel uit directe activiteiten (bijvoorbeeld verandering productie in Nederland) als indirecte activiteiten (bijvoorbeeld verandering van ketenactiviteiten, verschuivingseffecten of effecten op de mondiale productie).

- *doorwerking van subsidievoorwaarden*

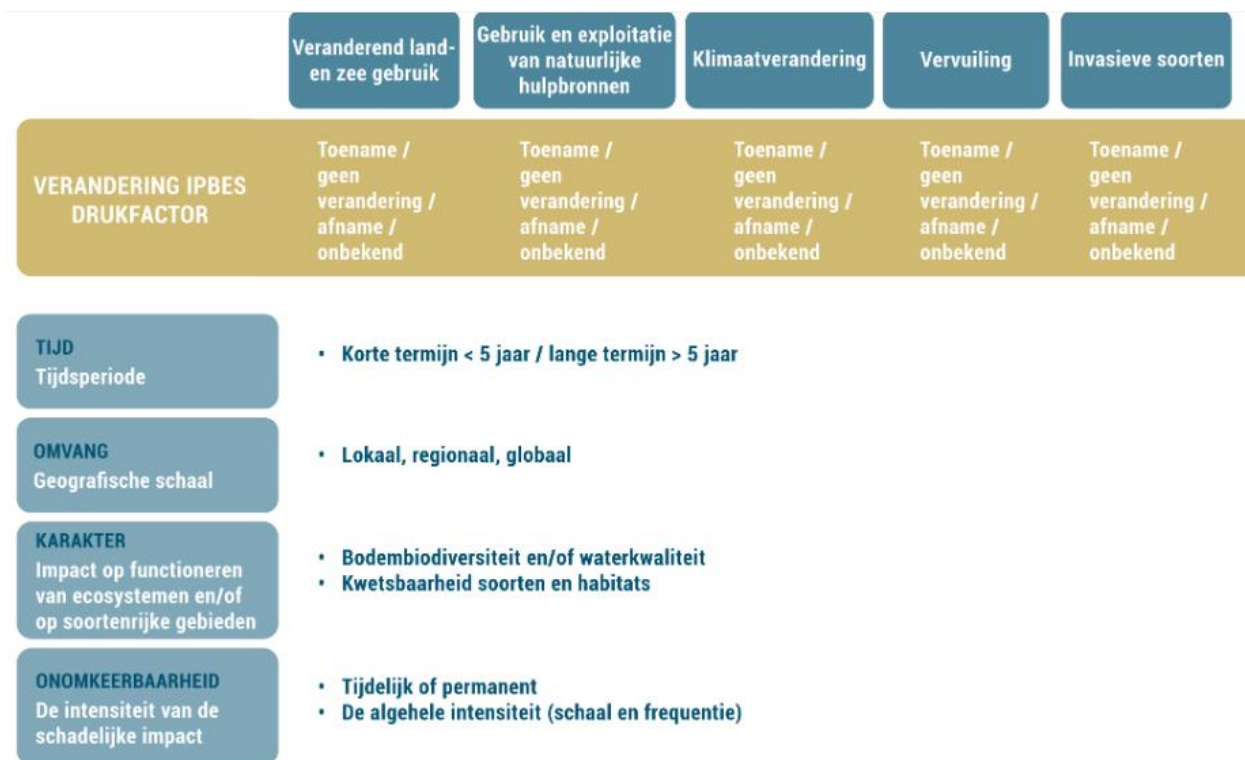
De specifieke voorwaarden die aan de subsidie zijn verbonden, beïnvloeden de aard en omvang van de gesubsidieerde activiteiten. Deze voorwaarden zijn daarom meegenomen in de beoordeling — bijvoorbeeld de locaties in Nederland waar de activiteiten plaatsvinden.

- *gebruik van economische onderbouwing en evaluaties*

Waar mogelijk is gebruikgemaakt van economische data en prijselasticiteiten ter onderbouwing van de verwachte veranderingen in activiteiten, evenals van bestaande evaluaties.

3.2.2 Beoordeling drukfactoren: Biodiversiteitscorekaart

De tweede stap in de beoordeling betreft de analyse van de wijze waarop de economische activiteiten de vijf drukfactoren beïnvloeden. In het kader van dit assessment is de Biodiversiteitsscorekaart ontwikkeld. Deze scorekaart (zie figuur 3.2) biedt een overzicht van de verschillende drukfactoren die, volgens IPBES (2019), van invloed zijn op de biodiversiteit. Daarbij wordt ook gekeken naar de tijdsduur, omvang, aard en intensiteit van de impact. De Biodiversiteitsscorekaart fungeert tijdens expertsessies als handvat bij de totstandkoming van de beoordeling en biedt een gemeenschappelijk beeld van de aanpak van de beoordeling. Om het beoordelingsproces te ondersteunen, is de scorekaart ook gedigitaliseerd. Experts kunnen deze tijdens de sessies invullen via een online survey, waarmee zij hun oordeel over de verschillende drukfactoren systematisch onderbouwen.

Figuur 3.2 De Biodiversiteitscorekaart; zie Van Alphen et al. (2025)

De vijf drukfactoren van biodiversiteitsverlies, zoals gedefinieerd door IPBES (2019, 2024), vormen de kolommen van de Biodiversiteitsscorekaart. Een toename van een drukfactor duidt op een negatieve impact op biodiversiteit. De interpretatie en toepassing van deze drukfactoren is nader uitgewerkt in de gebruikte methodiek (Van Alphen et al., 2025). De invulling van de drukfactoren door IPBES is gebaseerd op wereldwijde analyses van biodiversiteitsverlies en reflecteert een gemiddelde over alle ecosystemen en regio's wereldwijd. Bij het beoordelen van de biodiversiteitscore van Nederlandse subsidies zijn echter vooral drukfactoren op lokale en regionale schaal van belang. Daarom zijn de drukfactoren gespecificeerd voor de Nederlandse context (zie tabel 3.1).

Tabel 3.1 Symbolen en voorbeelden van drukfactoren

Drukfactor	Voorbeelden
	Veranderd land- en zeegebruik heeft betrekking op de kwaliteit van terrestrische en aquatische gebieden. Daarbij gaat het zowel om de omvang als de intensiteit van het gebruik van land en zee. Voorbeelden zijn afname omvang van natuurgebieden, versnippering van natuurgebieden, ontbreken natuurlijke elementen in het landschap, aanleg van biobrandstofgewassen, duurzaam of niet-duurzaam bosbeheer (bijvoorbeeld monoculturen vs. gemengde bossen), landbouwintensivering met toename in bodembewerking, implementeren van kruidenrijke graslanden, ruimtebeslag voor infrastructuur, afname van kwelders en zeegrasvelden in de Waddenzee, recreatiedruk in kwetsbare mariene natuurgebieden.
	Gebruik en exploitatie van natuurlijke hulpbronnen gaat over het exploiteren van natuurlijke hulpbronnen voor menselijk gebruik. Voorbeelden zijn lage grondwaterstanden door landbouw en drinkwaterwinning, onttrekking van grondwater in natuurgebieden, mijnbouw, winning van fossiele brandstoffen, overexploitatie van visbestanden, recreatie die zorgt voor verstoring van soorten wat tot sterfte van soorten kan leiden.
	Klimaatverandering betreft de uitstoot van broeikasgassen. Het gaat hier met name om impact van de drukfactor in het kader van mitigatie, en niet adaptatie. Voorbeelden van hoe menselijk handelen hier aan bijdraagt is het uitstoten van broeikasgassen door bijvoorbeeld (fossiel) energieverbruik in de glastuinbouw, uitstoot van machines voor constructie of transport van materialen en personeel.
	Vervuiling gaat over het vervuilen van ecosystemen, bijvoorbeeld door vervuiling van bodem- of watersystemen. Voorbeelden zijn stikstofemissies (landbouw, verkeer, industrie), verzuring, bodemverontreiniging (onder andere door restproduct van gewasbeschermingsmiddelen of chemische productie), luchtvervuiling (onder andere fijnstof, ammoniak), waterverontreiniging (onder andere door medicijnresten, microplastics, restproduct mest), (zwerf)afval.
	Invasieve soorten betreft het verstoren van een ecosysteem doordat een bepaalde soort het natuurlijke evenwicht in het ecosysteem verstoort. Voorbeelden zijn veelal (exotische) soorten die worden meegebracht via transport (wegen, rivier, zee) naar gebieden elders, of soorten die geïntroduceerd zijn en inheemse flora en fauna verstoren (zoals de rivierkreeft die zorgt voor ondermijning waterkwaliteit en waterplanten en de Japanse duizendknoop die inheemse flora verdringt). Door het verbeteren van de kwaliteit en de weerbaarheid van ecosystemen hebben invasieve soorten minder kans voor het verstoren, bijvoorbeeld door het verbeteren van milieukwaliteit.

De Biodiversiteitscorekaart maakt gebruik van vier impactindicatoren. Bij het beoordelen van de impact van activiteiten op biodiversiteit wordt, naast de drukfactoren, ook gekeken naar vier aanvullende kenmerken van het effect:

- *tijdsduur*
Wordt het potentiële effect verwacht op de korte termijn (binnen 5 jaar) of op de lange termijn (langer dan 5 jaar)?
- *locatie*
Is de impact lokaal, regionaal, of heeft deze gevolgen op mondiale schaal? Bij lokale biodiversiteitsimpact gaat het om impact op de schaal van natuurgebieden, gemeenten. Bijvoorbeeld directe ingrepen in landschapselementen of habitats, effecten op micro-ecosystemen. Regionale biodiversiteitsimpact speelt op de schaal van provincies, landschapsregio's, Natura 2000-gebieden en rivierdelta's. Daarbij kun je denken aan systeemveranderingen op landschapsschaal, effecten op ecologische netwerken, effecten op soortverspreiding en effecten op bodembiodiversiteit en waterkwaliteit.
- *karakter*
In welke mate beïnvloedt de activiteit het functioneren van ecosystemendiensten en de soortenrijkdom?
- *onomkeerbaarheid*
Is het effect tijdelijk en omkeerbaar, of leidt het tot permanente schade aan biodiversiteit? Daarnaast wordt de intensiteit van het effect ingeschat, bijvoorbeeld op basis van de schaal en frequentie waarmee het optreedt.

3.2.3 Biodiversiteitimpactscore

In de derde stap wordt aan elke subsidie een 'biodiversiteitsimpactscore' toegekend. Deze score wordt vastgesteld door de expertcommissie op basis van een consensusmethodiek. De Biodiversiteitsscorekaart en de analyse van drukfactoren ondersteunen dit proces en fungeren als leidraad, maar de uiteindelijke waardering berust op het gezamenlijke kwalitatief oordeel van de experts. Er is dus geen rekenkundige koppeling tussen de afzonderlijke scores op de scorekaart en de biodiversiteitsimpactscore.

De biodiversiteitsimpactscore kent zes classificaties, zie tabel 3.2.

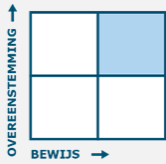
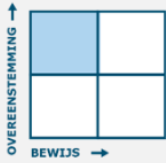
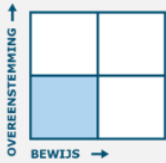
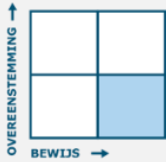
Tabel 3.2 Classificaties biodiversiteitimpactscore en gebruikte symbolen

	Positief De subsidie heeft uitsluitend of overwegend positieve effecten op biodiversiteit.
	Gemengd, overwegend positief De subsidie heeft zowel positieve als negatieve effecten, waarbij de positieve overheersen.
	Gemengd De subsidie heeft zowel positieve als negatieve effecten op biodiversiteit.
	Gemengd, overwegend negatief De subsidie heeft zowel negatieve als positieve effecten, waarbij de negatieve overheersen.
	Negatief De subsidie heeft uitsluitend of overwegend negatieve effecten op biodiversiteit.
	Neutraal (geen significante of kleine effecten) Er zijn geen significante biodiversiteitseffecten vastgesteld. De effecten zijn afwezig, niet significant of de significante effecten zijn klein.
	Geen consensus Er is geen consensus bereikt in de expertcommissie over de biodiversiteitsimpactscore.

3.2.4 Zekerheidsoordeel

In de vierde en laatste stap krijgt iedere biodiversiteitsimpactscore van de experts ook een zekerheidsoordeel mee, gebaseerd op de beoordelingssystematiek van het Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES, 2019, 2024). Deze zekerheidsbeoordeling helpt om de mate van vertrouwen in de onderliggende gegevens en de consensus onder experts aan te geven. De classificatie wordt weergegeven in tabel 3.3.

Tabel 3.3 Zekerheidsoordeel biodiversiteitsimpactscore op basis van IPBES

	Veel bewijs en grote overeenstemming Er is zowel veel empirisch bewijs als een hoge mate van overeenstemming tussen experts. Dit duidt op sterke wetenschappelijke onderbouwing van de impactscore. De resultaten zijn in meerdere, onafhankelijke studies bevestigd. Dit oordeel geeft een hoge mate van zekerheid aan.
	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming Hoewel het beschikbare empirische bewijs beperkt is, bestaat er brede consensus onder experts over de aard en richting van de impact. Er is mogelijk nog behoefte aan meer data of studies, maar de deskundigen achten de conclusie desalniettemin betrouwbaar.
	Beperkt of geen bewijs en weinig overeenstemming Er is beperkt empirisch bewijs en/of de bestaande studies spreken elkaar tegen. Toch is er wel enige mate van overeenstemming onder experts. Dit oordeel wijst op onzekerheid in de onderliggende gegevens, waardoor voorzichtigheid geboden is bij het interpreteren van de impactscore.
	Veel bewijs maar weinig overeenstemming Ondanks dat er relatief veel empirisch bewijs beschikbaar is, bestaat er weinig tot geen overeenstemming onder experts over de interpretatie van deze gegevens. Dit duidt op een omstreden of complexe kwestie, waarbij verdere analyse of onderzoek nodig is om tot duidelijke conclusies te komen.

Door deze zekerheidsbeoordelingen toe te voegen aan de biodiversiteitsimpactcores, wordt transparanter gemaakt in hoeverre de scores gebaseerd zijn op wetenschappelijk bewijs of juist nog onzekerheden bevatten.

3.3 Leeswijzer

Opbouw van de rapportage

De beoordeling per subsidie per ministerie is op hoofdlijnen opgenomen in de desbetreffende hoofdstukken van dit rapport. Per ministerie zijn een aantal clusters beoordeeld (zie tabel 3.4).

Tabel 3.4 Opbouw rapportage per ministerie en per cluster

Hoofdstuk	Ministerie	Clusters
Hoofdstuk 4	Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	 Agrarisch Marien Bos- en natuurbeheer
Hoofdstuk 5	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	 Mobiliteit Water en bodem Circulaire economie
Hoofdstuk 6	Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke ordening	 Bouw
Hoofdstuk 7	Ministerie van Klimaat en Groene Groei	 Fossiele brandstofsubsidies

De hoofdstukken 8-10 in deze rapportage presenteren overkoepelende bevindingen, een discussie en een slotbeschouwing met aanbevelingen.

De onderliggende argumentatie en achtergrondinformatie bij deze beoordelingen zijn uitgewerkt in afzonderlijke fiches in een aanvullend [achtergrondrapport](#). Deze zijn niet opgenomen in dit rapport.

Duiding van de bevindingen

De bevindingen zijn gebaseerd op het oordeel van expertcommissies. Er is gebruikgemaakt van een inventarisatie van economische activiteiten ten opzichte van de referenties en de daaruit volgende verandering van drukfactoren. Vervolgens is puur gekeken naar biodiversiteitimpact. Een oordeel negatief duidt op een met name negatieve impact van de verandering van economische activiteiten in relatie tot biodiversiteit. Daarnaast betreft dit een kwalitatieve analyse, waarin geen berekeningen zijn gemaakt. Op deze manier dienen de beoordelingen te worden geïnterpreteerd.

Afbakening van de rapportage

Deze rapportage dient als een systematisch toetsing van de biodiversiteitseffecten en toewijzing van een Biodiversiteitimpactscore van diverse subsidies. Dit onderzoek is input voor vervolgstappen voor beleid.

4 Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Dit hoofdstuk is de rapportage van het ministerie LVVN. Bij LVVN zijn de subsidies in drie clusters gerapporteerd: Agrarisch (paragraaf 4.1), Marien (paragraaf 4.2) en Bos- en natuurbeheer (paragraaf 4.3). Het cluster Agrarisch is onderverdeeld in zeven subclusters met samenhangende subsidies.

4.1 Agrarisch

De agrarische subsidies uit 4.1 zijn gerapporteerd in de volgende subclusters:

- 4.1.1 Subsidies GLB en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer
- 4.1.2 Verplaatsing- en beëindiging subsidies
- 4.1.3 Agrarische adoptiesubsidies
- 4.1.4 Agrarische innovatiesubsidies
- 4.1.6 Programma's agrarische verduurzaming
- 4.1.5 Risico-overdracht agrariërs
- 4.1.7 Fiscale regelingen agrarisch

De subclusters worden toegelicht in de volgende paragrafen.

4.1.1 Subsidies GLB en Agrarisch Natuur-en Landschapsbeheer

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	GLB-basisbetaling	338	Gemengd, overwegend negatief	4.1.1.1
	Eco-regeling	152	Gemengd, overwegend positief	4.1.1.2
	Vestigingssteun jonge landbouwers	75	Gemengd	4.1.1.3
	Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb)	120	Gemengd, overwegend positief	4.1.1.4

De subsidies in dit cluster zijn directe overdrachten aan agrariërs. Bedrijven kunnen aanspraak maken op meerdere subsidies uit dit cluster. Het zijn relatief grote regelingen, gemeten in omvang van het budget. Bijna alle agrariërs in Nederland maken aanspraak op één of meerdere van deze subsidies. De regelingen bevatten veelal voorwaarden die raken aan biodiversiteit, zowel op positieve als negatieve manieren. De financiering van deze subsidies komt grotendeels uit Europa, maar de allocatie van gelden over verschillende regelingen en de exacte vormgeving ervan worden bepaald door de lidstaten zelf. Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en is ingegaan per 1 januari 2023.

De beoordelingen op biodiversiteit zijn wisselend. Een toelichting op het oordeel per subsidie kan in de desbetreffende paragrafen worden gevonden.

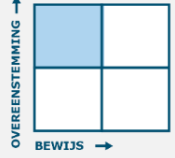
4.1.1.1 GLB-basisbetaling

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 338 (2024)	De <i>GLB-basisbetaling</i> biedt inkomenssteun aan agrariërs die voldoen aan regelgeving- en beheereisen en Goede Landbouw- en Milieucondities (GLMC's), zoals het in gebruik hebben van subsidiabele landbouwgrond en het naleven van duurzaamheids- en vergroeningsverplichtingen. Het doel van deze inkomenssteun is het bijdragen aan een veerkrachtige landbouwsector, met oog op voedselzekerheid op de lange termijn, een diverse landbouw en een economisch duurzame productie.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	Veel bewijs en grote overeenstemming
 ↑	 ?	 ?	 ?	 ?	
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Gemengd, overwegend negatief 		<p>De <i>GLB-basisbetaling</i> biedt financiële steun aan agrariërs binnen het bestaande landbouwsysteem, zonder fundamentele verandering te stimuleren. De Goede Landbouw- en Milieucondities (GLMC's) en aanvullende eisen inzake bedrijfsvoering voorzien in randvoorwaarden op bedrijfsniveau.</p> <p>De impact of de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> is beoordeeld als negatief. De regeling houdt de bestaande druk op landgebruik in stand omdat financiële ondersteuning ertoe leidt dat ook minder rendabele percelen in gebruik blijven. Het effect op de drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> is onbekend. GLMC-vereisten, zoals bodembedekking (GLMC 6) en het gebruik van groenbemesters, verbeteren de bodemstructuur en verminderen nutriëntenverliezen. Tegelijkertijd versterkt de basisbetaling mede de gangbare landbouw, wat de druk op natuurlijke hulpbronnen kan vergroten. Het effect op de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> is onbekend, maar ook hier geldt dat de regeling een productiesysteem met relatief hoge emissies ondersteunt. De impact op <i>Vervuiling</i> is onduidelijk. Het voortzetten van hetzelfde productiesysteem kan leiden tot blijvende of toenemende uitspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Dit verhoogt de milieudruk, al kunnen voorwaarden binnen de bepalingen van het GLB, zoals het beheer van bufferstroken, deze druk deels beperken.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend negatief</i>. Hoewel deze subsidie in theorie positieve effecten op de biodiversiteit zou kunnen hebben – bijvoorbeeld via de Geïntegreerde Landbouw- en Milieuvorwaarden (GLMC's) – is zij in de praktijk voornamelijk gericht op algemene inkomenssteun. De prikkel tot verduurzaming van de agrarische sector is daarbij afwezig of zeer beperkt en vergelijkbaar met de referentie.</p>			

4.1.1.2 Eco-regeling

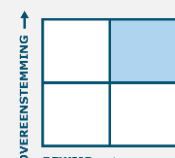
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 152 (2024)	Met de <i>ecoregeling</i> stimuleert en ondersteunt de overheid verduurzaming van de landbouw (gedragsverandering op bedrijfsniveau). Landbouwers selecteren zelf uit een keuzemenu eco-activiteiten, gerelateerd aan vijf doelen (het verbeteren van klimaat, bodem en lucht, water, landschap en biodiversiteit). Door middel van een puntensysteem is het doel om een integrale verduurzaming op bedrijfsniveau te bewerkstelligen.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend positief 	<p>De <i>ecoregeling</i> resulteert naar verwachting in een toename van duurzame landbouwpraktijken op bedrijfsniveau zoals het aanleggen van bufferstroken, het toepassen van niet-kerende grondbewerking en het verhogen van het aandeel rustgewassen.</p> <p>De impact op de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> is een afname omdat de regeling kan bijdragen aan verduurzaming van agrarisch grondgebruik. Het effect op <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> is onbekend, afhankelijk van het kunstmestgebruik bij eco-activiteiten. Voor <i>Klimaatverandering</i> zijn de effecten relatief klein, maar eco-activiteiten, zoals groenbedekking, kunnen bijdragen aan het behoud van bodemorganische stof, wat positief kan zijn voor het klimaat. De impact op <i>Vervuiling</i> is afhankelijk van de keuzes van agrariërs. Zo kunnen vanggewassen en bufferstroken stikstofuitspoeling verminderen, maar intensief gebruik van middelen bij rustgewassen kan de milieudruk verhogen. De effecten op <i>Invasieve soorten</i> zijn onbekend, bijvoorbeeld de impact van voedselbossen is potentieel negatief bij de keuze voor niet-inheemse soorten.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd overwegend positief</i>.</p> <p>De <i>ecoregeling</i> levert een positieve bijdrage aan de biodiversiteit, zij het in beperkte mate. De regeling is gericht op bedrijfsniveau; de impact op regionaal of landschapsniveau is onzeker. Het gebiedsgerichte aspect is onvoldoende geborgd waardoor de impact op landschapsniveau beperkt blijft.</p>				

4.1.1.3 Vestigingssteun jonge landbouwers

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 75 (2024)	De <i>Vestigingssteun jonge landbouwers</i> (leeftijd tijdens aanvraag 16–39 jaar) stimuleert de bedrijfsovername of het starten van een agrarisch bedrijf. De aanvrager dient een geldig bedrijfsplan te hebben opgesteld. Het doel van deze regeling is om generatievernieuwing in de landbouw te bevorderen. Door financiële ondersteuning kunnen jonge landbouwers beter omgaan met risicofactoren zoals hoge overnamesommen, beperkte beschikbaarheid van landbouwgrond en stijgende grondprijzen.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Gemengd 		<p>De subsidie <i>Vestigingssteun jonge landbouwers</i> stimuleert de bedrijfsovername van landbouwbedrijven door jonge landbouwers (leeftijd 16-39 jaar). De impact op de vijf de drukfactoren wordt als onbekend beoordeeld omdat niet duidelijk is welke keuzes jonge bedrijfseigenaren na de overname daadwerkelijk zullen maken.</p> <p>Hoewel jonge boeren in theorie kunnen bijdragen aan biodiversiteitswinst, is er geen garantie dat dit gebeurt. De regeling bevat geen <i>checks and balances</i> om duurzaam beheer af te dwingen; duurzaamheidsplannen hoeven slechts te worden opgenomen in het bedrijfsplan maar niet aantoonbaar te worden uitgevoerd. Hierdoor blijft het huidige landbouwsysteem in belangrijke mate in stand. Experts gaven aan dat jonge boeren bij de start van hun bedrijf vooral streven naar economisch rendement. Dit vergroot de kans dat zij inzetten op schaalvergroting en/of intensivering omdat dit binnen het huidige economische systeem vaak het meest rendabel is.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: Gemengd. Deze score wordt gegeven omdat er zowel een toename als afname van de druk zou kunnen optreden. Hoewel er aanwijzingen zijn dat jonge boeren vaak kiezen voor intensivering is er ook onzekerheid over hoe het grondgebruik en de bedrijfsvoering zich zouden ontwikkelen in een situatie zonder deze regeling. In combinatie met de beperkte zekerheid over de daadwerkelijke keuzes van jonge boeren na overname en het ontbreken van een verplichting om duurzaamheidsplannen daadwerkelijk uit te voeren, leidt dit tot het uiteindelijke oordeel.</p>			

4.1.1.4 Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Bos- en natuurbeheer</p>	Directe overdracht	€ 120 (2024)	Het <i>Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer</i> is een subsidie voor collectieven van agrariërs en beheerders van landbouwgrond voor het toepassen van beheermaatregelen op, of aanpalend, landbouwgrond ter versterking van cultuurhistorisch landschap en versterking van soorten op landbouwgrond die onderdeel uitmaken van de Vogel- en Habitatrictlijn (VHR). Het ANLb wordt ook ingezet voor water- en klimaatdoelen door het versterken van de biotische waterkwaliteit, het tegengaan van uitstoot van broeikasgassen en (met name) klimaatadaptatie.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p>Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer zorgt voor een toename van de toepassing van beheermaatregelen op landbouwgrond en aangrenzende gebieden. Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Vervuiling</i>. Beide drukfactoren nemen af doordat er een lichte afname van intensief landgebruik plaatsvindt door meer natuurlijke vormen van beheer. Extensief gebruik wordt bevorderd op beheergrond doordat productiegrond tijdelijk of permanent omgezet kan worden in een voor landbouw niet-productief landschapselement of gebruik. Voor de drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> is de beoordeling onbekend. Door het nemen van ANLb-maatregelen wordt er minder bemest en worden er minder gewasbeschermingsmiddelen gebruikt, wat kan wijzen op een afname van de drukfactor. Verwacht wordt echter dat deze maatregelen slechts beperkte invloed hebben op de gehele bedrijfsvoering en het bredere gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Wat betreft de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> wordt de regeling als te klein ervaren om daadwerkelijk een impact te kunnen hebben. De teelt van rustgewassen kan in beperkte mate bijdrage aan extra koolstofopslag in de bodem. De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: Gemengd overwegend positief. De experts zijn het erover eens dat er geen negatieve effecten zijn en dat de regeling een klein positief effect heeft op biodiversiteit, het is echter onvoldoende om de teruggang van de agrarische biodiversiteit tegen te gaan of voor herstel van agrarische biodiversiteit.</p>

4.1.2 Verplaatsing- en beëindigingssubsidies

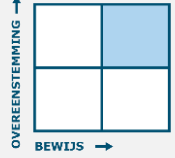
Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocatie (Lbv)	265	Gemengd, overwegend positief	4.1.2.1
	Landelijke Beëindigingsregeling veehouderijlocatie piekbelasters (Lbv plus)	340	Gemengd, overwegend positief	4.1.2.2
	Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging (MGB)	185	Gemengd, overwegend positief	4.1.2.3
	Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijlocaties (Lvvp)	20	Gemengd	4.1.2.4

De subsidies binnen dit cluster betreffen directe overdrachten aan agrariërs, gericht op structurele en blijvende vermindering van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Nederland. De verplaatsing- en beëindigingssubsidies stellen eigenaren van landbouwbedrijven, gevestigd in de aangewezen gebieden, in staat om financiële ondersteuning aan te vragen voor de kosten van beëindiging of verplaatsing van hun bedrijf.

Deze regelingen zijn beoordeeld als Gemengd, overwegend positief en Gemengd. Ze dragen positief bij aan de biodiversiteit doordat lokale emissies van stikstof afnemen wanneer veehouderijen worden beëindigd of verplaatst. Een onzekerheid die zorgt voor gemengde beoordelingen is dat in deze regelingen niet vastgelegd is welk type landgebruik de veehouderij zal opvolgen. Indien de gronden bijvoorbeeld worden gebruikt voor akkerbouw of boomteelt, kunnen de positieve lokale biodiversiteitseffecten teniet worden gedaan door een verslechtering van de water- en bodemkwaliteit. Hoewel het toekomstige landgebruik onzeker is vindt de beëindiging of verplaatsing wel plaats op ecologisch strategische locaties.

Bij deze analyses zijn de mogelijke economische effecten op de internationale markt buiten beschouwing gelaten vanwege de grote mate van onzekerheid. Ook is er geen rekening gehouden met eventuele productieverplaatsing naar het buitenland of de gevolgen daarvan voor klimaatverandering en andere drukfactoren.

4.1.2.1 Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)

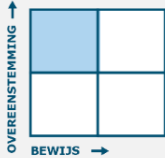
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 264 (2024)	De <i>Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)</i> is voor veehouderijlocaties (melkvee, pluimvee en varkenshouderij) met een stikstofdepositie boven een in de regeling vastgestelde drempelwaarde. Het doel van de Lbv is het realiseren van een structurele en blijvende reductie van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Nederland die geheel of gedeeltelijk overbelast zijn of waar, bij het uitblijven van maatregelen, een overbelasting dreigt.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming OVEERENSTEMMING ↑ BEWIJS →
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Gemengd, overwegend positief 		<p>De <i>Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)</i> biedt veehouders de mogelijkheid om vrijwillig te stoppen en daar een vergoeding voor te ontvangen. Dierrechten worden doorgehaald, veehouders dienen geen nieuwe veehouderij te starten en gebouwen worden gesloopt. Zonder deze subsidie worden activiteiten niet (versneld) beëindigd. De bestemming van de vrijkomende grond is echter niet in de regeling of aanpalend beleid vastgelegd.</p> <p>Het is onzeker wat er met de vrijkomende grond gebeurt, waardoor het effect op de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> moeilijk te voorspellen is. Bij verkoop kan deze grond worden ingezet voor hoogrenderende teelten (zoals akkerbouw, tuinbouw of boomkwekerij), wat mogelijk leidt tot minder gunstige omstandigheden voor weidevogels en een toename van het gebruik van (chemische) gewasbeschermingsmiddelen. De reductie van stikstofemissies draagt bij aan een lagere druk van de factoren <i>Klimaatverandering</i> (onder andere door minder productierechten, minder landbouwhuisdieren en lagere broeikasgasemissies) in Nederland en <i>Vervuiling</i> (minder dierlijke mest, stikstofemissies en depositie op overbelaste Natura 2000-gebieden) in Nederland. Voor de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Invasieve soorten</i> zijn geen significante effecten vastgesteld.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p>			

4.1.2.2 Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 340 (2024)	De <i>Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)</i> is voor piekbelasters (melkvee, pluimvee, varkenshouderij inclusief vleeskalveren) in Natura-2000 gebieden. Het doel van de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus) is het realiseren van een structurele en blijvende reductie van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Nederland die geheel of gedeeltelijk overbelast zijn of waar, bij het uitblijven van maatregelen, een overbelasting dreigt.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend positief 	<p>De <i>Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)</i> draagt bij aan een blijvende reductie van de stikstofdepositie bij Natura 2000-gebieden door een afname in het aantal veehouderijbedrijven met piekbelasting. Ook worden gebouwen gesloopt. Zonder deze subsidie worden activiteiten niet (versneld) beëindigd. De bestemming van de vrijkomende grond is echter niet in de regeling of aanpalend beleid vastgelegd.</p> <p>Het is onzeker wat er met de vrijkomende grond gebeurt, waardoor het effect op de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> moeilijk te voorspellen is. Bij verkoop kan deze grond worden ingezet voor hoogrenderende teelten (zoals akkerbouw, tuinbouw of boomkwekerij), wat mogelijk leidt tot minder gunstige omstandigheden voor weidevogels en een toename van het gebruik van (chemische) gewasbeschermingsmiddelen. Deze regeling draagt bij aan een lagere druk van de factoren <i>Klimaatverandering</i> (onder andere door minder productierechten, minder landbouwhuisdieren en lagere broeikasgasemissies) in Nederland en <i>Vervuiling</i> (minder dierlijke mest, stikstofemissies en depositie op overbelaste Natura 2000-gebieden) in Nederland. Voor de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Invasieve soorten</i> zijn geen significante effecten vastgesteld.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p>				

4.1.2.3 Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (MGB) voor provincies

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 185 (2024)	Het doel van de <i>Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (MGB) voor provincies</i> is de stikstofuitstoot in provincies blijvend te verlagen. Deze regeling wordt door de provincies uitgevoerd in het kader van, en ter ondersteuning van, provinciaal gebiedsgericht beleid, ook met betrekking tot klimaat en (grond)water. Deze subsidie is voor veehouderijlocaties met stikstofuitstoot boven de drempelwaarde, gelegen in een veenweidegebied, beekdal, (in de buurt van een) Natura 2000-gebied of op zandgrond. Veehouders krijgen subsidie om vrijwillig (geheel of gedeeltelijk) te stoppen met hun veehouderijlocatie.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			

<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p>De <i>Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (MGB) voor provincies</i> leidt tot een toename van het aantal veehouderijlocaties dat wordt beëindigd in een provincie. Daarnaast zullen ook meer veehouderijen gedeeltelijk worden beëindigd.</p> <p>De impact op de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> is onbekend omdat de toekomstige functie (behalve het vervallen van de bestemming veehouderij) onbekend is. Hoewel de ammoniakdepositie daalt, kan intensieve akkerbouw met bijbehorend gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen de biodiversiteit schaden. Voor de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> wordt een afname verwacht. Het aantal bedrijven in de veehouderij neemt af en daarmee naar verwachting ook het aantal landbouwhuisdieren. Hierdoor zijn er ook minder broeikasgasemissies en dat betekent minder druk op het klimaat. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt waarschijnlijk af op de te verlaten locatie door minder stikstof- en fijnstofemissies, maar die biodiversiteitsimpact hangt af van de nieuwe bestemming. Zo kan grasland omzetten in akkerbouw zorgen voor een toename op deze drukfactor. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is niet van toepassing op de regeling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p>
--	--

4.1.2.4 Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting (Lvvp)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 20 (2024)	De <i>Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting (Lvvp)</i> is voor piekbelasters (alle veehouderij) in Natura 2000-gebieden. De regeling richt zich op het verplaatsen van het bedrijf. Het doel van de Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting (Lvvp) is het realiseren van een structurele en blijvende reductie van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden die geheel of gedeeltelijk overbelast zijn of waar, bij het uitblijven van maatregelen, een overbelasting dreigt.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd 	<p>De <i>Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting (Lvvp)</i> stimuleert veehouderijen die vallen onder de aanpak piekbelasting om hun bedrijf te verplaatsen naar een locatie die buiten de aanpak valt. Dit levert een stikstofreductie op de oorspronkelijke locatie op.</p> <p>De impact op de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> is onbekend omdat de toekomstige functie (behalve het vervallen van de bestemming veehouderij) onbekend is. Hoewel de ammoniakdepositie daalt, kan intensieve akkerbouw met bijbehorend gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen de biodiversiteit schaden. Voor de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> wordt geen verandering verwacht, tenzij de veestapel op de nieuwe locatie krimpt of stallen worden gemoderniseerd om methaanuitstoot te verlagen. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt waarschijnlijk af op de te verlaten locatie door minder ammoniakuitstoot, maar die biodiversiteitsimpact hangt af van de nieuwe bestemming. Zo kan het omzetten van grasland in akkerbouw zorgen voor een toename op deze drukfactor. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is niet van toepassing bij de regeling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd</i>.</p>				

4.1.3 Agrarische adoptiesubsidies

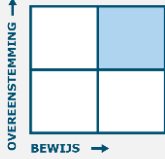

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Subsidie hoogwaardige mestverwerking (HMV)	7	Negatief	4.1.3.1
	Subsidie voor investeringen in verduurzaming voor veehouderijlocaties (Sbv)	49	Gemengd, overwegend negatief	4.1.3.2
	Subsidie Warmte-infrastructuur Glastuinbouw (SWiG)	15	Gemengd, overwegend positief	4.1.3.3
	Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI)	5,5	Gemengd, overwegend positief	4.1.3.4
	Energie-efficiëntie glastuinbouw (EG)	36,7	Gemengd, overwegend positief	4.1.3.5
	Productieve investeringen jonge landbouwers	7	Positief	4.1.3.6

Dit cluster bestaat uit zes adoptiesubsidies. Adoptiesubsidies in de landbouw zijn directe overdrachten, bedoeld om de toepassing van innovatieve en duurzame technologieën of werkwijzen te stimuleren, zie paragraaf 2.1. Ze ondersteunen agrariërs bij de introductie van methoden die anders financieel of praktisch lastig uitvoerbaar zijn. Voorbeelden zijn brongerichte verduurzaming bij piekbelasters of hoogwaardige mestverwerking. Dergelijke subsidies dragen niet alleen bij aan verduurzaming op bedrijfsniveau maar kunnen ook bredere effecten hebben zoals het aanjagen van technologische ontwikkeling, het benutten van schaalvoordelen en het versterken van netwerken binnen de sector.

Hoewel deze subsidies potentieel positief zijn voor ecologische doelen, zoals het verlagen van broeikasgasuitstoot of stikstofreductie, zijn er enkele belangrijke aandachtspunten die door experts worden benoemd als redenen om gemengde of negatieve beoordelingen te geven:

1. Beperkte integraliteit: veel subsidies zijn gericht op één specifieke beleidsopgave, zoals het tegengaan van klimaatverandering. Hierdoor blijven de effecten op andere ecologische doelen, of op onderliggende drukfactoren van biodiversiteitsverlies, vaak onderbelicht. Dit vergroot het risico op ongewenste neveneffecten of ecologische trade-offs.
2. Beperkte realisatie van baten: de geschatte milieuwinst is vaak gebaseerd op laboratoriumtests of modelberekeningen, terwijl de daadwerkelijke baten in de praktijk lager kunnen uitvallen door uitvoeringsproblemen of contextafhankelijke effecten.
3. Bevordering van intensieve systemen: subsidies kunnen ertoe leiden dat bestaande intensieve landbouwsystemen in stand blijven, zij het in verduurzaamde vorm. Dit versterkt de vijf drukfactoren. Zo blijft bijvoorbeeld de mestproductie bestaan bij toepassing van hoogwaardige mestverwerking en kunnen piekbelasters hun activiteiten voortzetten met efficiëntere technieken.

4.1.3.1 Subsidie Hoogwaardige mestverwerking (HMV)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 7 (2024)	De <i>Subsidie Hoogwaardige mestverwerking (HMV)</i> richt zich op het stimuleren van de realisatie van installaties voor het verwerken van dierlijke mest tot hoogwaardige meststoffen (kunstmestvervangers, ofwel renure). Het gaat om een bijdrage in de investeringskosten aan intermediaire bedrijven voor de inrichting van nieuwe installaties of de herinrichting van mestverwerkingsinstallaties.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming OVEREENSTEMMING ↑ BEWIJS →
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Negatief 	<p>De <i>Subsidie Hoogwaardige mestverwerking (HMV)</i> realiseert naar verwachting een aantal mestverwerkingsinstallaties en zorgt daarmee voor een toename van hoogwaardige mestverwerking.</p> <p>Emissies uit stal en mestopslag worden verminderd door mest te verwerken. Door mest centraal te verwerken kan de nationale uitstoot van ammoniak en methaan beperkt worden. Echter, door hoogwaardige mestverwerking nemen de drukfactoren Verandering in land- en zeegebruik, Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie en Klimaatverandering juist toe. Doordat de productie van mest gelijk blijft, zorgt dit voor de instandhouding van de gangbare veehouderij. Renure-mest is hoog in kalium. De productie van deze mest is geen klimaatvriendelijk proces.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>. Zonder de subsidie zouden de boeren minder mest produceren.</p>				

4.1.3.2 Subsidie voor investeringen in verduurzaming voor veehouderijlocaties met piekbelasting (Sbv)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 49 (2024)	Het doel van de <i>Subsidie voor investeringen in verduurzaming voor veehouderijlocatie met piekbelasting (Sbv)</i> is de stikstofneerslag op kwetsbare natuur in Natura 2000-gebieden snel naar beneden brengen. Zo kan de natuur weer herstellen. De Sbv moet bijdragen aan de verduurzaming van veehouderijlocaties met piekbelasting. Daarnaast moet het ook bijdragen aan het verbeteren van dierenwelzijn, waaronder brandveiligheid.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
 ↑	 =	 ?	 ?	 ?	
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend negatief 	<p>De <i>Subsidie voor investeringen in verduurzaming voor veehouderijlocatie met piekbelasting (Sbv)</i> stimuleert investeringen in brongerichte en nageschakelde technieken bij piekbelasters nabij Natura 2000-gebieden. Hierbij blijft de intensieve bedrijfsvoering grotendeels intact. Technieken worden niet altijd effectief of goed toegepast. Dit leidt naar verwachting tot een toename van de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> ten opzichte van de referentiesituatie omdat bedrijven geen gebruik maken van andere opties zoals extensiveren, verplaatsen of beëindigen. <i>Klimaatverandering</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> zijn beoordeeld als onbekend. Nageschakelde technieken kunnen lokaal stikstof en ammoniak verlagen maar door beperkte effectiviteit blijft de structurele impact gering. Ook is onzeker welke veranderingen in bedrijfsvoering of grondgebruik optreden als boeren geen gebruik maken van deze regeling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend negatief</i>.</p>				

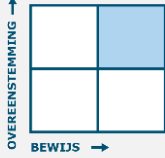

4.1.3.3 Subsidie Warmte-infrastructuur Glastuinbouw (SWiG)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 15 (2024)	Het doel van de <i>subsidie Warmte-infrastructuur glastuinbouw (SWiG)</i> is om duurzame warmtevoorziening in de glastuinbouw te bevorderen door de aanleg van een duurzaam energiesysteem en warmte-infrastructuur, zodat de sector zowel klimaatneutraal als rendabel wordt. Deze subsidie is voor ondernemers die willen investeren in een energie-efficiënt warmtenet voor glastuinbouwondernemingen.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend positief 	<p>De <i>subsidie Warmte-infrastructuur glastuinbouw (SWiG)</i> zorgt voor de aanleg van warmte-infrastructuur ten behoeve van de glastuinbouw waarmee energie-efficiënte warmtenetten gerealiseerd worden.</p> <p>De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe als gevolg van de aanleg van het warmtenet. Hoewel de bodem zich op termijn kan herstellen, wordt deze tijdens de aanleg van leidingen aanzienlijk verstoord. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> neemt toe vanwege de benodigde grondstoffen voor de productie en aanleg van materialen voor het warmtenet, zoals leidingen.</p> <p>Tegelijkertijd neemt de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> af, doordat de CO₂-uitstoot vermindert dankzij efficiënter energiegebruik, bijvoorbeeld door het benutten van restwarmte.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p> <p>Het expertoordeel kwam tot een gemengd, overwegend positieve beoordeling, met name in situaties waarin wordt geïnvesteerd in warmtenetten die gebruikmaken van duurzame (rest)warmte. In dergelijke gevallen is de positieve impact op de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> aanzienlijk.</p>				

4.1.3.4 Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI)

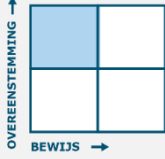
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 6 (2024)	De <i>Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI)</i> is voor glastuinbedrijven die willen investeren in innovatieve kas- of energiesystemen gericht op het verminderen van CO ₂ -emissies. In de glastuinbouw wordt voornamelijk aardgas gebruikt voor het verwarmen van de kassen. De MEI richt zich op het stimuleren van innovaties in de vroege fase van marktontwikkeling.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs en weinig overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Gemengd, overwegend positief 		<p>Door de <i>Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI)</i> realiseren bedrijven projecten waarmee het mogelijk is om het gebruik van fossiele energie terug te dringen. Door het lagere energieverbruik in de glastuinbouwsector, dankzij de toepassing van energiebesparende technieken in kassen, kan efficiënter worden geproduceerd, wat leidt tot een afname van de uitstoot van broeikasgassen.</p> <p>Met name de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt door de regeling af. Voor de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> is het effect onzeker vanwege de grote diversiteit aan innovaties en het gebrek aan kennis over de langetermijneffecten daarvan op bijvoorbeeld de bodemkwaliteit. Daarmee bestaan er onzekerheden in de netto effecten van de innovaties. De orde van grootte van effecten is afhankelijk van het type innovatie, de locatie van toepassing van innovaties en de schaal waarop innovaties worden toegepast. Ook is er voor sommige innovaties (zoals WKO, MTO-systemen of Aquathermie) nog verder onderzoek nodig om de langetermijneffecten op biodiversiteit te doorgronden. Door onduidelijkheden over deze drie aspecten en de huidige kennisleemtes zijn de vier drukfactoren dan ook als onbekend beoordeeld.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p>			

4.1.3.5 Energie-efficiëntie Glastuinbouw (EG)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 37 (2024)	De subsidie <i>Energie-efficiëntie Glastuinbouw (EG)</i> is een bijdrage in de investeringskosten voor glastuinbouwbedrijven die energiebesparende technieken toepassen. Het doel is het verlagen van het energieverbruik in de sector, als bijdrage aan het behalen van de klimaatdoelen voor 2030 en het realiseren van een klimaatneutrale en economisch rendabele glastuinbouw in 2040.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming OVEREENSTEMMING ↑ BEWIJS →
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend positief 	<p>De subsidie <i>Energie-efficiëntie glastuinbouw (EG)</i> zorgt op bedrijfsniveau voor investeringen in luchtbehandelingssystemen, aansluiting op een warmtenetwerk, ledverlichting, het installeren van een tweede energiescherm en dergelijke. Door deze aanpassingen verbruiken deze bedrijven minder aardgas bij de bedrijfsvoering.</p> <p>Door toepassing van energiebesparende innovaties neemt het gebruik van aardgas af en worden er minder broeikasgassen uitgestoten, waarmee de drukfactoren <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> afnemen en de biodiversiteitsimpact positief is. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> is beoordeeld met een onbekend effect vanwege onzekerheden in de langetermijneffecten van innovaties en onzekerheden in de herkomst van alternatieve energiebronnen. Deze kunnen zowel vervuilend als duurzaam zijn. Denk bijvoorbeeld aan de productie van biogas die duurzaam kan zijn bij gebruik van reststromen, maar ook extra milieudruk kan veroorzaken (door gebruik van extra bosbouw voor de productie van bio-energie). Echter, de impact van energiebesparing door de toepassing van bewezen energiebesparende innovaties is vele malen groter.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p>				

4.1.3.6 Productieve investeringen jonge landbouwers

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 7 (2024)	<p>De subsidie <i>Productieve investeringen jonge landbouwers</i> biedt extra financiële ondersteuning voor investeringen in de periode dat een jonge landbouwer weinig financiële ruimte heeft om te investeren, bijvoorbeeld vanwege de hoge kosten die gepaard gaan met het starten van een bedrijf of een bedrijfsovername.</p> <p>Deze subsidie wordt verleend voor investeringen waarmee een jonge landbouwer het bedrijf kan verduurzamen door met specifieke investeringen een bijdrage te leveren aan de milieu- en klimaatdoelen en het efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen, zoals water, bodem en biodiversiteit. Daarnaast kan de subsidie worden ingezet voor investeringen met betrekking tot dierenwelzijn.</p>

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik =	Natuurlijke hulpbronnen ↓	Klimaatverandering ↓	Vervuiling ↓	Invasieve soorten =	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Positief 	<p>De subsidie <i>Productieve investeringen jonge landbouwers</i> zorgt voor een toename van het aantal investeringen door jonge landbouwers.</p> <p>De regeling resulteert niet in verandering voor wat betreft de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>. Op het vlak van <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> kan de regeling leiden tot efficiënter gebruik van bodem en water, bijvoorbeeld via drainage-aanpassingen of waterbehoudsmaatregelen, al blijft er een risico op productie-intensivering bij bepaalde investeringen. De verwachte impact ligt met name bij <i>Klimaatverandering</i>. Emissie-arme technologieën en efficiëntere productieprocessen kunnen de uitstoot per eenheid product verlagen, mits goed uitgevoerd. Ook op het gebied van <i>Vervuiling</i> zijn positieve effecten mogelijk, met name door maatregelen die uitspoeling van meststoffen verminderen en zo de water- en bodemkwaliteit verbeteren. Voor <i>Invasieve soorten</i> geldt dat de regeling geen directe invloed heeft omdat er geen gerichte maatregelen voor zijn opgenomen. Hoewel de regeling biodiversiteit niet expliciet als hoofddoel heeft, kunnen natuurgerichte of extensiverende maatregelen hier wel indirect aan bijdragen.</p> <p>De verwachte positieve effecten op biodiversiteit worden als beperkt maar reëel ingeschat, met als kanttekening dat de impact sterk afhangt van de lokale invulling en uitvoering. De regeling wordt als <i>Positief</i> beoordeeld.</p>

4.1.4 Agrarische innovatiesubsidies

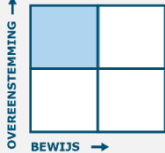
Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Subsidieregeling Agrarisch Bedrijfsadviesing en Educatie (SABE)	8	Gemengd, overwegend positief	4.1.4.1
	Transitie landbouw digitalisering (KD)	10	Gemengd, overwegend positief	4.1.4.2
	Transitie landbouw fieldlabs (experimenteerlocaties)	8	Positief	4.1.4.3
	Innovatie-agenda energie	28	Gemengd, overwegend positief	4.1.4.4

In dit cluster zijn verschillende agrarische innovatiesubsidies belicht. Agrarische innovatiesubsidies zijn directe overdrachten, bedoeld om de ontwikkeling en toepassing van innovatieve en duurzame technologieën of werkwijzen te stimuleren. Het TRL-niveau (Technology Readiness Level) is doorgaans lager dan bij adoptiesubsidies. Daardoor zijn deze subsidies vooral gericht op de validatie en demonstratie van nieuwe technologieën, terwijl adoptiesubsidies juist de implementatie en opschaling van bewezen innovaties in de praktijk ondersteunen (zie hoofdstuk 2.1). Innovatiesubsidies ondersteunen onderzoeksinstituten, private partijen en met name agrariërs bij de transitie naar een andere invulling van landbouw, die anders financieel of praktisch lastig uitvoerbaar zijn. Voorbeelden zijn kennisdeling, investeringen in digitalisering in de landbouw en het stimuleren van het ontwikkelen van nieuwe kennis binnen de glastuinbouw. Dergelijke subsidies dragen bij aan verduurzaming van het gehele landbouwsysteem door het faciliteren van slimmere systemen en het ontwikkelen van nieuwe duurzame productiemethodes en praktijken.

De onderzochte agrarische innovatiesubsidies richten zich veelal op programma's die kennisontwikkeling en kennisdeling bevorderen. Het delen van kennis betekent echter niet automatisch dat agrariërs de innovaties op grote schaal daadwerkelijk gaan toepassen en welke bestaande technologie of bedrijfsvoering verdrongen wordt door de innovatie. Er is daarom vooral sprake van onzekere effecten in omvang op de langere termijn. Desondanks zijn de doelstellingen van deze regelingen zo geformuleerd dat het aannemelijk is dat deze regelingen bijdragen aan het verminderen van de ecologische druk van het agrarische systeem op biodiversiteit omdat zij nadrukkelijk sturen op emissiereductie, efficiënter gebruik van hulpbronnen en duurzamere vormen van landbouwpraktijk die direct aansluiten op de belangrijkste drukfactoren op biodiversiteit.

4.1.4.1 Subsidieregeling Agrarisch Bedrijfsadviesing en Educatie (SABE)

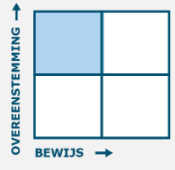
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 8 (2024)	De <i>Subsidieregeling Agrarisch Bedrijfsadviesing en Educatie (SABE)</i> stimuleert kennisoverdracht naar het boeren erf op een toegankelijke en praktische manier. Daarbij staat de eigen bedrijfsvoering en situatie van de boer centraal. De kennis komt van erkende agrarische adviseurs, praktijkdeskundigen, demonstratiebedrijven en onderwijsinstellingen. Het doel is om het kennisniveau van boeren over duurzaamheid te verhogen, zodat zij met deze kennis ook daadwerkelijk vervolgstappen kunnen zetten richting een duurzamere bedrijfsvoering.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Gemengd, overwegend positief 	<p>De <i>Subsidieregeling Agrarisch Bedrijfsadviesing en Educatie (SABE)</i> bevordert de overdracht van kennis aan agrariërs, waarbij het effect op de drukfactoren afhangt van de mate waarin zij deze kennis in de praktijk toepassen.</p> <p>De regeling kan bijdragen aan een afname van meerdere drukfactoren op biodiversiteit, afhankelijk van de toepassing door agrariërs. Bij de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> stimuleert de regeling duurzamer landgebruik, zoals de aanleg van akkerranden en ecosysteembeheer, wat biodiversiteit kan bevorderen. Voor de drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> kan de toepassing van kennis leiden tot bijvoorbeeld het gebruik van minder kunstmest, wat de bodemkwaliteit en waterbalans ten goede komt. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> kan worden beperkt via maatregelen zoals methaanreductie en duurzame energieproductie. Dat verlaagt de uitstoot en draagt indirect bij aan biodiversiteit. Wat betreft <i>Vervuiling</i> kan efficiënter gebruik van mest en minder inzet van gewasbeschermingsmiddelen leiden tot een schonere bodem, lucht en water. Voor de drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is het effect onduidelijk, maar gezonde ecosystemen en gesloten kringlopen kunnen verspreiding bemoeilijken.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. Er is gekozen voor dit oordeel omdat de regeling niet sterk sturend is. De verweven kennis wordt gezien als een stimulans voor gedragsverandering, waardoor een positief effect aannemelijk is.</p>

4.1.4.2 Transitie landbouw digitalisering (KD)

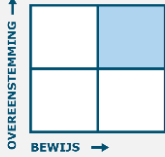
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 10 (2024)	De <i>Transitie landbouw digitalisering (KD)</i> heeft als doel de doorontwikkeling naar een toekomstbestendige landbouw-, visserij- en voedselketen en een robuuste natuur te versnellen door middel van een grotere inzet van digitalisering. De doelen zijn: (1) toegankelijkheid en bruikbaarheid van data verbeteren, (2) het investeren in data-uitwisseling en dataverwerking, (3) het versterken van cyberveerbaarheid, digitale competenties en -vaardigheden, (4) het verzorgen van adequate regelgeving voor digitale toepassingen, (5) het verzorgen van ondersteuning van financiering en verdienvermogen en (6) het versterken van kennis & innovatie. Publieke en private partijen kunnen projectvoorstellen indienen deze bijdragen aan de zes doelstellingen. Het budget wordt ingezet via subsidies, beleidsondersteunend onderzoek en opdrachten aan externe en uitvoeringspartijen.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Gemengd, overwegend positief 	<p>De subsidie <i>Transitie Landbouw Digitalisering (KD)</i> draagt naar verwachting bij aan een versnelling van de overgang naar een toekomstbestendige landbouw-, visserij- en voedselketen door de inzet van digitalisering. Er bestaat enige onzekerheid over de snelheid en schaal van toepassing van ontwikkelde kennis in de praktijk.</p> <p>De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt af doordat deze technologieën zorgen voor efficiënter ruimtegebruik en schaalvoordelen door centralisatie van dataverwerking, al wordt dit deels gecompenseerd door de ruimte die de datacenters innemen. Voor het <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen</i> en exploitatie is het effect onduidelijk. Hoewel data en AI gericht sturen en efficiënter werken mogelijk maken, doen het extra energieverbruik en het risico op intensiever gebruik van hulpbronnen het positieve effect grotendeels teniet. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt af door beter inzicht in emissies en gerichte reductiemaatregelen, ondanks de negatieve impact van het extra energieverbruik van datacenters en AI. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt af doordat data en AI helpen om vervuilende inputs, zoals kunstmest en bestrijdingsmiddelen, gericht en efficiënter in te zetten waardoor vervuiling beter kan worden voorkomen. Tot slot zorgt AI ervoor dat <i>Invasieve soorten</i> sneller en nauwkeuriger worden herkend, waardoor tijdiger kan worden ingegrepen en de druk op deze drukfactor afneemt.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p>

4.1.4.3 Transitie landbouw fieldlabs (experimenteerlocaties)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 8 (2024)	De subsidie <i>Transitie landbouw fieldlabs (experimenteerlocaties)</i> ondersteunt de verduurzaming van de Nederlandse land- en tuinbouw door het testen van innovatieve praktijken op regionale proeflocaties. Het doel is om binnen twee tot tien jaar bij te dragen aan overheidsdoelen zoals een eerlijk inkomen voor boeren, vermindering van emissies en gewasbeschermingsmiddelen, verbetering van dierenwelzijn, versterking van biodiversiteit en duurzaam bodem- en waterbeheer. Deze subsidie is opgedeeld in twee onderdelen (zie begroting).

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming ↑ OVEREENSTEMMING BEWIJS →

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Positief 	<p>De subsidie <i>Transitie landbouw fieldlabs (experimenteerlocaties)</i> draagt naar verwachting bij aan een versnelling van de overgang naar een toekomstbestendige landbouw-, visserij- en voedselketen door de inzet van innovatie. Er bestaat enige onzekerheid over de snelheid en schaal van toepassing van ontwikkelde kennis in de praktijk.</p> <p>Ten eerste neemt de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> af door efficiënter ruimtegebruik via datatoepassingen en innovatieve bedrijfsvoering. De druk op <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> neemt af dankzij zuiniger gebruik van water, meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen. Ook de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> wordt beperkt door emissiebeperkende maatregelen en verduurzaming van landbouwpraktijken. De regeling leidt daarnaast tot minder <i>Vervuiling</i>, doordat middelen gericht en spaarzamer worden ingezet. Tot slot verkleint de regeling het risico op <i>Invasieve soorten</i> doordat robuustere ecosystemen worden gestimuleerd die hier beter tegen bestand zijn.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>. Er wordt gewaarschuwd dat opgebouwde effecten kunnen verdwijnen als bedrijven stoppen of van koers veranderen, al wordt dit genuanceerd met de kanttekening dat afbouw doorgaans geleidelijk verloopt en het effect dus niet abrupt wegvalt.</p>

4.1.4.4 Innovatie-agenda energie

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 28 (2024)	De subsidie <i>Innovatieagenda energie</i> is een subsidie voor onderzoeksorganisaties en glastuinbouwbedrijven voor het uitvoeren van onderzoek (niet door de bedrijven zelf), innovatie en kennisuitwisseling binnen het programma Kas als Energiebron. Voorstellen moeten onafhankelijk zijn, openbaar gedeeld worden en aansluiten bij de programmadoelen: CO ₂ -uitstoot in de glastuinbouw halveren richting 2030 en werken aan klimaatneutraliteit in 2040.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Gemengd, overwegend positief 		<p>De subsidie <i>Innovatie-agenda energie</i> stimuleert onderzoek en ontwikkeling. De verwachte economische activiteiten bestaan uit het uitvoeren van onderzoeksprojecten op thema's als efficiëntere CO₂-dosering, toepassing van bio-energie, geothermie, ledverlichting, restwarmte en integrale klimaatneutrale teeltsystemen. Ook worden kennisoverdrachtactiviteiten, zoals cursussen en workshops, georganiseerd om deze innovaties sneller toe te passen in de sector. Er bestaat enige onzekerheid over de snelheid en schaal van toepassing van ontwikkelde kennis in de praktijk.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit met name via de drukfactoren <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i>, <i>Klimaatverandering</i>, en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> neemt af omdat er door energiebesparing en efficiënter gebruik, minder gebruik wordt gemaakt van fossiele energie, namelijk gas. Hierdoor neemt ook de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> af (verminderen van fossiel energiegebruik en toepassing van duurzame energiebronnen). Dit resulteert in een afname van de druk op biodiversiteit door beperking van de uitstoot van broeikasgassen. De drukfactor <i>Vervuiling</i> is als onzeker beoordeeld door onzekerheid in mogelijke (negatieve) effecten op bodem- of waterkwaliteit door toepassing van innovaties zoals bijvoorbeeld geothermie. Deze effecten zijn nog onvoldoende in kaart gebracht.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. Hierbij is aangenomen dat er geen vervroegde vervanging van kassen plaatsvindt door deze regeling.</p>			

4.1.5 Programma's agrarische verduurzaming

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Actieplan – Groei van biologische productie en consumptie	13	Gemengd	4.1.5.1
	Duurzame voedselconsumptie	8	Gemengd, overwegend positief	4.1.5.2
	Klimaatvriendelijke veehouderij	6,5	Gemengd, overwegend positief	4.1.5.3
	7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn	14	Positief	4.1.5.4
	Maatwerkregeling Agroprogramma Groningen	240	Gemengd	4.1.5.5
	Niet-productieve investering landbouwbedrijven	25	Positief	4.1.5.6
	Monitoring en borging diergezondheid	18	Neutraal	4.1.5.7

Dit cluster omvat diverse overheidsprogramma's en andere directe overdrachten die gericht zijn op de verduurzaming van de agrarische sector in Nederland. In dit geval gaat het om thema's zoals de verduurzaming van de landbouw, de ontwikkeling van duurzame voedselketens en het toekomstbestendig maken van de agrarische sector. De regeling 'Monitoring en borging diergezondheid' in dit cluster heeft als doel onder andere wettelijke taken uitvoeren, preventie van dierziekten stimuleren en paraat zijn om in te grijpen om (vaak verplichte) bestrijding uit te voeren.

In deze paragraaf zijn zeven regelingen beoordeeld. Waar mogelijk zijn niet alleen de doelstellingen beoordeeld maar vooral de subsidies zelf, omdat deze sterker doorwerken in de economische activiteiten van agrarische ondernemers dan abstracte beleidsdoelen.

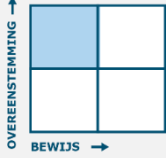
De beoordelingen binnen dit cluster zijn overwegend positief, met name vanwege de bijdrage van de programma's aan verduurzaming op bedrijfsniveau.

4.1.5.1 Actieplan – Groei van biologische productie en consumptie

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 13 (2024)	Met het <i>Actieplan – Groei van biologische productie en consumptie</i> wil de rijksoverheid de biologische landbouw in Nederland versterken door het biologische landbouwareaal te laten groeien van 4% in 2022 naar 15% in 2030. Ook moet de vraag naar biologische producten jaarlijks met 30% toenemen. Dit vraagt samenwerking tussen burgers, bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties. Er is nog geen subsidie-instrument beschikbaar, maar er wordt gewerkt aan een nieuwe regeling om marktinitiatieven te stimuleren. Omdat er momenteel geen concrete subsidieregeling is, richt dit paspoort zich op het doel 'het stimuleren van biologische productie (landbouw) en consumptie'.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd 	<p><i>Het Actieplan – Groei van biologische productie en consumptie</i> moet zorgen voor een toename van de productie (onder andere het stimuleren van omschakeling van gangbaar naar biologisch) en consumptie (onder andere meer bekendheid genereren) van biologische producten in Nederland en meer kennis en innovatie.</p> <p>Biologische landbouw vermindert lokaal de druk op <i>Landgebruik in Nederland</i>, dankzij natuurvriendelijke maatregelen zoals kruidenrijk grasland en akkerranden. Wel kan de lagere opbrengst per hectare leiden tot extra landgebruik elders in de wereld als de globale voedselvraag gelijk blijft. Het gebruik van <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt lokaal af doordat minder stikstof, fosfaat en krachtvoer gebruikt worden en kringlopen beter worden gesloten. Het effect op de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> is onzeker. Biologische landbouw vermijdt kunstmest en heeft daardoor een potentieel klimaatvoordeel. Bij <i>Vervuiling</i> is het effect positief in Nederland door minder inzet van chemische middelen, al kan ook hier bij gelijke globale consumptie druk verschuiven naar het buitenland. Voor <i>Invasieve soorten</i> geldt dat biologische systemen weerbaarder zijn.</p> <p>Per saldo zijn de lokale effecten in Nederland positief. Hierbij kan er op korte termijn sprake zijn van een toename van de voedselproductie buiten Nederland bij gelijke globale voedselvraag. Dit leidt tot de beoordeling <i>Gemengd</i> met daarbij de kanttekening dat deze subsidie op de langere termijn kan bijdragen tot het doorbreken van hardnekkige consumptiepatronen in Nederland, die anders langzamer veranderen. Deze effecten manifesteren zich echter pas op de lange termijn.</p>				

4.1.5.2 Duurzame voedselconsumptie

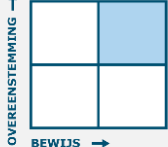
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 8 (2024)	Met de subsidie <i>Duurzame voedselconsumptie</i> wil de overheid de milieubelasting door voedselproductie en -consumptie terugdringen door het voedselsysteem te verduurzamen en voedselverspilling te verminderen. De doelen zijn: (1) halvering van voedselverspilling in 2030 ten opzichte van 2015, (2) een evenwichtiger eiwitverhouding in het eetpatroon (verschuiving van de balans in de consumptie van dierlijke en plantaardige eiwitten, van de huidige 60/40-verhouding naar 50/50 in 2030) en 3) meer consumptie volgens de Schijf van Vijf. De regeling ondersteunt burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De focus in deze beoordeling ligt op het eerste doel.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			

Gemengd, overwegend positief 	<p>De subsidie Duurzame Voedselconsumptie verlaagt naar verwachting de voedselverspilling en daarmee de druk op het landbouwsysteem.</p> <p>Voor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> is het oordeel een afname: minder voedselverspilling kan de vraag naar gebruik van landbouw- en zee-oppervlakte iets verlagen en mogelijk ruimte bieden voor natuur of biologische productie. Wat betreft de drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> wordt een afname verwacht omdat minder verspilling leidt tot een lagere vraag naar energie en veevoer. Wel zijn er kanttekeningen over de extra investeringen of energie die maatregelen tegen voedselverspilling kunnen vragen. Voor <i>Klimaatverandering</i> verwacht men eveneens een afname doordat minder verspilling leidt tot minder productie en transport, hoewel er onzekerheden zijn over consumentengedrag en alternatieve effecten waardoor het lastig is precies te bepalen. Bij de drukfactor <i>Vervuiling</i> wordt duidelijk een afname van de druk voorzien door minder voedselverspilling. Voor invasieve soorten is het oordeel neutraal: er is speculatie dat minder voedselproductie de druk op ecosystemen kan verlagen, maar dit is onvoldoende onderbouwd.</p> <p>Al met al leidt dit tot een biodiversiteitsimpactscore die als <i>Gemengd, overwegend positief</i> wordt beoordeeld, omdat de meeste drukfactoren een afname laten zien, maar er onzekerheden en variatie in het oordeel blijven bestaan.</p>
--	---

4.1.5.3 Klimaatvriendelijke veehouderij

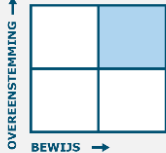
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 6,5 (2024)	Het programma <i>Klimaatvriendelijke Veehouderij</i> is een programma voor onderzoek en samenwerking rond innovaties die bijdragen aan methaanreductie in de veehouderij via fundamenteel en praktijkgericht onderzoek. Er zijn drie relevante delen binnen dit programma: (1) financiering van projecten onder 'Integraal Aanpakken' (€ 5,5 mln.) (2) coaching bij marktconcepten voor een toekomstbestendig verdienmodel in de veehouderij (€ 0,5 mln.) en (3) subsidie voor extra uren weidegang (€ 0,5 mln.). Deze beoordeling is gebaseerd op deel 1; het programma Integraal Aanpakken.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming OVEREENSTEMMING ↑ BEWIJS →

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Gemengd, overwegend positief 	<p>Het programma <i>Integraal Aanpakken</i> realiseert onderzoek, samen met melkvee- en varkenshouders, over maatregelen en innovaties die bijdragen aan de reductie van methaan en ammoniak, bijvoorbeeld door aanpassing van het rantsoen. Hoewel dit programma bijdraagt aan kennis over welke maatregelen effectief zijn, betekent dit nog niet dat ze ook daadwerkelijk worden toegepast. De uiteindelijke effecten hangen bovendien af van het overheidsbeleid: welke maatregelen het Rijk besluit te stimuleren en welke niet. Hierdoor zijn de effecten van deze subsidie beperkt en onzeker.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt af door maatregelen, zoals betere verteerbaarheid van het koeienrantsoen en stimulering van weidegang, wat de druk op biodiversiteit vermindert. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt af door ammoniakreductie, bijvoorbeeld via een lager eiwitgehalte in het rantsoen en urine/mestscheiding, wat eveneens de biodiversiteitsdruk verlaagt. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt af door minder intensief beheer, zoals graslandmanagement gericht op koolstofvastlegging. De drukfactoren <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> en <i>Invasieve soorten</i> veranderen niet, omdat het programma <i>Integraal Aanpakken</i> hier niet op inzet. De expertcommissie heeft dit programma beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd overwegend positief</i>.</p> <p>Kennis over maatregelen zegt niets over of ze worden toegepast, de effecten zijn daardoor beperkt en onzeker. Experts zien ook mogelijke negatieve effecten omdat sommige maatregelen mogelijk andere emissies verhogen. De positieve score is vooral gebaseerd op ammoniakreductie, terwijl de methaanreductie in de projecten onder het domein <i>Integraal Aanpakken</i> in 2024 slechts beperkt positief is.</p>

4.1.5.4 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn

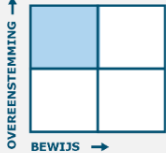
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 14 (2024)	Dit is een programma voor bedrijven en overheden voor de implementatie van het 7 ^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn (2022-2025). Het actieprogramma is erop gericht stappen te nemen in het terugdringen van nutriëntenverlies en daarmee een mestbeleid te ontwikkelen, dat ervoor zorgt dat de nitraatconcentratie onder de 50 mg/l komt in het bovenste grondwater, er geen verslechtering van de waterkwaliteit optreedt en een goede landbouwpraktijk wordt bedreven. Hiermee dient ook eutrofiering van de oppervlakte te worden tegengegaan.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Positief</p> 	<p>Het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn stimuleert het terugdringen van nutriëntenverlies tot een nitraatconcentratie onder de 50 mg/L in het grondwater. De Nitraatrichtlijn heeft tot doel de waterverontreiniging, die wordt veroorzaakt of teweeggebracht door nitraten uit agrarische bronnen, te verminderen en verdere verontreiniging van dien aard te voorkomen. Implementatie vindt plaats door middel van regulering (opstellen wet- en regelgeving), kennisverspreiding, stimulering, pilots, kennisontwikkeling en innovatief onderzoek.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De druk op <i>Verandering in land-en zeegebruik</i> neemt af door (verplichte) maatregelen uit het programma, bijvoorbeeld door het plaatsen van bufferstroken. Hierdoor is er een vermindering van stikstofuitspoeling, wat ook voor een afname in <i>Vervuiling</i> zorgt. Door het verbeteren van de N-efficiëntie en de indirecte afname van lachgasemissies is er een reductie van de druk op <i>Klimaatverandering</i>. Dit resulteert in een positieve druk op biodiversiteit. De drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> is als onbekend beoordeeld doordat onzeker is hoe deze drukfactor wordt beïnvloedt.</p> <p>De expertcommissie heeft dit programma beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: (theoretisch) <i>Positief</i>, met de kanttekening dat het de vraag is of de uitvoering ook tot het beoogde effect leidt.</p>

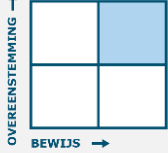

4.1.5.5 Maatwerkregeling Agroprogramma Groningen

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Agrarisch</p>	Directe overdracht	€ 64 (2024)	De <i>Maatwerkregeling Agroprogramma Groningen</i> is een subsidie om agrariërs in het aardbevingsgebied te ondersteunen die te maken hebben met effecten van gaswinning, zoals schade en onzekerheid over versterking. Deze subsidie is onderdeel van een breder programma: het <i>Agroprogramma Groningen</i> . Dit programma heeft als doel agrarische bedrijven perspectief te bieden en te ondersteunen bij het versterken van hun bedrijfsvoering, zodat zij hun investeringen kunnen hervatten en daarmee bijdragen aan een toekomstbestendige, innovatieve en duurzame landbouwsector.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Bepikt of geen bewijs maar grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Gemengd</p> 	<p>De <i>Maatwerkregeling Agroprogramma Groningen</i> stimuleert een breed scala aan bedrijfsinvesteringen door agrariërs.</p> <p>Voor sommige drukfactoren is er sprake van een duidelijk gunstig effect, terwijl bij andere sprake is van onzekerheid of potentiële negatieve gevolgen. Zo kan de regeling bijdragen aan het terugdringen van <i>Vervuiling</i>, doordat bedrijven sneller kunnen investeren in het herstel van mestkelders en andere voorzieningen die risico's vormen voor bodem- en watervervuiling. Hoewel hier al wettelijke verplichtingen voor bestaan, maakt de subsidie snellere en bredere toepassing mogelijk. Tegelijkertijd is de impact op het <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen</i> en op <i>Klimaatverandering</i> minder duidelijk. Investerings kunnen zowel leiden tot schaalvergroting en intensivering, wat extra druk legt op natuurlijke hulpbronnen zoals water en bodem, als tot verduurzaming, bijvoorbeeld via energie-efficiënte apparatuur. De uiteindelijke impact hangt af van de aard van de investeringen, waardoor het lastig is hier een eenduidige beoordeling aan te geven. Voor klimaatverandering geldt iets vergelijkbaars. Hoewel de regeling mogelijkheden biedt voor emissiereductie, is het onduidelijk in hoeverre agrariërs daadwerkelijk voor de maatregelen kiezen. De drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en de drukfactor <i>Invasieve soorten</i> worden als niet relevant beschouwd binnen de context van deze regeling. <i>Het Agroprogramma Groningen</i> krijgt de beoordeling <i>Gemengd</i>, omdat de impact van de investeringen uiteenloopt en niet eenduidig positief of negatief is.</p>

4.1.5.6 Niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 25 (2024)	De subsidie <i>Niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven</i> subsidieert investeringen gericht op het behoud en herstel van biodiversiteit, natuur, landschap en water in het buitengebied. Hierbij ligt de focus op het ontwikkelen, benutten en beschermen van natuur en biodiversiteit, waarbij natuurdoelen worden gekoppeld aan water-, landbouw- en klimaatdoelen. Daarnaast draagt de regeling bij aan het verminderen van emissies van nitraat, fosfaat, gewasbeschermingsmiddelen en stikstof door efficiënter gebruik van natuurlijke grondstoffen en het herstel van habitats.		
Effect op drukfactoren				IPBES-Zekerheidsoordeel	
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming ↑ OVEREENSTEMMING BEWIJS →
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Positief 		<p>De subsidie <i>Niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven</i> zorgt voor een toename van het aantal investeringen op landbouwbedrijven, gericht op duurzaamheid met een positieve doorwerking op de verschillende drukfactoren van biodiversiteit.</p> <p>Ten eerste zorgt de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> voor een afname van het landbouwareaal door aanleg van niet-productieve landschapselementen die leefgebied bieden en ecologische samenhang versterken. Ten tweede leidt het <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> lokaal tot afname door extensiever beheer en het uit productie nemen van land. Ten derde draagt de regeling bij aan het verminderen van <i>Klimaatverandering</i> door meer koolstofvastlegging in bodems en houtige vegetatie en minder uitstoot van broeikasgassen door verminderde landbouwproductie. Daarnaast zorgt de afname in de kwantiteit van landbouwactiviteiten voor minder <i>Vervuiling</i>, met minder uitspoeling van stikstof en fosfaat naar oppervlaktewater en daarmee een betere waterkwaliteit. Tot slot is onbekend wat voor effect de drukfactor <i>Invasieve soorten</i> heeft. Hoewel natuurbeheer gunstig kan zijn voor inheemse soorten en mogelijk de weerbaarheid van ecosystemen verhoogt, zijn er geen relevante effecten op schaal, ecosysteemfunctie of termijn.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>.</p>			

4.1.5.7 Monitoring en borging diergezondheid

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 18	Door de overdracht van middelen voor de <i>Monitoring en borging diergezondheid</i> in de veehouderij worden monitoringstaken uitgevoerd, zoals (1) het opsporen van uitbraken van bekende aandoeningen die niet endemisch in Nederland voorkomen, (2) het opsporen van nog onbekende aandoeningen, (3) het zicht houden op trends en ontwikkelingen die relevant zijn voor diergezondheid in Nederland en (4) registratie van dieren. Daarnaast worden taken uitgevoerd ter borging van diergezondheid, zoals (1) het verbeteren veterinaire infrastructuur, (2) de uitvoering van bestrijdingsmaatregelen zoals vaccinatie, het ruimen van dieren, het vergoeden van schade en het handhaven van stand-still zones en (3) het voorkomen en verminderen van welzijnsproblemen van dieren.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming ↑ OVEREENSTEMMING BEWIJS →
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Neutraal 		Deze regeling heeft geen directe invloed op de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> , <i>Gebruk van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> en <i>Invasieve soorten</i> . Mogelijke indirecte effecten zijn onvoldoende onderbouwd om door te wegen in de score. Voor de drukfactor <i>Vervuiling</i> beoordelen de experts het effect als een beperkte toename, doordat monitoring en bestrijding extra inzet van chemicaliën, medicatie en wegwerpartikelen voor het bestrijden van dierziekten vergt, wat kan leiden tot verontreiniging van bodem, water en lucht. Tegelijkertijd voorkomt tijdige opsporing en ingrijpen dat grootschalige ruiming nodig zijn, waardoor zwaarder milieu-impact wordt beperkt. Voor de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> geven experts de beoordeling Onbekend, omdat niet duidelijk is in hoeverre de maatregelen verdere vernietiging (en daarmee uitstoot van emissies door bijvoorbeeld de verbranding van kadavers en transport) beperken. Door de beperkte effecten geven experts daarom de score Neutraal (de effecten zijn (nog) onbekend of onzeker).			

4.1.6 Risico-overdracht agrariërs

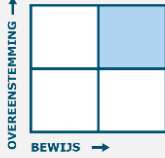
Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Risico-overdracht aan de overheid	Investeringsfonds duurzame landbouw (IDL)	25	Positief	4.1.6.1
	Borgstellingskrediet voor de landbouw (BL)	60	Negatief	4.1.6.2
Directe overdracht	Subsidiebrede weersverzekering	5,5	Neutraal	4.1.6.3

Dit cluster omvat drie regelingen die gericht zijn op het deels overnemen van financiële risico's van agrarische ondernemers door de overheid. Dit kan zowel door risico-overdracht als directe overdracht. Het gaat om risico's zoals investeringsrisico's, opbrengstderving of schade door extreme weersomstandigheden.

Deze regelingen kunnen de continuïteit van agrarische bedrijven ondersteunen en tijdelijk stabiliteit bieden binnen een sector die steeds vaker te maken krijgt met (klimaatgerelateerde) onzekerheden. Tegelijkertijd brengen ze soms aandachtspunten met zich mee; wanneer subsidies structureel risico's afdekken, vermindert dit de prikkel voor ondernemers om te investeren in preventie, innovatie of verduurzaming. De beoordelingen variëren tussen positief, neutraal en negatief.

4.1.6.1 Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Risico-overdracht aan de overheid	€ 25 (2024)	Het <i>Investeringsfonds Duurzame landbouw (IDL)</i> heeft als doel agrarische ondernemers te ondersteunen bij de financiering van investeringen die worden gedaan ten behoeve van de omschakeling naar een stikstofarmere, extensievere en duurzamere bedrijfsvoering. Het betreft een lening onder versoepelde financiële condities.

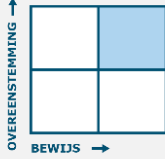

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Positief 	<p>Het <i>Investeringsfonds Duurzame landbouw (IDL)</i> zal leiden tot meer investeringen in verduurzaming van de agrarische bedrijfsvoering dan in de referentiesituatie. Een deel van de agrarische bedrijven krijgt ondersteuning bij het maken en realiseren van plannen om over te schakelen naar biologische landbouw of een meer extensieve en natuurinclusieve bedrijfsvoering.</p> <p>Het stimuleren van duurzaamheidsinvesteringen binnen de landbouw kan leiden tot een (indirecte) afname van alle drukfactoren. Door maatregelen, zoals het gebruik van lichtere machines, ondiep ploegen, het vergroten van gewasdiversiteit en het verminderen van het aantal landbouwhuisdieren, neemt de druk op land en zeegebruik af en ontstaat er meer ruimte voor natuurinclusieve bedrijfsvoering. Tegelijkertijd vermindert het gebruik van dierlijke en kunstmest en wordt via vaste mest en weidegang de druk op <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> verlaagd. Ook draagt de overgang naar circulair veevoer, het terugdringen van fossiele energie en het opwekken van duurzame energie bij aan een lagere uitstoot van broeikasgassen, wat de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> verlaagt. Daarnaast neemt de <i>Vervuiling</i> af door minder kunstmest- en gewasbeschermingsmiddelengebruik, ondersteund door maatregelen als faunaranden en natuurontwikkeling die bijdragen aan natuurlijke plaagonderdrukking. Ten slotte kunnen ook <i>Invasieve soorten</i> indirect worden teruggedrongen doordat inheemse soorten profiteren van een verbeterde milieukwaliteit en een gevarieerder landschap.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>.</p>

4.1.6.2 Borgstellingskrediet voor de Landbouw (BL)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Risico-overdracht aan de overheid	€ 60 (2024)	De regeling <i>Borgstellingskrediet voor de Landbouw (BL)</i> maakt investeringen in land- of tuinbouwbedrijven (mkb) mogelijk als er onvoldoende onderpand is voor een lening. Middels een borgstelling door de overheid kunnen kredieten verstrekt worden aan deze land- of tuinbouwbedrijven. Hiermee kunnen investeringen voor deze bedrijven gerealiseerd worden.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming OVEREENSTEMMING ↑ BEWIJS →
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Negatief 		<p>Door de <i>Borgstellingskrediet voor de Landbouw (BL)</i> worden kredieten door banken verstrekt die anders niet verstrekt zouden worden. Hiermee kunnen investeringen voor landbouwbedrijven gerealiseerd worden. Er zijn verschillende modules van de BL. Voor de algemene BL, waar het meest gebruik van wordt gemaakt, worden geen eisen gesteld aan het type investering. Deze beoordeling is niet gebaseerd op daadwerkelijke investeringen maar op de aanname dat er investeringen worden gedaan, waardoor de gangbare landbouw gestimuleerd wordt. Dit zorgt voor een toename van de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>.</p> <p>Het is belangrijk op te merken dat binnen de specifieke BL-Plus module wel eisen worden gesteld aan duurzaamheid, maar dat van deze module zeer beperkt gebruik wordt gemaakt.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>. Dit oordeel is gebaseerd op het feit dat er binnen deze regeling ook investeringen zijn die leiden tot uitbreiding of intensivering van gangbare landbouw. Daarbij is het belangrijk te benadrukken dat via de BL ook kredieten worden verstrekt voor investeringen die neutraal of zelfs positief kunnen uitwerken voor biodiversiteit, bijvoorbeeld in het kader van verduurzaming. Voor de beoordeling hebben de experts zich echter niet gebaseerd op de daadwerkelijke investeringen in de periode 2022-2024; deze informatie is niet meegenomen omdat dit geen onderdeel is van het assessmentprotocol.</p>			

4.1.6.3 Subsidie Brede Weersverzekering

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Directe overdracht	€ 6 (2024)	Met de <i>Subsidie Brede Weersverzekering</i> kan de agrariër zich verzekeren tegen schade aan gewassen door extreem weer. De subsidie dekt een deel van de kosten van de verzekeringspremie. Deze subsidie draagt bij aan drie doelen: (1) zorgen voor een robuust financieel weerbare sector open teelten, (2) het op gang brengen van de markt voor brede weersverzekeringen zonder financiële overheidssteun en (3) beheersing van overheidsuitgaven bij klimaatschade.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming OVEREENSTEMMING ↑ BEWIJS →
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Neutraal 	<p>Door de <i>Subsidie Brede Weersverzekering</i> worden meer brede weersverzekeringen afgesloten door agrariërs met open teelten.</p> <p>Voor de drukfactoren <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> geldt een onbekend effect door onzekerheid over de toepassing van klimaatadaptatiemaatregelen door de verzekerde na het afsluiten van een verzekering. Er is onzekerheid over zowel de mate van toepassing als het soort maatregelen dat wordt toegepast. De drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Invasieve soorten</i> blijven onveranderd vanwege het marginale effect van de regeling op economische activiteiten.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i> (geen significante biodiversiteitseffecten of de significante effecten zijn klein).</p>				

4.1.7 Fiscale regelingen agrarisch

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Fiscale regeling	Landbouwvrijstelling in de winstsfeer	1.408	Negatief	4.1.7.1
	Vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond (OVB)	268	Gemengd, overwegend negatief	4.1.7.2
	Vrijstelling assurantiebelasting brede weersverzekering (ASB)	7	Neutraal	4.1.7.3
	Verlaagd btw-tarief sierteelt	321	Geen consensus (overwegend negatief/negatief)	4.1.7.4
	Zuivelvrijstelling verbruiksbelasting alcoholvrije dranken	320	Negatief	4.1.7.5
	Verlaagd tarief energiebelasting Glastuinbouw	220	Gemengd, overwegend negatief	4.1.7.6

Dit cluster omvat zes fiscale regelingen voor de agrarische sector. Twee fiscale regelingen hebben specifiek betrekking op de overdracht van landbouwgrond, namelijk de 'Landbouwvrijstelling in de winstsfeer' en 'Vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond (OVB)'. Deze regelingen ondersteunen de huidige structuur van de landbouwsector waarin schaalvergroting en kapitaalkrachtige en intensieve bedrijven domineren. Deze regelingen zijn beoordeeld met *Gemengd, overwegend negatief*.

Andere agrarische fiscale regelingen kunnen leiden tot een toename van productie in specifieke sectoren, zonder dat hierbij onderscheid wordt gemaakt in de mate van duurzaamheid van de productie. Dat geldt bijvoorbeeld voor het 'Verlaagd btw-tarief op sierteeltproducten'. Ook kunnen regelingen, zoals het 'Verlaagde tarief in de energiebelasting voor de glastuinbouw', het gebruik van energie –met name aardgas – stimuleren. In hoeverre dergelijke regelingen verduurzaming en energie-efficiëntie daadwerkelijk belemmeren, is echter onzeker.

De beoordelingen in dit cluster variëren tussen *Neutraal, Gemengd overwegend negatief* en *Negatief*.

4.1.7.1 Landbouvvrijstelling in de winstfeer

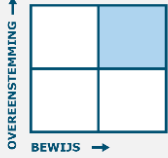
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Fiscale regeling	€ 1.408 (2024)	<p>Op grond van de <i>Landbouvvrijstelling in de winstfeer</i> worden voordelen uit een landbouwbedrijf, die verband houden met de waardeveranderingen van landbouwgrond bij agrarische bestemming, niet tot de fiscale winst (inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting) gerekend. Alleen als de waardestijging boven de waarde in het economische verkeer bij agrarische bestemming (WEVAB) uitkomt – bijvoorbeeld door andere vormen van gebruik – moet daarover belasting worden betaald. Het oorspronkelijke doel van de regeling is om twee typen eigenaren van landbouwgrond (de eigenaar die de grond zelf bewerkt en de eigenaar die de grond verpacht) fiscaal gelijk te behandelen.</p> <p><i>N.B. door invoering van de Wet inkomstenbelasting 2001 wordt dit doel niet langer gerealiseerd.</i></p>

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Negatief</p> 	<p>Met de regeling <i>Landbouvvrijstelling in de winstfeer</i> wordt de winst op landbouwgronden bij verkoop of onttrekking van die grond vrijgesteld van belastingheffing tot de agrarische waarde van de grond. De landbouvvrijstelling komt in de praktijk vooral ten goede aan grotere bedrijven met veel grond en een intensieve bedrijfsvoering die actiever zijn op de grondmarkt. Daarmee versterkt de regeling bestaande vermogensongelijkheid en ondersteunt zij mogelijk de huidige structuur van de landbouwsector, waarin schaalvergroting en kapitaalcrachtige en intensieve bedrijven domineren. De landbouvvrijstelling kan bijdragen aan een hogere grondprijs, maar het effect is beperkt: de grondprijs wordt meer beïnvloed door andere factoren.</p> <p>Grondaankopen door grote, gangbare landbouwbedrijven werkt een verdere intensivering van het grondgebruik in de hand. Intensivering zorgt voor een toename van de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i>, <i>Klimaatverandering</i>, en <i>Vervuiling</i>. Voor de drukfactor <i>Invasieve soorten</i> geldt geen verandering.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>

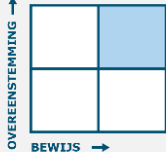

4.1.7.2 Vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond (OVV)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Fiscale regeling	€ 268 (2024)	Op grond van de <i>Vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond (OVV)</i> is de verkrijging van cultuurgrond – waaronder ook rechten van erfpacht of beklemming – vrijgesteld van overdrachtsbelasting, mits de grond bedrijfsmatig wordt geëxploiteerd ten behoeve van de landbouw. Voorwaarde is dat deze exploitatie gedurende een aaneengesloten periode van ten minste tien jaar wordt voortgezet. Doel van de regeling is om de landbouwstructuur te versterken door de overdracht van landbouwgrond te vergemakkelijken en te voorkomen dat verplaatsing van land- en tuinbouwbedrijven, als gevolg van overheidsingrijpen, wordt belast.

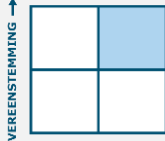

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			

<p>Gemengd, overwegend negatief</p> 	<p>De fiscale regeling <i>Vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond (OVV)</i> is bedoeld om de overdracht van landbouwgrond te vergemakkelijken en zo bij te dragen aan een sterke landbouwstructuur. De vrijstelling stimuleert grondmobiliteit, structuurverbetering en schaalvergroting.</p> <p>Schaalvergroting leidt vaak tot intensievere landbouw, wat nadelig kan zijn voor de biodiversiteit. De uiteindelijke impact hangt af van het gebruik van de grond; meer schaalvergroting bij gangbare, intensieve bedrijven vergroot de druk op biodiversiteit, terwijl inzet voor extensieve landbouw of duurzaam beheer de negatieve effecten kan beperken.</p> <p>De effecten op de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i>, <i>Klimaatverandering</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> zijn onbekend omdat ze afhangen van het feitelijke gebruik van de grond. Omdat de regeling naar verwachting vooral schaalvergroting bij gangbare bedrijven stimuleert, concluderen de experts dat dit leidt tot een hogere druk op de biodiversiteit.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend negatief</i>.</p>
--	---

4.1.7.3 Vrijstelling assurantiebelasting brede weersverzekering (ASB)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Fiscale regeling	€ 7 (2024)	De <i>Vrijstelling Assurantiebelasting Brede Weersverzekering (ASB)</i> is een fiscale regeling waarmee agrariërs geen assurantiebelasting hoeven te betalen over de premie van een brede weersverzekering. Deze regeling draagt bij aan drie doelen: (1) Het versterken van de financiële weerbaarheid van de sector open teelten, (2) Het op gang brengen van de markt voor brede weersverzekeringen zonder financiële overheidssteun en (3) beheersing van overheidsuitgaven bij klimaatschade.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Neutraal (geen significante of kleine effecten) 		<p>De <i>Vrijstelling Assurantiebelasting Brede Weersverzekering (ASB)</i> stimuleert het afsluiten van brede weersverzekeringen onder agrariërs met open teelten.</p> <p>Voor de drukfactoren <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> geldt een onbekend effect door onzekerheid over toepassing van klimaatadaptatiemaatregelen door de verzekerde. Er is onzekerheid over in welke mate welk type maatregelen worden toegepast. Voor de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, en <i>Invasieve soorten</i> geldt geen verandering door het marginale effect van de regeling op economische activiteiten.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal (Geen significante biodiversiteitseffecten of de significante effecten zijn klein)</i>.</p>			

4.1.7.4 Verlaagd btw-tarief sierteelt

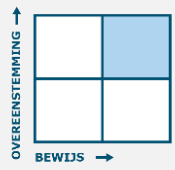
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Agrarisch	Fiscale regeling	€ 321 (2024)	Het doel van <i>Verlaagd btw-tarief sierteelt</i> is het betaalbaarder maken van bloemen en planten voor lage inkomensgroepen, het stimuleren van de binnenlandse markt en het ondersteunen van de sector. Dit leidt tot meer werkgelegenheid - met name in de keten - en een sterkere concurrentiepositie van de Nederlandse tuinbouw.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	Veel bewijs en grote overeenstemming
 ↑	 ↑	 ↑	 ↑	 ↑	 OVEREENSTEMMING ↑ BEWIJS →
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Geen consensus (Negatief en Gemengd, overwegend negatief) 		<p>De regeling <i>Verlaagd btw-tarief sierteelt</i> zorgt voor een prijsverlagend effect voor de binnenlandse markt, waardoor de vraag naar, en consumptie van, sierteelproducten toeneemt. Deze toenemende binnenlandse vraag zorgt voor een productietoename ten opzichte van de referentie zonder verlaagd btw-tarief.</p> <p>Alle drukfactoren nemen daarom toe, doordat er bijvoorbeeld intensiever en meer gebruik wordt gemaakt van grond, energie, water, levend veen, bemesting en gewasbeschermingsmiddelen. Dit heeft een negatief effect op de biodiversiteit.</p> <p>Er is geen consensus onder de experts. Hierbij spelen met name de mogelijke voordelen van kassen als netstabilisator een rol. Er wordt zowel de biodiversiteitsscore <i>Negatief</i> als <i>Gemengd, overwegend negatief</i> gegeven. Er is veel bewijs en omdat alle experts de regeling wel overwegend negatief beoordelen, wordt voor het IPBES-zekerheidsoordeel toch gekozen voor 'grote overeenstemming', ondanks dat er <i>Geen consensus</i> is beoordeeld.</p>			

4.1.7.5 Zuivelvrijstelling verbruiksbelasting alcoholvrije dranken

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Agrarisch</p>	Fiscale regeling	€ 320 (2024)	<p>Door de <i>Zuivelvrijstelling verbruiksbelasting alcoholvrije dranken</i> zijn zuivelhoudende dranken op het moment van beoordeling* vrijgesteld van de verbruiksbelasting op alcoholvrije dranken. De vrijstelling geldt voor niet-gearomatiseerde dranken, waaronder melk en karnemelk. Sojadranken, die qua vet- en suikergehalte vergelijkbaar zijn met melk, zijn ook uitgezonderd. De uitzondering geldt niet voor andere plantaardige zuivel dranken. De zuiveluitzondering geldt van oudsher omdat melk werd gezien als eerste levensbehoefte en dat belastingheffing daardoor niet opportuun is.</p> <p><i>*Maatregel gepresenteerd in voorjaarsnota 2025 om zuivelvrijstelling te beperken tot alleen melk- en sojadranken zonder toegevoegde suiker en zoetstoffen en niet meer 'een vleugje melk in frisdrank' vrij te stellen.</i></p>		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↑</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↑</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↑</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↑</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
<p>Negatief</p> 		<p>De <i>Zuivelvrijstelling verbruiksbelasting alcoholvrije dranken</i> zorgt mogelijk voor een toename van de consumptie van zuivelproducten in Nederland door de lagere prijs van zuivel dranken. De zuivelvrijstelling verlaagt de belasting en daarmee de prijs voor de consument van zuivel- en sojadranken, waardoor consumenten eerder voor deze zuivelopties kiezen in plaats van plantaardige alternatieven, zoals haver- of rijstmelk. Het is echter onzeker in hoeverre de vrijstelling direct impact heeft op de melkproductie en het inkomen van de melkveehouder omdat de doorwerking in de keten complex is. De aanname is dat de gangbare melkveehouderij in stand blijft.</p> <p>Door de instandhouding van de gangbare melkveehouderij neemt de druk op <i>Verandering in land- en zeegebruik, Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie, Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> toe door het grootschalige landgebruik, het gebruik van natuurlijke hulpbronnen en de uitstoot van broeikasgassen en stikstof door de gangbare melkveehouderij. De exacte impact op biodiversiteit is complex en afhankelijk van diverse factoren, zoals de intensiteit van bedrijfsvoering.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>			

4.1.7.6 Verlaagd tarief energiebelasting Glastuinbouw

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Agrarisch	Fiscale regeling	€ 220 (2024)	<p>Het <i>Verlaagd tarief energiebelasting Glastuinbouw</i> zorgt ervoor dat glastuinbouwbedrijven in Nederland momenteel een verlaagd tarief voor energiebelasting op aardgas betalen, dat wordt gebruikt voor de verwarming tijdens het groeiproces van tuinbouwproducten. Deze regeling is bedoeld om de belastingdruk voor de glastuinbouw gelijk te houden met die van energie-intensieve industrieën, ter ondersteuning van de internationale concurrentiepositie van de sector.</p> <p><i>N.B. per 1 januari 2025 wordt het verlaagde energiebelastingtarief voor aardgas in de glastuinbouw geleidelijk afgebouwd.</i></p>

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming OVEREENSTEMMING ↑ BEWIJS →

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Gemengd, overwegend negatief 	<p>Het <i>Verlaagd tarief energiebelasting Glastuinbouw</i> stimuleert het gebruik van energie en met name dat van aardgas. Het gebruik van aardgas is per definitie niet goed voor de biodiversiteit. In hoeverre de regeling de stimulans voor verduurzaming tegenhoudt is onzeker: enerzijds is er mogelijk minder een prikkel voor verduurzaming, anderzijds zorgt de sterkere concurrentiepositie van bedrijven voor meer investeringsruimte.</p> <p>Met name de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt door de regeling toe, net als de drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> door het gebruik van aardgas. Voor de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> is een onbekend effect door onzekerheid over de reactie van bedrijven, en de gehele sector, op verandering in energieprijzen. Daarmee bestaan er onzekerheden in de netto-effecten van de regeling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend negatief</i>.</p>

4.2 Marien

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	EMFAF - Installaties voor lagere stikstofuitstoot garnalenvissers	10,6	Gemengd, overwegend positief	4.2.1
	EMFAF - Investeren in mosselzaadinvanginstallaties (MZI)	2	Gemengd, overwegend positief	4.2.2
	EMFAF - Innovatieve projecten in de aquacultuur	3,3	Geen consensus (uiteenlopend)	4.2.3
	Inbestedingsopdracht aan de Rijksrederij	9,8	Neutraal	4.2.4
	Programma Versterking Noordzee ecosysteem	17	Geen consensus (neutraal, positief)	4.2.5
	Energie-efficiëntieregeling visserij	20	Gemengd, overwegend positief	4.2.6

Dit cluster Marien bevat een selectie van mariene subsidies van het ministerie van LNVN, gerelateerd aan visserij, aquacultuur en natuur op zee. Ze zijn gericht op innovaties, efficiëntieverbetering, monitoring en onderzoek.

Internationaal groeit de aandacht voor de biodiversiteitseffecten van subsidies in de visserijsector. Volgens recent OESO-onderzoek is een aanzienlijk deel daarvan potentieel schadelijk: ze bevorderen overcapaciteit, verlengen inefficiënte praktijken en zetten visbestanden en mariene ecosystemen onder druk (OECD, 2025). Vooral steun voor brandstof, vlootvernieuwing en investeringen zonder duurzaamheidseisen stimuleert overexploitatie en bevoordeelt industriële visserij ten koste van kleinschalige, duurzame initiatieven. Daarentegen dragen subsidies voor beheer, innovatief onderzoek en toezicht juist bij aan een duurzaam visserijbeleid.

Ook binnen de aquacultuur kunnen innovatieve subsidies ecologische duurzaamheid versterken. Zo legt duurzame zeewierkweek koolstof vast, neemt nutriënten op en biedt leefgebied aan mariene soorten (Chung et al., 2011; Froehlich et al., 2019). Duurzame mosselkweek kent vergelijkbare voordelen: mosselen filteren water, verminderen nutriëntenbelasting en helpen eutrofiëring tegen te gaan (Rose et al., 2015). Beide vormen zijn doorgaans inputarm en passen binnen circulaire, ecologisch efficiënte productiesystemen, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan (Troell et al., 2009).

In dit assessment is onder meer het Europees Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur (EMFAF) beoordeeld. Vanwege het brede karakter zijn drie representatieve subsidies geselecteerd en beoordeeld op hun verwachte biodiversiteitsimpact Twee van de representatieve subsidies kennen een jaarlijks begrotingsbudget van minder dan € 5 mln. Voor de rapportering binnen Target 18 dient EMFAF als één subsidie te worden beschouwd.

De meeste subsidies in dit cluster zijn beoordeeld als '*Gemengd, overwegend positief*'. Bij de beoordeling is ervan uitgegaan dat de innovaties en efficiëntieverbeteringen niet zorgen voor meer vaarbewegingen of visserij.

4.2.1 EMFAF - Installaties voor lagere stikstofuitstoot garnalenvissers

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Marien	Directe overdracht	€ 10,6 (2024)	De subsidie <i>Installaties voor lagere stikstofuitstoot garnalenvissers</i> heeft als doel de installatie van SCR-katalysatoren op garnalenvissersvaartuigen te stimuleren om bij te dragen aan mitigatie van het probleem van een te hoge stikstofuitstoot van vissersvaartuigen in Natura 2000-gebieden. De aanpassingen aan de schepen zorgen voor een meer verantwoorde bedrijfsvoering waardoor het minder urgent wordt om over te gaan tot alternatieve scenario's zoals vissen in andere gebieden, op andere soorten of versneld saneren.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend positief 	<p>Door de subsidie <i>Installaties voor lagere stikstofuitstoot garnalenvissers</i> worden meer SCR-katalysatoren op garnalenvissersvaartuigen geïnstalleerd. Door installatie van deze katalysatoren zal de stikstofuitstoot van een garnalenvissersvaartuig dalen, wat resulteert in een afname van de drukfactor <i>Vervuiling</i>. Dit resulteert in een afname van de druk op biodiversiteit. Echter, een garnalenvisser kan hierdoor ook de vergunning behouden om in Natura 2000-gebieden voor de Nederlandse kust te blijven vissen. De visintensiteit in Natura 2000-gebieden neemt daardoor toe en daarmee de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>. Dit resulteert in een toename van de druk op biodiversiteit. De drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> blijft gelijk omdat er netto geen verandering wordt verwacht in de hoeveelheid gevangen garnalen of vis (alleen op andere locaties). Het effect op de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> is onzeker omdat dit afhankelijk is van het gedrag van vissers en hun vaartijd (en daarmee de uitstoot van CO₂) en of er kotters saneren.</p> <p>De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p> <p>Er is aangenomen dat er wordt gehandhaafd op de wet Natuurbescherming'; dit geldt ook in de referentie. Het positieve effect van stikstofreductie door deze subsidie betreft met name de stikstofreductie op de aangrenzende landbiodiversiteit. De expertcommissie benadrukt dat voor de mariene biodiversiteit een vermindering van stikstofdepositie een relatief beperkt effect heeft, vergeleken met de impact van bodemberoering.</p>				

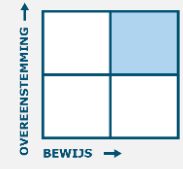

4.2.2 EMFAF - Investeren in mosselzaadinvanginstallaties (MZI's)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Marien	Directe overdracht	€ 2 (2024)	De subsidie <i>Investeren in mosselzaadinvanginstallaties (MZI's)</i> is bedoeld om de overgang van traditionele wildvangmethoden voor mosselzaad naar duurzame MZI-technologieën te versnellen. De traditionele mosselzaadwinning veroorzaakt aanzienlijke bodemverstoring en heeft negatieve effecten op kwetsbare ecosystemen. MZI's vangen mosselzaad op zonder de zeebodem te verstoren en verminderen de afhankelijkheid van wildvang.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend positief 	<p>Met de subsidie <i>Investeren in mosselzaadinvanginstallaties (MZI's)</i> wordt de overgang van traditionele wildvangmethoden voor mosselzaad naar de duurzamere mosselzaadinvanginstallaties (MZI's) gestimuleerd. Hierdoor wordt een groei in het aantal actieve MZI's in de aangewezen kweekgebieden, zoals de Waddenzee, Oosterschelde en Voordelta, verwacht. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt af, doordat er minder bodembroering plaatsvindt met MZI's. Tegelijkertijd verplaatst de druk zich van de bodem naar de waterkolom, maar het potentieel negatieve effect hiervan wordt minimaal geacht. Ook de drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> neemt af, omdat er minder mosselzaad wordt geoogst en de vaste structuren van MZI's een schuilplaats bieden aan vissen. Voor <i>Klimaatverandering</i> wordt geen effect verwacht omdat veranderingen in het aantal vaarbewegingen of efficiëntere schepen waarschijnlijk minimaal zijn. De impact op de drukfactoren <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> is onzeker, aangezien er een gebrek is aan data over de effecten van MZI's en hiermee de impact op deze drukfactoren nog onduidelijk. De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p>				

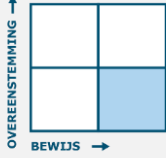

4.2.3 EMFAF - Innovatieve projecten in de aquacultuur

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Marien	Directe overdracht	€ 3,3 (2024)	De subsidie <i>Innovatieve projecten in de aquacultuur</i> is bedoeld om de aquacultuursector middels innovatie te laten groeien. Offshore aquacultuur in windparken is hierbij als voorbeeld genomen. Voor offshore aquacultuur kan er onder andere via pilots onderzocht worden hoe offshore platforms mogelijk gebruikt kunnen worden voor oester-, mossel- en zeeviertheelt, hoe vissersschepen hierbij ingezet kunnen worden of wat de economische rendabiliteit is van zulke teelt.		
Effect op drukfactoren				IPBES-Zekerheidsoordeel	
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs en weinig overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Geen consensus 	<p>De subsidie <i>Innovatieve projecten in de aquacultuur</i>, met hierbij als voorbeeld offshore aquacultuur, stimuleert de groei van de aquacultuursector middels innovatie. De verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i>. De druk op zeegebruik neemt af omdat er structuren in de waterkolom komen die er eerst niet waren. Op de korte termijn resulteert dit in een toename van de druk op biodiversiteit (uitstoot van schepen, bodemberoering en onderwatergeluid door het plaatsen van de structuren), maar op de lange termijn in een afname van de druk door het uitsluiten van bodemberoerende visserij en het bieden van een schuilplaats aan zeeleven. De drukfactoren <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> nemen toe doordat materialen verloren kunnen gaan en kweekinstallaties als 'stepping stone' kunnen dienen voor invasieve soorten. Dit resulteert in een toename van de druk op biodiversiteit. Er zijn echter nog veel onzekerheden voor kweek op grote schaal. De drukfactoren <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> en <i>Klimaatverandering</i> zijn onzeker omdat onduidelijk is of de positieve effecten (minder wildvang, betere waterkwaliteit, opname van CO₂) uiteindelijk opwegen tegen de mogelijk negatieve effecten (verandering nutriëntenbalans, productie van materialen, meer vaarbewegingen en dus CO₂-uitstoot).</p> <p>De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Geen consensus</i> (wisselend tussen <i>Negatief</i>, <i>Neutraal</i>, <i>Gemengd</i>, <i>overwegend positief</i> en <i>Positief</i>). Er zijn zowel positieve als negatieve aspecten en te veel onzekerheden over de effecten van opschaling. Experts zijn het er wel over eens dat meer onderzoek goed is om onzekerheden uit te sluiten.</p>				

4.2.4 Inbestedingsopdracht aan de Rijksrederij

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Marien</p>	Directe overdracht	€ 9,8 (2024)	<p>De <i>inbestedingsopdracht aan de Rijksrederij</i> is een jaarlijkse inbestedingsopdracht aan de Rijksrederij, onderdeel van het agentschap/batenlastendienst RWS. Met het budget worden schepen en bemanning ingehuurd om verschillende monitorings-, toezichts- en handhavingstaken te kunnen uitvoeren op zee. Diverse EU-verplichte onderzoeken worden hiermee uitgevoerd. Het doel van deze investering is effectief beheer van de Noordzee, Waddenzee en Zeeuwse wateren te stimuleren en zo ook de natuur- en visserijwetgeving te borgen.</p>		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>=</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↓</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>=</p>	<p>Vervuiling</p> <p>=</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Neutraal (geen significante of kleine effecten)</p> 	<p>De <i>inbestedingsopdracht aan de Rijksrederij</i> zorgt ervoor dat de Rijksrederij jaarlijks de gevraagde scheepsinzet en bemanning kan leveren, zodat LVVN de taken kan uitvoeren op zee: monitoring en onderzoek van visbestanden, bebakening van mosselpercelen en toezicht en handhaving in de Noordzee, Waddenzee en Zeeuwse wateren. Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i>. De drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> neemt af doordat informatie, opgehaald uit monitoring, duurzaam beheer van visstanden en effectief beleid mogelijk maakt. Dit draagt indirect bij aan een afname van de druk op biodiversiteit. De andere drukfactoren zijn beoordeeld met <i>Geen verandering</i> doordat er geen wijziging plaatsvindt in het totale areaal of de intensiteit van het gebruik van de zee(bodem), de netto uitstoot van vaarbewegingen gelijk blijft door efficiënt gebruik en er geen verspreiding van soorten plaatsvindt omdat dezelfde soorten in het gehele gebied voorkomen.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i>. Dit is met een positief randje als er op basis van de onderzoeken beleid wordt gevoerd dat de biodiversiteit ten goede komt. Indirect zou de Rijksrederij daarmee een positief effect kunnen hebben.</p>				

4.2.5 Programma Versterking Noordzee ecosysteem

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Bos- en natuurbeheer</p>	Directe overdracht	€ 17 (2024)	Het <i>Programma Versterking Noordzee ecosysteem</i> is bestemd voor bedrijven, overheden, het maatschappelijk middenveld en kennisinstellingen om haalbaarheidsstudies, pilots en – in een later stadium - opschaling van natuurversterkende projecten in de praktijk uit te zetten (Noordzee en omgeving). Projecten moeten substantieel bijdragen aan de doelen van Natuurversterking Noordzee (NN): aantoonbaar versterkende maatregelen om het mariene ecosysteem rond de Noordzee te versterken, samenwerking met (inter)nationale gemeenschappen en openbare kennisdeling. Het doel van dit programma is het versterken en veerkrachtig maken van het mariene ecosysteem en zijn diensten voor alle gebruikers, in lijn met beleid voor natuurversterking en duurzaamheid.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs maar weinig overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
<p>Geen consensus (Neutraal tot positief)</p> 		<p>Het <i>Programma Versterking Noordzee ecosysteem</i> stimuleert haalbaarheidsstudies, pilots en opschaling van natuurversterkende projecten in de Noordzee en omgeving. Naast het uitzetten van natuurversterkende projecten worden open kennisdeling en (inter)nationale stimulatie van natuurverbetering beoogd¹. Indirect wordt duurzaam gebruik van de Noordzee gestimuleerd en wordt bijgedragen aan natuurdoelstellingen van Europees en Nederlands beleid. Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>. Doordat er meer ruimte voor natuur is, neemt de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> af; dit resulteert in een afname van de druk op biodiversiteit. De druk op <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> is onzeker, omdat het nog niet duidelijk is hoe quota en visgedrag veranderen bij toename van targetsoorten als gevolg van een gezonder ecosysteem. Voor <i>Klimaatverandering</i> wordt er geen verandering verwacht en voor <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> is de druk onzeker doordat de uitwerking van projecten nog onbekend is. De expertcommissie heeft dit programma beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Geen consensus</i>. Zowel de score <i>Neutraal</i> (door onbekende uitwerking van projecten) als <i>Positief</i> (door doelstelling het verbeteren van het Noordzee-ecosysteem) is gegeven.</p>			

¹ De experts hebben het hele programma (2024-2030) beoordeeld, niet alleen het jaar 2024. In dat jaar werd het programma vooral opgestart en waren er nog weinig activiteiten geïmplementeerd.

4.2.6 Energie-efficiëntieregeling visserij

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Marien</p>	Directe overdracht	€ 20 (2024)	<i>Energie-efficiëntieregeling visserij</i> is een subsidie voor kotters (primair garnalenkotters) ter stimulering van efficiënter energieverbruik door verduurzaming van de vissersvloot. De subsidie kan verkregen worden voor 50% van de subsidiabele kosten (maximaal € 1,25 mln. per eigenaar), zijnde investeringen die de hydrodynamica of het aandrijfsysteem verbeteren of de verandering van het vistuig. Deze aanpassingen moeten leiden tot verhoging van energie-efficiëntie of vermindering van uitstoot van verontreinigende stoffen en broeikasgassen.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p><i>Energie-efficiëntieregeling visserij</i> is een subsidie die investeringen stimuleert in energie-efficiënte maatregelen. Dit leidt tot een lager brandstofverbruik van vaartuigen waardoor de uitstoot van broeikasgassen en andere schadelijke stoffen afneemt.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. Er zal door deze subsidie gebruik worden gemaakt van efficiëntere technieken, waardoor de uitstoot van broeikasgassen per eenheid vangst afneemt. De druk op <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> neemt daardoor af, al hangt het daadwerkelijke effect af van welke innovatie gekozen wordt. De investeringen kunnen gericht zijn op verduurzaming, het verbeteren van aandrijfsystemen of het veranderen van vistuig. De kwantitatieve bijdrage van bijvoorbeeld het gebruik van katalysatoren aan het verminderen van vervuiling (door minder stikstofuitstoot) in het algemeen is moeilijk vast te stellen. De impact op de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> is onbekend, maar naar verwachting beperkt. Het <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen</i> zal niet veranderen omdat er netto geen effect is op vaarbewegingen.</p> <p>De expertcommissie heeft dit programma beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p>				

4.3 Bos- en natuurbeheer

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Fiscale regeling	Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet	50	Positief	4.3.1
	Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer	15	Positief	4.3.2
Directe overdracht	Programma natuur	296	Positief	4.3.3
	Programma nationale parken	6,2	Positief	4.3.4
	Monitoring en evaluatie (NEM, NDFF e.d.)	6,2	Positief	4.3.5
	Rijksbijdrage Staatsbosbeheer	32	Neutraal (onbekend)	4.3.6
	Niet-productieve investering voor niet-landbouwbedrijven	29	Positief	4.3.7

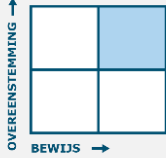

Dit cluster betreft subsidies voor bos- en natuurbeheer, een belangrijk onderdeel binnen het Nederlandse natuurbeleid. Deels zijn dit fiscale regelingen en deels directe overdrachten. Deze subsidies zijn onder meer bedoeld om terreinbeheerders en andere grondeigenaren financieel te ondersteunen bij het uitvoeren van beheersmaatregelen die bijdragen aan het behoud, herstel en de versterking van biodiversiteit. Deze regelingen richten zich primair op de structurele instandhouding van natuurwaarden en het verbeteren van ecosystemen, bijvoorbeeld door het herstel van stikstofgevoelige habitats, het versterken van ecologische verbindingen of het stimuleren van natuurinclusief particulier grondgebruik.

Door economische prikkels te koppelen aan ecologisch beheer maken deze subsidies het aantrekkelijker om natuurdoelen te integreren in het gebruik van natuurgronden. De impact van natuurbeheersubsidies op biodiversiteit is positief, vooral wanneer de maatregelen zijn afgestemd op het gebied van specifieke ecologische doelen en zorgvuldig worden geïmplementeerd.

4.3.1 Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet

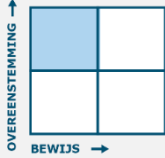
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Bos- en natuurbeheer</p>	Fiscale regeling	€ 50 (2024)	<p>De <i>Fiscale faciliteiten (inzake de) Natuurschoonwet</i> werden in 1928 ingevoerd met als doel de instandhouding van landgoederen te waarborgen. De wet heeft drie doelstellingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Behoudsdoelstelling: het behoud van natuurschoon en cultureel erfgoed door landgoederen als geheel te bewaren en versnippering van eigendom te voorkomen. • Ontwikkeldoelstelling: het stimuleren van particulier natuurbeheer en de realisatie van nieuwe natuur en bos door particulieren op landbouwgrond. • Openstellingsdoelstelling: het toegankelijk maken van landgoederen voor publiek. 		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↓</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>=</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↓</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↓</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Positief</p> 	<p>De <i>Fiscale faciliteiten (inzake de) Natuurschoonwet</i> stimuleren het behoud en beheer van landgoederen door verlaging van diverse belastingen aan eigenaren, vruchtgebruikers en erfpachters. Hierdoor blijven landgoederen als geheel behouden en wordt particulier natuurbeheer gestimuleerd.</p> <p>De impact op de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> is positief omdat landgoederen de diverse habitats aanplanten, behouden en beheren, wat bijdraagt aan biodiversiteit en versnippering voorkomt. Vervuiling wordt voorkomen door de instandhouding van natuur. Voor de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> wordt een afname verwacht, aangezien de regeling de aanplant van bomen stimuleert en houtopstanden beschermt, wat CO₂-opslag bevordert. De drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> en <i>Invasieve soorten</i> worden naar verwachting niet beïnvloed door deze regeling. De biodiversiteitsimpact van de regeling is positief omdat het behoud van landgoederen met een hoge ecologische waarde wordt ondersteund. Zonder de regeling zouden landgoederen kunnen verdwijnen of versplinteren, wat het natuurbeheer en de biodiversiteit onder druk zou zetten.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>.</p>				

4.3.2 Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Bos- en natuurbeheer</p>	Fiscale regeling	€ 15 (2024)	De <i>Vrijstelling vergoeding bos-en natuurbeheer</i> is bedoeld ter ondersteuning van de ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur en het faciliteren van de transitie van landbouwgrond naar natuurgebied. Deze vrijstelling zorgt ervoor dat subsidies zijn vrijgesteld van inkomsten- en/of vennootschapsbelasting. Ontvangers hoeven geen belasting over de subsidie te betalen, waardoor de uitgekeerde subsidie volledig overeenkomt met de nettobijdrage. Voorbeelden van subsidies zijn (1) natuur- en landschapsbeheer op natuurterreinen, (2) landschapsbeheer op landbouwgrond en (3) inrichting en functieverandering.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↓</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↓</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↓</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↓</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p> <p>↑ OVEREENSTEMMING BEWIJS →</p>
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
<p>Positief</p> 		<p>Bij de <i>Vrijstelling vergoeding bos-en natuurbeheer</i> ontvangen de begunstigden bos- en natuurbeheersubsidie zonder belastingafdracht. Dit maakt de instandhouding van bos- en natuur en de transitie van landbouwgrond naar natuur goedkoper voor terreinbeherende organisaties, particuliere grondeigenaren van bos- of natuurgrond en agrarische collectieven. Deze regeling draagt bij aan het in stand houden van bos en natuur.</p> <p>De impact of de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> is positief, omdat de vrijstelling, bijvoorbeeld via het extensief beheer van gronden, een bijdrage levert aan bodemgezondheid en waterkwaliteit. Voor de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> wordt een afname verwacht aangezien natuurgebieden CO₂ opslaan en behoud ervan emissies voorkomt. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt af doordat mogelijk wordt bijgedragen aan het verminderen van intensivering van landgebruik, wat de milieubelasting verlaagt.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>.</p>			

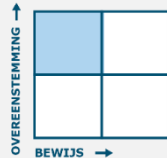

4.3.3 Programma natuur

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Bos- en natuurbeheer</p>	Directe overdracht	€ 296 (2024)	Het <i>Programma natuur</i> is een uitvoeringsprogramma voor overheden en het maatschappelijk middenveld met als doel een gunstige staat van instandhouding van soorten en habitats te bereiken volgens de VHR. Dit betekent dat soorten duurzaam kunnen floreren in hun natuurlijke verspreidingsgebied. Het programma richt zich in de tweede fase (2024-2030) met name op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Provincies en Rijk verlenen subsidies en opdrachten voor bijvoorbeeld de verhoging van beheervergoedingen SNL, boscompensatie, kwaliteitsverhoging riviernatuur en het verbeteren van basiskwaliteit en experimenten. Het doel van dit programma is systeemherstel in en nabij stikstofgevoelige natuurgebieden om verslechtering van natuur tegen te gaan en de instandhouding van natuur te bevorderen.

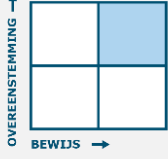

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Positief</p> 	<p>Het <i>Programma Natuur</i> realiseert de uitvoering van maatregelen in en rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden via overheden en het maatschappelijk middenveld om VHR-soorten en habitats te herstellen en verslechtering van natuur tegen te gaan. Hierbij verlenen provincies en Rijk bijvoorbeeld subsidies en opdrachten en worden generieke maatregelen zoals verhoging beheervergoedingen SNL en boscompensatie uitgevoerd.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Klimaatverandering</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i>. Bij deze drukfactoren vindt er een afname plaats doordat landbouwgrond wordt omgezet in natuurgrond en er bijvoorbeeld gerichte maatregelen plaatsvinden voor het verwijderen van invasieve soorten. Verder is er een afname van verschillende vervuilende stoffen en sprake van een robuuster ecosysteem. Dit resulteert in een afname van de druk op biodiversiteit. De drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> is als onbekend beoordeeld doordat er vaak al weinig exploitatie is in gebieden waar middelen uit dit programma worden ingezet. De effecten van bijvoorbeeld houtkap en rietooft zijn daarnaast contextafhankelijk. De expertcommissie heeft dit programma beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>. Het bewijs is vooral op de korte termijn beschikbaar; op langere termijn en grotere schaal ontbreekt dit en bij thema's als exoten en vervuiling zijn er kanttekeningen, waardoor het IPBES-zekerheidsoordeel is beoordeeld als: <i>Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming</i>.</p>

4.3.4 Programma nationale parken

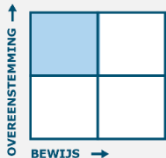
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Bos- en natuurbeheer</p>	Directe overdracht	€ 6,2 (2024)	<p><i>Programma nationale parken</i> is een subsidie voor nationale parken om samenwerkingen en het uitvoeren van gebiedsprocessen in nationale parken te realiseren en te onderhouden. Alle nationale parken mogen zich aanmelden met een projectplan waarin de gebiedsvisie, samenwerkingen en aansluiting op de doelen staan uitgewerkt (bijvoorbeeld het versterken van de ruimtelijke, natuur-, landschaps- en erfgoedkwaliteit en de natuurbeleving). Het doel van deze regeling is de ontwikkeling van de nationale parken tot robuuste, kwalitatief hoogstaande natuur- en landschapsgebieden.</p>		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↓</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↓</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>?</p>	<p>Vervuiling</p> <p>=</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Positief</p> 	<p>Het <i>Programma Nationale Parken</i> stimuleert een samenwerking van nationale parken met regionale stakeholders en de realisatie van gebiedsprocessen in het nationale park. Hierdoor blijven de nationale parken vitaal en veerkrachtig.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> wordt beïnvloed door een betere samenwerking van nationale parken met partijen die in en om het park gesitueerd zijn (bijvoorbeeld ondernemers, agrariërs, steden en omwonenden) en terreinbeherende organisaties. Deze samenwerking zou ertoe kunnen leiden dat omliggende partijen meer natuurvriendelijke maatregelen ontwikkelen. Dit resulteert in een afname van de druk op biodiversiteit. Daarnaast is er een afname van de drukfactor <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> door een beter management en verspreiding van recreatie.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>, met de aanname dat omliggende partijen samen willen werken met de nationale parken.</p>				

4.3.5 Monitoring en evaluatie (NEM, NDFF, e.d.)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Bos- en natuurbeheer</p>	Directe overdracht	€ 6,2 (2024)	Dit is een subsidie/opdracht over natuurdata voor het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) en het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Deze organisaties moeten werken aan het vergaren, opslaan, analyseren en/of verwerken van natuurdata. Het doel van deze data is effectief natuurbeleid en beheer, voldoen aan (inter)nationale juridische verplichtingen, hulp voor vergunningverleningen en meer transparantie in maatschappelijke en politieke context.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Positief</p> 	<p>De Monitoring en evaluatie-subsidie/opdracht realiseert het vergaren, opslaan, analyseren en verwerken van natuurdata. Zo wordt er niet alleen voldaan aan (inter)nationale verplichtingen, maar ook aan effectief natuurbeleid en -beheer, meer duidelijkheid in vergunningverleningen en meer transparantie in maatschappelijke en politieke context.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit via alle drukfactoren. De drukfactoren nemen af doordat monitoren kennis genereert of maatregelen effect hebben, wat leidt tot beter beleid en een efficiëntere impact op biodiversiteit. Dit resulteert in een afname van de druk op biodiversiteit. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> neemt bijvoorbeeld af door het uitvoeren van natuurdata-onderbouwde bestrijding dat bewezen is efficiënt te zijn. Daarnaast worden deze bestrijdingen uitgevoerd op locaties waar dit de meeste impact zal hebben, zoals vastgesteld op basis van natuurdata.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i> met de kanttekening dat de regeling geen directe effecten heeft op de drukfactor, maar wel essentieel is voor biodiversiteit via de indirecte effecten.</p>				

4.3.6 Rijksbijdrage Staatsbosbeheer

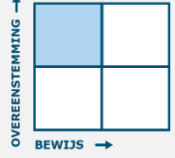

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Bos- en natuurbeheer</p>	Directe overdracht	€ 32 (2024)	De Rijksbijdrage Staatsbosbeheer is een directe overdracht van middelen van het Rijk aan Staatsbosbeheer. Staatsbosbeheer is verplicht de bijdrage in te zetten voor zijn wettelijke taken. In de afgelopen jaren werd dit geld ingezet voor organisatiekosten, boomfeestdag, het opleiden van boa's, de genenbank en zaadgaarden. De rijksbijdrage dient te worden verantwoord in de jaarstukken van Staatsbosbeheer. Het doel van deze regeling is de ondersteuning van de wettelijke taken van Staatsbosbeheer.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
----------------------------	--------------------------------------

<p>Neutraal</p> 	<p>De <i>Rijksbijdrage Staatsbosbeheer</i> financiert de uitvoering van de wettelijke taken door Staatsbosbeheer. Volgens het jaarverslag 2024 wordt 97% uitgegeven aan organisatiekosten. Het overige wordt uitgegeven aan Boomfeestdag (1%), scholing van boa's (<1%), de genenbank en zaadgaarden (2%). De rijksbijdrage betreft slechts een deel (circa 15%) van de totale begroting.</p> <p>De verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> en <i>Vervuiling</i>. Er is een afname van <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> doordat er, vergeleken met de referentie, door deze regeling minder exploitatie (houtkap) nodig is om de organisatie, die nodig is voor activiteiten zoals 'beschermen, beleven en benutten' (geen rijksbijdrage maar wel een bijdrage voor het beheer van terreinen). De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt af door meer surveillance van boa's (controle op illegale jacht, lozingen, afval). De drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Klimaatverandering</i> zijn als onbekend beoordeeld omdat het met name organisatiekosten betreft en er onvoldoende informatie is over economische activiteiten die hieronder vallen. De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i> omdat het organisatiekosten betreft en er onvoldoende informatie is over economische activiteiten die vallen onder deze kosten. Wel is duidelijk dat Staatsbosbeheer voor zijn activiteiten afhankelijk is van deze subsidie. Er is beperkt bewijs omdat niet duidelijk is wat er zou gebeuren zonder deze rijksbijdrage.</p>
--	---

4.3.7 Niet-productieve investering voor niet-landbouwbedrijven

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Bos- en natuurbeheer</p>	Fiscale regeling	€ 29 (2024)	<p>De regeling <i>Niet-productieve investeringen voor niet-landbouwbedrijven</i> subsidieert niet-productieve investeringen op niet-landbouwbedrijven, gericht op het behoud en herstel van biodiversiteit, natuur, landschap en water in het buitengebied.</p> <p>Onder niet-productieve investeringen buiten het landbouwbedrijf behoren investeringen die bijdragen aan het verhogen van de biodiversiteit (bijvoorbeeld de aanleg van landschapselementen), inrichtingsmaatregelen ten behoeve van waterkwaliteits- en waterkwantiteitsbeheer, aanpassing aan klimaatverandering en het bevorderen van agroforestry.</p>		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↓</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↓</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↓</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↓</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
<p>Positief</p> 		<p>De regeling <i>Niet-productieve investeringen voor niet-landbouwbedrijven</i> wordt positief beoordeeld omdat zij bijdraagt aan het verminderen van verschillende drukfactoren. Ten eerste leidt de <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> tot een afname van het landbouwareaal door het uit productie nemen of extensiever beheren van landbouwgrond waardoor de druk op het landschap afneemt, vooral wanneer grond wordt omgezet in natuur. Ten tweede neemt het <i>Gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie</i> lokaal af doordat minder bemesting en bodembewerking plaatsvindt, al blijft het risico bestaan dat milieudruk verschuift naar andere landen bij gelijke consumptievraag. Ten derde draagt de regeling bij aan het verminderen van <i>Klimaatverandering</i> door toegenomen koolstofvastlegging in bodems en houtige vegetatie en een afname van de uitstoot van broeikasgassen als gevolg van verminderde landbouwactiviteit. Daarnaast zorgt de afname van landbouwactiviteiten voor minder <i>Vervuiling</i>, met minder uitspoeling van stikstof en fosfaat naar het oppervlaktewater en daarmee zorgt voor een betere waterkwaliteit. Tot slot is er geen verandering van de drukfactor <i>Invasieve soorten</i>, al kunnen natuurvriendelijke oevers mogelijk een klein positief effect hebben op soorten als de Amerikaanse rivierkreeft.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>.</p>			

5 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Dit hoofdstuk is de rapportage van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW). In totaal zijn er voor het ministerie 29 maatregelen beoordeeld op biodiversiteit. Dit zijn niet alle maatregelen die IenW heeft; in paragraaf 2.2 is uitgelegd hoe de selectie van maatregelen voor IenW tot stand is gekomen. Bij IenW zijn de subsidies in drie clusters gerapporteerd: Mobiliteit, Water en bodem en Circulaire economie. Het cluster Mobiliteit is onderverdeeld in vier subclusters met samenhangende subsidies.

5.1 Beoordelingen: Mobiliteit

Dit hoofdstuk bestaat uit de beoordelingen van de subsidies die vallen onder het ministerie van IenW. In deze paragraaf presenteren we op maatregelniveau een beknopte weergave van de beoordeling van subsidies binnen het cluster Mobiliteit, de uitgebreide fiches met de beoordelingen staan in een aanvullend [achtergrondrapport](#). Hieronder staan achtereenvolgens de beoordelingen van de volgende vier subclusters: Wegvervoer (5.1.1), Openbaar vervoer en spoor (5.1.2), Luchtvaart (5.1.3) en Scheepvaart (5.1.4).

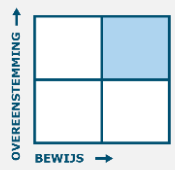
5.1.1 Wegvervoer

Type	Maatregel	Budget min. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Investerings infrastructuur: A2 Vonderen-Kerensheide	26	Negatief	5.1.1.1
	Investerings infrastructuur: A10 Knooppunten De Nieuwe Meer en Amstel (Zuidas)	42	Gemengd, overwegend positief	5.1.1.2
	Schoon en emissieloos bouwmaterieel	34	Positief	5.1.1.3
	Zero-emissie mobiliteit: Onderdelen publieke en private laadinfrastructuur	12	Gemengd, overwegend positief	5.1.1.4
	Zero-emissie mobiliteit: Onderdeel Waterstof in mobiliteit	8	Gemengd	5.1.1.5
	Aanschafsubsidierегeling Zero-emissie trucks (AanZET)	6	Positief	5.1.1.6
Fiscale regeling	MRB-vrijstelling nulemissievoertuigen	415	Positief	5.1.1.7
	Lager accijnstarief op diesel	1.281-2.013	Negatief	5.1.1.8
	Lager accijnstarief op LPG	245-276	Gemengd	5.1.1.9
	Milieu-investeringsaftrek (MIA): onderdeel mobiliteit	80	Gemengd, overwegend positief	5.1.1.10

Binnen het cluster Wegvervoer vallen zowel directe overdrachten als fiscale regelingen. Voor dit cluster zijn binnen directe overdrachten ook infrastructurele investeringen beoordeeld. Deze richten zich op het verbeteren van verkeersveiligheid en -doorstroming. Dit gaat regelmatig gepaard met wegwitbreiding, wat extra verkeer aantrekt en leidt tot hogere emissies van broeikasgassen en luchtverontreinigende stoffen. Tegelijkertijd stimuleren subsidies de overgang van fossiele naar hernieuwbare energiebronnen, vaak biobased. Hoewel dit op korte termijn druk kan zetten op biodiversiteit, bijvoorbeeld door toegenomen ruimtegebruik voor laadinfrastructuur, nemen de emissies op de lange termijn af. Daarentegen hebben lagere accijnzen op diesel en LPG een tegengesteld effect: zij bevorderen fossiel gebruik en remmen de transitie waardoor zij negatief doorwerken op biodiversiteit, temeer nu duurzamere alternatieven beschikbaar zijn.

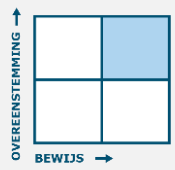
5.1.1.1 Investerings infrastructuur: A2 Vonderen-Kerensheide

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Wegvervoer	Directe overdracht	€ 26 (2024) (Taakstellend budget € 348 (MIRT 2024))	<i>Investerings infrastructuur:A2 Vonderen-Kerensheide</i> is een directe overdracht voor werkzaamheden aan de A2 van Vonderen tot Kerensheide. Bij de werkzaamheden wordt de weg verbreed. Het doel is om de verkeersveiligheid en de doorstroming te verbeteren en om een aantal verouderde kunstwerken langs het traject te vernieuwen.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming

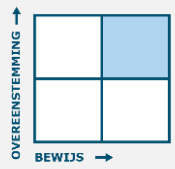
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Negatief 	<p>De <i>Investerings infrastructuur:A2 Vonderen-Kerensheide</i> zorgt op korte termijn voor werkzaamheden die leiden tot een bredere weg. Deze verbreding van de weg zal volgens de expertcommissie op middellange termijn resulteren in meer verkeer, wat zorgt voor een toename in emissies. Een betere doorstroming heeft een aantrekkelijke werking op verkeer omdat de route sneller wordt ten opzichte van de situatie waarin de weg niet wordt uitgebreid.</p> <p>Deze activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Landgebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De bredere weg neemt meer ruimte in en voor het asfalt zijn er extra natuurlijke hulpbronnen nodig. Dit leidt tot een toename van de drukfactoren <i>Landgebruik</i> en <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>. Doordat naar verwachting het verkeer toeneemt zal de druk op <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> toenemen. Het gaat daarbij vooral om uitstoot van CO₂, stikstof en fijnstof. Ook zullen er meer natuurlijke hulpbronnen gebruikt worden om de voertuigen te onderhouden en aan te drijven. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de investering. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De expertcommissie heeft deze financiering beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>. Er worden compensatiemaatregelen genomen, maar die wegen niet op tegen de toename van de drukfactoren.</p> <p>Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>

5.1.1.2 Investerings infrastructuur: A10 Knooppunten De Nieuwe Meer en Amstel (Zuidas)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Wegvervoer	Directe overdracht	€ 42 (2024)	De <i>Investerings infrastructuur: A10 Knooppunten de Nieuwe Meer en Amstel (Zuidas)</i> is een directe overdracht voor weginfrastructuur bij de A10 rond Amsterdam. Het doel van de investering is de bereikbaarheid van de noordelijke Randstad te verbeteren en die van Amsterdam en de economische locatie van de Zuidas in het bijzonder. Om dit te bereiken worden doorgaande verkeersstromen gescheiden van het bestemmingsverkeer.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend positief 	<p>De <i>Investerings infrastructuur: A10 Knooppunten de Nieuwe Meer en Amstel (Zuidas)</i> zorgt op korte termijn voor werkzaamheden voor de aanleg. Op de langere termijn heeft uitbreiding van wegen volgens de experts een aantrekkende werking op verkeer omdat de route sneller wordt ten opzichte van de situatie waarin de weg niet wordt uitgebreid. Hierdoor zal het verkeer op de wegen toenemen. Door infrastructuur ondergronds te brengen kan het vrijkomende oppervlak worden benut voor natuur. Op basis van informatie van de experts over dit project is uitgegaan dat er natuur wordt aangelegd op het vrijgekomen oppervlak. De referentie is dat het project niet wordt uitgevoerd en de knooppunten blijven zoals ze zijn.</p> <p>Bij de aanleg van de infrastructuur nemen de drukfactoren <i>Vervuiling</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Klimaatverandering</i> toe door emissies van bouw materieel en het verbruik van natuurlijke hulpbronnen. Wanneer het project voltooid is, nemen de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> toe door een toename van emissies als gevolg van de toenemende verkeersstroom en de energievraag van voertuigen. In de plannen wordt een gedeelte van de wegen overdekt waarop een groenstrook kan worden aangelegd. Hierdoor neemt naar verwachting de drukfactor <i>Landgebruik</i> af, resulterend in een positief biodiversiteitseffect. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de investering. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd overwegend positief</i>. Volgens de experts overheersen tot 2030 de negatieve effecten op biodiversiteit. De positieve beoordeling hangt samen met de realisatie van nieuw bovengronds natuurgebied, wat op de lange termijn voordelen biedt. Deze beoordeling is onder de aanname dat de nieuwe groenzone goed voor biodiversiteit wordt ingericht. Als aan deze aanname niet wordt voldaan, is de biodiversiteitsimpactscore negatief. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>				

5.1.1.3 Subsidieregeling schoon en emissieloos bouwmaterieel (SSEB)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Wegvervoer	Directe overdracht	€ 34 (2024)	Met de <i>Subsidieregeling schoon en emissieloos bouwmaterieel (SSEB)</i> kunnen ondernemers subsidie ontvangen voor nieuwe elektrische en waterstofaangedreven bouwmachines. Het doel van deze maatregel is om schadelijke emissies van bouwmaterieel te reduceren. Daarmee wordt bijgedragen aan emissiedoelstellingen zoals bedoeld in: het Klimaatakkoord, de Aanpak Stikstof & het Schone Luchtakkoord. Ook beperkt het de geluidshinder.

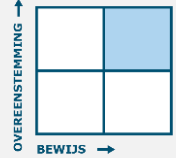
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming ↑ OVEREENSTEMMING BEWIJS →

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
----------------------------	--------------------------------------

Positief 	<p>De <i>Subsidieregeling schoon en emissieloos bouwmaterieel (SSEB)</i> stimuleert de overstap naar emissieloos bouwmaterieel. Hierdoor daalt het gebruik van bouwmachines die gebruik maken van fossiele brandstoffen en neemt het gebruik van batterij-elektrische en waterstofbouwmachines toe.</p> <p>De verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> dalen door een afname van de emissies van CO₂, NO_x en fijnstof. Het effect op de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> is als onbekend beoordeeld. Enerzijds neemt de vraag naar fossiele brandstoffen af, anderzijds neemt de vraag naar kritieke grondstoffen, voor bijvoorbeeld batterijen, toe. Het is onbekend welke batterijtechnologieën en welke materialen in de toekomst gebruikt zullen worden. De drukfactoren <i>Invasieve soorten</i> en <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> zijn als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactoren en de subsidie.</p> <p>De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>. Hierbij is wel een belangrijke aanname dat er duurzame ketens voor lithium en andere metalen ontstaan, waarin metalen teruggewonnen en gerecycled worden. Daarnaast is er de kanttekening dat er mogelijk wel lokale schade aan biodiversiteit is bij de delving van grondstoffen.</p>
--	--

5.1.1.4 Tijdelijke subsidieregeling zero-emissie mobiliteit: Onderdelen publieke en private laadinfrastructuur

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Wegvervoer	Directe overdracht	€ 12 (2024)	De <i>Tijdelijke subsidieregeling zero-emissie mobiliteit: Onderdelen publieke en private laadinfrastructuur</i> ondersteunt ondernemers bij de realisatie van publieke en private laadpunten, met als doel tijdig voldoende laadinfrastructuur te bieden voor de transitie naar batterij-elektrische vrachtauto's. Dit draagt bij aan het voldoen aan Europese verplichtingen. Daarnaast is budget beschikbaar voor kennisontwikkeling, advies en versnelling van private laadinfrastructuur.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
----------------------------	--------------------------------------

<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p>De <i>Tijdelijke subsidieregeling zero-emissie mobiliteit: Onderdelen publieke en private laadinfrastructuur</i> stimuleert elektrisch rijden door een toename van publieke en private laadpunten voor zware voertuigen. De verwachting is dat de toename van laadpunten ervoor zorgt dat er ook meer elektrische voertuigen in de markt komen, ter vervanging van voertuigen die rijden op fossiele brandstoffen.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> nemen af doordat dieselaangedreven materieel wordt vervangen door zero-emissie materieel, waardoor emissies en luchtvervuiling afnemen, mits de stroom, geleverd door de laadpalen, groen is. De effecten op natuurlijke hulpbronnen zijn onbekend. Enerzijds neemt de vraag naar fossiele brandstoffen af, anderzijds is er een toename in de vraag naar de kritieke materialen van batterijen. Het is onbekend welke batterijtechnologieën en welke materialen in de toekomst gebruikt zullen worden. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe doordat het plaatsen van laadpalen leidt tot extra landgebruik. Dit is extra relevant in de transitieperiode waar tanken en laden naast elkaar gebeurt. Op lange termijn kan land, gebruikt voor tanken, vrijkomen wanneer er minder getankt wordt, maar omdat laden langer duurt dan tanken zal er netto een toename zijn in landgebruik. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de regeling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze financiering beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd overwegend positief</i>. Dit komt doordat de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> zullen afnemen door elektrisch rijden, terwijl de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> toeneemt door extra laadpalen. Hierbij is wel een belangrijke aanname dat er duurzame ketens voor lithium en andere metalen ontstaan, waarin metalen teruggewonnen en gerecycled worden. Daarnaast is er de kanttekening dat er mogelijk wel lokale schade aan biodiversiteit is bij de delving van grondstoffen.</p>
--	---

5.1.1.5 Tijdelijke subsidieregeling zero-emissie mobiliteit: Onderdeel Waterstof in mobiliteit

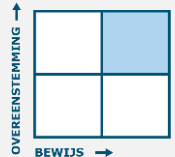
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Wegvervoer	Directe overdracht	€ 8 (2024)	De <i>Tijdelijke subsidieregeling zero-emissie mobiliteit: Onderdeel Waterstof in mobiliteit</i> is een subsidie voor consortia van exploitanten van waterstoftankstations en vervoerders, voor het gezamenlijk opzetten van infrastructuur voor waterstoftankstations en het aanschaffen van waterstofvoertuigen. Deze subsidie heeft als doel om voertuigen en tanklocaties voor waterstof tot stand te brengen. Door gelijktijdig voertuigen en tankinfrastructuur te stimuleren, wordt de patstelling tussen vraag en aanbod doorbroken. 50% van de voertuigen moet bestaan uit zwaar wegvervoer zoals vrachtwagens en touringcars. Ook moet de geleverde waterstof vanaf 2036 CO ₂ arm ² zijn.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Bepikt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd 	<p>De <i>Tijdelijke subsidieregeling zero-emissie mobiliteit: Onderdeel Waterstof in mobiliteit</i> stimuleert emissieloos of emissiearm rijden op waterstof door een toename van voertuigen en tankinfrastructuur. De experts verwachten dat er tot 2036 nog op fossiele waterstof gereden zal worden omdat er momenteel (bijna) geen groene waterstof beschikbaar is. Fossiele waterstof heeft een hogere klimaatimpact dan fossiele diesel. De experts nemen aan dat zonder de regeling op fossiele diesel wordt gereden in plaats van op waterstof. Het is onbekend of groene waterstof bij wegtransport een veel toegepaste oplossing zal worden na 2035.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Landgebruik</i> neemt toe door extra ruimtegebruik voor de tankstations. De drukfactor <i>Luchtvervuiling</i> neemt af doordat diesel wordt vervangen door waterstof. Op de korte termijn nemen de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> toe omdat er momenteel (bijna) geen groene waterstof beschikbaar is. Op de lange termijn (na 2035) is het effect nog onzeker: als groene waterstof wordt gebruikt neemt de druk op klimaatimpact en natuurlijke hulpbronnen af. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de regeling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd</i>. Dit komt doordat de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> toeneemt en de drukfactor <i>Vervuiling</i> afneemt.</p>				

² CO₂-arme waterstof is gedefinieerd als:

- blauwe waterstof, te weten waterstof geproduceerd uit fossiele brandstoffen waarbij gebruik wordt gemaakt van CO₂-afvang en opslag;
- waterstof als bijproduct uit chlor-alkali-proces op basis van gecertificeerde hernieuwbare elektriciteit;
- waterstof verkregen uit *steam methane reforming* op basis van gecertificeerd groen gas;
- hernieuwbare waterstof.

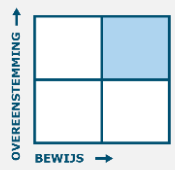

5.1.1.6 Aanschafsubsidieregeling zero-emissie trucks (AanZET)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Wegvervoer	Directe overdracht	€ 6 (2024)	De <i>Aanschafsubsidieregeling zero-emissie trucks (AanZET)</i> richt zich op het stimuleren van elektrische en waterstofaangedreven voertuigen door ondernemers een aanschafsubsidie te verlenen. Met de aanschafsubsidie worden de meerkosten van een emissieloze vrachtwagen kleiner, waardoor een emissieloze vrachtwagen voor meer bedrijven aantrekkelijk wordt. Het doel van deze subsidie is het versnellen van het transitiepad voor emissieloze vrachtwagens.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik =	Natuurlijke hulpbronnen ?	Klimaatverandering ↓	Vervuiling ↓	Invasieve soorten =	Veel bewijs en grote overeenstemming

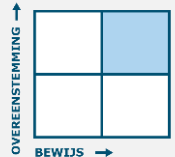
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Positief 	<p>De <i>Aanschafsubsidieregeling zero-emissie trucks (AanZET)</i> stimuleert emissieloos rijden door een toename van emissieloze voertuigen. Hierdoor daalt het aantal fossiel aangedreven voertuigen. Indirect zal ook het laadnetwerk groeien door de toename van voertuigen.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> nemen af doordat emissies van broeikasgassen en luchtvervuilende stoffen verminderen door de transitie van diesel naar emissieloze alternatieven (mits de stroom groen is). De effecten op natuurlijke hulpbronnen zijn onbekend. Enerzijds neemt de vraag naar fossiele brandstoffen af, anderzijds is er een toename in de vraag naar de kritieke materialen van batterijen. De drukfactor <i>Landgebruik</i> is als neutraal beoordeeld. Het is wel mogelijk dat er extra laadpalen worden geplaatst waar indirect meer land voor nodig is, als indirect gevolg van de toename in elektrische voertuigen. Echter, omdat dit effect onzeker en indirect is hebben de experts het niet meegenomen in de beoordeling. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de regeling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze financiering beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>. De afname van drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> wegen op tegen het onzekere effect op natuurlijke hulpbronnen en de potentieel indirecte kleine toename in landgebruik.</p>

5.1.1.7 Motorrijtuigenbelasting (MRB)-vrijstelling nul-emissie voertuigen

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Wegvervoer	Fiscale regeling	€ 415 (2024)	De <i>Motorrijtuigenbelasting (MRB)-vrijstelling nul-emissie voertuigen</i> is een fiscale regeling voor eigenaars van emissievrije motorrijtuigen. Dit zijn voertuigen die geen emissies uitstoten. Het doel van deze fiscale regeling is om, in lijn met het klimaatakkoord (2019), te zorgen dat in uiterlijk 2030 alle nieuwe personenauto's emissieloos zijn.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik =	Natuurlijke hulpbronnen ?	Klimaatverandering ↓	Vervuiling ↓	Invasieve soorten =	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Positief 	<p>De <i>Motorrijtuigenbelasting (MRB)-vrijstelling nul-emissie voertuigen</i> stimuleert de verkoop en het gebruik van emissievrije personenauto's. Hierdoor zal ook de productie van emissievrije personenauto's en de nodige laadinfrastructuur toenemen. De experts verwachten dat de emissievrije voertuigen voornamelijk fossiele voertuigen vervangen. Dit betekent dat men verwacht dat de verkoop van fossiele personenauto's daalt, terwijl het totaal aantal voertuigen en aantal gereden kilometers niet of beperkt toeneemt.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. Deze drukfactoren nemen af door de verminderde uitstoot van CO₂, NO_x en fijnstof door emissievrij vervoer in plaats van fossiel vervoer. De drukfactor <i>Landgebruik</i> is als neutraal beoordeeld. Er is mogelijk een zeer beperkte toename in het totale verkeer, maar het is onbekend of een beperkte toename van verkeer leidt tot een uitbreiding van het wegennet. Daarnaast is het mogelijk dat er indirect meer landgebruik is om extra laadpalen te faciliteren als indirect gevolg van de toename in elektrische voertuigen. Dit effect is in de beoordeling van experts niet meegewogen omdat het te indirect is. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> is als onbekend beoordeeld omdat er enerzijds een afname is van fossiel brandstofgebruik, anderzijds een toename van de productie van elektrische auto's, wat materialen (bijvoorbeeld batterijen) en energie vraagt. Of dit leidt tot een netto toe- of afname van het gebruik van natuurlijke hulpbronnen is onbekend. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de regeling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze fiscale regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>. Hoewel de druk op natuurlijke hulpbronnen onbekend is, hebben de experts beoordeeld dat de regeling op de lange termijn positief is voor biodiversiteit.</p>				

5.1.1.8 Lager accijnstarief op diesel

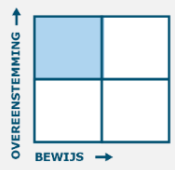

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Wegvervoer	Fiscale regeling	€ 1.281-2.013 (2024)	Het <i>Lager accijnstarief op diesel</i> is een fiscale regeling voor gebruikers van wegvoertuigen op diesel. In Nederland is dit voornamelijk vrachtverkeer ³ . Het doel van deze fiscale regeling is om tanken door internationaal vrachtverkeer in Nederland te stimuleren. Het lagere accijnstarief voor diesel dan voor benzine (15%) is historisch ontstaan vanwege concurrentie met omliggende landen. Het werd ingevoerd omdat diesel veel voor internationaal vrachtverkeer wordt gebruikt en te stimuleren dat voor vrachtvervoer in Nederland getankt wordt.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Negatief 	<p>Het <i>Lager accijnstarief op diesel</i> stimuleert het tanken van diesel in Nederland en vertraagt de transitie naar elektrisch vracht- en personenvervoer.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er meer op diesel en minder elektrisch gereden wordt. Dit resulteert in een negatieve druk op de biodiversiteit. In Nederland wordt meer diesel verkocht, maar mogelijk minder in het buitenland, waardoor het onbekend is hoeveel de klimaatverandering toeneemt. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe omdat er lokaal in Nederland meer diesel wordt verbrand, wat vervuilender is dan elektrisch of op benzine rijden. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> neemt toe omdat indirect de negatieve druk op vervuiling en klimaatverandering de weerbaarheid tegen invasieve soorten verlaagt. De drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en gebruik van natuurlijke hulpbronnen zijn als onbekend beoordeeld doordat beide afhangen van hoe de levenscyclus van elektrisch vervoer (met name het mijnen van grondstoffen voor batterijen) afweegt tegen de levenscyclus van dieselveervoer.</p> <p>De expertcommissie heeft deze fiscale regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>

³ De beoordeling is gericht op de effecten van de regeling voor transport, aangezien het merendeel van dieselgebruik bij transport plaatsvindt. Maatregelen die negatieve effecten van dieselgebruik compenseren, zoals de hogere MRB tarieven, zijn bij de beoordeling niet meegenomen. Incidenteel wordt stookolie toegepast als alternatief voor gasolie. In dit onderzoek hebben we niet gekeken naar de gevolgen van het verhogen van accijns hiervoor. Dit kan overigens in een beperkt aandeel van motoren worden toegepast zonder dat de kwaliteit van de motor aangetast wordt.

5.1.1.9 Lager accijnstarief op LPG

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Wegvervoer	Fiscale regeling	€ 245-276 (2024)	Het <i>Lager accijnstarief op LPG</i> is een fiscale regeling voor gebruikers van LPG (Liquified Petroleum Gas) in plaats van diesel of benzine. Het lager accijnstarief bestaat al lang. Het doel van de regeling is het stimuleren van rijden op LPG voor lagere fijnstof, NOx en CO2-emissies. Bij nieuwe voertuigen zijn de voordelen op het gebied van luchtvervuiling klein of niet aanwezig. LPG wordt voornamelijk gebruikt door personenauto's en is een afnemende markt ⁴ .		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Bepikt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd 	<p>Het <i>Lager accijnstarief op LPG</i> zorgt ervoor dat er meer wordt gereden met LPG ten opzichte van diesel, benzine of elektrisch. Het is onbekend in welke mate rijden op diesel, benzine of elektrisch rijden wordt vervangen door rijden op LPG.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>. Het effect op deze drukfactoren hangt af van welke optie (benzine/diesel/elektrisch) LPG vervangt. Als het alternatief elektrisch rijden is, heeft de fiscale regeling een negatieve impact op biodiversiteit omdat elektrisch rijden de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> verlaagt. Als het alternatief voor LPG diesel is, dan heeft de regeling een positieve impact op biodiversiteit omdat diesel de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> verhoogt. Omdat deze drukfactoren zowel kunnen toe- als afnemen, is de beoordeling onbekend. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> is onbekend beoordeeld omdat deze niet verandert ten opzichte van diesel of benzine en onzeker is ten opzichte van elektrisch rijden (waar ook grondstoffen nodig zijn voor de productie van bijvoorbeeld batterijen). De drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Invasieve soorten</i> zijn als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de regeling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze fiscale regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd</i>. De score is zo beoordeeld omdat het voor drie drukfactoren niet bekend is of deze toe- of afnemen.</p>				

⁴ De beoordeling is gericht op de effecten van de regeling voor transport, aangezien het merendeel van LPG-gebruik bij transport plaatsvindt. Maatregelen die negatieve effecten van LPG compenseren, zoals de hogere MRB-tarieven, zijn bij de beoordeling niet meegenomen.

5.1.1.10 Milieu-investeringsaftrek (MIA): Onderdeel mobiliteit

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Wegvervoer	Fiscale regeling	€ 192 (gehele MIA, 2024) € 80 (onderdeel 'Mobiliteit', 2023)	De <i>Milieu-investeringsaftrek (MIA): Onderdeel mobiliteit</i> stimuleert bedrijven om te investeren in innovatieve en circulaire technieken en bedrijfsmiddelen. Het gaat om bedrijfsmiddelen die op de Milieulijst staan. Voorbeelden hiervan zijn elektrisch of waterstofaangedreven vrachtwagens, waterstofaangedreven bussen of een duurzame aandrijving (<i>dual fuel</i> , hybride of waterstof) voor een zeeschip. Het doel van deze fiscale regeling is het versnellen van innovatie en implementatie van circulaire technieken en bedrijfsmiddelen. Hier is alleen het Onderdeel mobiliteit van de MIA regeling beoordeeld.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	Veel bewijs en grote overeenstemming
?	?	↓	↓	=	
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Gemengd, overwegend positief 		<p>De <i>Milieu-investeringsaftrek (MIA): Onderdeel mobiliteit</i> stimuleert bedrijven om elektrische of waterstofaangedreven bedrijfsmiddelen aan te schaffen ter vervanging van gangbaar fossiel aangedreven materieel. Experts hebben de MIA als geheel beoordeeld en niet de afzonderlijke technieken in de lijst. Er wordt een toename verwacht van het gebruik van elektrisch of waterstofaangedreven materieel en de productie daarvan. De experts nemen aan dat het elektrisch transport fossiel transport vervangt, maar sluiten niet uit dat de regeling ook zorgt voor een toename van transport.</p> <p>Deze regeling beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. Deze drukfactoren nemen af doordat elektrisch of groene waterstofaangedreven materieel de verbranding van fossiele brandstoffen vermijden en daarmee ook de uitstoot van CO₂ en andere vervuilende stoffen. De drukfactor <i>Vervuiling</i> kan toenemen door de productie van nieuwe bedrijfsmiddelen (bijvoorbeeld batterijen). De experts verwachten dat de afname in vervuiling door het vervangen van fossiel brandstofverbruik zwaarder weegt.</p> <p>De drukfactor <i>Land- en zeegebruik</i> is als onbekend beoordeeld omdat de fiscale regeling transport stimuleert, waardoor er meer landgebruik is voor wegen en parkeerplaatsen. Het implementeren van bedrijfsmiddelen vraagt ook productie van deze bedrijfsmiddelen en de productie van elektriciteit en waterstof. Dit kan leiden tot meer land- en zeegebruik (bijvoorbeeld mijnen). Als land of zee wordt gebruikt voor energie-infrastructuur, kan de impact op biodiversiteit positief zijn wanneer hiervoor landbouwgrond wordt gebruikt of zeegebied waar anders zou worden gevist⁵. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> is als onbekend beoordeeld omdat enerzijds meer hulpbronnen nodig zijn voor de productie van duurzamere bedrijfsmiddelen, anderzijds minder hulpbronnen nodig zijn voor fossiele bedrijfsmiddelen.</p> <p>De expertcommissie heeft deze fiscale regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. Een aanname hierbij is dat de elektriciteit en waterstof, die de bedrijfsmiddelen aandrijven, groenzijn.</p>			

⁵ Dit is wel onder de voorwaarde dat de landbouw of visserij niet verplaatst worden naar andere locaties.

5.1.2 Openbaar vervoer en spoor

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Veiligheid overwegen spoor	74	Neutraal (klein effect)	5.1.2.1
	Geluidsmaatregelen spoor	13	Neutraal (klein effect)	5.1.2.2
	Fietsparkeren bij OV-knooppunten	18	Neutraal (klein effect)	5.1.2.3
	Spooraansluiting tweede Maasvlakte	9	Gemengd, overwegend positief	5.1.2.4
Fiscale regeling	Verlaagd btw op personenvervoer	676	Positief	5.1.2.5

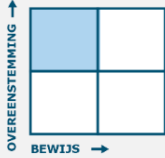
Dit subcluster omvat subsidies van IenW, gerelateerd aan openbaar vervoer en spoor. Het openbaar vervoer in Nederland - vooral in en rond de grote steden - speelt een belangrijke rol in de transitie naar een duurzamer en efficiënter mobiliteitssysteem. Voor dit thema zijn vijf subsidies beoordeeld.

De maatregelen gericht op investeringen in veiligheid en geluid worden als neutraal voor biodiversiteit beoordeeld. Dit komt omdat de impact van deze maatregelen op de biodiversiteit zeer beperkt is. De maatregelen leiden niet (direct) tot extra treinen en ook de omvang van de werkzaamheden is beperkt. Ook de effecten van de subsidieregeling Fietsparkeren bij OV-knooppunten wordt als neutraal beoordeeld omdat de effecten zeer klein zijn.

Er zijn twee subsidies die (overwegend) positief beoordeeld worden doordat ze bijdragen aan het gebruik van het openbaar en waarvan experts biodiversiteitsvoordelen inzien ten opzichte van het gebruik van wegvervoer. Zie onderstaande paragrafen voor de onderbouwing van de beoordelingen van deze vijf subsidies.

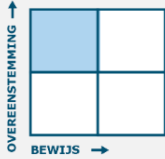

5.1.2.1 Veiligheid overwegen spoor

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Spoor en ov	Directe overdracht	€ 74 (2024)	De subsidie <i>Veiligheid overwegen spoor</i> is een investering van Prorail voor het verbeteren van de veiligheid van overwegen. Met de overweg verbeteraanpak wordt beoogd de meest risicovolle overwegen veiliger te maken of te saneren. Het doel is minder dodelijke en zwaargewonde slachtoffers en minder verstoringen op het spoor.

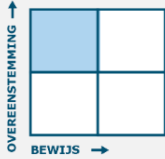

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik =	Natuurlijke hulpbronnen ↑	Klimaatverandering =	Vervuiling =	Invasieve soorten =	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Neutraal (geen significante of kleine effecten) 	<p>De subsidie <i>Veiligheid overwegen spoor</i> verbetert de veiligheid en doorstroming op overwegen. Hiermee worden bestaande overwegen aangepast en, in bepaalde gevallen, verplaatst.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>. Deze drukfactor neemt toe door de werkzaamheden die plaatsvinden en de hulpbronnen die gebruikt worden tijdens de werkzaamheden. De andere drukfactoren zijn als neutraal beoordeeld. Voor de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> geldt dat, in het geval van verplaatsingen, het ruimtebeslag slechts van locatie verandert. Omdat er op de originele locatie ruimte vrijkomt is er geen sprake van een netto verandering. Voor de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> geldt dat tijdens werkzaamheden emissies vrijkomen, maar de omvang en duur hiervan zijn zodanig beperkt dat de effecten op deze drukfactoren als zeer beperkt zijn ingeschat en daarmee neutraal zijn beoordeeld. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de maatregel. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De expertcommissie heeft de investering <i>Veiligheid overwegen spoor</i> beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i> (klein effect). Het gaat om een dermate kleine verandering van de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> dat de expertgroep concludeert dat de effecten op biodiversiteit neutraal zijn. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>

5.1.2.2 Geluidsmaatregelen Spoor

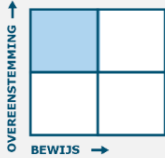
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Spoor en ov	Directe overdracht	€ 13 (2024)	De subsidie <i>Geluidsmaatregelen Spoor</i> is een investering van Prorail voor maatregelen om geluidsbelasting door treinen te verminderen. De locaties met woningen met de hoogste geluidsbelasting worden als eerste aangepakt. Geluidsmaatregelen worden gerealiseerd aan woningen (isolatie) en op en rondom spoor (raildempers en geluidschermen).		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Neutraal (geen significante of kleine effecten) 	<p>De subsidie <i>Geluidsmaatregelen Spoor</i> zorgt voor minder geluidsbelasting in en rondom woningen dicht bij het spoor. Hiervoor vinden werkzaamheden plaats. De belangrijkste zijn waarschijnlijk de aanleg van geluidschermen: het graven, heien en aan- en afvoer van materialen zal voor lokale verstoring kunnen zorgen. Naar schatting zorgt de aanleg van raildempers voor minder lokale verstoring omdat dit via het spoor gebeurt, evenals het realiseren van woningmaatregelen omdat dit vergelijkbaar is met een 'gewone' kleine verbouwing van een woning.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, voornamelijk via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt beperkt toe door de werkzaamheden die plaatsvinden en de hulpbronnen die hiervoor gebruikt worden. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt beperkt toe door het ruimtebeslag die bijvoorbeeld geluidsschermen innemen. Echter, omdat de maatregel tegen geluidsbelasting voor omwonenden is, zal dit voornamelijk in bebouwde omgeving zijn, waardoor de biodiversiteitsimpact door veranderd landgebruik beperkt is. Voor de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> geldt dat tijdens werkzaamheden emissies vrijkomen, maar de omvang en duur hiervan zijn zodanig beperkt dat de effecten op deze drukfactoren als zeer beperkt zijn ingeschat en daarmee neutraal zijn beoordeeld. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de maatregel. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De expertcommissie heeft de regeling voor geluidsmaatregelen beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i> (klein effect). Het gaat om een dermate kleine verandering van de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> dat de expertgroep concludeert dat de effecten op biodiversiteit neutraal zijn. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>				

5.1.2.3 Fietsparkeren bij OV-knooppunten

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Spoor en ov	Directe overdracht	€ 18 (2024)	De subsidie <i>Fietsparkeren bij OV-knooppunten</i> van Prorail voor gemeenten is bestemd voor het realiseren van extra fietsparkeerplekken. Deze subsidie heeft als doel het realiseren van een goede ketenreis (OV en fiets) waardoor congestie op het (hoofd)wegennet vermindert. Het gaat om locaties waar een tekort is aan parkeerplaatsen en de stalling een knooppuntfunctie heeft.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Bepikt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Neutraal (geen significante of kleine effecten) 	<p>De subsidie <i>Fietsparkeren bij OV-knooppunten</i> zorgt ervoor dat het aantal stallingen toeneemt. Door de gestelde voorwaarden geven de experts aan dat het naar verwachting alleen in stedelijke omgevingen gebruikt zal worden. De verwachting is dus dat er geen natuur verloren gaat bij de bouw van de fietsstalling. De extra parkeerplekken voor fietsen zorgen ervoor dat het OV, en met name de trein, aantrekkelijk blijft als vervoermiddel. De overstap vanuit de auto, de <i>modal shift</i>, is volgens experts beperkt.</p> <p>De verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, voornamelijk via de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. Op de korte termijn neemt de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> beperkt toe door de werkzaamheden waarbij materialen worden gebruikt. Op de korte termijn nemen ook de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> beperkt toe door de emissies van mobiele werktuigen. Er is tegelijkertijd een kleine verschuiving van auto naar fiets en OV en dit vermindert uitstoot van CO₂ en luchtvervuilende stoffen. De effecten van deze modal shift zijn naar verwachting heel klein tot verwaarloosbaar. Desondanks schatten de experts in dat de langetermijnafname van de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> groter zijn dan de kortetermijntoename die tijdens de bouw optreedt. De drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Invasieve soorten</i> zijn als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactoren en de maatregel. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De expertcommissie heeft de regeling <i>Fietsparkeren bij OV-knooppunten</i> beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i> (klein effect). Het gaat om een dermate kleine verandering op de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Klimaatverandering</i> dat de expertgroep concludeert dat de effecten op biodiversiteit neutraal zijn. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>				

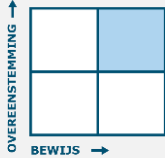

5.1.2.4 Spooraansluiting tweede Maasvlakte

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Spoor en ov	Directe overdracht	€ 9 (2024)	De subsidie <i>Spooraansluiting tweede Maasvlakte</i> is een investering van Prorail voor het verbeteren van de spooraansluiting bij de tweede Maasvlakte. Het gaat om zowel uitbreiding van het spoornetwerk als elektrificatie van het bestaande netwerk. Het doel van de maatregel is het voorkomen van knelpunten die ontstaan door de groei van goederenvervoer over spoor.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Gemengd, overwegend positief 	<p>De subsidie <i>Spooraansluiting tweede Maasvlakte</i> zorgt voor uitbreiding en verbetering van het spoornetwerk op de tweede Maasvlakte. Hierdoor wordt de capaciteit vergroot en is het niet langer nodig om van elektrische naar diesellocomotieven over te schakelen om de eindbestemming te bereiken. Hierdoor kunnen meer treinen rijden op elektriciteit.</p> <p>De verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, voornamelijk via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe door de uitbreiding van het spoornetwerk. Belangrijk hierbij is dat het volgens experts gaat om land op de tweede Maasvlakte, wat al gereserveerd was voor industriële toepassing, maar waar in de afgelopen jaren zich natuur heeft ontwikkeld. Op de korte termijn neemt de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> toe door werkzaamheden waarbij materialen worden gebruikt. Op de korte termijn nemen ook de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> beperkt toe door de emissies van mobiele werktuigen. Op de lange termijn nemen deze drukfactoren echter af doordat er meer elektrische treinen kunnen gaan rijden in plaats van dieselaangedreven locomotieven, waardoor er een afname van emissies plaatsvindt. De verbeterde doorstroming kan ook zorgen voor een modal shift van weg naar spoor, wat voor extra emissiereductie zorgt. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de maatregel. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De expertcommissie heeft de maatregel <i>Spooraansluiting tweede Maasvlakte</i> beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. De langetermijnafname van de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> door elektrisch spoorvervoer wordt groter ingeschat dan de kortetermijntoename die tijdens de bouw optreedt. Er blijft echter een toename van de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> waardoor de score als gemengd overwegend positief is beoordeeld en niet als volledig positief. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>

5.1.2.5 Verlaagd btw-tarief voor personenvervoer

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Spoor en ov	Fiscale regeling	€ 676 (2024)	De regeling <i>Verlaagd btw-tarief voor personenvervoer</i> is een fiscale regeling voor gebruikers van openbaar vervoer ⁶ . Het doel van deze regeling is verlichting van de kosten van OV voor minder draagkrachtigen en het stimuleren en ondersteunen van het OV.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Positief 	<p>De regeling <i>Verlaagd btw-tarief voor personenvervoer</i> stimuleert reizen met OV (zowel het aantal kilometers als het aantal reizigers). De maatregel verlaagt btw op personenvervoer en bestaat al lang. De experts verwachten dat het stimuleren van het OV leidt tot een kleine procentuele daling van het autovervoer.</p> <p>De reductie in het autoverkeer beïnvloedt biodiversiteit via alle drukfactoren. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt af doordat minder infrastructuur nodig is voor het autoverkeer (zoals wegen). De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt af omdat minder fossiele brandstoffen gebruikt worden en indirect minder auto's geproduceerd worden. De drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> nemen af omdat minder fossiele brandstoffen gebruikt worden. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> neemt enerzijds direct af doordat minder autovervoer zorgt voor minder verspreiding van invasieve soorten die met de auto's mee verplaatst worden. Anderzijds zorgt een lagere druk op de andere drukfactoren indirect op een hogere weerbaarheid tegen invasieve soorten en neemt deze drukfactor daarom ook af. De afname op de drukfactoren resulteert in een positieve druk op biodiversiteit.</p> <p>De expertcommissie heeft deze fiscale regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>. De afname van alle drukfactoren door verminderd autoverbruik zorgt voor een positief effect op biodiversiteit op alle drukfactoren.</p>				

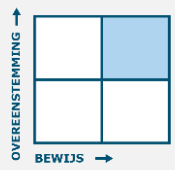

⁶ Het verlaagd btw-tarief is breder dan openbaar vervoer en omvat ook het vervoer van personen per schip, besloten busvervoer, taxivervoer als bedoeld in artikel 1 van de Wet personenvervoer 2000 en taxivervoer van personen over de weg, anders dan per auto. Deze andere vormen van transport zijn niet expliciet meegenomen in de beoordeling. Dit zijn ook vormen van gecombineerd vervoer die, door ze te stimuleren, leiden tot een daling van het autovervoer.

5.1.3 Luchtvaart

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Sustainable aviation fuels (SAF) – alcohol to jet (AtJ)	0 (11,5 in 2028)	Neutraal (klein effect)	5.1.3.1
	Sustainable aviation fuels (SAF) – E-fuels	0 (8,5 in 2028)	Neutraal (klein effect)	5.1.3.2
Fiscale regeling	Accijns- en btw-vrijstelling kerosine in het internationale luchtverkeer	2.182	Negatief	5.1.3.3

De subsidies voor *Sustainable Aviation Fuel (SAF)* - duurzame vliegtuigbrandstof -, geproduceerd uit biomassa (*Alcohol to Jet (AtJ)*) en uit elektriciteit (*E-fuels*) zijn beide door de expertcommissie beoordeeld als neutraal voor biodiversiteit. Volgens de expertgroep zullen vanwege de Europese verplichting tot het gebruik van 2% SAF in de luchtvaart in 2025 (meer dan waar subsidie voor is) deze subsidies niet leiden tot het gebruik van extra SAF. Bij SAF uit biomassa spelen duurzaamheidsvragen rondom de productie van biobrandstoffen. De accijns en btw-vrijstelling op vliegverkeer hebben een negatieve impact op biodiversiteit. Deze regelingen veroorzaken extra vliegverkeer en verhogen daarom de druk op biodiversiteit.

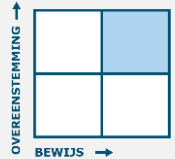
5.1.3.1 Subsidie voor sustainable aviation fuels (SAF) - Alcohol to Jet

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Luchtvaart	Directe overdracht	€ 0 (2024) (€ 11,5 in 2028)	De subsidie voor <i>sustainable aviation fuels (SAF) – Alcohol to Jet (AtJ)</i> voor bedrijven die SAF produceren voor het opschalen van de productie van SAF, type AtJ. AtJ is een verzamelnaam voor verschillende technieken om uit (bio-)alcohol vliegtuigbrandstoffen te maken. Het doel van de maatregel is het stimuleren van de opschaling van AtJ, zodat voldoende capaciteit beschikbaar is om te voldoen aan het Europese bijmengdoel voor SAF na 2030.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Neutraal (geen significante of kleine effecten) 	<p>De experts verwachten dat de subsidie voor <i>SAF – AtJ</i> niet leidt tot extra SAF-productie. Dit komt doordat er een Europese bijmengverplichting is die het gebruik van een groter volume aan SAF verplicht dan via deze subsidie wordt gefaciliteerd⁷. Daarbij blijft ook met deze subsidie de prijs van SAF hoger dan conventionele kerosine. Daardoor zullen luchtvaartmaatschappijen niet of nauwelijks vrijwillig extra SAF bijmengen. Zonder de SAF-subsidie zouden de kosten voor luchtvaartmaatschappijen hoger geweest zijn en zouden ticketprijzen harder stijgen. Indirect zorgt de subsidie ervoor dat vliegen goedkoper wordt en dat de vraag naar vluchten toeneemt. Experts verwachten wel dat dit extra vraageffect klein is.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe doordat de subsidie tot meer vliegen leidt. De toename in vliegen vergt materialen en brandstoffen. Dit resulteert in een negatieve impact op de biodiversiteit. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe door de CO₂-emissies en non-CO₂ effecten, gepaard gaande met het extra vliegen. Dit resulteert in een negatieve impact op biodiversiteit. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe door de emissies van de relatieve toename in vliegen en bij de teelt van biomassa voor SAF. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> is als onbekend beoordeeld doordat de teelt van biomassa voor SAF kan leiden tot een verandering in landgebruik, wat volgens de experts onzeker en klein is. Dit effect kan zowel positief als negatief zijn voor de biodiversiteit, afhankelijk van het oorspronkelijk landgebruik en de uiteindelijke teeltmethode van de biomassa. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als 'geen effect' beoordeeld omdat er geen relatie is met de activiteiten en deze drukfactor.</p> <p>De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i> (klein effect). De hoeveelheid SAF wordt vanaf 1 januari 2025 bepaald door de Europese verplichting. Het subsidiëren van een deel van de SAF uit deze verplichting leidt niet tot meer of minder SAF-gebruik. Experts verwachten dat het indirecte effect van het stimuleren van vliegen, wat een negatieve impact heeft op biodiversiteit, met deze subsidie klein is.</p>				

⁷ De experts maken hierbij de aanname dat de subsidie niet essentieel is om de doelen vanuit de bijmengverplichting te halen. Voor ATJ SAF is er echter geen subverplichting, waardoor de opschaling van specifiek deze SAF niet direct wordt gegarandeerd door de Europese bijmengverplichting.

5.1.3.2 Subsidies voor sustainable aviation fuels (SAF) – E-fuels

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Luchtvaart	Directe overdracht	€ 0 (2024) (€ 8,5 in 2028)	De <i>Subsidie voor sustainable aviation fuels (SAF) – E-fuels</i> is voor bedrijven die SAF produceren voor het opschalen van de productie van SAF, type e-fuels. Deze brandstoffen worden gemaakt uit waterstof en CO ₂ middels verschillende processtappen. Het doel van de maatregel is het stimuleren van de opschaling van e-fuels, zodat voldoende capaciteit beschikbaar is om de Europese bijmengverplichting voor e-fuels van 2030 en daarna te behalen. Hoewel de techniek voor het produceren van e-fuels naar verwachting klaar is voor opschaling, blijven investeringen achter door hoge risico's, veroorzaakt door de hoge kostprijs van e-fuels en een geringe vraag op dit moment. Daarnaast is nog verdere ontwikkeling nodig om de omzetting van CO ₂ naar CO rendabeler te maken.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming OVEREENSTEMMING ↑ BEWIJS →
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			

<p>Neutraal (geen significante of kleine effecten)</p> 	<p>De experts verwachten dat de <i>Subsidie voor sustainable aviation fuels (SAF) – E-fuels</i> niet leidt tot extra productie van e-fuels. Dit komt doordat er een Europese bijmengverplichting is die het gebruik van een groter volume aan E-SAF verplicht dan via deze subsidie wordt gefaciliteerd⁸. De vanaf 2025 geldende verplichting bepaalt de omvang van de E-SAF-markt. Ook met subsidie blijft de prijs van e-fuels hoger dan conventionele kerosine, daardoor zullen luchtvaartmaatschappijen niet of nauwelijks vrijwillig extra e-fuels bijmengen dan wanneer er geen subsidie was. Zonder de e-fuel subsidie zouden de kosten voor luchtvaartmaatschappijen hoger geweest zijn en zouden ticketprijzen harder stijgen. Indirect zorgt de subsidie ervoor dat vliegen goedkoper wordt en dat de vraag naar vluchten toeneemt. Experts verwachten wel dat dit extra vraageffect klein is.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Landgebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe vanwege de zonnepanelen en windmolens om de groene elektriciteit, nodig voor e-fuels, op te wekken. Dit resulteert in een negatieve impact op biodiversiteit.</p> <p>De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe doordat de beperkte toename in vliegen meer materialen en brandstoffen vergt en de installaties voor het opwekken van groene energie (waterstof en elektriciteit) materialen vergen (bijvoorbeeld metalen). Dit resulteert in een negatieve impact op biodiversiteit. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe door de CO₂-emissies en non-CO₂-effecten, gepaard gaande met de beperkte toename in vliegen. Dit resulteert in een negatieve impact op biodiversiteit. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe door de emissies van de beperkte toename in vliegen en door de productie van installaties voor het opwekken van groene energie. Ook de verwerking van deze installaties aan het einde van hun levensduur kan leiden tot vervuiling, hoewel dit nog niet bekend is.</p> <p>De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als geen effect beoordeeld omdat er geen relatie is met de activiteiten en deze drukfactor.</p> <p>De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i>. De hoeveelheid E-SAF wordt sinds 1 januari 2025 bepaald door de verplichting. Het subsidiëren van een deel van deze E-SAF leidt niet tot meer of minder E-SAF-gebruik. Er wordt verwacht dat het indirecte effect van het stimuleren van vliegen, wat een negatieve impact heeft op biodiversiteit, met deze subsidie klein is.</p>
---	---

⁸ De experts maken hierbij de aanname dat de subsidie niet essentieel is om de doelen vanuit de bijmengverplichting te halen. Voor e-SAF is er een Europese subverplichting vanaf 2030. Op basis van de huidige marktontwikkelingen is er mogelijk in 2030 niet voldoende Europese e-SAF productiecapaciteit is om aan deze verplichting te voldoen (<https://www.easa.europa.eu/en/document-library/general-publications/refueeu-aviation-annual-technical-report-2025>).

5.1.3.3 Accijns en btw-vrijstelling kerosine in het internationale luchtverkeer

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Luchtvaart	Fiscale regeling	€ 2.182 (2024)	De fiscale regeling <i>Accijns en btw-vrijstelling kerosine in het internationale luchtverkeer</i> is bestemd voor luchtvaartmaatschappijen voor het gebruiken van kerosine. Het doel van deze fiscale regeling is het bevorderen van internationale verbondenheid tussen landen en werelddelen. Het niet-belasten van kerosine is begonnen na WOII en vastgelegd in luchtvaartverdragen en Europese wetgeving. ⁹		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs maar weinig overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Negatief 	<p>De fiscale regeling <i>Accijns en btw-vrijstelling kerosine in het internationale luchtverkeer</i> stimuleert het brandstofgebruik doordat een stimulans om te besparen uitblijft. Dit heeft als gevolg dat er een relatieve toename is van het aantal lange-afstandsvluchten, waar brandstofgebruik een groter aandeel in kosten heeft, ten opzichte van korte-afstandsvluchten. In Nederland hebben de regelingen momenteel geen invloed op het totaal aantal vluchten doordat er beperkingen in de capaciteit zijn op meerdere luchthavens waardoor groei niet mogelijk is.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De experts schatten in dat deze drukfactoren toenemen als gevolg van de vrijstellingen. De vrijstellingen maken (lange) vluchten goedkoper en zorgen voor minder prikkels om brandstofefficiëntie te verbeteren. Om de extra lange-afstandsvluchten te accommoderen neemt het landgebruik toe, er komen extra emissies vrij bij de vluchten, wat de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> verhoogt. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe vanwege de extra brandstoffen die hiervoor nodig zijn. Door de dempende werking van capaciteitsrestricties op Nederlandse luchthavens is het echter onzeker in welke mate drukfactoren toenemen door de vrijstellingen. In theorie kunnen invasieve soorten meer verspreiden via een toename van luchtverkeer. Hoe dit zich uit in praktijk is volgens de experts onbekend.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>. Dit is omdat de vrijstellingen zorgen voor een toename van het aantal lange-afstandsvluchten, wat de druk op verschillende drukfactoren verhoogt.</p>				

⁹ Het is juridisch gezien niet mogelijk om accijns te heffen op kerosine vanwege Europese regelgeving en internationale verdragen. De nationale vliegbelasting, een alternatieve vorm van beprijzen die juridisch wel haalbaar is, is niet meegenomen in deze beoordeling.

5.1.4 Scheepvaart

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Tijdelijke subsidieregeling verduurzaming zeevaartschepen	0 (23 in 2028)	Positief	5.1.4.1
	Subsidieregeling verduurzaming binnenvaartschepen 2021-2025	25	Positief	5.1.4.2
Fiscale regeling	Vrijstelling accijns gebruik van stookolie	429	Neutraal (klein effect)	5.1.4.3
	Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart	120	Neutraal	5.1.4.4

Dit subcluster betreft vier subsidies, gerelateerd aan scheepvaart; zowel voor zeevaart als de binnenvaart. Beide sectoren zijn gekenmerkt door hun internationale karakter in het transport, maar ook in algemene regelgeving. Zo zijn twee fiscale regelingen in bovenstaande tabel ook gangbaar in andere landen. De belangrijkste impact van scheepvaart op biodiversiteit komt door het gebruik van (fossiele) brandstoffen, de emissies die daar mee samenhangen en de versturende werking van transportbewegingen op de biodiversiteit¹⁰. In veel gevallen geldt dat een toename in slooptransport een negatieve impact heeft op biodiversiteit.

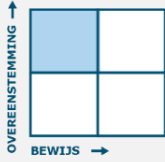
Twee subsidies gericht op het verduurzamen van zee- en binnenvaart zijn positief beoordeeld. Deze maatregelen verminderen emissies van luchtvervuilende stoffen en broeikasgassen. Deze maatregelen stimuleren innovaties voor overgang naar zero-emissie brandstoffen. Hierdoor zijn, met name op de lange termijn, de effecten op biodiversiteit positief.

Twee maatregelen die kosten voor de scheepvaart reduceren - de vrijstelling van accijns op stookolie en tonnageregeling winst scheepvaart - zijn echter als neutraal beoordeeld door de experts. Experts geven aan dat scheepvaartondernemingen en schepen niet gebonden zijn aan specifieke locaties. Het afschaffen van de accijnsvrijstelling zou ervoor zorgen dat schepen buiten Nederland en/of Europa gaan bunkeren, maar naar verwachting daalt het aantal vaarbewegingen niet of maar zeer beperkt. De tonnageregeling heeft invloed op de vestigingslocatie van bedrijven, maar er is geen directe relatie met vaarbewegingen en de duurzaamheid van schepen. Om deze redenen zijn beide maatregelen als neutraal beoordeeld.

¹⁰ pdf OECD 2022 [The Nature of Subsidies \(Web\).pdf](#)

5.1.4.1 Tijdelijke subsidieregeling verduurzaming zeevaartschepen

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Scheepvaart	Directe overdracht	€ 0 (2024) (€ 23 in 2028)	Met de <i>Tijdelijke subsidieregeling verduurzaming zeevaartschepen</i> worden ondernemers gestimuleerd om te investeren in schepen op duurzame waterstof en/of duurzame methanol. Aandrijftechnieken voor varen op waterstof en/of methanol zijn echter nog niet marktrijp. Deze aandrijftechnieken moeten opgeschaald worden en investeringen hierin kennen nog een aanzienlijke onrendabele top. Dat maakt dat deze investeringen nog niet door de markt kunnen worden gedragen en dat subsidies vanuit de overheid noodzakelijk zijn om dit rendabel te maken.

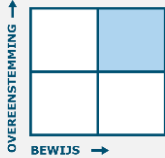

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik =	Natuurlijke hulpbronnen ?	Klimaatverandering ↓	Vervuiling ↓	Invasieve soorten =	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			

Positief 	<p>Met de <i>Tijdelijke subsidieregeling verduurzaming zeevaartschepen</i> kunnen schepen worden omgebouwd naar een waterstof- of methanolaandrijflijn. Met het beschikbare budget kunnen slechts enkele schepen omgebouwd worden, de impact op alle schepen die Nederland bezoeken is daardoor beperkt. Wel helpt het om de transitie in gang te zetten en de nodige ervaringen op te doen. Ook zorgt het ervoor dat infrastructuur op gang komt. Hierdoor zullen op de lange termijn (meer) duurzame, in plaats van fossiele, brandstoffen worden gebruikt.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De impact op natuurlijke hulpbronnen is tweezijdig. In eerste instantie zijn er materialen nodig voor de ombouw van schepen, wat de druk op natuurlijke hulpbronnen verhoogt. Op lange termijn verlaagt deze druk door minder gebruik van fossiele brandstoffen. Voor klimaatverandering en luchtvervuilende emissies zijn er voordelen. Deze zijn groter als wordt gekeken naar de rol die innovatieprojecten kunnen hebben in het transitiepad voor alternatieve brandstoffen. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de maatregel.</p> <p>De expertcommissie heeft deze financiering beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>. De regeling draagt bij aan investeringen in alternatieve brandstoffen en kan hiermee een aanjager zijn voor investeringen door motorfabrikanten en energieleveranciers.</p>
--	--

5.1.4.2 Subsidieregeling verduurzaming binnenvaartschepen 2021–2025

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling			
 Scheepvaart	Directe overdracht	€ 25 (2024)	Door middel van de <i>Subsidieregeling verduurzaming binnenvaartschepen 2021-2025</i> wordt een versnelling van de verduurzaming of vervanging van oudere, nog werkende, motoren nagestreefd tot het minimale niveau van een motor van het type IWP, IWA of NRE, als bedoeld in verordening (EU) 2016/1628 of van een motor die op basis van die verordening als gelijkwaardig is erkend. Stimulering gebeurt door investeringen in nieuwe motoren of nabehandelingssystemen die werken met oude motoren.			
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel	
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	Bepikt of geen bewijs maar grote overeenstemming	
 =	 =	 =	 ↓	 =		
Biodiversiteitsimpactscore			Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
Positief 			<p>Met de <i>Subsidieregeling verduurzaming binnenvaartschepen 2021-2025</i> kunnen schepen overstappen op schonere motortechnieken. Experts geven aan dat de huidige regeling vooral voor de aanschaf van nieuwe 'Stage 5'- motoren wordt gebruikt. Experts schatten in dat de maatregel zorgt voor vervroegde vervanging van motoren van enkele tot tientallen jaren. Zonder maatregel zouden minder, of later, schonere motoren worden geïnstalleerd.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Vervuiling</i>. Schepen stoten minder luchtvervuilende emissies uit door nieuwere motortechnieken. De overige drukfactoren zijn als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de maatregel.</p> <p>De expertcommissie heeft deze financiering beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>.</p>			

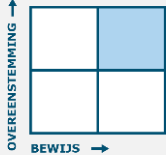
5.1.4.3 Vrijstelling accijns gebruik van stookolie

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Scheepvaart	Fiscale regeling	€ 429 (2024)	De <i>Vrijstelling accijns gebruik van stookolie</i> is een fiscale regeling die zeescheepvaartbedrijven vrijstelt van de plicht accijns te betalen op het gebruik van stookolie. Deze maatregel is gericht op het voorkomen van verstoring van internationale concurrentieverhoudingen.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik =	Natuurlijke hulpbronnen =	Klimaatverandering =	Vervuiling =	Invasieve soorten =	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Neutraal (geen significante of kleine effecten) 	<p>De <i>Vrijstelling accijns gebruik van stookolie</i> zorgt ervoor dat schepen voordelig kunnen bunkeren in Nederland. Omdat scheepsbrandstoffen in vrijwel alle landen zijn vrijgesteld van belastingen zou een invoering van een belasting in één of meerdere landen leiden tot een prijsverschil met landen die geen belasting invoeren. Op het moment dat één land of één regio accijns zou gaan heffen, zou de grote meerderheid van schepen op een andere locatie gaan bunkeren. Experts geven aan dat het afschaffen van de regeling in Nederland (of de EU) geen effect heeft op de totale gebunkerde hoeveelheid omdat er voornamelijk buiten Nederland (of de EU) gebunkerd zal worden¹¹. Daarnaast is goederenvervoer weinig gevoelig voor kostenveranderingen omdat veel essentiële goederen worden vervoerd. Experts geven aan dat door veranderingen in brandstofprijzen geen significante verandering van brandstofverbruik zou optreden omdat zeevaart goedkoper blijft dan andere modaliteiten.</p> <p>Afschaffen van de regeling stimuleert een verandering van bunkerlocatie. Het brandstofverbruik verandert echter niet of zeer beperkt. Hierdoor zijn er geen veranderingen van alle drukfactoren en worden ze als neutraal beoordeeld.</p> <p>De expertcommissie heeft deze financiering beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i>. De experts stellen dat het effect neutraal is omdat er naar verwachting geen of een zeer klein effect is doordat schepen makkelijk buiten Nederland of de EU kunnen bunkeren. Hierdoor zijn de veranderingen van de drukfactoren te verwaarlozen.</p>				

¹¹ Het is juridisch gezien niet mogelijk om accijns te heffen op stookolie vanwege Europese regelgeving en internationale verdragen.

5.1.4.4 Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Scheepvaart	Fiscale regeling	€ 120 (2024)	De <i>Tonnageregeling winst uit scheepvaart</i> is een fiscale regeling voor scheepvaartondernemingen waarmee de fiscale winst uit de activiteit berekend wordt op basis van de netto tonnage van het schip, ongeacht het werkelijke resultaat, waardoor varen goedkoper wordt. Er is wereldwijd een ongelijk speelveld doordat goedkope vlaglanden nauwelijks tot geen winstbelasting heffen op scheepvaartwinsten. Zonder deze regeling verplaatsen ondernemingen in Nederland scheepvaartactiviteiten naar het buitenland, aangezien het omvlaggen van een schip relatief eenvoudig gaat. De sector is niet gebonden aan een bepaalde locatie en kan zich overal vestigen. Het doel van de fiscale regeling is om te voorkomen dat Nederlandse scheepvaartondernemingen zich in het buitenland vestigen.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Neutraal (geen significante of kleine effecten)</p> 	<p>Met de <i>Tonnageregeling winst uit scheepvaart</i> hoeven Nederlandse scheepvaartondernemingen minder belasting over hun winst te betalen. Hierdoor verdwijnt de prikkel om de onderneming te verplaatsen naar het buitenland. Experts schatten in dat de regeling alleen administratieve of fiscale gevolgen heeft. Er vindt door de regeling dus geen significante verandering van economische activiteiten plaats. Van vlag veranderen heeft geen effect op vaargedrag, want veiligheidseisen zijn mondiaal afgesproken (IMO). Schepen moeten onder elke vlag voldoen aan alle regelgeving. Dus experts verwachten in de praktijk geen effect op het vaargedrag en de duurzaamheid van schepen.</p> <p>De verwachte activiteiten hebben geen invloed op de drukfactoren en daarmee is er geen effect op biodiversiteit.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i>.</p>

5.2 Beoordelingen: Water en bodem

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Subsidieregeling drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire	10	Gemengd, overwegend positief	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
	Subsidieregeling innovaties voor waterveiligheid en waterzekerheid	4	Gemengd, overwegend positief	5.2.2
	Besluit financiële bepalingen bodemsanering – bedrijvenregeling	13	Positief	5.2.3
Fiscale regeling	Vrijstelling leidingwaterbelasting voor grootgebruikers	108	Negatief	5.2.4

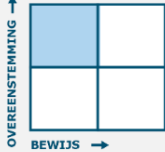
Dit cluster betreft subsidies rond waterbeleid en waterveiligheid, klimaatadaptatie, waterprojecten in specifieke gebieden en de bodem. Het beleid op het gebied van waterbeheer zorgt ervoor dat ongeveer 60% van Nederland niet onder water staat, ondanks dat het zich onder de zeespiegel bevindt. Het beleid voor waterveiligheid zorgt voor het voorkomen en minimaliseren van de impact van overstromingen. Daarnaast zijn schoon water en een schone bodem cruciaal voor mens en natuur. Beide zijn nodig voor drinkwater, natuur, landbouw en recreatieve doeleinden. Het beleid voor water en bodem heeft ook invloed op de ruimtelijke indeling in Nederland, het landgebruik, de winning van grondstoffen en energievoorziening. Voorbeelden hiervan zijn drinkwaterwinning, grondwatervoorraden identificeren en beschermen tegen verontreinigingen, bodemsanering, activiteiten in de ondergrond zoals CO₂-opslag, aardgaswinning, geothermie en bodemenergie, mijnbouwactiviteiten en de opslag van vaste stoffen (ministerie van IenW en ministerie van Economische Zaken 2015; Ministerie van IenW en ministerie van EZK 2018; Rijksoverheid 2022).

De activiteiten van dit cluster hebben impact op biodiversiteit, met name door effecten op de drukfactoren *Gebruik van natuurlijke hulpbronnen* en *Vervuiling*. Het winnen van grond- en oppervlaktewater kan de aanwezigheid van habitats verminderen, leiden tot verzilting en veranderingen in waterstromen en wateroverlast, wat negatieve gevolgen heeft voor biodiversiteit (OECD 2021; OECD 2022).

Voor dit cluster zijn vier subsidies beoordeeld. De subsidieregeling 'Drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire' richt zich op het betaalbaarder maken van drinkwater en rioolwaterzuivering op de BES-eilanden. De subsidieregeling 'Innovaties voor waterveiligheid en waterzekerheid' richt zich op het inzetten van Nederlandse kennis en expertise voor innovatie op het gebied van waterveiligheid en -zekerheid in het buitenland. Beide subsidies zorgen voor het verhogen van de waterkwaliteit en zijn daarom overwegend positief voor biodiversiteit, hoewel waterwinning en -zuivering ruimte, energie en grondstoffen vergen en dus ook negatieve effecten hebben op biodiversiteit. Daarnaast zijn er onzekerheden bij de invulling van de subsidies, waardoor er ook lokale negatieve effecten kunnen zijn. Het besluit Financiële bepalingen bodemsanering promoot de sanering van verontreinigde bodem en is bijgevolg positief voor biodiversiteit. De vrijstelling Leidingwaterbelasting voor grootgebruikers, in de praktijk voornamelijk bedrijven, stimuleert watergebruik, wat verdroging van de natuur in de hand werkt. Deze fiscale regeling is daarom negatief voor biodiversiteit.

5.2.1 Subsidieregeling drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire

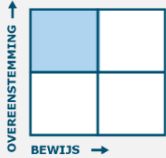
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Water en bodem</p>	Directe overdracht	€ 10 (2024)	<p>De Subsidieregeling drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire is een subsidie voor bedrijven en overheden die drinkwater- en afvalwatertaken uitvoeren op de BES-eilanden. De subsidie is bedoeld om de kosten deels te dekken zodat deze niet volledig worden doorberekend in het vaste gebruikstarief en het wegtransporttarief voor drinkwater. Hierdoor betalen afnemers minder. Daarnaast wordt het exploitatietekort van de rioolwaterzuiveringsinstallatie op Bonaire (via Water- en Energiebedrijf Bonaire N.V.) gecompenseerd en wordt de vervanging van de drinkwatertransportleiding op Sint Eustatius mede gefinancierd. Het doel is om drinkwater en afvalwaterzuivering op de BES-eilanden betaalbaarder te maken, aangezien de kosten daar hoger zijn dan in Nederland.</p>

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↑</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↓</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>?</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↓</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming</p>

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p>De Subsidieregeling drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire stimuleert verlaging van de drinkwatertarieven op de BES-eilanden, gedeeltelijke dekking van exploitatietekorten in de afvalwatervoorziening op Bonaire en noodzakelijke investeringen in de infrastructuur voor drinkwater en afvalwater (zoals het vervangen van een transportleiding drinkwater in Sint-Eustatius). Voor de uitvoering zijn buisleidingen, zuiveringsinstallaties en distributienetwerken nodig, evenals grondstoffen en energie. De experts verwachten niet dat deze subsidie leidt tot meer drinkwatergebruik omdat water een basisbehoefte is, maar verwachten wel dat de kwaliteit en capaciteit van drinkwaterzuivering door deze subsidie verbetert. De experts verwachten dat zonder de subsidie voor rioolwaterzuivering meer effluentlozing plaatsvindt. Meer rioolwaterzuivering kan leiden tot minder winning van drinkwater uit zeewater – een energie-intensief proces – als het gezuiverde water de productie van nieuw water vervangt. Dit is onbekend.</p> <p>Deze activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe doordat er uitbreiding van waterinfrastructuur plaatsvindt op land en deels op zee. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt af door de verbeterde afvalwaterzuivering, wat hergebruik van water mogelijk maakt en daarom de druk op primaire waterbronnen vermindert. Deze afname is afhankelijk van de aanname dat het gezuiverde water daadwerkelijk wordt ingezet voor huishoudelijk gebruik of irrigatie. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt af doordat beter gezuiverd water vrijkomt, wat leidt tot minder lozing van nutriënten en andere schadelijke stoffen in het mariene milieu. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> is als onbekend beoordeeld. Afvalwaterzuivering is energie-intensief, maar kan ook energiebesparing opleveren wanneer hergebruik van water de noodzaak voor ontzilting van zeewater vermindert. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de verwachte activiteiten ten gevolge van de subsidie. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. Met name de afname van vervuiling door de verbeterde afvalwaterzuivering zorgt voor een verlaging van de druk op biodiversiteit. Afvalwaterzuivering heeft in potentie een groot positief effect op de kwaliteit van het zeewater en daarmee de veerkracht van de koraalriffen. De kleine toename in landgebruik en mogelijk energie-intensieve infrastructuur hebben mogelijk een negatieve druk op biodiversiteit waardoor deze maatregel uiteindelijk gemengd overwegend positief scoort. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>

5.2.2 Subsidiereregeling innovaties voor waterveiligheid en waterzekerheid

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Water en bodem</p>	Directe overdracht	€ 4 (2024)	De <i>Subsidiereregeling innovaties voor waterveiligheid en waterzekerheid</i> is een subsidie voor bedrijven en het maatschappelijke middenveld (ngo's, belangenorganisaties et cetera) voor het uitvoeren van haalbaarheidsstudies en pilotprojecten om de waterveiligheid en -zekerheid te verbeteren in delta's, deltasteden en stroomgebieden in het buitenland. De Technology Readiness Levels (TLR) van de studies ligt tussen de 5 en 8 en de aanvraag moet gaan over ten minste één van de volgende thema's: (1) drinkwater, (2) sanitatie, (3) waterkwaliteit en -beschikbaarheid, (4) klimaatadaptatie, droogte- en overstromingsrisico's, beheer stroomgebied, weerbare steden, (5) biodiversiteit en watergerelateerde ecosystemen, (6) voedselproductie en duurzame landbouw en (7) waterinfrastructuur, duurzame vaarwegen en havens die weerbaar zijn tegen klimaatverandering – maar geen activiteiten aan de wal. Het doel is het inzetten van kennis, expertise en innovatiekracht voor waterveiligheid en waterzekerheid in het buitenland.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Bepikt of geen bewijs maar grote overeenstemming

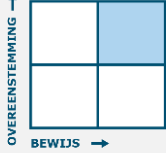

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p>De <i>Subsidiereregeling innovaties voor waterveiligheid en waterzekerheid</i> stimuleert haalbaarheidsstudies en pilotproject om de waterveiligheid en -zekerheid te verbeteren op locaties in het buitenland: tot nu toe zijn er 39 projecten gesubsidieerd. De directe activiteiten ten gevolge van deze subsidie variëren per project en welk doel bij het project centraal staat. Het is onduidelijk hoeveel pilots zelfstanding in de markt komen na deze subsidie. Vanwege deze redenen is het effect van de pilotprojecten op de verschillende drukfactoren onbekend. Zo kunnen projecten die gericht zijn op het tegengaan van waterschaarste, leiden tot een afname van de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>. Pilotprojecten die zich richten op de duurzame ontwikkeling van havensystemen kunnen daarentegen leiden tot een toename van de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en mogelijk ook tot meer gebruik van natuurlijke hulpbronnen en exploitatie¹². Tegelijkertijd kunnen zulke projecten ook zorgen voor een afname van klimaatverandering en vervuiling.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. Hoewel de effecten op de drukfactoren per project verschillen en daardoor onbekend zijn voor het geheel van projecten, verwacht de expertcommissie dat er in de meeste projecten sprake is van een afname van drukfactoren omdat de pilotprojecten door RVO beoordeeld worden op duurzaamheidscriteria. Daarom is de totale score als gemengd, overwegend positief beoordeeld.</p>

¹² Onder de aanname dat er geen enkele activiteiten plaatsvinden zonder subsidie.

5.2.3 Besluit financiële bepalingen bodemsanering – bedrijvenregeling

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Water en bodem	Directe overdracht	€ 13 (2024)	Het <i>Besluit financiële bepalingen bodemsanering – bedrijvenregeling</i> is een subsidie voor eigenaren en erfpachters van bedrijfsterreinen voor de sanering van historisch verontreinigde grond (voor 1975). Het doel van deze subsidie is een versnelling van de bodemsanering van bedrijfsterreinen en afronding van de spoedopgave bodemsanering in 2030.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	Veel bewijs en grote overeenstemming
 ?	 ?	 ?	 ↓	 =	
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Positief 	<p>Het <i>Besluit financiële bepalingen bodemsanering – bedrijvenregeling</i> stimuleert de bodemsanering van bedrijfsterreinen. Dit zorgt voor het verwijderen van bodemverontreiniging en maakt gronden geschikt voor hergebruik. De herinrichting van de grond na sanering is onbekend en kan zowel voor natuur als voor bebouwing worden gebruikt.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactor <i>Vervuiling</i>. Deze drukfactor neemt af doordat verontreinigde bodems worden gesaneerd, wat leidt tot minder vervuilde grond- en oppervlaktewater. De aard van de historische bodemvervuiling is bij de experts niet bekend, maar men verwacht dat dit voornamelijk persistente Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen (PAK's) zijn. Het effect van de vervuiling op biodiversiteit hangt af van de aard en ernst van de vervuiling. De experts benadrukken dat vervuiling doorwerkt in het hele ecosysteem. Zo kunnen bodemverontreinigingen accumuleren in organismen en leiden tot ecologische schade zoals schaalafwijkingen bij eieren van roofvogels. Bodemsanering heeft daarmee directe positieve effecten op biodiversiteit.</p> <p>De drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Klimaatverandering</i> zijn als onbekend beoordeeld. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> is onbekend omdat bodemsanering het mogelijk maakt om grond opnieuw te gebruiken voor bebouwing, infrastructuur of natuur. Het effect van deze drukfactor hangt dus af van het type herinrichting; herontwikkeling tot natuur kan druk verlagen, bebouwing kan druk verhogen. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> is onbekend vanwege het gebrek aan inzicht in de hoeveelheid energie, materialen en hulpbronnen die per sanering wordt ingezet. Dit varieert sterk per technologie en schaal. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> is ook onbekend. Sanering kan enerzijds leiden tot hogere broeikasgasemissies door het hoge energiegebruik, anderzijds kan herinrichting van de gesaneerde grond met natuur dit compenseren of zelfs overtreffen - bijvoorbeeld in het geval van bebouwing. Indien het terrein echter na sanering wordt bebouwd, kan de druk op klimaatverandering netto toenemen. Er bestaat een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie) als de bodem niet gereinigd wordt van eventuele invasieve exoten. De experts hebben dit risico als klein beoordeeld en de druk op deze drukfactor als neutraal.</p> <p>De expertcommissie heeft deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>. Het oordeel is positief omdat vervuiling hier de belangrijkste drukfactor is en die wordt door deze maatregel verlaagd. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>				

5.2.4 Vrijstelling leidingwaterbelasting voor grootgebruikers

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Water en bodem</p>	Fiscale regeling	€ 108 (2024)	<p>De <i>Vrijstelling leidingwaterbelasting voor grootgebruikers</i> is een belastingvrijstelling voor bedrijven die als grootverbruikers van leidingwater worden aangemerkt. Het verbruik boven de 300 m³ per aansluiting per jaar is vrijgesteld van leidingwaterbelasting. Uitgangspunt bij de invoering van deze wet in 1995 was om een verschuiving aan te brengen van de belasting op inkomen uit arbeid naar belastingen op milieuschadelijke activiteiten. Deze verschuiving van belasting voor consumenten is de reden van het plafond van 300 m³. Hierdoor worden bedrijven met een hoger waterverbruik ontzien van belastingdruk.</p> <p><i>N.B: het is mogelijk dat in 2026 het heffingsplafond wordt opgehoogd naar 50.000 m³ en in 2027 volledig wordt afgeschaft. Ten tijde van de beoordeling was dit niet bekend.</i></p>		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↑</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↑</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↑</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↑</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Vrijstelling van leidingwaterbelasting voor grootgebruikers</i> stimuleert het gebruik van grond- en oppervlaktewater. Nederlandse drinkwaterbedrijven produceren jaarlijks circa 1,3 miljard m³ water, waarvan ongeveer 25% naar zakelijke afnemers gaat. Door de vrijstelling zijn er meer systemen nodig - zoals infrastructuur, grondstoffen en energie - voor waterwinning en afvalwaterverwerking.</p> <p>De verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactor Natuurlijke hulpbronnen. Deze drukfactor neemt toe doordat bedrijven boven de 300 m³ minder een financiële prikkel hebben om water te besparen. Toenemend gebruik van grond- en oppervlaktewater draagt bij aan verdroging, wat een directe negatieve impact heeft op biodiversiteit. Bovendien verplichten vaste contracten tussen bedrijven en waterleveranciers tot levering, zelfs tijdens droogteperiodes, waardoor verdroging verder kan toenemen. De drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> nemen eveneens toe doordat meer ruimte, infrastructuur en energie nodig zijn voor distributie en verwerking. Dit komt doordat het mijnen, het verwerken van grondstoffen tot installaties en het opwekken van energie de druk verhogen op vervuiling en klimaatverandering. Volgens de expertcommissie zijn deze effecten echter secundair ten opzichte van de directe ecologische impact van verhoogd waterverbruik.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>				

5.3 Beoordelingen: Circulaire economie

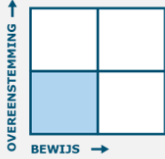

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DEI) Circulaire Economie	2	Gemengd, overwegend positief	5.3.1
	Tijdelijke subsidieregeling omschakeling naar verwerking circulaire plastics	1	Gemengd, overwegend positief	5.3.2
Fiscale regeling	Milieu-investeringsaftrek (MIA) – bedrijfsmiddelen grondstoffen- en watergebruikbesparing	22	Positief	5.3.3

Het cluster Circulaire economie bestaat uit drie subsidies. De circulaire economie richt zich op het efficiënter en duurzamer maken van materiaalstromen en het minimaliseren van afval. Hierbij staan de volgende vier hoofdstrategieën centraal: (i) vermindering van grondstoffengebruik, (ii) substitutie van grondstoffen, (iii) levensduurverlenging en (iv) hoogwaardige verwerking (ministerie van IenW 2023). Deze strategieën hebben over het algemeen positieve effecten op biodiversiteit, met name door de druk op het klimaat en natuurlijke hulpbronnen te verlagen. Mijnbouw en ontbossing voor primaire grondstoffen leiden tot habitatverlies, versnippering van ecosystemen en verstoring van soorten. Door circulaire strategieën toe te passen kunnen deze negatieve effecten worden verminderd of voorkomen. Bovendien kan de circulaire economie energie-intensieve en milieubelastende productiemethoden vervangen door duurzamere alternatieven. Een lopende discussie binnen de circulaire economie is de inzet van biobased materialen voor de productie van plastic en andere industriële toepassingen. Hoewel biobased grondstoffen de impact op klimaatverandering kunnen verminderen, kunnen ze tegelijkertijd de druk op landgebruik verhogen.

Bovenstaande subsidies en fiscale regelingen zijn gericht op bedrijven en stimuleren circulaire innovaties op verschillende Technology Readiness Level-niveaus. De Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DEI) Circulaire Economie ondersteunt relatief jonge technologieën via pilots en demonstraties, zonder bewezen kans van slagen in de markt. De tijdelijke omschakeling naar verwerking circulaire plastics focust op een verdere stap in de keten, maar nog steeds met onzekerheid van het slagen in de markt. De Milieu-investeringsaftrek (MIA) richt zich op innovaties die marktrijp zijn; bedrijven moeten zelfs winstgevend zijn. De economische activiteiten en de biodiversiteitimpact zijn bij de eerste twee regelingen minder zeker dan bij de MIA omdat impact afhangt van marktacceptatie op lange termijn.

5.3.1 Demonstratie Energie-en Klimaatinnovatie (DEI) Circulaire Economie

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Circulaire economie</p>	Directe overdracht	€ 2 (2024)	De <i>Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DEI) Circulaire Economie</i> heeft als doel het opschalen van middelgrote circulaire innovatieve technieken zodat deze daarna financieerbaar worden door de markt. Dit is een subsidie voor bedrijven (vooral mkb's) voor het uitvoeren van pilots en demonstraties van circulaire innovaties (€ 500 k tot € 3 mln.). Het betreft het realiseren van een pilot of demonstratie van een technologie, waarvan de werking reeds is aangetoond. De focus van projecten ligt op efficiënter grondstoffengebruik, afvalpreventie, hergebruik en recycling, inzameling en verwerking van materialen, gescheiden afvalinzameling en/of vervanging van fossiele/minerale grondstoffen door biobased materialen (subsidie alleen voor reststromen).

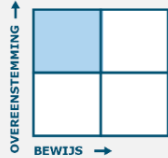
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	<p>Beperkt of geen bewijs en weinig overeenstemming</p>
 =	 ↓	 ↓	 =	 =	

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p>De <i>Demonstratie Energie-en Klimaatinnovatie (DEI) Circulaire Economie</i> stimuleert het uitvoeren van pilots en demonstraties van circulaire innovaties. Ongeveer 50% van de totaal uitgevoerde DEI+-projecten uit de periode 2014-2024 zijn na afloop van de subsidie commercieel voortgezet in de markt. In die tien jaar lagen de meeste circulaire DEI+-projecten binnen kunststofrecycling, het inrichten van nieuwe productieprocessen en biobased productie.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Klimaatverandering</i>. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt af door efficiënter grondstofgebruik door het recyclen en het inrichten van nieuwe productieprocessen; dit resulteert in een positieve druk op biodiversiteit. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt af doordat recycling en biobased materialen het gebruik van fossiele grondstoffen verminderen, wat bijdraagt aan een lagere CO₂-uitsoot; dit resulteert in een positief effect op biodiversiteit. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> is als neutraal beoordeeld: hoewel biobased toepassingen kunnen leiden tot een lichte toename van landgebruik, kan dit worden gecompenseerd door minder transportbewegingen en een lager verbruik van <i>virgin</i> grondstoffen. Ook de drukfactor <i>Vervuiling</i> is als neutraal beoordeeld; het effect hiervan is sterk afhankelijk van de toepassing van de innovatie. Zo is er bijvoorbeeld risico op microplastics bij gerecycled plastic in textiel, maar ook een verwachte afname van stort door meer recycling. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> zijn ook als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de maatregel.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>.</p> <p>Hoewel een afname van de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Klimaatverandering</i> wordt verwacht, geven de experts aan dat er geen garantie is dat elke innovatie duurzaam uitpakt. Het effect op landgebruik hangt bovendien sterk af van de aard en omvang van innovaties met biomassa. Hierdoor is het eindoordeel van de biodiversiteitsimpactscore overwegend positief en niet volledig positief.</p>

5.3.2 Tijdelijke subsidieregeling omschakeling naar verwerking circulaire plastics

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Circulaire economie</p>	Directe overdracht	€ 1 (2024)	<p><i>De Tijdelijke subsidieregeling omschakeling naar verwerking circulaire plastics is een subsidie voor bedrijven (vooral mkb's) die kunststof verwerken tot half- of eindproducten, met inzet van gerecycled materiaal uit gebruikte kunststofproducten (post consumer recycalaat) of biobased plastic. De subsidie biedt ondersteuning voor praktische activiteiten zoals het uitvoeren van tests om machine-instellingen aan te passen of producteigenschappen opnieuw te beoordelen vanwege gewijzigde materiaal-samenstellingen. Het doel is om mkb-bedrijven met minimale administratieve lasten de ruimte te geven om te experimenteren met circulaire polymeren, zodat zij tijdig kunnen inspelen op de norm voor circulaire plastics die vanaf 2027 van kracht wordt.</i></p> <p><i>NB: tijdens de beoordeling van deze subsidie was onbekend dat in april 2025 het kabinet zou besluiten geen norm voor circulair plastic in te voeren in 2027.</i></p>		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↑</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↓</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↓</p>	<p>Vervuiling</p> <p>=</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p>De <i>Tijdelijke subsidieregeling omschakeling naar verwerking circulaire plastics</i> stimuleert het recyclen van plastics en het produceren van biobased plastics. Hierdoor wordt er minder fossiel plastic in producten toegepast en minder plastic afval verbrand. De experts geven aan dat de lage prijs van <i>virgin</i> materiaal (met name olie) de vraag naar gerecyclede producten in de weg zit omdat het nu aantrekkelijker is voor producenten van plastic producten om <i>virgin</i> plastic in te kopen.</p> <p>Deze verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Klimaatverandering</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe door de verwachte toename van de productie van biobased plastic, vooral als landbouwgrond of natuurgebieden worden ingezet voor suikerriet- of maïsteelt. Zonder strikte duurzaamheidscriteria kan dit leiden tot biodiversiteitsverlies. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt af doordat er door recycling van kunststof minder vraag naar <i>virgin</i> materialen is. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt af doordat recycling en biobased materialen het gebruik van fossiele grondstoffen verminderen, wat bijdraagt aan een lagere CO₂-uitstoot. De drukfactor <i>Vervuiling</i> is als neutraal beoordeeld; het effect hiervan is sterk afhankelijk van de toepassing van de innovatie. Zo is er bijvoorbeeld risico op microplastics wanneer gerecycled plastic in textiel toegepast wordt. Tegelijkertijd is er minder vervuiling afkomstig van storten en verbranden van plastic. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is ook als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de subsidie.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. Hoewel afname van de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Klimaatverandering</i> wordt verwacht, wordt een toename van land- en zeegebruik verwacht. Hierdoor is het eindoordeel van de biodiversiteitsimpactscore overwegend positief en niet volledig positief.</p>				

5.3.3 Milieu-investeringsaftrek (MIA) – bedrijfsmiddelen grondstoffen- en watergebruikbesparing

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling			
 <p>Circulaire economie</p>	Fiscale regeling	€ 192 voor de hele MIA (2024). € 22 voor dit onderdeel in 2023	De <i>Milieu-investeringsaftrek (MIA) – bedrijfsmiddelen grondstoffen- en watergebruikbesparing</i> is een fiscale regeling voor bedrijven (vooral mkb's) voor investeringen in milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen. De focus van technieken binnen het domein MIA grondstoffen- en watergebruikbesparing ligt op apparatuur voor de chemische verwerking van afvalstoffen, grondstofbesparende productieapparatuur, productieapparatuur voor grondstoffen of producten op basis van biomassa, recyclingapparatuur en nieuwe en innovatieve recyclingapparatuur. Het doel is het stimuleren en gangbaar maken van nieuwe, innovatieve en circulaire technieken.			
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel	
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↓</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↓</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↓</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↓</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming</p> 	
Biodiversiteitsimpactscore			Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
<p>Positief</p> 			<p>De <i>Milieu-investeringsaftrek (MIA) – bedrijfsmiddelen grondstoffen en watergebruik besparing</i> stimuleert investeringen in onder meer apparatuur voor chemische afvalverwerking, grondstofbesparende productie, recyclingtechnologieën en productieapparatuur op basis van biomassa.</p> <p>De verwachte activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt af door de verwachte afname van virgin grondstoffengebruik, vooral bij recycling van grondgebonden of gedolven materialen. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt af doordat er door recycling van materialen minder vraag naar virgin materialen is. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt af doordat recycling en biobased materialen het gebruik van fossiele grondstoffen verminderen, wat bijdraagt aan een lagere CO₂-uitstoot. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt af door het besparen van grondstoffen en betere recycling. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als neutraal beoordeeld omdat er geen relatie is tussen deze drukfactor en de maatregel.</p> <p>De expertcommissie heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Positief</i>. De afname van de vier drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i> zorgen voor een positieve biodiversiteitsimpactscore. Wel benadrukken de experts dat de selectie van bedrijfsmiddelen cruciaal is; op dit moment kunnen ook niet-innovatieve bedrijven profiteren van de regeling terwijl sommige innovatieve technieken nog geen toegang hebben. Sommige toepassingen, zoals afvalverbrandingsinstallaties, kunnen juist innovatie in eerdere schakels van de keten belemmeren. Die vroege keteninterventies beschouwen de experts als positiever voor biodiversiteit doordat er meer grondstoffenbesparing plaatsvindt. Positief is dat de regeling bewezen technieken ondersteunt met een verdienmodel, wat opschaling bevordert.</p>			

6 Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

6.1 Gebouwde omgeving

In dit hoofdstuk brengen we de beoordelingen en biodiversiteitseffecten van negen subsidies van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) in kaart (voor toelichting van deze selectie zie paragraaf 2.2). Deze negen subsidies van de gebouwde omgeving zijn verdeeld over twee subclusters: Bestaande bouw (paragraaf 6.1.1) en Nieuwbouw (paragraaf 6.1.2).

In onderstaande beoordelingen wordt ook het budget per subsidie gepresenteerd. Hiervoor is in principe, in lijn met de andere ministeries, het begrotingsbudget van 2024 gehanteerd. Het budget van de hypotheekrenteaftrek is gebaseerd op de gerealiseerde uitgaven van 2024. Voor sommige subsidies geldt dat de middelen vaak voor meerdere jaren worden toegekend of per jaar en/of tranche verschillen. Om een representatief beeld te geven wordt voor deze regelingen het gemiddeld jaarlijks beschikbaar gestelde budget weergegeven in plaats van het budget uit 2024.

6.1.1 Bestaande bouw

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Directe overdracht	Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)	248	Gemengd, overwegend positief	6.1.1.1
	Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE)	25		6.1.1.2
	Subsidieregeling verduurzaming en onderhoud huurwoningen (SVOH)	20		6.1.1.3
	Specifieke uitkering lokale aanpak isolatie (SPUK LAI)	533		6.1.1.4
	Volkshuisvestingsfonds (VHF)	264	Gemengd	6.1.1.5
Fiscale regeling	Hypotheekrenteaftrek ¹³	11.192	Neutraal	6.1.1.6

Het cluster Bestaande bouw bestaat uit zes financiële regelingen. De onderzochte financiële regelingen van het ministerie van VRO met betrekking tot bestaande bouw zijn in de meeste gevallen gericht op het terugdringen van CO₂-emissies door het verduurzamen van het energiegebruik in en rond gebouwen. De eerste regeling, de Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA), richt zich specifiek op het verduurzamen van utiliteitsgebouwen. De overige vier regelingen zijn bedoeld om de bestaande woningvoorraad te verduurzamen.

De bestaande bouwvoorraad in Nederland bestaat uit circa 9.500.000 gebouwen, waarvan 8.300.000 woningen en 1.200.000 utiliteitsgebouwen (CBS 2025b). Utiliteitsgebouwen zijn alle bouwwerken die een andere functie dan een woonbestemming hebben zoals kantoren, scholen, winkels en fabrieken. De financiële regelingen van het ministerie van VRO richten zich zowel op utiliteitsgebouwen als op woningen.

Onderzochte subsidieregelingen leiden tot vergelijkbare economische activiteiten

De economische activiteiten die voortvloeien uit de onderzochte regelingen zijn grotendeels vergelijkbaar, met uitzondering van de hypotheekrenteaftrek. Hierdoor vertonen ook de beoordelingen van de verschillende regelingen in veel gevallen sterke overeenkomsten.

De regelingen stellen subsidie beschikbaar voor energiebesparende maatregelen, zoals het isoleren van gebouwen (dak-, vloer-, glisolatie et cetera), het lokaal opwekken van energie, het overstappen op duurzamere verwarmingsinstallaties (zoals een hybride of *all electric* warmtepomp) en/of het elektrificeren

¹³ De hypotheekrenteaftrek wordt ingezet bij zowel bestaande als nieuwe woningen, maar voornamelijk bij bestaande bouw.

---

van wegverkeer door de installatie van laadpunten. Zonder deze subsidieregelingen zouden het aantal getroffen energiebesparende maatregelen in de bestaande bouw afnemen.

Veel (oudere) woningen en utiliteitsgebouwen zijn in de loop der tijd onderdeel geworden van het leefgebied van lokale fauna. In spouwmuren, kieren en gaten van deze gebouwen vinden diverse soorten vogels, vleermuizen, knaagdieren en insecten een schuilplaats. Wanneer deze spouwmuren, kieren en gaten geïsoleerd of gedicht worden bij het verduurzamen van bestaande woningen, kan dit negatieve biodiversiteitseffecten voor de lokaal aanwezige fauna met zich meebrengen, wanneer het de beschikbaarheid van leefgebied vermindert.

Ook leiden deze subsidies tot verhoogde productie en toepassing van nieuwe producten, zoals isolatiematerialen en verwarmingsinstallaties. Voor deze materialen moeten grondstoffen worden gewonnen en gemijnd (olie, metalen) en verwerkt tot eindproducten. In het geval van biobased isolatiemateriaal worden hiervoor gewassen geteeld. Wanneer deze materialen of installaties het einde van de levenscyclus bereiken, moeten ze worden afgedankt of verwerkt. Afhankelijk van hoe dit gebeurt kunnen hierbij emissies vrijkomen die negatieve gevolgen hebben voor biodiversiteit. Hoe dit zal gebeuren is echter grotendeels onbekend omdat voor de nieuwe materialen en installaties nog geen recycling- of verwerkingsketens bestaan.

Daarnaast zorgen de subsidies voor een lager energieverbruik voor de bestaande bouw. Dit betekent minder winning, productie en verbranding van fossiele brandstoffen. 90% van de Nederlandse woningen verbruikt aardgas (CBS 2024). Dit aardgasverbruik veroorzaakt jaarlijks 12,8 Mton aan CO₂-emissies, wat een aanzienlijke negatieve impact heeft op het klimaat (PBL 2024).

Subsidies beoordeeld als 'Gemengd, overwegend positief', maar impactafhankelijk van uitvoering

De beoordeelde subsidies voor bestaande bouw zijn veelal gericht op energiebesparing en zijn over het algemeen beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore '*Gemengd, overwegend positief*'. Alleen het Volkshuisvestingsfonds - dat ook uitbreiding van de bouwvoorraad kan stimuleren - is beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore '*Gemengd*'. De hypotheekrente aftrek is '*Neutraal*'.

In geen van de subsidies is biodiversiteit expliciet een beoordelingscriterium, wat betekent dat positieve effecten sterk afhangen van lokale uitvoering en aanvullende keuzes, zoals voor natuurinclusief isoleren en het vergroenen van de buitenruimte. Ook de gebruikte (isolatie)materialen hebben invloed op de biodiversiteitsimpact. Zo hebben reguliere isolatiematerialen zoals purschuim een negatieve impact op de drukfactor *Vervuiling*, terwijl biobased materialen landbouwgrond vereisen en daarmee negatief kunnen scoren op de drukfactor *Verandering in land- en zeegebruik*, maar wel positief scoren op klimaatverandering.

6.1.1.1 Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)

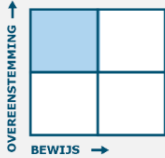
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Bestaande bouw	Directe overdracht	€ 248 (Gemiddeld per jaar over 2023-2025)	De <i>Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)</i> is een subsidie voor eigenaren van maatschappelijk vastgoed om te investeren in verduurzamingsmaatregelen, integrale verduurzamingsprojecten of energieadviezen ten behoeve van het verbeteren van de energieprestatie van het maatschappelijk vastgoed.		
Effect op drukfactoren				IPBES-Zekerheidsoordeel	
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend positief 	<p>De <i>Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)</i> stimuleert eigenaren van maatschappelijk vastgoed om energiebesparende maatregelen te nemen, zoals het isoleren van de gebouwschil en het plaatsen van duurzame verwarmingsinstallaties. De experts nemen aan dat zonder de DUMAVA significant minder wordt geïsoleerd.</p> <p>Deze activiteiten dragen bij aan een blijvende reductie van de emissies van broeikasgassen en het gebruik van fossiele brandstoffen in de gebouwde omgeving, waardoor de regeling een afnemend effect heeft op de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>. Er is echter voor de productie van (biobased) isolatiematerialen en verwarmingsinstallaties extra grondstoffen en/of landbouwgrond nodig. Omdat de experts de toegenomen materiaalvraag voor isolatie en verwarmingsinstallaties zwaarder wegen dan de afname in fossiel energiegebruik, wordt de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> per saldo als negatief beoordeeld.</p> <p>De subsidieregeling verhoogt de druk op de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>. De isolatiemaatregelen die via deze regeling worden gefinancierd leiden tot een afname van habitats van vogels en vleermuizen, met name in spouwmuren. De specifieke zorgplicht voor flora- en fauna-activiteiten beperkt dit risico op habitatafname slechts in beperkte mate.</p> <p>De impact van de regeling op de drukfactor <i>Vervuiling</i> is onzeker. Vervuiling kan optreden tijdens de productie, het gebruik en de afvalverwerking van installaties en (isolatie)materialen, maar de omvang en effecten hiervan zijn onzeker. Ook is onduidelijk wat er gebeurt met isolatiematerialen (zoals puur schuim) en verwarmingsinstallaties (zoals leidingen van bodemwarmtepompen) aan het einde van hun levensduur. Deze subsidie heeft beperkt tot geen invloed op het reduceren van stikstofemissies. Het aardgasvrij maken van het maatschappelijk vastgoed reduceert de hoeveelheid stikstof die vrijkomt bij het verwarmen van een gebouw slechts in beperkte mate. Deze reductie wordt naar verwachting volledig gecompenseerd door de stikstofemissies die vrijkomen tijdens bouw- en renovatiewerkzaamheden. De DUMAVA-regeling heeft geen impact op de drukfactor <i>Invasieve soorten</i>.</p> <p>De experts heeft deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. De experts wegen de globale positieve impact op de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> bij deze regeling zwaarder dan de negatieve lokale effecten op land- en zeegebruik en natuurlijke hulpbronnen.</p>				

6.1.1.2 Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Bestaande bouw	Directe overdracht	€ 25 (Gemiddeld per jaar over 2025-2027)	De <i>Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE)</i> is bedoeld voor gebouweigenaren die lid zijn van een vereniging van eigenaars en ondersteunt het verduurzamen van hun gebouw. De subsidie richt zich op maatregelen gericht op: energiebesparing, CO ₂ -reductie, de opwekking van duurzame energie en het stimuleren van duurzame mobiliteit.		
Effect op drukfactoren				IPBES-Zekerheidsoordeel	
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend positief 	<p>De <i>Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE)</i> stimuleert gebouweigenaren om maatregelen te nemen die het energiegebruik van hun gebouwen en/of mobiliteit verduurzamen. Dit gebeurt door verduurzamingsadvies en -onderzoek, verduurzamingsmaatregelen zoals (biobased) isolatiematerialen, warmtepompen en de aanleg van basislaadinfrastructuur voor elektrische oplaadpunten.</p> <p>Deze activiteiten dragen bij aan een blijvende reductie van de emissies van broeikasgassen en het gebruik van fossiele brandstoffen door huishoudens, waardoor de regeling een afnemend effect op de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> heeft. Er zijn echter ook extra grondstoffen nodig voor de productie van isolatiematerialen en verwarmingsinstallaties. Omdat de experts de toegenomen materiaalvraag voor isolatie en verwarmingsinstallaties zwaarder wegen dan de afname in fossiel energiegebruik, wordt de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> per saldo als negatief beoordeeld.</p> <p>De subsidieregeling verhoogt de druk op de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>. Spouwmuurisolatiemaatregelen, die via de subsidieregeling worden gerealiseerd, kunnen leiden tot een vermindering van de habitat van vogels en vleermuizen, met name in spouwmuren. Daarnaast is er ook extra landbouwgrond nodig voor de productie van biobased isolatiemateriaal.</p> <p>De impact van de regeling op de drukfactor <i>Vervuiling</i> is onzeker. Het is onbekend wat er gebeurt met het isolatiemateriaal (zoals purschuim) en verwarmingsinstallaties (zoals leidingen van een bodemwarmtepomp) aan het einde van de levensduur van een gebouwonderdeel. Daarnaast reduceert het aardgasvrij maken van woningen de hoeveelheid stikstof die vrijkomt bij het verwarmen van een gebouw slechts in beperkte mate. Dit positieve effect wordt naar verwachting volledig gecompenseerd door de stikstofuitstoot die vrijkomt bij de bouw- en renovatiewerkzaamheden. De SVVE-regeling heeft geen impact op de drukfactor <i>Invasieve soorten</i>.</p> <p>De experts hebben deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. De experts wegen de positieve globale impact op de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> bij deze regeling zwaarder dan de negatieve lokale effecten op land- en zeegebruik en natuurlijke hulpbronnen.</p>				

6.1.1.3 Subsidieregeling verduurzaming en onderhoud huurwoningen (SVOH)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Bestaande bouw	Directe overdracht	€ 20 (Gemiddeld per jaar over 2022-2029)	<p>De <i>Subsidieregeling verduurzaming en onderhoud huurwoningen (SVOH)</i> is een subsidie voor eigenaren van huurwoningen voor het verduurzamen en onderhouden van bestaande (monumentale) huurwoningen. Verhuurders die in aanmerking komen zijn: institutionele, zakelijke en particuliere verhuurders. Woningbouwcorporaties kunnen geen gebruik maken van de SVOH.</p> <p>Verduurzaming in deze regeling wordt gedefinieerd als:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Energiebesparing. • Stimuleren van duurzame warmteopties.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p>De <i>Subsidieregeling verduurzaming en onderhoud huurwoningen (SVOH)</i> stimuleert verhuurders om energiebesparende maatregelen in hun huurwoning(en) te treffen en over te stappen op een duurzame warmteoptie, zoals het aansluiten van de woning op een warmtenet of het installeren van een (hybride) warmtepomp.</p> <p>Deze activiteiten dragen bij aan een blijvende reductie van de emissies van broeikasgassen en het gebruik van fossiele brandstoffen door huishoudens, waardoor de regeling een afnemend effect heeft op de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>. Daarnaast zijn er extra grondstoffen nodig voor de productie van isolatiematerialen en verwarmingsinstallaties. Omdat de experts de toegenomen materiaalvraag voor isolatie en verwarmingsinstallaties zwaarder wegen dan de afname in fossiel energiegebruik, wordt de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> per saldo als negatief beoordeeld.</p> <p>De subsidieregeling verhoogt de druk op de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>. Zo leiden de isolatiemaatregelen tot een afname van habitats van vogels en vleermuizen, met name in spouwmuur. Daarnaast is er extra landbouwgrond nodig voor de productie van biobased isolatiematerialen.</p> <p>De impact van de regeling op de drukfactor <i>Vervuiling</i> is onzeker. Het is onbekend wat er gebeurt met het isolatiemateriaal (zoals puur schuim) en verwarmingsinstallaties (zoals leidingen van een bodemwarmtepomp) aan het einde van de levensduur van een gebouw (onderdeel). Het aardgasvrij maken van woningen reduceert de hoeveelheid stikstof die vrijkomt bij het verwarmen van een gebouw slechts in beperkte mate. Dit positieve effect wordt naar verwachting gecompenseerd door de extra stikstofuitstoot die vrijkomt bij de bouw- en renovatiewerkzaamheden.</p> <p>De experts hebben deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. De experts kennen in hun beoordeling meer gewicht toe aan de positieve wereldwijde impact op de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> dan aan de negatieve lokale effecten op land- en zeegebruik en het verbruik van natuurlijke hulpbronnen.</p>

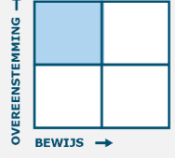
6.1.1.4 Specifieke uitkering lokale aanpak isolatie (SPUK LAI)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Bestaande bouw</p>	Directe overdracht	€ 533 (Gemiddeld per jaar over 2023-2025)	De <i>Specifieke Uitkering Lokale Aanpak Isolatie (SPUK LAI)</i> is een rijksregeling waarmee gemeenten slecht geïsoleerde koopwoningen kunnen verduurzamen van huishoudens die in energiearmoede leven of daar een risico op lopen. De subsidie kan worden ingezet voor energiebesparende maatregelen zoals isolatie, eventueel gecombineerd met ventilatiemaatregelen, in woningen met energielabel D of slechter.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Bepikt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Gemengd, overwegend positief</p> 	<p>De <i>Specifieke Uitkering Lokale Aanpak Isolatie (SPUK LAI)</i> stimuleert gemeenten om isolatiemaatregelen, eventueel in combinatie met ventilatiemaatregelen, te treffen bij huishoudens die wonen in slecht geïsoleerde woningen.</p> <p>Deze activiteiten dragen bij aan een blijvende reductie van de emissies van broeikasgassen en het gebruik van fossiele brandstoffen door huishoudens, waardoor de regeling een afnemend effect heeft op de drukfactoren <i>Klimaatverandering</i> en <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>. Daarnaast zijn er extra grondstoffen nodig voor de productie van biobased isolatiematerialen. Omdat de experts de toegenomen materiaalvraag voor isolatiematerialen zwaarder wegen dan de afname in fossiel energiegebruik, wordt de drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> per saldo als negatief beoordeeld.</p> <p>De subsidieregeling verhoogt de druk op de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>. Zo leiden de isolatiemaatregelen tot een afname van de habitat van vogels en vleermuizen, met name in spouwmuren. Daarnaast is er extra landbouwgrond nodig voor de productie van biobased isolatiematerialen.</p> <p>De impact van de regeling op de drukfactor <i>Vervuiling</i> is onzeker. Het is onbekend wat er gebeurt met het isolatiemateriaal (bijvoorbeeld purschuim) aan het einde van de levensduur van een gebouw(onderdeel). Het verminderen van het aardgasverbruik door huishoudens reduceert de hoeveelheid stikstof die vrijkomt bij het verwarmen van een gebouw slechts in beperkte mate. Dit positieve effect wordt naar verwachting echter volledig gecompenseerd door de stikstofuitstoot die vrijkomt bij de bouw- en renovatiewerkzaamheden. De SPUK LAI heeft geen impact op de drukfactor <i>Invasieve soorten</i>.</p> <p>De experts hebben deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend positief</i>. De experts wegen de positieve globale impact op de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> bij deze regeling zwaarder dan de negatieve lokale effecten op land- en zeegebruik en natuurlijke hulpbronnen. Voorwaarde van deze beoordeling is dat projecten rekening houden met de aanwezige biodiversiteit en dat de specifieke zorgplicht met betrekking tot flora- en fauna-activiteiten wordt nageleefd.</p>				

6.1.1.5 Volkshuisvestingsfonds (VHF)¹⁴

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Bestaande bouw</p>	Directe overdracht	€ 264 (Gemiddeld per jaar 2021-2024)	<p>Het <i>volkshuisvestingsfonds</i> heeft als doel de leefbaarheid te verbeteren en de veiligheid te bevorderen in kwetsbare gebieden. Dit gebeurt door het herstructureren van (particuliere) woningen en het verbeteren van de openbare ruimte en nabijgelegen maatschappelijke voorzieningen. Gemeenten kunnen subsidie aanvragen voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Woningverbetering; het verbeteren van de woning door middel van fysieke ingrepen. • Transformatie; het toevoegen van woningen door het herbestemmen van een gebouw met een andere gebruiksfunctie naar een woonfunctie. • Vervangende nieuwbouw; het vervangen van slechte woningen door kwalitatief betere woningen in hetzelfde projectgebied. • Inpounding; aankopen of verwerven van een woning ten behoeve van de herstructurering van de woning. • Activiteiten in de openbare ruimte die de leefbaarheid en veiligheid verbeteren of collectieve maatschappelijke voorzieningen realiseren.

Effect op drukfactoren	IPBES-Zekerheidsoordeel
------------------------	-------------------------

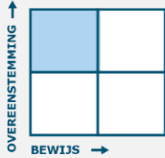

Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
					
?	↑	?	↑	?	

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
----------------------------	--------------------------------------

<p>Gemengd</p> 	<p>Het <i>Volkshuisvestingsfonds</i> stimuleert onder andere het verduurzamen van bestaande woningen en de realisatie van transformatie- en nieuwbouwwoningen. Zonder de regeling vinden de (bouw)werkzaamheden voor woningverbetering, transformatie, vervangende nieuwbouw, inpounding en verbetering van de openbare ruimte niet plaats. Er wordt aangenomen dat de regeling geen impact heeft op de realisatie van overige nieuwbouwwoningen.</p> <p>De effecten van deze activiteiten op de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Klimaatverandering</i> zijn onzeker en afhankelijk van wat voor projecten uitgevoerd worden. Projecten waarin woningen verbeterd worden door middel van isolatie kunnen leiden tot enerzijds het reduceren van CO₂-emissies (klimaatverandering), anderzijds het verlies van habitats van vleermuizen en vogels van woningen (verandering in land- en zeegebruik). Een project dat juist leidt tot meer (inheems) groen in de wijk en leegstaande kantoorpanden ombouwt tot woningen scoort goed op de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, maar leidt tot een toename aan energiegebruik en mobiliteit in/bij de nieuwe woningen en daarmee tot meer broeikasgasemissies. Het <i>Volkshuisvestingsfonds</i> verhoogt de druk op <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Vervuiling</i>. Voor het bouwen en transformeren van woningen worden natuurlijke hulpbronnen geëxploiteerd en bij het produceren, vervoeren, plaatsen en slopen van dit bouw materiaal vindt vervuiling plaats.</p> <p>De experts hebben beoordeeld dat het <i>Volkshuisvestingsfonds</i> geen impact heeft op de drukfactor <i>Invasieve soorten</i>. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De experts hebben deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd</i>. Binnen dit onderzoek zijn de daadwerkelijk gerealiseerde uitgaven van het <i>Volkshuisvestingsfonds</i> niet meegenomen in de beoordeling. De specifieke kenmerken van de uitgevoerde projecten zijn echter van belang voor het bepalen van de impact op biodiversiteit.</p> <p>Sommige projecten kunnen een positieve bijdrage leveren, bijvoorbeeld door het aanleggen van inheems groen en het reduceren van broeikasgasemissies. Andere projecten dragen mogelijk niet bij aan emissiereductie en kunnen zelfs negatieve effecten hebben, zoals het verwijderen van bestaand groen en het aanplanten van invasieve soorten. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>
---	---

¹⁴ Deze regeling is niet meer actief. In 2024 is de laatste tranche van het *Volkshuisvestingsfonds* uitgegeven (ministeries van BZK & VRO 2024). Informatie over het stopzetten van deze subsidieregeling is gepubliceerd nadat de *scoping* fase van dit onderzoek al had plaatsgevonden.

6.1.1.6 Hypotheekrenteaftrek

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Bestaande bouw	Fiscale regeling	€ 11.192 (2024)	De <i>hypotheekrenteaftrek</i> is een fiscale regeling voor burgers die de rente op een hypotheekschuld, die is ontstaan bij de aanschaf van een eigen woning, aftrekbaar maakt in de inkomstenbelasting. Het doel van deze regeling is om het eigenwoningbezit te bevorderen.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Bepikt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Neutraal (geen significante of kleine effecten) 	<p>Voor de <i>Hypotheekrenteaftrek</i> zien experts aanwijzingen dat de regeling ertoe leidt dat relatief meer mensen een eigen woning bezitten dan huren. Hierdoor stimuleert de hypotheekrenteaftrek (in beperkte mate) het eigenwoningbezit (SEO 2019).</p> <p>De experts nemen aan dat deze regeling geen impact heeft op de hoeveelheid reguliere nieuwbouwwoningen die jaarlijks gerealiseerd wordt, omdat de vraag naar woningen, wanneer de hypotheekrenteaftrek afgeschaft zou worden, nog steeds hoger is dan het huidige (nieuwbouw-) woningaanbod.</p> <p>Het is onzeker of woningeigenaren of verhuurders significant ander verduurzamingsgedrag tonen, of meer of minder verduurzamingsmaatregelen treffen. Huurwoningen hebben vaker een energielabel C of beter dan koopwoningen (77% tegen 69%) (RVO 2024), terwijl koopwoningen vaker dan huurwoningen over een (hybride) warmtepomp beschikken (ministerie van VRO 2025). De experts verwachten hierin geen significante verschillen en daarom is er geen verandering op de drukfactoren door deze regeling.</p> <p>De experts hebben deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i>.</p>				

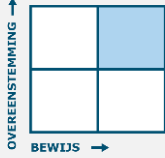
6.1.2 Nieuwbouw

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Risico-overdacht	Regeling tegemoetkoming herplaatsing flexwoningen (RTHF)	44	Gemengd, overwegend negatief	6.1.2.1
Directe overdracht	Stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen (SFT)	71		6.1.2.2
	Woningbouwimpuls (WBI)	265		6.1.2.3

Dit cluster bestaat uit de analyse van drie subsidies ter stimulering van de nieuwbouw. In 2024 bedroeg het woningtekort in Nederland 401.000 woningen. Dit getal representeert het aantal (nieuwe) huishoudens dat zich wil vormen, maar waarvoor geen geschikte woning beschikbaar is op de huur- of koopmarkt (ABF Research 2025). Om het gat tussen vraag en aanbod te verkleinen werden er de afgelopen jaren jaarlijks circa 85.000 woningen aan de woningvoorraad toegevoegd (CBS 2025a). Dit aantal omvat reguliere nieuwbouwwoningen, flexwoningen, transformatiewoningen en optopwoningen. De subsidies voor de nieuwbouw zijn over het algemeen beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore *'Gemengd, overwegend negatief'* omdat nieuwbouw ruimte en bouwmaterialen vergt en leidt tot emissies.

6.1.2.1 Regeling tegemoetkoming herplaatsing flexwoningen (RTHF)

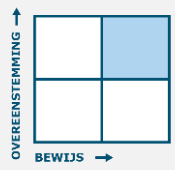

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 Nieuwbouw	Risico-overdracht aan de overheid	€ 44 (gemiddeld per jaar over 2023-2028)	De <i>Regeling tegemoetkoming herplaatsing flexwoningen (RTHF)</i> verkleint het financiële risico voor projectontwikkelaars wanneer flexwoningen ¹⁵ na afloop van de vergunningsduur niet verplaatst kunnen worden. De regeling voorziet in een (gedeeltelijke) compensatie van gedeerde inkomsten voor woningcorporaties en investeerders als flexwoningen niet verplaatst of gedwongen verkocht moeten worden. Hiermee ondersteunt de regeling de bouw van duurzame, verplaatsbare sociale huurwoningen.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
Gemengd, overwegend negatief 	<p>De <i>Regeling tegemoetkoming herplaatsing flexwoningen (RTHF)</i> stimuleert de bouw van flexwoningen, wat leidt tot extra aanleg van infrastructuur en uitbreiding van het oppervlak met een woonfunctie. Volgens de experts heeft de regeling geen impact op de realisatie van niet-verplaatsbare nieuwbouwwoningen, aangezien de woningvraag het aanbod ruimschoots overstijgt en flexwoningen doorgaans worden geplaatst op locaties zonder vaste woonbestemming.</p> <p>Deze activiteiten beïnvloeden biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. Deze impact is met name het gevolg van het winnen, produceren en plaatsen van bouwmaterialen voor flexwoningen en de bijbehorende infrastructuur. Daarnaast zorgen activiteiten die samenhangen met het ontstaan van nieuwe huishoudens- zoals energiegebruik, waterverbruik, mobiliteit en inboedel -ook voor een toename van deze drukfactoren.</p> <p>Het effect op de drukfactor <i>Verandering in land en zeegebruik</i> neemt volgens de experts waarschijnlijk toe. Het effect hangt echter af van het oorspronkelijk landgebruik: als de flexwoningen worden geplaatst in een natuurlijk gebied, is dit nadelig voor de biodiversiteit. Worden ze daarentegen gebouwd in gebieden met weinig biodiversiteit, dan kan dit juist positief zijn, mits er tuinen met inheemse soorten worden aangelegd.</p> <p>De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is onbekend omdat mensen mogelijk invasieve soorten in hun tuinen aanplanten en huisdieren een rol kunnen spelen als invasieve soort door het beperken van habitats van andere soorten. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De experts hebben deze risico-overdracht beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd, overwegend negatief</i>. Volgens experts heeft de regeling vooral negatieve effecten op de biodiversiteit. Positieve effecten zijn mogelijk, maar sterk afhankelijk van de wijze waarop het landgebruik met flexwoningen wordt ingericht ten opzichte van het oorspronkelijke gebruik. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>

¹⁵ Flexwoningen moeten minimaal eenmaal worden verplaatst binnen hun levensduur en voldoen aan strengere energie- en milieunormen dan reguliere nieuwbouw.

6.1.2.2 Stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen (SFT)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Nieuwbouw</p>	Directe overdracht	€ 71 (gemiddeld per jaar over 2021-2024)	<p>De <i>Stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen (SFT)</i> is een subsidie voor gemeenten om flex-, transformatie- en optopwoningen te bouwen.</p> <ul style="list-style-type: none"> Flexwoningen zijn verplaatsbare woningen. Transformatiewoningen zijn utiliteitsgebouwen die door aanpassingen een woonfunctie krijgen. Optopwoningen worden toegevoegd aan een bestaand gebouw, bijvoorbeeld door het toevoegen van een verdieping op een gebouw. <p>Het doel van de subsidie is om (verplaatsbare) woningen versneld te realiseren.</p>		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> 	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> 	<p>Klimaatverandering</p> 	<p>Vervuiling</p> 	<p>Invasieve soorten</p> 	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Gemengd, overwegend negatief</p> 	<p>De <i>Stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen (SFT)</i> stimuleert het bouwen van flex-, transformatie-, en optopwoningen. Dit leidt tot de aanleg van aanvullende infrastructuur (wegen, kabels, leidingen) en een toename van het grondoppervlak dat een woonbestemming krijgt.</p> <p>De SFT heeft voornamelijk negatieve effecten op de drukfactoren van biodiversiteit. Het energieverbruik van nieuwe flex- en transformatiewoningen is lager dan die van bestaande woningen. De totale woningvoorraad neemt echter toe, waardoor het gebruik van fossiele brandstoffen door huishoudens (voor energieverbruik en mobiliteit) toeneemt. Hierdoor worden er meer broeikasgassen uitgestoten. Daarnaast vindt er tijdens de bouwactiviteiten vervuiling plaats, worden er natuurlijke hulpbronnen gebruikt voor het produceren van bouwmaterialen en krijgt er meer landgebruik een woonfunctie toegewezen. Dit laatste effect kan, afhankelijk van het oorspronkelijke landgebruik en het toegepaste groen nabij (flex)woningen zowel positieve als negatieve effecten hebben op biodiversiteit. Omdat flexwoningen meestal in buitenstedelijk gebied worden gebouwd, bestempelen experts het effect van de SFT op de drukfactor <i>Verandering in land en zeegebruik</i> daarom als negatief, maar onzeker.</p> <p>De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is onbekend omdat mensen mogelijk invasieve soorten in hun tuinen aanplanten en huisdieren een rol kunnen spelen als invasieve soort door het beperken van habitats van andere soorten. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De experts hebben deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitscore: <i>Gemengd, overwegend negatief</i>. De subsidieregeling heeft een negatieve impact op biodiversiteit doordat meerdere drukfactoren toenemen. Positieve effecten op de drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> zijn mogelijk, maar afhankelijk van het oorspronkelijke landgebruik, de mate van natuurinclusief bouwen en of nieuwe bewoners eventueel uitheemse en/of invasieve plant- en diersoorten meenemen. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>				

6.1.2.3 Woningbouwimpuls (WBI)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 Nieuwbouw	Directe overdracht	€ 265 (gemiddeld per jaar over 2020-2024)	De <i>Woningbouwimpuls (WBI)</i> is een subsidie voor gemeenten ter ondersteuning van de realisatie van randvoorwaarden bij woningbouwprojecten. Voorbeelden hiervan zijn het aanleggen van infrastructuur, het saneren van verontreinigde bodems of het treffen van maatregelen om stikstofuitstoot te reduceren. Het doel van deze subsidie is om de bouw van (betaalbare) woningen te versnellen door publieke financieringstekorten binnen woningbouwprojecten aan te vullen.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
Gemengd, overwegend negatief 	<p>De <i>woningbouwimpuls (WBI)</i> stimuleert het bouwen van betaalbare huur- en koopwoningen. 80% van de WBI-projecten vindt plaats in bestaand stedelijk gebied, 20% in buitenstedelijk gebied.</p> <p>Deze activiteit beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land-/zeegebruik</i> neemt toe door de bouw van nieuwe woningen en infrastructuur. Dit resulteert in een toename van de druk op biodiversiteit, vooral wanneer gebouwd wordt in buitenstedelijke gebieden. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt initieel toe door een stijgende vraag naar bouwmaterialen en installaties en tijdens de levensduur van de woning door het gebruik van water en energie. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe door CO₂-uitstoot tijdens productie, transport en bouw en later door de elektriciteitsvraag van nieuwe extra huishoudens. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe door emissies tijdens materiaalproductie, bouw- en slooptactiviteiten, en het gedrag van bewoners (zoals mobiliteit en afvalproductie).</p> <p>De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> is als onzeker beoordeeld doordat de impact afhangt van het gedrag van bewoners. Sommige bewoners kunnen bijdragen aan verspreiding van invasieve soorten (bijvoorbeeld via tuinbeplanting of huisdieren), terwijl anderen juist biodiversiteitsvriendelijke tuinen kunnen aanleggen. Wel bestaat er een risico op verspreiding van invasieve exoten als gevolg van grondbewegingen bij bouw- en transportactiviteiten (biologische grondcontaminatie).</p> <p>De experts beoordelen deze regeling met de biodiversiteitsscore: <i>Gemengd, overwegend negatief</i>. De woningbouwimpuls heeft voornamelijk negatieve effecten op de biodiversiteit. Positieve effecten op de biodiversiteit zijn mogelijk, maar afhankelijk van het oorspronkelijke landgebruik en de inrichting van nieuwe woonwijken. De regeling zou een positievere score hebben (gemengd) wanneer de bouwactiviteiten volledig in binnenstedelijk gebied plaatsvinden. Het risico op biologische grondcontaminatie kan beperkt worden door grondbewegingen binnen bouwprojecten te monitoren en te beperken.</p>				

---

7 Ministerie van Klimaat en Groene Groei

In dit hoofdstuk brengen we de biodiversiteitseffecten van zeventien regelingen van het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) in kaart (voor toelichting selectie zie sectie 2.2). Voor deze regelingen dragen KGG en het ministerie van Financiën een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Het gaat om de fossiele brandstofsubsidies zoals afgebakend in de Miljoenennota van 2024 (Rijksoverheid 2023)¹⁶. De fossiele brandstofsubsidies zijn opgedeeld in drie clusters:

- Fossiele brandstofsubsidies: Tariefstructuren in de energiebelasting (7.1)
- Fossiele brandstofsubsidies: Vrijstellingen binnen de energie- en kolenbelasting (7.2)
- Fossiele brandstofsubsidies: Compensatieregelingen (7.3)

In de rapportage wordt de term ‘fossiele brandstofsubsidies’ gebruikt zoals deze ook in de huidige overheidscommunicatie wordt gebruikt. Een groot gedeelte van de regelingen betreft een subsidie of andersoortige regeling voor fossiele brandstoffen. Fossiele bronnen worden soms ook gebruikt als grondstof, bijvoorbeeld voor het duaal en non-energetisch verbruik van kolen of het non-energetisch verbruik van aardgas.

Effect fossiele brandstofsubsidies op concurrentiepositie en risico op verplaatsing

De fossiele brandstofsubsidies en vrijstellingen in de energiebelasting worden mede ingezet om de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse industrie te ondersteunen. Discussies over afschaffing of aanpassing gaan daarom vaak gepaard met zorgen over mogelijke verplaatsing van productie naar het buitenland. Om deze zorgen te duiden is het van belang onderscheid te maken tussen de verschillende vormen van industriële wegdek, de factoren die het risico op verplaatsing van productie beïnvloeden, de rol van verduurzaming, de bredere beleids- en marktdynamiek en de mogelijke effecten hiervan op biodiversiteit.

Risico op industriële wegdek

Volgens CE Delft (2024) zijn daarbij drie vormen van wegdek te onderscheiden:

1. *Fysieke verplaatsing van installaties*: een fabriek wordt in Nederland ontmanteld en in het buitenland opnieuw opgebouwd. Door de hoge kapitaalkosten van industriële installaties is dit scenario doorgaans weinig realistisch.
2. *Verschuiving van productie*: de installatie blijft in Nederland staan maar de feitelijke output verhuist naar locaties met lagere kosten. Dit komt vooral voor in sectoren met mondiale overcapaciteit.
3. *Geen nieuwe investeringen in Nederland*: toekomstige capaciteit wordt elders ontwikkeld, in landen met gunstigere voorwaarden. Dit speelt vooral op de langere termijn omdat investeringsbeslissingen vaak jaren vooruit worden gepland.

Het risico op verplaatsing wordt vooral bepaald door:

- *de omvang van de kostprijsstijging;*
- *de mogelijkheden om deze door te berekenen aan afnemers.*

Diverse ex ante-studies (CE Delft 2024; Kalavasta 2023; Trinomics en BlueTerra 2023) geven inzicht in de mate waarin sectoren kostenstijgingen kunnen doorberekenen en hoe intensief zij blootstaan aan internationale concurrentie. Sectoren die homogene bulkproducten produceren of op wereldmarkten opereren kunnen hogere kosten doorgaans maar beperkt doorrekenen. In deze studies worden de ijzer- en staalindustrie, kunstmestproductie, petrochemie, raffinaderijen en producenten van industriële gassen als kwetsbare sectoren genoemd. De bouwmaterialen- en metaalproductenindustrie hebben vaak iets meer mogelijkheden om kostprijsstijgingen door te berekenen.

---

¹⁶ In de Miljoenennota 2025 wordt gesproken van fossiele regelingen en in de Miljoenennota 2026 van fossiele voordelen.

Rol van verduurzaming

Investeren in verduurzaming kan een manier zijn om hogere energiekosten te beperken. Dit kan variëren van efficiencyverbeteringen tot structurele aanpassingen in het productieproces, zoals overstap op andere warmtetechnieken. Niet alle opties zijn echter op korte of middellange termijn haalbaar. Voor sommige technieken, zoals groene waterstof, ontbreekt momenteel een concreet handelingsperspectief. Wel zijn er in het algemeen nog energiebesparingsmaatregelen door te voeren. Zogenaamde *green premiums* kunnen leiden tot meer investeringszekerheid en hogere opbrengsten, maar de aanwezigheid hiervan is nog zeer onzeker.

Breder beleids- en marktperspectief relevant

In deze beoordeling staat uitsluitend de directe impact van de relevante regeling centraal; een brede analyse van de totale concurrentiepositie van de Nederlandse industrie en de relatie met ander beleid valt buiten de afbakening. De concurrentiepositie van industriële sectoren wordt echter ook door andere factoren bepaald dan alleen energiekosten: arbeidsmarktomstandigheden, investeringszekerheid en de totale energielasten spelen een belangrijke rol. Daarnaast staan de onderzochte regelingen niet op zichzelf: andere instrumenten sturen juist direct op verduurzaming en beïnvloeden daarmee ook de productiestandaarden, kostenstructuur en concurrentiepositie van de bedrijven. Denk hierbij aan het EU ETS, de SDE++ of de Maatwerkafspraken.

Mogelijke effecten op biodiversiteit

Wat de gevolgen zijn van eventuele verplaatsing voor biodiversiteit is lastig vast te stellen. De impact hangt sterk af van:

- de landen waar productie terechtkomt;
- de daar geldende milieustandaarden en lokale omstandigheden.

Veel sectoren opereren op Europese markten (zoals ijzer en staal, industriële gassen en bouwmaterialen). Voor de productieprocessen van deze sectoren is niet bekend hoe Nederland zich verhoudt tot andere landen op de verschillende drukfactoren voor biodiversiteit. Wel blijkt dat de Nederlandse industrie qua CO₂-efficiëntie (klimaatverandering) nog ruimte heeft om te verbeteren ten opzichte van de meest efficiënte Europese installaties, met uitzondering van de papierindustrie, die bovengemiddeld presteert (NEa 2024). De emissie-intensiteit van elektriciteitsopwekking daalt snel, maar ligt nog boven het Europese gemiddelde (EEA 2025). Door afnemende verschillen binnen Europa nemen ook de biodiversiteitseffecten van verplaatsing af.

Tegelijkertijd zijn er signalen dat productie verschuift naar landen met lage energiekosten, soms buiten Europa. De gevolgen daarvan voor biodiversiteit zijn nog moeilijker in te schatten. Per saldo blijft het mondiale biodiversiteitseffect van mogelijke industriële weglek dus onzeker.

7.1 Fossiele brandstofsubsidies: Tariefstructuren in de energiebelasting

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Fiscale regeling	Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas	1.976	Negatief	7.1.1
	Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit	2.167	Geen consensus	7.1.2
	Belastingvermindering energiebelasting	4.677	Neutraal	7.1.3

Binnen het cluster Tariefstructuren in de energiebelasting vallen fiscale regelingen die gericht zijn op het verlagen van energiekosten voor huishoudens, maatschappelijke instellingen en bedrijven. Deze regelingen zijn ontworpen vanuit sociale, economische en politieke overwegingen; enerzijds om energie betaalbaar te houden, anderzijds om de prikkel tot energiebesparing te waarborgen die uitgaat van de energiebelastingtarieven.

De belastingvermindering op energie biedt een vaste korting waarvan de hoogte onafhankelijk is van het energiegebruik. Hierdoor is de totale energierekening iets lager maar wordt voor iedere eenheid extra energie nog steeds hetzelfde bedrag betaald. Het is onduidelijk wat de invloed hiervan is op het energieverbruik. Die onzekerheid hangt samen met de vraag of consumenten hun gedrag baseren op de marginale belastingdruk – de belasting op de laatste eenheid energie die ze verbruiken - of op de gemiddelde belastingdruk over het hele verbruik. Wanneer consumenten vooral reageren op de marginale belastingdruk, dan blijft de prikkel tot energiebesparing grotendeels intact omdat extra verbruik nog steeds onder hetzelfde tarief valt. Maar als consumenten hun energiekeuzes baseren op de gemiddelde kosten per kilowattuur of kuub gas (inclusief de belastingvermindering), dan ervaren zij een lagere prijs prikkel om te besparen. In dat geval kan de belastingvermindering juist het energiebesparende effect afzwakken, vooral bij gebruikers met een relatief laag verbruik die daardoor profiteren van een relatief lage gemiddelde belastingdruk. Ook bedrijven profiteren van de belastingvermindering energiebelasting; hierbij zal het relatieve belang afnemen naarmate het energieverbruik van een bedrijf toeneemt.

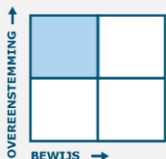

7.1.1 Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 1.976 (2024)	De <i>Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas</i> komt ten goede aan grootverbruikers van aardgas zoals de chemische industrie, papier- en kartonproducenten, glastuinbouwbedrijven en staalindustrie. De energiebelasting is opgedeeld in verschillende verbruiksschijven, waarbij het tarief per eenheid daalt naarmate het verbruik stijgt. Het doel is om de concurrentiepositie van de energie-intensieve industrie in stand te houden.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p>
 ↑	 ↑	 ↑	 ↑	 =	
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas</i> stimuleert aardgasverbruik door grootverbruikers in de industrie. Het draagt bij aan het behoud van de concurrentiepositie van de Nederlandse industrie en daarmee het behoud van economische activiteiten (zie inleiding). Indirect leidt dit ook tot het behoud van toelevering over de hele waardeketen, met als belangrijkste activiteiten de winning en het transport van aardgas. Daarnaast kan de regeling investeringen in verduurzaming en energiebesparing remmen.</p> <p>Zonder deze degressieve structuur zouden bij energie-intensieve bedrijven de kosten voor aardgas toenemen, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van de productie naar het buitenland. In dat geval hangt het effect op de drukfactoren af van productiestandaarden en locatie-specifieke omstandigheden elders. Omdat de regeling van toepassing is op alle grootverbruikers van aardgas, gelden verschillende risicoprofielen per sector. Door zowel de uiteenlopende risicoprofielen per sector als de variatie en onzekerheid in lokale productiestandaarden en omstandigheden bij mogelijke verplaatsing, worden de effecten hiervan op de drukfactoren als onzeker beoordeeld.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van aardgas, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. Het stimuleren van aardgasverbruik beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering land/zee gebruik</i>, <i>Gebruik natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i>, <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe door het opsporen van nieuwe velden voor aardgaswinning op land en/of zee en het behouden/stimuleren van de glastuinbouw, die veel aardgas gebruikt en een groot ruimtebeslag kent. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe vanwege de toenemende aardgaswinning; dit resulteert in een toename van de druk op biodiversiteit. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er CO₂-uitstoot plaatsvindt bij met name het gebruik van aardgas (verbranding, maar ook bij de winning en het transport via pijpleidingen (methaanlekken)). De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe door de fijnstof- en stikstofuitstoot, bijvoorbeeld bij de productie en het gebruik van kunstmest. Voor <i>Invasieve soorten</i> veronderstellen experts geen relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor, waardoor deze drukfactor is beoordeeld als geen verandering.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>				

7.1.2 Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 2.167 (2024)	De <i>Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit</i> komt ten goede aan grootverbruikers van elektriciteit zoals de chemische industrie, datacenters of grote ziekenhuizen. De energiebelasting is opgedeeld in verschillende verbruiksschijven, waarbij het tarief per eenheid daalt naarmate het verbruik stijgt. Het doel is om de concurrentiepositie van de energie-intensieve industrie in stand te houden.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs maar weinig overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Geen consensus</p> 	<p>De <i>Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit</i> stimuleert het elektriciteitsverbruik door grootverbruikers in de industrie en dienstverlening. Het draagt bij aan het behoud van de concurrentiepositie van de Nederlandse industrie en behoud van economische activiteiten zoals dataopslag (zie inleiding). Indirect leidt dit ook tot het behoud van toelevering over de hele waardeketen voor de opwekking en distributie van elektriciteit.</p> <p>Zonder deze degressieve structuur zouden bij grootverbruikers van elektriciteit de elektriciteitskosten toenemen, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van economische activiteiten naar het buitenland. In dat geval hangt het effect op biodiversiteit af van productiestandaarden elders en locatie-specifieke omstandigheden. Omdat de regeling van toepassing is op alle sectoren, gelden verschillende risicoprofielen. Door zowel de uiteenlopende risicoprofielen per sector als de variatie en onzekerheid in lokale productiestandaarden en omstandigheden bij mogelijke verplaatsing, worden de effecten op de drukfactoren als onzeker beoordeeld.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van elektriciteit, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. Het stimuleren van elektriciteitsgebruik beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Klimaatverandering</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe voor bijvoorbeeld het ruimtebeslag van datacenters of voor de duurzame opwekking van elektriciteit, zoals met windparken. Voor de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Invasieve soorten</i> is geen relatie verondersteld tussen de fiscale regeling en de drukfactor. Voor de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> geldt dat er meer uitstoot plaatsvindt van broeikasgassen zoals CO₂ en methaan, door de productie van grootgebruikers van elektriciteit zoals de chemische industrie. Tegelijkertijd faciliteert de regeling elektrificatie, waarbij aardgas kan worden vervangen door elektriciteit, wat tot een afname van de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> kan leiden. Hierdoor is deze drukfactor beoordeeld als onbekend. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe vanwege stikstofuitstoot en lokale luchtverontreiniging die bijvoorbeeld vrijkomt bij de metaalindustrie.</p> <p>De experts zijn niet tot een consensus gekomen over de biodiversiteitsimpact (beoordelingen wisselen van <i>Negatief</i>, <i>Gemengd</i>, <i>overwegend negatief</i> en <i>Gemengd</i>), vanwege de onzekerheid rondom de drukfactor <i>Klimaatverandering</i>.</p>				

7.1.3 Belastingvermindering energiebelasting

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 4.677 (2024)	De <i>Belastingvermindering energiebelasting</i> geldt voor ieder huishouden of bedrijf met een elektriciteitsaansluiting aan een WOZ-object met een verblijfsfunctie. Het doel van de regeling is het verlagen van de belastingdruk. Daarbij zorgt een vast bedrag als korting ervoor dat de prikkel tot energiebesparing vanuit de energiebelastingtarieven in stand blijft.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik <p>?</p>	Natuurlijke hulpbronnen <p>?</p>	Klimaatverandering <p>?</p>	Vervuiling <p>?</p>	Invasieve soorten <p>?</p>	Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Neutraal</p> 	<p>De <i>Belastingvermindering energiebelasting</i> zorgt voor een daling van de belastingdruk op het energieverbruik, wat leidt tot behoud van koopkracht.</p> <p>Bij deze regeling ontbreekt een prijseffect: de marginale prijs van energie blijft gelijk waardoor er geen extra prikkel is om energie te besparen. Wel treedt een inkomenseffect op omdat huishoudens en bedrijven door de lagere totale energierekening meer budget overhouden voor andere bestedingen. Welke alternatieve bestedingen door het vrijgekomen budget worden gestimuleerd is echter onbekend. Klassiek-economisch betekent dit dat de besparingsprikkel niet verandert. Vanuit gedragseconomisch inzicht kan een lagere totale energierekening echter wél een ander effect hebben, bijvoorbeeld omdat het ervaren van lagere energiekosten kan leiden tot minder zuinig gebruik van energie. Vanwege de onzekerheid over het effect van de regeling zijn alle drukfactoren beoordeeld als onbekend.</p> <p>De experts hebben deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Neutraal</i>.</p>				

7.2 Fossiele brandstofsubsidies: Vrijstellingen binnen de energie- en kolenbelasting

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Fiscale regeling	Vrijstelling energiebelasting metallurgische en mineralogische procedés	184	Negatief	7.2.1
	Vrijstelling voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische procedés	8	Negatief	7.2.2
	Vrijstelling voor non-energetisch verbruik van aardgas	105	Negatief	7.2.3
	Vrijstellingen in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch verbruik	77	Negatief	7.2.4
	Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers	529	Negatief	7.2.5
	Raffinaderijvrijstelling energiebelasting	80	Negatief	7.2.6
	Vrijstelling in de energiebelasting voor restgassen die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet	135	Negatief	7.2.7
	Raffinaderijvrijstelling accijns	279	Negatief	7.2.8
	Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking	44	Negatief	7.2.9
	Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking	778	Negatief	7.2.10

Binnen het cluster Vrijstellingen binnen de energie- en kolenbelasting zijn verschillende fiscale regelingen ondergebracht die gericht zijn op het verlagen van de energiekosten voor energie-intensieve industriële processen. Deze regelingen zijn ingevoerd met als doel de internationale concurrentiepositie van deze industrieën te beschermen en in sommige gevallen dubbele belasting te voorkomen. Een belangrijk uitgangspunt is dat bedrijven die veel energie verbruiken, of energie op een specifieke manier inzetten (zoals voor chemische reductie of als grondstof), gedeeltelijk of volledig worden vrijgesteld van energiebelastingen of accijns. Er zijn ook regelingen die het gebruik van fossiele bronnen voor elektriciteitsopwekking gedeeltelijk vrijstellen van belastingen of accijns (zoals de inputvrijstelling voor aardgas of de vrijstelling voor kolengebruik).

De financiële regelingen voor de industrie stimuleren grootschalige en vaak fossiel-intensieve activiteiten zoals raffinage, stoomkraken, elektrolyse en metallurgische processen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van diverse fossiele energiebronnen: aardgas, LPG, kolen en elektriciteit. Een deel van de vrijstellingen in het cluster heeft betrekking op restgassen die onvermijdelijk vrijkomen tijdens industriële processen, zoals raffinage of stoomkraken. Deze gassen zijn nuttig om aan te wenden binnen het eigen proces. De inzet van deze restgassen als energiebron wordt fiscaal ontzien om interne benutting te bevorderen.

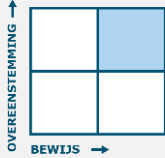

Niet alle vrijstellingen zijn het gevolg van nationaal beleid. Bepaalde vrijstellingen, zoals voor restgassen en accijns, zijn verplicht op grond van Europese richtlijnen zoals de *Energy Taxation Directive (ETD)*. Dit betekent dat Nederland niet altijd de beleidsruimte heeft om dergelijke vrijstellingen zelfstandig aan te passen of af te schaffen, ook al kunnen ze een negatieve biodiversiteitsimpact hebben. Eventuele hervormingen vergen dan afstemming op EU-niveau.

Op korte termijn leidt het fiscale voordeel tot lagere energiekosten voor de industrie, waardoor de continuïteit van energie-intensieve productieprocessen gewaarborgd blijft. Dit resulteert echter ook in het in stand houden of versterken van het gebruik van fossiele brandstoffen, wat directe druk zet op de biodiversiteit via grondstoffenwinning, luchtvervuiling en uitstoot van broeikasgassen.

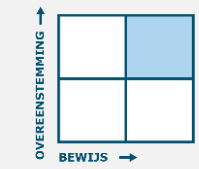

Op lange termijn kunnen deze regelingen een remmend effect hebben op de verduurzaming van industriële processen. Ze reduceren de prikkel om te investeren in schonere technieken of alternatieve energiebronnen die mogelijk gunstiger zijn voor de biodiversiteit. Tegelijkertijd zou bij het aanpassen of afschaffen van deze regelingen rekening moeten worden gehouden met mogelijke verplaatsing van productie en daarmee ook de verplaatsing van de koolstofuitstoot (koolstoflekkage) en biodiversiteitsdruk naar het buitenland.

7.2.1 Vrijstelling energiebelasting metallurgische en mineralogische procedés

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 184 (2024)	De <i>Vrijstelling energiebelasting metallurgische en mineralogische procedés</i> geldt voor bedrijven binnen de mineralogische en metallurgische industrieën. De vrijstelling geldt voor elektriciteit (metallurgisch) en aardgas (mineralogisch en metallurgisch), die direct worden gebruikt in metallurgische en mineralogische processen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het verwarmen van ovens voor keramische processen of de productie van ruwijzer. Het doel is om de concurrentiepositie van deze industrieën in stand te houden.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Vrijstelling energiebelasting metallurgische en mineralogische procedés</i> stimuleert het gebruik van aardgas en elektriciteit voor de productie van bijvoorbeeld bakstenen, glas, ijzer en staal.</p> <p>De vrijstelling ondersteunt de concurrentiepositie van deze industrieën. De afwezigheid van de vrijstelling zou leiden tot een lastenverzwaring, waarmee productie mogelijk verplaatst zou worden naar het buitenland. Voor de mineralogische industrie kan deze lastenverzwaring beperkt worden doorgerekend aan afnemers, wat leidt tot enig risico op verplaatsing van de productie. Voor de metallurgische industrie geldt dat dit risico op verplaatsing groter is bij de productie van ijzer en staal dan bij de metaalproductenindustrie (zie inleiding). Omdat de mondiale productie hiermee naar verwachting niet of zeer beperkt verandert, is het effect op de drukfactoren afhankelijk van productiestandaarden en lokale omstandigheden elders, waardoor dit voorsnog als onzeker wordt beoordeeld.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van aardgas en elektriciteit, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. De stimulans om elektriciteit en aardgas te gebruiken voor productie in de mineralogische en metallurgische industrieën beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe vanwege het opsporen van nieuwe velden voor aardgaswinning op land en/of zee. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe als gevolg van de aardgaswinning. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er CO₂-uitstoot plaatsvindt bij met name het gebruik van aardgas (verbranding), maar ook bij de winning en het transport via pijpleidingen (methaanlekken). De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe door het stimuleren van de mineralogische en metallurgische industrieën waar onder meer stikstof en fijnstof worden uitgestoten en lokale luchtverontreiniging plaatsvindt. Voor <i>Invasieve soorten</i> veronderstellen experts geen relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor waardoor deze drukfactor is beoordeeld als geen verandering.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>				

7.2.2 Vrijstelling voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische procedés

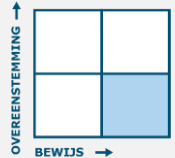
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 8 (2024)	De <i>Vrijstelling voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische procedés</i> geldt voor bedrijven binnen de chemische industrie en metaalindustrie. De vrijstelling wordt alleen toegepast op het verbruik van elektriciteit voor zover er sprake is van een directe relatie tussen de activiteit en het gebruik van elektriciteit. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om chemische reductieprocessen, zoals bij de productie van chloor en zink. Het doel is om de concurrentiepositie van deze industrieën in stand te houden.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p>
					
↑	↑	↑	↑	=	

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Vrijstelling voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische procedés</i> stimuleert het gebruik van elektriciteit en leidt daarmee tot een toename van de productie van bijvoorbeeld chloor en zink.</p> <p>De vrijstelling ondersteunt de concurrentiepositie van energie-intensieve bedrijven binnen de chemische industrie en metaalindustrie. Zonder deze vrijstelling zouden de energiekosten toenemen, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van de productie naar het buitenland. Het risico hierop speelt onder meer in de chemische industrie en bij de productie van zink, vanwege zeer beperkte mogelijkheden voor kostprijsdoorberekeningen (zie inleiding). Het effect op de drukfactoren is in het geval van verplaatsing van de productie naar het buitenland beoordeeld als onzeker. De mondiale productie verandert naar verwachting niet of zeer beperkt, waardoor de beoordeling van het effect op de drukfactoren afhankelijk is van productiestandaarden en lokale omstandigheden. Dit is voornamelijk beoordeeld als onzeker.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van elektriciteit, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. De productie middels chemische reductie en elektrolytische procedés beïnvloeden biodiversiteit met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe doordat grondstof-intensieve industrieën worden gestimuleerd meer grondstoffen te onttrekken, zoals erts, waarbij het land naderhand braak komt te liggen. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe vanwege het mijnen van grondstoffen voor bijvoorbeeld zinkproductie en chloorproductie (zout). De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er meer uitstoot plaatsvindt van broeikasgassen zoals CO₂ en methaan, door onder meer de verbranding van aardgas bij industriële productie. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe doordat bij de productie van bijvoorbeeld staal onder meer stikstof wordt uitgestoten. Ook vindt er lokale luchtverontreiniging plaats bij de productie van staal en chloor. Voor <i>Invasieve soorten</i> veronderstellen de experts geen relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor, waardoor deze drukfactor is beoordeeld als geen verandering.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>

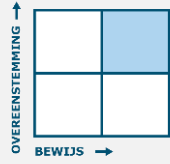

7.2.3 Vrijstelling voor non-energetisch verbruik van aardgas

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 105 (2024)	De <i>vrijstelling voor non-energetisch verbruik van aardgas</i> is bedoeld voor bedrijven die aardgas als grondstof gebruiken in plaats van brandstof. De energiebelasting is gericht op het belasten van energieverbruik, waardoor aardgas als grondstofgebruik buiten de heffing valt. De vrijstelling is bijvoorbeeld van toepassing bij de productie van kunstmest, methanol of waterstof. Het doel is om de concurrentiepositie van industrieën die aardgas als grondstof gebruiken in stand te houden (dus kunstmest en industriële gassen) en dubbele belasting te voorkomen. Zo wordt bijvoorbeeld bij de productie van waterstof alleen het eindproduct belast en niet het aardgas dat in het proces is toegevoegd.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs maar weinig overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			

<p>Negatief</p> 	<p>De <i>vrijstelling voor non-energetisch verbruik van aardgas</i> stimuleert het gebruik van aardgas als grondstof voor de productie van bijvoorbeeld kunstmest, methanol of waterstof. Indirect vinden daardoor minder investeringen plaats voor het verduurzamen van de productieprocessen waarbij aardgas non-energetisch wordt ingezet. Indirect leidt dit tot behoud van toelevering over de hele waardeketen, met als belangrijkste activiteiten de winning en het transport van aardgas.</p> <p>De vrijstelling ondersteunt de concurrentiepositie van bedrijven die aardgas als grondstof gebruiken. Afwezigheid van deze vrijstelling kan leiden tot een lastenverzwaring, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van de productie naar het buitenland. Het risico op verplaatsing van de productie van industriële gassen is hoog vanwege zeer beperkte mogelijkheden voor kostprijsdoorberekeningen en nog beperkte rendabele verduurzamingsopties (zie inleiding). Bedrijven die niet kunnen verplaatsen - bijvoorbeeld omdat de toelevering van grijze waterstof naar raffinaderijen alleen mogelijk is via pijpleidingen - zullen door een lastenverzwaring hun productie mogelijk moeten afschalen. Verplaatsing van productie naar het buitenland verandert de totale mondiale productie naar verwachting niet of zeer beperkt. Verplaatsing binnen de EU (met deels hogere productiestandaarden) ligt voor de hand vanwege het beperken van de transportafstanden maar, afhankelijk van de grootte van het prijseffect, is verplaatsing naar buiten de EU ook denkbaar. In het geval van verplaatsing is de beoordeling van de drukfactoren afhankelijk van productiestandaarden en lokale omstandigheden elders en voorsnog beoordeeld als onzeker.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van aardgas, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. Het gebruik van aardgas bij de productie van kunstmest, methanol of waterstof beïnvloedt biodiversiteit met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe doordat het opsporen van nieuwe velden voor aardgaswinning op land en/of zee wordt gestimuleerd. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe vanwege de toenemende aardgaswinning. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er CO₂-uitstoot plaatsvindt bij met name het gebruik van aardgas (verbranding, maar ook bij de winning en het transport via pijpleidingen (methaanlekken)). Daarnaast worden duurzame methoden (zoals groene waterstof als alternatief voor grijze waterstof) niet gestimuleerd. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe door de productie en het gebruik van bijvoorbeeld kunstmest zoals stikstof- en fosfaatemissies, ammoniak en vervuiling van het oppervlaktewater. De drukfactor <i>Invasieve soorten</i> neemt toe doordat de inzet van kunstmest kan leiden tot bodemverschraling, waardoor gebieden kwetsbaar worden en invasieve soorten zich makkelijker kunnen vestigen.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>
--	---

7.2.4 Vrijstellingen in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch verbruik

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 77 (2024)	De <i>Vrijstelling in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch verbruik</i> geldt voor bedrijven wanneer zij kolen duaal en non-energetisch gebruiken. Van duaal gebruik is sprake wanneer kolen dienen als brandstof én de daarbij vrijkomende kooldioxide onmisbaar is voor het productieproces, zoals bij de productie van actieve kool of bij de reductiefunctie in de staal- en ijzerproductie. Het doel van de vrijstelling is het beschermen van de internationale concurrentiepositie van deze energie-intensieve industrieën.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Vrijstelling in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch verbruik</i> stimuleert het gebruik van kolen. Indirect leidt dit ook tot het behoud van toelevering over de hele waardeketen, met als belangrijkste activiteiten de winning en het transport van kolen.</p> <p>De vrijstelling ondersteunt de concurrentiepositie van bedrijven die kolen duaal en non-energetisch gebruiken. Afwezigheid van deze vrijstelling kan leiden tot een lastenverzwaring, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van de productie naar het buitenland. Het risico op verplaatsing van de productie van de ijzer- en staalproductie naar concurrerende Europese landen is hoog vanwege zeer beperkte mogelijkheden voor kostprijsoorberekeningen en nog beperkte rendabele verduurzamingsopties (zie inleiding). De verplaatsing van productie naar het buitenland heeft naar verwachting geen of slechts een beperkte invloed op de totale mondiale productie. De beoordeling van de drukfactoren is daarom afhankelijk van de productiestandaarden en lokale omstandigheden in de landen waar de productie plaatsvindt. Deze beoordeling wordt momenteel als onzeker beschouwd.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van kolen, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. Het gebruik van kolen voor de productie van ijzer en staal beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Veranderingen in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe doordat het mijnen van kolen direct wordt gestimuleerd en een verschaald landschap achterblijft. Indirect wordt ook het mijnen van ijzererts en kalksteen gestimuleerd als overige grondstoffen die worden gebruikt in ijzer- en staalindustrie. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe doordat er meer vraag is naar de fossiele hulpbron kolen. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er uitstoot plaatsvindt van CO2 bij de winning, gebruik (verbranding) en het transport van kolen. Hiervan zorgt het gebruik van kolen in het productieproces voor ijzer en staal voor de meeste uitstoot. Ook de drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe vanwege lucht- bodem- en waterverontreiniging die plaatsvindt tijdens het productieproces, zoals de uitstoot van fijnstof, roet, stikstof en de vervuiling in het restproduct slakken. Tot slot neemt ook de drukfactor <i>Invasieve soorten</i> toe doordat kolen vervoerd worden via schepen en vrachtverkeer. Hierdoor kunnen invasieve soorten meeliften en zich vestigen.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>				

7.2.5 Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers

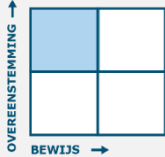

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 529 (2024)	De <i>Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers</i> is onderdeel van de Wet op accijns en geldt voor bedrijven wanneer zij LPG gebruiken als grondstof en niet als brandstof. Het doel van deze vrijstelling is te voorkomen dat grondstoffen, die niet als brandstof worden gebruikt maar als input voor chemische productieprocessen, worden belast met accijns. Dit voorkomt dubbele belastingen en is verplicht volgens de Europese energierichtlijn.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>=</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↑</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>=</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↑</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers</i> stimuleert het gebruik van LPG voor bijvoorbeeld de productie van ethyleen en propyleen. Dit zijn grondstoffen voor de productie van kunststoffen. Indirect leidt dit ook tot het behoud van toelevering over de hele waardeketen, met als belangrijkste activiteiten de winning van aardgas en aardolie (LPG) en het transport.</p> <p>De vrijstelling ondersteunt de concurrentiepositie van stoomkrakers die LPG non-energetisch inzetten. Afwezigheid van deze vrijstelling kan leiden tot een lastenverzwaring, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van de productie naar het buitenland. Het risico op verplaatsing van de productie naar concurrerende Europese landen (bijvoorbeeld België) is hoog vanwege de zeer beperkte mogelijkheden voor kostprijsdoorberekeningen en nog beperkte rendabele verduurzamingsopties (zie inleiding). Er is ook een scenario mogelijk waarbij een (gedeeltelijke) overstap op nafta plaatsvindt, maar de focus van de discussie lag niet op dit scenario. De verplaatsing van productie naar het buitenland heeft naar verwachting nauwelijks invloed op de totale mondiale productie. De beoordeling van de drukfactoren is daarom afhankelijk van de productiestandaarden en lokale omstandigheden in de landen waar de productie naartoe gaat. Deze beoordeling wordt momenteel als onzeker beschouwd.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van LPG, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. Het gebruik van LPG voor de productie van ethyleen en propyleen beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe doordat de productie zorgt voor het gebruik van de bronnen aardolie en aardgas (LPG). Eventueel moet er ook bij substitutie richting nafta aardgaswinning plaatsvinden. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> verandert niet, omdat in het geval dat LPG vervangen zal worden door nafta, er mogelijk een beperkte reductie van broeikasgassen plaatsvindt. Dit is echter niet voldoende om een effect te zien voor deze drukfactor. Ook de drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe doordat er lokale luchtverontreiniging plaatsvindt tijdens het productieproces, zoals de uitstoot van stikstof. Dit zou ook gelden voor een overstap op nafta, waardoor dit resulteert in een toename van de druk op de biodiversiteit. Voor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Invasieve soorten</i> veronderstellen de experts geen directe relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor, waardoor deze drukfactor is beoordeeld als geen verandering.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>				

7.2.6 Raffinaderijvrijstelling energiebelasting

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 80 (2024)	De <i>Raffinaderijvrijstelling energiebelasting</i> is van toepassing op bedrijven waarbij raffinagegas ontstaat tijdens het productieproces, wat vervolgens gebruikt wordt op de eigen locatie. Binnen een bedrijf dat energieproducten produceert geldt geen belasting op het interne gebruik van de zelfgeproduceerde energieproducten. Het doel van de energiebelasting is om het eindverbruik te belasten en de vrijstelling voorkomt het belasten van tussengebruik.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>?</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>?</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↑</p>	<p>Vervuiling</p> <p>?</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>?</p>	<p>Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Raffinaderijvrijstelling energiebelasting</i> stimuleert het gebruik van intern ontstane raffinagegassen en het behoud van economische activiteiten van raffinaderijen in Nederland. Indirect stimuleert dit ook het gebruik van brandstoffen die worden geproduceerd door raffinaderijen. Daarnaast leidt dit ook tot een ontmoediging van het versneld duurzaam omzetten van restgassen naar waterstof.</p> <p>De regeling ondersteunt de concurrentiepositie van raffinaderijen, waarbij raffinagegas ontstaat tijdens het productieproces, wat vervolgens gebruikt wordt op de eigen locatie. Afwezigheid van deze vrijstelling kan leiden tot een lastenverzwaring, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van de productie naar het buitenland. Het risico op verplaatsing is hoog omdat de winsten in de aardolie-sector voornamelijk eerder (downstream) of later (upstream) in de keten worden gemaakt (zie inleiding). De verplaatsing van de productie over de grens heeft naar verwachting beperkte invloed op de totale mondiale productie. De beoordeling van de drukfactoren is daarom afhankelijk van de productiestandaarden en lokale omstandigheden in de landen waar de productie naartoe gaat. Deze beoordeling wordt momenteel als onzeker beschouwd.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om te verduurzamen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van raffinagegassen, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. Het gebruik van raffinagegassen beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactor <i>Klimaatverandering</i>. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er CO₂-uitstoot plaatsvindt tijdens het productieproces waar de restgassen worden ingezet. Wel wordt opgemerkt dat de bijbehorende raffinagegassen hoe dan ook worden geproduceerd, waardoor het niet relevant lijkt of deze door het bedrijf zelf worden ingezet of door een ander bedrijf worden ingekocht. Hiernaast zorgt de regeling ervoor dat er geen extra prikkel is om de raffinagegassen om te zetten in waterstof. Voor de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> is de relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor onbekend omdat dit afhankelijk is van hoe de restgassen anders ingezet zouden worden.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>				

7.2.7 Vrijstelling in de energiebelasting voor restgassen die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet

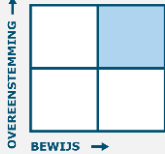

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 135 (2024)	De <i>Vrijstelling in de energiebelasting voor restgassen die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet</i> is van toepassing op bedrijven waarbij restgassen ontstaan tijdens het productieproces, die vervolgens gebruikt worden op eigen locatie. De vrijstelling wordt met name gebruikt door de basischemie (stoomkrakers) en de staalindustrie. Binnen een bedrijf dat energieproducten produceert geldt geen belasting op het interne gebruik van de zelfgeproduceerde energieproducten. Het doel van de energiebelasting is om het eindverbruik te belasten en de vrijstelling voorkomt het belasten van tussengebruik.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	<p>Beperkt of geen bewijs maar grote overeenstemming</p>
					
?	?	↑	?	?	

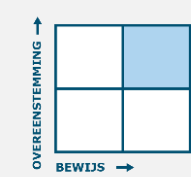

Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore
----------------------------	--------------------------------------

<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Vrijstelling in de energiebelasting voor restgassen die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet</i> stimuleert het gebruik van intern ontstane raffinagegassen en het behoud van economische activiteiten van raffinaderijen in Nederland. Indirect leidt dit ook tot een ontmoediging van het versneld duurzaam omzetten van restgassen naar waterstof.</p> <p>De regeling ondersteunt de concurrentiepositie van bedrijven waarbij restgas ontstaat tijdens het productieproces, wat vervolgens gebruikt wordt op eigen locatie. Afwezigheid van deze vrijstelling kan leiden tot een lastenverzwaring, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van de productie naar het buitenland. Het risico op verplaatsing van de productie van stoomkrakers (petrochemie) is hoog, vanwege de zeer beperkte mogelijkheden voor kostprijsdoorberekeningen. Het verzwaren van de lasten kan de sector verlieslijdend maken (zie inleiding). De verplaatsing van productie over de grens heeft naar verwachting beperkte invloed op de totale mondiale productie. De beoordeling van de drukfactoren is daarom afhankelijk van de productiestandaarden en lokale omstandigheden in de landen waar de productie naartoe gaat. Deze beoordeling wordt momenteel als onzeker beschouwd.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van restgassen, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. Het gebruik van restgassen beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactor <i>Klimaatverandering</i>. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er broeikasgassen worden uitgestoten zoals CO₂, tijdens het productieproces van stoomkrakers en voor de staalproductie. De bijbehorende restgassen worden hoe dan ook geproduceerd, waardoor het niet relevant lijkt of deze door het bedrijf zelf worden ingezet of door een ander bedrijf worden ingekocht. Wel zorgt de regeling ervoor dat er geen extra prikkel is om de restgassen om te zetten in waterstof. Voor de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> is de relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor onbekend omdat dit afhankelijk is van hoe de restgassen anders ingezet zouden worden.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>
--	---

7.2.8 Raffinaderijvrijstelling accijns

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 279 (2024)	De <i>Raffinaderijvrijstelling accijns</i> bestaat uit twee delen en wordt gebruikt door bedrijven die (1) minerale oliën extern inkopen en vervolgens direct energetisch in het productieproces inzetten en (2) minerale oliën die intern worden geproduceerd en, in plaats van levering aan een externe partij, zelf energetisch worden ingezet in het productieproces. Het doel van de accijnsvrijstelling voor raffinaderijen is te voorkomen dat energiedragers of halffabricaten, die tijdens het productieproces in de raffinaderij zelf worden verbruikt (bijvoorbeeld als brandstof of grondstof), belast worden met accijns, zodat er geen dubbele belasting ontstaat en de accijns uitsluitend wordt geheven bij eindverbruik.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>=</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↑</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↑</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↑</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>=</p>	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Raffinaderijvrijstelling accijns</i> stimuleert het gebruik van geproduceerde minerale oliën en het behoud van economische activiteiten van raffinaderijen in Nederland. Indirect stimuleert dit ook het gebruik van brandstoffen die worden geproduceerd door raffinaderijen.</p> <p>De regeling ondersteunt de concurrentiepositie van bedrijven die minerale oliën inkopen en energetisch inzetten. Afwezigheid van deze vrijstelling kan leiden tot een lastenverzwaring, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van de productie naar het buitenland. Het risico op verplaatsing van de productie van raffinaderijen is hoog vanwege beperkte mogelijkheden voor kostprijsdoorberekeningen en overcapaciteit in de sector (zie inleiding). De verplaatsing van productie over de grens heeft naar verwachting beperkte invloed op de totale productie. De beoordeling van de drukfactoren is daarom afhankelijk van de productiestandaarden en lokale omstandigheden in het buitenland. Dit is vooralsnog beoordeeld als onzeker.</p> <p>De regeling remt hiernaast de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft dus een stimulerend effect op het gebruik van minerale oliën, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. Het gebruik van minerale oliën beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe doordat er vraag is naar ruwe olie, waardoor de winning van fossiele hulpbronnen toeneemt. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er bij zowel de verwerking van ruwe olie in raffinaderijen als het uiteindelijke gebruik van geraffineerde producten grote hoeveelheden CO₂, en in mindere mate methaan, vrijkomt. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe doordat raffinaderijen uitstoot veroorzaken van luchtverontreinigende stoffen zoals stikstofoxiden, zwaveloxiden, fijnstof en vluchtige organische stoffen en genereren reststromen zoals slib en afvalwater. De drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Invasieve soorten</i> zijn beoordeeld als geen verandering. Experts veronderstellen geen relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>				

7.2.9 Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 44 (2024)	De <i>Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking</i> geldt voor bedrijven die kolen gebruiken voor elektriciteitsopwekking. De vrijstelling wordt verleend indien de kolen worden gebruikt in een installatie voor het opwekken van elektriciteit met een elektrisch vermogen van meer dan 60 kW. Het doel van deze vrijstelling is dat dubbele belasting wordt voorkomen, namelijk op de kolen als input en de elektriciteit die daarmee wordt opgewekt en geleverd via het net.		
Effect op drukfactoren			IPBES-Zekerheidsoordeel		
<p>Verandering in land- en zeegebruik</p> <p>↑</p>	<p>Natuurlijke hulpbronnen</p> <p>↑</p>	<p>Klimaatverandering</p> <p>↑</p>	<p>Vervuiling</p> <p>↑</p>	<p>Invasieve soorten</p> <p>↑</p>	<p>Veel bewijs en grote overeenstemming</p>
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Vrijstelling voor het gebruik van kolen voor de elektriciteitsopwekking</i> stimuleert het gebruik van kolen en verslechtert de businesscase van opwekking uit aardgas of hernieuwbare bronnen. Het behoud van elektriciteitsopwekking via kolen in Nederland draagt bij aan de leveringszekerheid in Nederland.</p> <p>De regeling ondersteunt de concurrentiepositie van bedrijven die elektriciteit opwekken met kolen. Afwezigheid van deze vrijstelling kan leiden tot een verschuiving van de kostprijsverhouding, in het voordeel van aardgascentrales en hernieuwbare bronnen. Dit zijn in de praktijk de meest directe alternatieven. Dit maakt het waarschijnlijk dat bij afschaffing van de vrijstelling de inzet van gas en hernieuwbare elektriciteit toeneemt. Daarnaast ontstaat er een prikkel om efficiënter elektriciteit te produceren uit kolen. Ook is er een kans dat er meer elektriciteit geïmporteerd wordt. De impact hiervan hangt af van de productiestandaarden en locatie-specifieke omstandigheden van elektriciteitsopwekking in het buitenland. Dit is vooralsnog beoordeeld als onzeker.</p> <p>Het gebruik van kolen voor de elektriciteitsopwekking beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe doordat het mijnen van kolen direct wordt gestimuleerd en een verschaald landschap achterblijft. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe doordat er meer vraag is naar de fossiele hulpbron kolen. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er uitstoot plaatsvindt van CO₂ en methaan bij de winning, gebruik (verbranding) en het transport van kolen. Hiervan zorgt het verbranden van kolen voor de meeste uitstoot. Ook de drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe vanwege de uitstoot van fijnstof, stikstof en roet die de leefomgeving verontreinigen. Dit resulteert in een toename van de druk op de biodiversiteit. Tot slot neemt ook de drukfactor <i>Invasieve soorten</i> toe doordat kolen vervoerd worden via schepen en vrachtverkeer. Hierdoor kunnen invasieve soorten meeliften en zich vestigen.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>				

7.2.10 Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 778 (2024)	De <i>Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking</i> geldt voor bedrijven die elektriciteit opwekken met behulp van aardgas. De vrijstelling wordt verleend indien de elektriciteitsefficiëntie van de installatie meer is dan 30%. Het doel van deze vrijstelling is dat dubbele belasting wordt voorkomen, namelijk op het aardgas als input en de elektriciteit die daarmee wordt opgewekt en geleverd via het net.		
Effect op drukfactoren				IPBES-Zekerheidsoordeel	
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Negatief</p> 	<p>De <i>Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking</i> stimuleert het gebruik van aardgas bij elektriciteitsopwekking en verslechtert de businesscase van opwekking uit hernieuwbare bronnen. Elektriciteitsopwekking via aardgas in Nederland draagt bij aan de leveringszekerheid in Nederland.</p> <p>De regeling ondersteunt de concurrentiepositie van bedrijven die elektriciteit opwekken met aardgas. Afwezigheid van deze vrijstelling kan ertoe leiden dat de prikkel groter wordt om efficiënter elektriciteit te produceren uit aardgas en dat het gebruik van aardgas voor elektriciteitsopwekking financieel onaantrekkelijk wordt. Dit kan leiden tot minder inzet van aardgas in de energiemix, maar het is onzeker door welke bron dit vervangen wordt. Een overstap op kolen wordt niet waarschijnlijk geacht. Daarom is het waarschijnlijker dat de kostprijsverhouding verschuift in het voordeel van hernieuwbare bronnen. Er is echter ook een kans dat er meer elektriciteit geïmporteerd wordt. De impact hiervan hangt af van de productiestandaarden en locatie-specifieke omstandigheden van elektriciteitsopwekking in het buitenland. Dit is vooralsnog onzeker.</p> <p>Het gebruik van aardgas voor de elektriciteitsopwekking beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe doordat aardgaswinning wordt gestimuleerd en daarmee ook het opsporen van nieuwe aardgasvelden en mogelijke aanleg van infrastructuur, zoals pijpleidingen of voor vrachttransport. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe doordat de elektriciteitsproductie op basis van aardgas ervoor zorgt dat aardgaswinning wordt gestimuleerd. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er CO₂-uitstoot plaatsvindt bij met name het gebruik van aardgas (verbranding, maar ook bij de winning en het transport via pijpleidingen (methaanlekken)). Ook de drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe vanwege de uitstoot van stikstof bij het verbranden van aardgas. Voor <i>Invasieve soorten</i> veronderstellen experts geen relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor, waardoor deze drukfactor is beoordeeld als geen verandering.</p> <p>De experts hebben de biodiversiteitsimpact van deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Negatief</i>.</p>				

7.3 Fossiele brandstofsubsidies: Compensatieregelingen

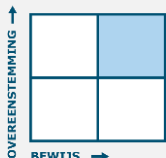

Type	Maatregel	Budget mln. €	Beoordeling	Paragraaf
Fiscale regeling	Teruggaveregeling energiebelasting voor instellingen	33	Gemengd	7.3.1
	Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee	Onbekend	Geen consensus	7.3.2
	Gratis verstrekte rechten in het kader van EU-ETS	2.706	Geen consensus	7.3.3
Subsidie	Subsidieregeling indirecte kostencompensatie (IKC)	186	Geen consensus	7.3.4

Het cluster Compensatieregelingen omvat een diverse groep regelingen die op verschillende manieren invloed uitoefenen op het fossiele energiegebruik en de uitstoot van broeikasgassen in Nederland. De aard en doelgroep van de regelingen lopen uiteen – van maatschappelijke instellingen tot offshore gasproducenten en energie-intensieve bedrijven onder het emissiehandelssysteem (ETS). Sommige regelingen zijn gericht op het beperken van de economische gevolgen van klimaatbeleid voor energie-intensieve sectoren (de Subsidieregeling indirecte kostencompensatie of de gratis ETS-rechten). De andere regelingen hebben betrekking op het fiscaal aantrekkelijk maken van de exploratie van kleine aardgasvelden op de Noordzee en op het tegemoetkomen in de energielasten van maatschappelijke instellingen.

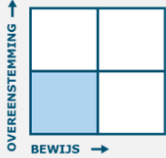

Deze regelingen bieden financiële ondersteuning die gericht is op het verlagen van kosten, het behouden van internationale concurrentiepositie of het faciliteren van een geleidelijke transitie. Er bestaat echter spanning met ecologische doelstellingen wanneer dergelijke steun fossiele activiteit rendabel houdt of vertraagde afbouw legitimeert. Bovendien zijn sommige instrumenten, zoals het ETS, in hoge mate Europees ingebed. Dit beperkt de nationale beleidsruimte om de regels aan te passen, ook wanneer er sprake is van negatieve biodiversiteitseffecten.

Bij de Teruggaveregeling energiebelasting voor instellingen kunnen maatschappelijke instellingen de helft van de door hen betaalde energiebelasting terugkrijgen. Hier speelt onzekerheid rondom het beperkte handelingsperspectief van deze instellingen zoals kerken, monumentale panden of kleine culturele en maatschappelijke organisaties. Hun gebouwen zijn vaak slecht geïsoleerd, monumentaal beschermd of technisch complex, waardoor energiebesparende maatregelen zoals isolatie, warmtepompen of zonnepanelen lastig uitvoerbaar zijn. Zij hebben weinig of geen mogelijkheden om hun verbruik daadwerkelijk te reduceren, daardoor wordt geen effect op biodiversiteit verwacht.

7.3.1 Teruggaveregeling energiebelasting voor instellingen

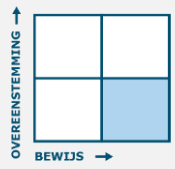
Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	€ 33 (2024)	De <i>Teruggaveregeling energiebelasting voor instellingen</i> geldt voor het aardgas- en elektriciteitsverbruik van religieuze en non-profit instellingen. Deze instellingen hebben recht op teruggave van de helft van de door hen betaalde energiebelasting. Het doel is de lastenstijging voor instellingen te beperken, terwijl de prikkel tot energiebesparing via de energiebelastingtarieven in stand blijft.		
Effect op drukfactoren				IPBES-Zekerheidsoordeel	
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs en grote overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore	Motivatie biodiversiteitsimpactscore				
<p>Gemengd</p> 	<p>De <i>Teruggaveregeling energiebelasting voor instellingen</i> beperkt de lasten van de energiebelasting zodat instellingen zich kunnen richten op hun kerntaken.</p> <p>Het energieverbruik van instellingen beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactor <i>Klimaatverandering</i>. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat de regeling een prikkel geeft voor het gebruik van aardgas en elektriciteit en daardoor minder prikkel tot verduurzaming. De grootte van het effect is echter naar verwachting zeer klein, omdat slechts een deel van de betaalde energiebelasting wordt teruggegeven. In de praktijk lijkt afwezigheid van deze impuls beperkt te sturen op extra verduurzaming, omdat de doelgroep vaak weinig handelingsperspectief heeft. Zo zijn kerken en andere monumentale gebouwen bijvoorbeeld door erfgoedregelgeving vaak beperkt in de maatregelen die zij kunnen treffen. Hierdoor kan het zijn dat instellingen moeten sluiten of activiteiten moeten aanpassen of afstoten. Voor de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Vervuiling</i> en <i>Invasieve soorten</i> is onbekend of er een relatie is tussen de fiscale regeling en de drukfactor.</p> <p>De experts hebben deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: <i>Gemengd</i>. Dit komt omdat er beperkt effect van de regeling uitgaat op de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> en onzekerheid (met mogelijk positieve effecten) rondom de overige drukfactoren.</p>				

7.3.2 Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling		
 <p>Fossiele subsidies</p>	Fiscale regeling	Onbekend	De <i>Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee</i> is een fiscale regeling voor bedrijven. Als zij investeren in het opsporen en winnen van aardgas uit kleine velden in de Noordzee, kunnen ze een deel van hun investeringskosten aftrekken van de belastbare winst. Een bedrijf dient een vergunning te hebben voor deze activiteit. De investeringsaftrek geldt voor investeringen in een niet-verplaatsbare installatie -zoals een vast boorplatform- en geldt boven op de normale aftrek van investeringskosten. Het doel van de investeringsaftrek is het stimuleren van opsporing en winning van aardgas uit kleine velden in de Noordzee om Nederland minder afhankelijk te maken van geïmporteerd gas.		
Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	<p>Beperkt of geen bewijs en weinig overeenstemming</p>
↑	=	?	↑	=	
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			
<p>Geen consensus</p> 		<p>De <i>Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee</i> stimuleert het opsporen en de winning van aardgas uit kleine velden in de Noordzee. Daarmee kan een deel van de Nederlandse vraag naar aardgas worden voldaan via eigen aardgaswinning in plaats van import uit het buitenland. Er wordt voor deze impuls uitgegaan van het idee dat de regeling alleen impact heeft op de Noordzee en niet op de Waddenzee. De referentie luidt dat in afwezigheid van de impuls de huidige vraag naar aardgas wordt voldaan via import.</p> <p>Het opsporen en winnen van aardgas beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe door gaswinning op de Noordzee; dit resulteert in een lokale toename van de druk op biodiversiteit. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> is onbekend omdat lokale winning versus import kan leiden tot een reductie of geen verandering van CO₂ en methaan. Experts kwamen tot de overeenstemming dat lokale aardgaswinning minder CO₂ uitstoot, in vergelijking tot geïmporteerd gas vanwege het gebrek aan CO₂-uitstoot van het, terwijl de mondiale CO₂-uitstoot verder vergelijkbaar is en enkel verplaatst. De emissies van transport hebben een relatief klein aandeel in de totale emissies. Daarentegen zorgt het gebruik van aardgas voor de meeste uitstoot en kan nieuwe winning leiden tot extra gasvraag, waardoor deze drukfactor kan toenemen. Daarnaast is het ook van belang waar geïmporteerd aardgas vandaan komt. Zo zijn de emissies bij aardgaswinning in Noorwegen vergelijkbaar met winning in Nederland, maar liggen deze in de VS en Rusland een stuk hoger. Hierdoor is de drukfactor <i>Klimaatverandering</i> beoordeeld als onbekend. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe door de lokale uitstoot van stikstof en fijnstof bij de winning van aardgas. Internationaal beschouwd is de grootte van het effect afhankelijk van waar en hoe de winning van geïmporteerd aardgas plaatsvindt. Omdat de lokale effecten met meer zekerheid konden worden beoordeeld en de internationale effecten onzeker zijn voor wat betreft hun omvang, zijn de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> en <i>Vervuiling</i> voornamelijk gebaseerd op de duidelijker vast te stellen lokale effecten. Voor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> en <i>Invasieve soorten</i> werden geen significante veranderingen opgemerkt over de relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor.</p> <p>De experts zijn niet tot een consensus gekomen (beoordelingen wisselend tussen <i>Gemengd, overwegend negatief, Gemengd, overwegend positief</i>). Er zijn duidelijke negatieve lokale effecten, maar ook onbekende effecten met mogelijk positieve kenmerken, die afhangen van waar geïmporteerd aardgas vandaan zou komen.</p>			

7.3.3 Gratis verstrekte rechten in het kader van EU-ETS

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Fossiele subsidies</p>	Anders: Gratis rechten	€ 2.706 (2024)	Binnen het EU-ETS dienen energie-intensieve bedrijven, die rechtstreeks CO ₂ uitstoten, te beschikken over emissierechten. Indien meer emissierechten nodig zijn dan het bedrijf beschikbaar heeft, dient een bedrijf deze certificaten te kopen (via veiling of bij andere partijen) of CO ₂ -reducerende maatregelen te treffen. Bedrijven met een risico op koolstoflekage krijgen deze emissierechten (deels) gratis verstrekt op basis van een benchmark van de uitstoot van de 10% bedrijven met de laagste CO ₂ -emissie per product. Het doel van het verstrekken van gratis rechten is het voorkomen dat bedrijven die op de wereldmarkt concurreren, hun productie buiten Europa verplaatsen, waardoor koolstoflekage kan optreden.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs maar weinig overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			

Geen consensus

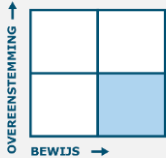
Hoewel het verstrekken van gratis rechten geen directe invloed heeft op de totale CO₂-uitstoot binnen de EU (omdat het EU-ETS nog steeds een emissieplafond hanteert), betekenen de gratis rechten voor bedrijven een besparing op de bedrijfskosten. Daarnaast geldt een verplichting aan lidstaten om de opbrengsten van het EU-ETS in te zetten voor de klimaattransitie. Het verstrekken van gratis rechten verlaagt via deze weg de investeringen in de klimaattransitie. De referentie luidt dat in afwezigheid van deze impuls de Europese industrie een nadeel kan ondervinden ten opzichte van niet-Europese industrie, met als mogelijk gevolg verplaatsing van de productie en koolstoflekage. Daarmee leiden de gratis rechten tot behoud van industrie in de EU en Nederland. Uiteindelijk zal de eventuele verplaatsing van de ene industrie daarbij meer waarschijnlijk zijn (bijvoorbeeld ijzer en staal, bulkchemie) dan voor de voor andere industrie (bijvoorbeeld bakstenen) (zie inleiding).

Omdat verplaatsing van productie naar het buitenland naar verwachting de mondiale productie nauwelijks verandert, hangt de invloed op de drukfactoren af van productiestandaarden en lokale omstandigheden in het buitenland. Dit is voornamelijk beoordeeld als onzeker. Wel is er ten aanzien van de productie van energie-intensieve sectoren binnen het EU-ETS bekend dat dit biodiversiteit met name wordt beïnvloedt via de drukfactoren *Klimaatverandering* en *Vervuiling*. De drukfactor *Klimaatverandering* neemt toe doordat er (indirect) minder veilingopbrengsten zijn die ingezet worden om te investeren in verduurzaming. Daarnaast stoten energie-intensieve sectoren die gratis emissierechten hebben, zoals de ijzer- en staalindustrie, ook andere broeikasgassen uit die bijdragen aan klimaatverandering zoals methaan en waterdamp. Dit resulteert in een toename van de druk op de biodiversiteit. De drukfactor *Vervuiling* neemt toe doordat er bij de onvolledige verbranding van kolen, in bijvoorbeeld de staalindustrie, roet vrijkomt. Daarnaast vindt er ook uitstoot plaats van stikstof en fijnstof. De mogelijke toename van andere drukfactoren zijn indirect een gevolg van de drukfactor *Klimaatverandering* en/of *Vervuiling*. Daarnaast is onbekend welke verduurzamingsopties door de regeling worden geremd. Daardoor is het onzeker wat daar de gevolgen van zijn op de andere drukfactoren.

Er is geen consensus bereikt over de beoordeling van de biodiversiteitsimpact van deze regeling (scores wisselen tussen *Negatief*, *Gemengd*, *overwegend negatief* en *Gemengd*). Dat komt omdat de regeling er niet direct toe leidt dat er meer CO₂-uitstoot plaatsvindt. Het maximum is namelijk vastgesteld via het plafond van het EU-ETS. Een expert geeft aan dat overige broeikasgassen (die niet onder EU-ETS vallen) toch in gelijke mate zullen afnemen met CO₂, waardoor de drukfactor *Klimaatverandering* als geen verandering beoordeeld zou kunnen worden. Daarnaast is het onduidelijk of bedrijven de lastenverlichting inzetten voor verduurzaming.

7.3.4 Subsidieregeling indirecte kostencompensatie (IKC)

Cluster	Type	Begroting in miljoenen	Doelstelling
 <p>Fossiele subsidies</p>	Subsidie	€ 186 (2024)	De <i>Subsidieregeling indirecte kostencompensatie (IKC)</i> geldt voor bedrijven in elektriciteits-intensieve sectoren die vallen onder een bedrijfstak met een verhoogd risico op koolstoflekage als gevolg van het Europees Emissiehandelssysteem (EU-ETS). Aanvragers zijn voornamelijk producenten van papier en karton, kunstmest en ijzer en staal. De subsidie compenseert indirecte ETS-kosten die voortkomen uit hogere elektriciteitsprijzen. Deze kosten ontstaan doordat elektriciteitsproducenten emissierechten moeten aankopen en deze kosten doorberekenen aan afnemers. De subsidie heeft als doel te voorkomen dat bedrijven hun productie verplaatsen naar landen buiten de EU vanwege de hogere elektriciteitskosten die voortvloeien uit het EU ETS.

Effect op drukfactoren					IPBES-Zekerheidsoordeel
Verandering in land- en zeegebruik 	Natuurlijke hulpbronnen 	Klimaatverandering 	Vervuiling 	Invasieve soorten 	Veel bewijs maar weinig overeenstemming
Biodiversiteitsimpactscore		Motivatie biodiversiteitsimpactscore			

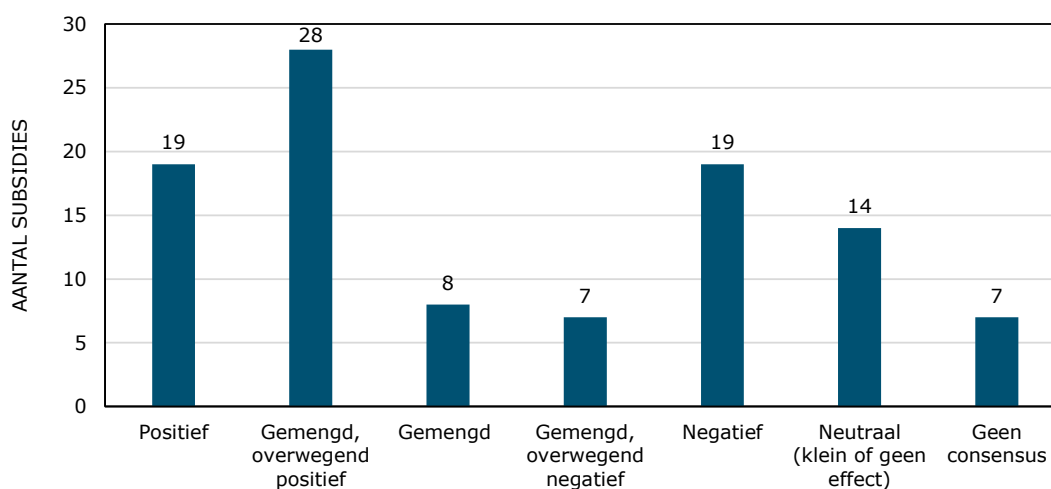
<p>Geen consensus</p> 	<p>De <i>Subsidieregeling indirecte kostencompensatie (IKC)</i> stimuleert het elektriciteitsgebruik en de productie van bedrijven in elektriciteits-intensieve sectoren. De regeling kan ook elektrificatie stimuleren (indien de regeling langdurig zou bestaan), waarmee bijvoorbeeld het gebruik van aardgas kan worden vervangen. Ook moet het subsidiebedrag geïnvesteerd worden in maatregelen gericht op minder CO₂-uitstoot.</p> <p>De vrijstelling ondersteunt de concurrentiepositie van bedrijven in elektriciteits-intensieve sectoren die vallen onder een bedrijfstak met een verhoogd risico op koolstoflekage. Afwezigheid van deze vrijstelling kan leiden tot een lastenverzwaring, wat zou kunnen leiden tot verplaatsing van de productie naar het buitenland. Het risico op verplaatsing van de productie naar concurrerende (Europese) landen is hoog, zeker indien andere EU-landen de regeling behouden, vanwege zeer beperkte mogelijkheden voor kostprijsdoorberekeningen en nog beperkte rendabele verduurzamingsopties (zie de toelichting in Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.). De verplaatsing van de productie naar het buitenland heeft naar verwachting beperkt invloed op de totale mondiale productie. De beoordeling van de drukfactoren is daarom afhankelijk van de productiestandaarden en lokale omstandigheden in de landen waar de productie naartoe verplaatst wordt. Deze beoordeling wordt momenteel als onzeker beschouwd.</p> <p>De regeling remt de prikkel om energiebesparende maatregelen te nemen en heeft een stimulerend effect op het gebruik van elektriciteit, wat effect heeft op de verschillende drukfactoren. Het gebruik van elektriciteit beïnvloedt biodiversiteit, met name via de drukfactoren <i>Verandering in land- en zeegebruik</i>, <i>Natuurlijke hulpbronnen</i>, <i>Klimaatverandering</i> en <i>Vervuiling</i>. De drukfactor <i>Verandering in land- en zeegebruik</i> neemt toe doordat de productie van elektriciteits-intensieve industrieën wordt gestimuleerd, zonder verduurzaming, waarbij (naast elektriciteit) ook andere grondstoffen worden onttrokken zoals erts, waarbij het land naderhand braak komt te liggen. De drukfactor <i>Natuurlijke hulpbronnen</i> neemt toe vanwege het mijnen van grondstoffen voor de staal- en aluminiumindustrie (zoals erts) en indirect het watergebruik voor de productie van pulp en papier. De drukfactor <i>Klimaatverandering</i> neemt toe doordat er meer uitstoot plaatsvindt van broeikasgassen zoals CO₂ en methaan, door de productie van staal en aluminium. De drukfactor <i>Vervuiling</i> neemt toe doordat bij de productie van bijvoorbeeld staal onder meer stikstof wordt uitgestoten en lokale luchtverontreiniging plaatsvindt. Voor de drukfactor <i>Invasieve soorten</i> veronderstellen de experts geen relatie tussen de fiscale regeling en de drukfactor waardoor deze drukfactor is beoordeeld als geen verandering.</p> <p>De experts zijn niet tot een consensus gekomen over de beoordeling van de biodiversiteitsimpact van deze regeling, vanwege mogelijk positieve effecten van elektrificeren en investeringen in verduurzaming (beoordelingen wisselen tussen <i>Negatief</i>, <i>Gemengd</i> en <i>Gemengd, overwegend negatief</i>).</p>
--	---

8 Bevindingen beoordelingen

In de voorgaande hoofdstukken zijn de beoordelingen per subsidie toegelicht. Subsidie is de brede term voor financiële en fiscale rijksmiddelen, zie paragraaf 2.1. Dit hoofdstuk biedt een overzicht en een overkoepelende analyse van de biodiversiteitsimpactscores.

8.1 Biodiversiteitsimpactscores en de doorwerking op biodiversiteit

In dit assessment zijn in totaal 102 subsidies van de ministeries van Landbouw, Visserij, Voedselkwaliteit en Natuur (LVVN), Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en Klimaat en Groene Groei (KGG) door experts beoordeeld aan de hand van de vijf drukfactoren op biodiversiteit. Figuur 8.1 geeft een overzicht van het aantal subsidies, uitgesplitst naar de toegekende biodiversiteitsimpactscore.

Figuur 8.1 Aantal subsidies per biodiversiteitsimpactscore van in totaal 102 subsidies

Van de 102 subsidies zijn er 19 beoordeeld met *Positief*. Dit betreft subsidies die een positief effect hebben op biodiversiteit. Daarnaast zijn 28 subsidies beoordeeld met *Gemengd, overwegend positief*. Deze subsidies kennen zowel positieve, negatieve dan wel onbekende effecten op biodiversiteit, waarbij de positieve effecten overheersen.

Aan 8 subsidies is de biodiversiteitsimpactscore *Gemengd* toegekend. Dit betekent dat deze subsidies zowel positieve als negatieve effecten bevatten. De beoordeling *Gemengd, overwegend negatief* is toegekend aan 7 subsidies; hierbij zijn zowel negatieve, positieve of onbekende effecten aanwezig, waarbij de negatieve elementen sterker doorwegen in de eindbeoordeling.

Verder zijn 19 subsidies beoordeeld met de score *Negatief*, wat inhoudt dat deze subsidies een negatief effect hebben op biodiversiteit. Van de 102 subsidies zijn er 14 beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore *Neutraal*. Deze beoordeling betekent dat de effecten op biodiversiteit ontbreken, niet significant en daarmee verwaarloosbaar zijn of slechts in zeer beperkte mate optreden. De subsidies waar de experts niet tot een gezamenlijk oordeel zijn gekomen, zijn geschaard onder *Geen consensus*, dit betreft 7 subsidies (zie paragraaf 8.1.7).

In de volgende paragrafen zijn de subsidies per biodiversiteitsimpactscore in tabellen weergegeven.

8.1.1 Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Positief

Tabel 8.1 Overzicht van de subsidies met biodiversiteitimpactscore Positief

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten
7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn	Agrarisch	4.1.5.4	14	▼	onbekend	▼	▼	=
Aanschafsubsidieregeling zero-emissie trucks (AanZET)	Mobiliteit	5.1.1.6	6	=	onbekend	▼	▼	=
Besluit financiële bepalingen bodemsanering – bedrijvenregeling	Water en Bodem	5.2.3	13	onbekend	onbekend	onbekend	▼	=
Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL)	Agrarisch	4.1.6.1	25	▼	▼	▼	▼	▼
Milieu-investeringsaftrek (MIA) – bedrijfsmiddelen grondstoffen en watergebruik besparing	Circulaire economie	5.3.3	22	▼	▼	▼	▼	=
Monitoring en evaluatie (NEM, NDFP, e.d.)	Bos- en natuurbeheer	4.3.5	6,2	▼	▼	▼	▼	▼
Niet-productieve investering op landbouwbedrijven	Agrarisch	4.1.5.6	25	▼	▼	▼	▼	onbekend
Niet-productieve investering niet-landbouwbedrijven	Bos- en natuurbeheer	4.3.7	29	▼	▼	▼	▼	=
Productieve investering jonge landbouwers	Agrarisch	4.1.3.6	7	=	▼	▼	▼	=
Programma Nationale parken	Bos- en natuurbeheer	4.3.4	6,2	▼	▼	onbekend	=	=
Programma Natuur	Bos- en natuurbeheer	4.3.3	296	▼	onbekend	▼	▼	▼
Subsidieregeling schoon en emissieloos bouw materieel	Mobiliteit	5.1.1.3	34	=	onbekend	▼	▼	=
Subsidieregeling verduurzaming binnenvaartschepen 2021–2025	Mobiliteit	5.1.4.2	25	=	=	=	▼	=
Tijdelijke subsidieregeling verduurzaming zeevaartschepen	Mobiliteit	5.1.4.1	23	=	onbekend	▼	▼	=
Transitie landbouw Fieldlabs (experimenteerlocaties)	Agrarisch	4.1.4.3	8	▼	▼	▼	▼	▼
<i>Fiscale regelingen</i>								
Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet	Bos- en natuurbeheer	4.3.1	50	▼	=	▼	▼	=
Motorrijtuigenbelasting (MRB) vrijstelling nul-emissievoertuigen	Mobiliteit	5.1.1.7	415	=	onbekend	▼	▼	=
Verlaagd btw voor personenvervoer	Mobiliteit	5.1.2.5	676	▼	▼	▼	▼	▼
Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer	Bos- en natuurbeheer	4.3.2	15	▼	▼	▼	▼	=

Legenda: ▲: stijging drukfactor; ▼: daling drukfactor; =: geen of gering effect op drukfactor; onbekend: geen richting aangegeven door onvoldoende informatie beschikbaar, complexiteit of onzekerheid.

Drukfactoren: Verandering in land- en zeegebruik, Natuurlijke hulpbronnen, Klimaatverandering, Vervuiling en Invasieve soorten.

Van de 102 subsidies zijn er 19 beoordeeld met een biodiversiteitimpactscore *Positief*. Deze subsidies dragen bij aan een vermindering van de druk op biodiversiteit. De subsidies en de beoordelingen op de drukfactoren van biodiversiteit zijn weergegeven in tabel 8.1.

8.1.2 Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Gemengd, overwegend positief

Tabel 8.2 *Overzicht van de subsidies met biodiversiteitimpactscore Gemengd, overwegend positief*

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten
Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ⁸	Agrarisch	4.1.1.4	120	▼	onbekend	onbekend	▼	=
Demonstratie Energie-en Klimaatinnovatie (DEI) Circulaire Economie ¹	Circulaire economie	5.3.1	2	=	▼	▼	=	=
Duurzame voedselconsumptie ²	Agrarisch	4.1.5.2	8	▼	▼	▼	▼	=
Eco-regeling	Agrarisch	4.1.1.2	152	▼	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
EMFAF - Installaties voor lagere stikstofuitstoot garnalenvissers	Marien	4.2.1	10,6	▲	=	onbekend	▼	=
EMFAF - Investeren in mosselzaadinvanginstallaties (MZI)	Marien	4.2.2	2	▼	▼	=	onbekend	onbekend
Energie-efficiëntie glastuinbouw (EG)	Agrarisch	4.1.3.5	37	onbekend	▼	▼	▼	=
Energie-efficiëntieregeling visserij	Marien	4.2.6	20	onbekend	=	▼	▼	=
Innovatie-agenda energie	Agrarisch	4.1.4.4	28	=	▼	▼	onbekend	=
Investerings infrastructuur: A10 Knoopunten De Nieuwe Meer en Amstel (Zuidas)	Mobiliteit	5.1.1.2	42	▼	▲	▲	▲	=
Klimaatvriendelijke veehouderij	Agrarisch	4.1.5.3	6,5	▼	onbekend	▼	▼	=
Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)	Agrarisch	4.1.2.1	264	onbekend	=	▼	▼	=
Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)	Agrarisch	4.1.2.2	340	onbekend	=	▼	▼	=
Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (MGB) voor provincies	Agrarisch	4.1.2.3	185	onbekend	onbekend	▼	▼	=
Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI)	Agrarisch	4.1.3.4	6	onbekend	onbekend	▼	onbekend	onbekend
Spooraansluiting tweede Maasvlakte	Mobiliteit	5.1.2.4	9	▲	▲	▼	▼	=
Specifieke uitkering lokale aanpak isolatie (SPUK LAI)	Bestaande bouw	6.1.1.4	533	▲	▲	▼	onbekend	=
Subsidie Warmte-infrastructuur Glastuinbouw (SWiG)	Agrarisch	4.1.3.3	15	▲	▲	▼	onbekend	=
Subsidieregeling Agrarisch Bedrijfsadviesing en Educatie (SABE)	Agrarisch	4.1.4.1	8	▼	▼	▼	▼	onbekend
Subsidieregeling drinkwater BES en rioolwaterzuiveringsinstallatie Bonaire	Water en Bodem	5.2.1	10	▲	▼	onbekend	▼	=
Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)	Bestaande bouw	6.1.1.1	248	▲	▲	▼	onbekend	=

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten
Subsidieregeling innovaties voor waterveiligheid en waterzekerheid ³	Water en Bodem	5.2.2	4	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
Subsidieregeling verduurzaming en onderhoud huurwoningen (SVOH)	Bestaande bouw	6.1.1.3	20	▲	▲	▼	onbekend	=
Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVE)	Bestaande bouw	6.1.1.2	25	▲	▲	▼	onbekend	=
Tijdelijke subsidieregeling omschakeling naar verwerking circulaire plastics	Circulaire economie	5.3.2	1	▲	▼	▼	=	=
Tijdelijke subsidieregeling zero-emissie mobiliteit: Onderdelen publieke en private laadinfrastructuur	Mobiliteit	5.1.1.4	12	▲	onbekend	▼	▼	=
Transitie landbouw Digitalisering (KD)	Agrarisch	4.1.4.2	10	▼	onbekend	▼	▼	▼
<i>Fiscale regelingen</i>								
Milieu-investeringsaftrek (MIA): mobiliteit	Mobiliteit	5.1.1.10	80	onbekend	onbekend	▼	▼	=

Legenda: ▲: stijging drukfactor; ▼: daling drukfactor, =: geen of gering effect op drukfactor; onbekend: geen richting aangegeven door onvoldoende informatie beschikbaar, complexiteit of onzekerheid. Drukfactoren: Verandering in land- en zeegebruik, Natuurlijke hulpbronnen, Klimaatverandering, Vervuiling en Invasieve soorten.

- Motivatie beoordeling 'Demonstratie Energie-en Klimaatinnovatie (DEI) Circulaire Economie': hoewel een afname van de drukfactoren *Natuurlijke hulpbronnen* en *Klimaatverandering* wordt verwacht, geven de experts aan dat er geen garantie is dat elke innovatie duurzaam uitpakt. Het effect op landgebruik hangt bovendien sterk af van de aard en omvang van innovaties met biomassa. Hierdoor is het eindoordeel van de biodiversiteitsimpactscore overwegend positief en niet volledig positief.
- Motivatie beoordeling 'Duurzame voedselconsumptie': de subsidie Duurzame Voedselconsumptie verlaagt naar verwachting de voedselverspilling en daarmee de druk op het landbouwsysteem. Wel zijn er kanttekeningen over de extra investeringen of energie die maatregelen tegen voedselverspilling kunnen vragen. Voor de drukfactor *Klimaatverandering* verwacht men eveneens een afname doordat minder verspilling leidt tot minder productie en transport, hoewel er onzekerheden zijn over consumentengedrag en alternatieve effecten waardoor het lastig precies te bepalen is.
- Motivatie beoordeling 'Subsidieregeling innovaties voor waterveiligheid en waterzekerheid': de experts hebben deze regeling beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: *Gemengd, overwegend positief*. Hoewel de effecten op de drukfactoren per project verschillen en daardoor onbekend zijn voor het geheel van projecten, verwachten de experts dat er in de meeste projecten sprake is van een afname van drukfactoren.

Van de 102 subsidies kenden de experts 28 subsidies een beoordeling *Gemengd, overwegend positief* toe, zie tabel 8.2. De beoordelingen van de afzonderlijke drukfactoren kunnen niet in alle gevallen worden gesommeerd tot de biodiversiteitsimpactscore. Afwijkingen zijn, waar van toepassing, in een voetnoot toegelicht.

8.1.3 Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Gemengd

Tabel 8.3 Overzicht van de subsidies met biodiversiteitimpactscore Gemengd

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten
Actieplan - Groei van biologische productie en consumptie ¹	Agrarisch	4.1.5.1	13	▼	▼	onbekend	▼	▼
Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting (LVVP)	Agrarisch	4.1.2.4	20	onbekend	onbekend	=	▼	=
Maatwerkregeling Agroprogramma Groningen	Agrarisch	4.1.5.5	64	onbekend	onbekend	onbekend	▼	=
Tijdelijke subsidieregeling zero-emissie mobiliteit: Onderdeel Waterstof in mobiliteit	Mobiliteit	5.1.1.5	8	▲	onbekend	onbekend	▼	=
Vestigingssteun van jonge landbouwers ²	Agrarisch	4.1.1.3	75	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
Volkshuisvestingsfonds (VHF)	Bestaande bouw	6.1.1.5	264	onbekend	▲	onbekend	▲	onbekend
<i>Fiscale regelingen</i>								
Lager accijnstarief op LPG	Mobiliteit	5.1.1.9	245-276	=	onbekend	onbekend	onbekend	=
Teruggaveregeling energiebelasting voor instellingen	Fossiele brandstof	7.3.1	33	onbekend	onbekend	▲	onbekend	onbekend

Legenda: ▲: stijging drukfactor; ▼: daling drukfactor, =: geen of gering effect op drukfactor; onbekend: geen richting aangegeven door onvoldoende informatie beschikbaar, complexiteit of onzekerheid. Drukfactoren: Verandering in land- en zeegebruik, Natuurlijke hulpbronnen, Klimaatverandering, Vervuiling en Invasieve soorten.

¹ Motivatie beoordeling 'Actieplan - Groei van biologische productie en consumptie': per saldo zijn de lokale effecten positief op vier drukfactoren van biodiversiteit. Desalniettemin is in de beoordeling aangenomen dat bij gelijke mondiale consumptie er een toename is van gangbare productie door de lagere opbrengst per hectare van biologische landbouw.

² Motivatie beoordeling 'Vestigingssteun van jonge landbouwers': deze score wordt gegeven omdat er zowel een toename als afname in de druk zou kunnen optreden. Hoewel er aanwijzingen zijn dat jonge boeren vaak kiezen voor intensivering, is er ook onzekerheid over hoe het grondgebruik en de bedrijfsvoering zich zouden ontwikkelen in een situatie zonder deze regeling.

Van de 102 subsidies zijn 8 subsidies *Gemengd*, zie tabel 8.3. De beoordelingen van de afzonderlijke drukfactoren kunnen niet in alle gevallen worden gesommeerd tot de biodiversiteitsimpactscore. Afwijkingen zijn, waar van toepassing, in een voetnoot toegelicht.

8.1.4 Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Gemengd, overwegend negatief

Tabel 8.4 Overzicht van de subsidies met biodiversiteitimpactscore Gemengd, overwegend negatief

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten
GLB basisbetalingen	Agrarisch	4.1.1.1	338	▲	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
Regeling tegemoetkoming herplaatsing flexwoningen (RTHF)	Nieuwbouw	6.1.2.1	44	▲	▲	▲	▲	onbekend
Stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen (SFT)	Nieuwbouw	6.1.2.2	71	▲	▲	▲	▲	onbekend
Subsidie voor investeringen in verduurzaming voor veehouderijlocatie met piekbelasting (Sbv)	Agrarisch	4.1.3.2	49	▲	=	onbekend	onbekend	onbekend
Woningbouwimpuls (WBI)	Nieuwbouw	6.1.2.3	265	▲	▲	▲	▲	onbekend
<i>Fiscale regelingen</i>								
Verlaagd tarief energiebelasting Glastuinbouw	Agrarisch	4.1.7.6	220	onbekend	▲	▲	onbekend	=
Vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond (OVV) ¹	Agrarisch	4.1.7.2	268	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend

Legenda: ▲: stijging drukfactor; ▼: daling drukfactor, =: geen of gering effect op drukfactor; onbekend: geen richting aangegeven door onvoldoende informatie beschikbaar, complexiteit of onzekerheid. Drukfactoren: Verandering in land- en zeegebruik, Natuurlijke hulpbronnen, Klimaatverandering, Vervuiling en Invasieve soorten.

¹ Motivatie beoordeling 'Vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond (OVV)': de effecten op de biodiversiteit zijn onbekend omdat ze afhangen van het feitelijke gebruik van de grond. Omdat de regeling naar verwachting vooral schaalvergroting bij gangbare bedrijven stimuleert, concluderen de experts dat dit leidt tot een hogere druk op de biodiversiteit.

Van de 102 subsidies zijn 7 subsidies Gemengd, overwegend negatief, zie tabel 8.4.

8.1.5 Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Negatief

Tabel 8.5 Overzicht van de subsidies met biodiversiteitimpactscore Negatief

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten
Borgstellingskrediet voor de Landbouw (BL)	Agrarisch	4.1.6.2	60	▲	▲	▲	▲	=
Investerings infrastructuur: A2 Vonderen-Kerensheide	Mobiliteit	5.1.1.1	26	▲	▲	▲	▲	=
Subsidie Hoogwaardige mestverwerking (HMV)	Agrarisch	4.1.3.1	7	▲	▲	▲	=	=
<i>Fiscale regelingen</i>								
Accijns en btw-vrijstelling kerosine in het internationale luchtverkeer	Mobiliteit	5.1.3.3	2.182	▲	▲	▲	▲	▲
Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas	Fossiele brandstof	7.1.1	1.976	▲	▲	▲	▲	=
Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking	Fossiele brandstof	7.2.10	778	▲	▲	▲	▲	=
Lager accijnstarief op diesel	Mobiliteit	5.1.1.8	1.281-2.013	onbekend	onbekend	▲	▲	▲
Landbouwwijziging in de winstfeer	Agrarisch	4.1.7.1	1.408	▲	▲	▲	▲	=
Raffinaderijvrijstelling accijns	Fossiele brandstof	7.2.8	279	onbekend	▲	▲	▲	=
Raffinaderijvrijstelling energiebelasting	Fossiele brandstof	7.2.6	80	onbekend	onbekend	▲	onbekend	onbekend
Vrijstelling energiebelasting metallurgische en mineralogische procedés	Fossiele brandstof	7.2.1	184	▲	▲	▲	▲	=
Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking	Fossiele brandstof	7.2.9	44	▲	▲	▲	▲	▲
Vrijstelling leidingwaterbelasting voor grootgebruikers	Water en Bodem	5.2.4	108	▲	▲	▲	▲	=
Vrijstelling voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische procedés	Fossiele brandstof	7.2.2	8	▲	▲	▲	▲	=
Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers	Fossiele brandstof	7.2.5	529	=	▲	=	▲	=
Vrijstelling voor non-energetisch verbruik van aardgas	Fossiele brandstof	7.2.3	105	▲	▲	▲	▲	▲
Vrijstelling in de energiebelasting voor restgassen	Fossiele brandstof	7.2.7	135	onbekend	onbekend	▲	onbekend	onbekend
Vrijstellingen in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch verbruik	Fossiele brandstof	7.2.4	77	▲	▲	▲	▲	▲
Zuivelvrijstelling verbruiksbelasting alcoholvrije dranken	Agrarisch	4.1.7.5	290	▲	▲	▲	▲	=

Legenda: ▲: stijging drukfactor; ▼: daling drukfactor, =: geen of gering effect op drukfactor; onbekend: geen richting aangegeven door onvoldoende informatie beschikbaar, complexiteit of onzekerheid. Drukfactoren zijn: Verandering in land- en zeegebruik, Natuurlijke hulpbronnen, Klimaatverandering, Vervuiling en Invasieve soorten.

Van de 102 subsidies zijn 19 subsidies *Negatief*, zie tabel 8.5.

8.1.6 Subsidies met biodiversiteitsimpactscore Neutraal

Tabel 8.6 Overzicht van de subsidies met biodiversiteitimpactscore Neutraal

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten
Fietsparkeren bij OV-knooppunten	Mobiliteit	5.1.2.3	18	=	▲	▼	▼	=
Geluidsmaatregelen Spoor	Mobiliteit	5.1.2.2	13	▲	▲	=	=	=
Inbestedingsopdracht aan de Rijksrederij	Marien	4.2.4	9,8	=	▼	=	=	=
Monitoring en borging diergezondheid	Agrarisch	4.1.5.7	18	=	=	onbekend	▲	=
Rijksbijdrage Staatsbosbeheer	Bos- en natuurbeheer	4.3.6	32	onbekend	▼	onbekend	▼	=
Subsidie Brede Weersverzekering	Agrarisch	4.1.6.3	6	=	onbekend	onbekend	onbekend	=
Subsidies voor sustainable aviation fuels (SAF) - Alcohol to Jet	Mobiliteit	5.1.3.1	11,5	onbekend	▲	▲	▲	=
Subsidies voor sustainable aviation fuels (SAF) – E-fuels	Mobiliteit	5.1.3.2	8,5	▲	▲	▲	▲	=
Veiligheid overwegen spoor	Mobiliteit	5.1.2.1	74	=	▲	=	=	=
<i>Fiscale regelingen</i>								
Belastingvermindering energiebelasting ¹	Fossiele brandstof	7.1.3	4.677	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
Hypotheekrenteaftrek	Bestaande bouw	6.1.1.6	11.192	=	=	=	=	=
Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart	Mobiliteit	5.1.4.4	120	=	=	=	=	=
Vrijstelling accijns gebruik van stookolie	Mobiliteit	5.1.4.3	429	=	=	=	=	=
Vrijstelling assurantiebelasting brede weersverzekering (ASB)	Agrarisch	4.1.7.3	7	=	onbekend	onbekend	onbekend	=

Legenda: ▲: stijging drukfactor; ▼: daling drukfactor, =: geen of gering effect op drukfactor; onbekend: geen richting aangegeven door onvoldoende informatie beschikbaar, complexiteit of onzekerheid. Drukfactoren: Verandering in land- en zeegebruik, Natuurlijke hulpbronnen, Klimaatverandering, Vervuiling en Invasieve soorten.

¹ Motivatie beoordeling 'Belastingvermindering energiebelasting': bij deze regeling ontbreekt een prijseffect: de marginale prijs van energie blijft gelijk, waardoor er geen extra prikkel is om energie te besparen. Wel treedt een inkomenseffect op omdat huishoudens en bedrijven door de lagere totale energierekening meer budget overhouden voor andere bestedingen. Welke alternatieve bestedingen door het vrijgekomen budget worden gestimuleerd is echter onbekend. Vanwege de onzekerheid over het effect van de regeling zijn alle drukfactoren beoordeeld als onbekend.

Van de 102 subsidies zijn 14 subsidies *Neutraal*, zie tabel 8.6. De beoordelingen van de afzonderlijke drukfactoren zijn in dit geval verwaarloosbaar en daarom als neutraal beoordeeld in de gewogen eindbeoordeling.

8.1.7 Subsidies Geen consensus

Tabel 8.7 Overzicht van de subsidies waarbij over de biodiversiteitsimpactscore Geen consensus was

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten
EMFAF - Innovatieve projecten in de aquacultuur ¹	Marien	4.2.3	3,3	▼	onbekend	onbekend	▲	▲
Programma Versterking Noordzee ecosysteem ²	Marien	4.2.5	17	▼	onbekend	=	onbekend	onbekend
<i>Fiscale regelingen</i>								
Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit ³	Fossiele brandstof	7.1.2	2.167	▲	=	onbekend	▲	=
Gratis verstrekte rechten in het kader van EU-ETS ⁴	Fossiele brandstof	7.3.3	2.706	onbekend	onbekend	▲	▲	onbekend
Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee ⁵	Fossiele brandstof	7.3.2	Onbekend	▲	=	onbekend	▲	=
Subsidieregeling indirecte kostencompensatie (IKC) ⁶	Fossiele brandstof	7.3.4	186	▲	▲	▲	▲	onbekend
Verlaagd btw-tarief sierteelt ⁷	Agrarisch	4.1.7.4	321	▲	▲	▲	▲	▲

Legenda: ▲: stijging drukfactor; ▼: daling drukfactor, =: geen of gering effect op drukfactor; onbekend: geen richting aangegeven door onvoldoende informatie beschikbaar, complexiteit of onzekerheid. Drukfactoren: Verandering in land- en zeegebruik, Natuurlijke hulpbronnen, Klimaatverandering, Vervuiling en Invasieve soorten.

¹ Duiding geen consensus 'EMFAF - Innovatieve projecten in de aquacultuur': de experts hebben deze subsidie beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: *Geen consensus* (wisselend van *Negatief*, *Neutraal* tot *Gemengd*, *overwegend positief* en *Positief*). Er zijn zowel positieve als negatieve aspecten en nog te veel onzekerheden over de effecten van opschaling.

² Duiding geen consensus 'Programma Versterking Noordzee ecosysteem': de experts hebben dit programma beoordeeld met de biodiversiteitsimpactscore: *Geen consensus*. Zowel de score *Neutraal* (door onbekende uitwerking van projecten) als *Positief* (door doelstelling verbeteren van Noordzee-ecosysteem) is gegeven.

³ Duiding geen consensus 'Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit': de experts zijn niet tot een consensus gekomen van de biodiversiteitsimpact (beoordelingen wisselen van *Negatief*, *Gemengd*, *overwegend negatief* en *Gemengd*), vanwege de onzekerheid rondom de drukfactor *Klimaatverandering*. Voor deze drukfactor geldt dat er meer uitstoot plaatsvindt van broeikasgassen, zoals CO₂ en methaan, door de productie van grootgebruikers van elektriciteit, zoals de chemische industrie. Tegelijkertijd faciliteert de regeling elektrificatie, waarbij aardgas kan worden vervangen door elektriciteit, wat tot een afname van de drukfactor *Klimaatverandering* kan leiden.

⁴ Duiding geen consensus 'Gratis verstrekte rechten in het kader van EU-ETS': er is geen consensus bereikt over de beoordeling van de biodiversiteitsimpact van deze regeling (scores wisselen tussen *Negatief*, *Gemengd* *overwegend negatief* en *Gemengd*). Dat komt omdat de regeling er niet direct toe leidt dat er meer CO₂-uitstoot plaatsvindt. Het maximum is namelijk vastgesteld via het plafond van het EU-ETS. Een expert geeft aan dat overige broeikasgassen (die niet onder EU-ETS vallen) toch in gelijke mate zullen afnemen met CO₂, waardoor de drukfactor *Klimaatverandering* als geen verandering beoordeeld zou kunnen worden. Daarnaast is het onduidelijk of bedrijven de lastenverlichting inzetten voor verduurzaming.

⁵ Duiding geen consensus 'Investeringsaftrek ten behoeve van opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee': de experts zijn niet tot een consensus gekomen (beoordelingen wisselend tussen *Gemengd*, *overwegend negatief* en *Gemengd*, *overwegend positief*). Er zijn duidelijke negatieve lokale effecten, maar ook onbekende effecten met mogelijk positieve kenmerken, die afhangen van waar geïmporteerd aardgas vandaan zou komen.

⁶ Duiding geen consensus 'Subsidieregeling indirecte kostencompensatie (IKC)': de experts zijn niet tot een consensus gekomen over de beoordeling van de biodiversiteitsimpact van deze regeling vanwege mogelijk positieve effecten van elektrificeren en investeringen in verduurzaming (beoordelingen wisselen tussen *Negatief*, *Gemengd* en *Gemengd*, *overwegend negatief*).

⁷ Duiding geen consensus 'Verlaagd btw-tarief sierteelt': er is geen consensus onder de experts. Hierbij spelen met name de mogelijke voordelen van kassen als netstabilisator een rol. Er wordt zowel de biodiversiteitscore *Negatief*, *Gemengd*, *overwegend negatief* gegeven.

Bij 7 van de 102 beoordeelde subsidies hebben de experts geen consensus bereikt over de biodiversiteitsimpactscore (zie tabel 8.7). Voor deze subsidies is daarom geen eenduidige biodiversiteitsimpactscore gerapporteerd. Voor de afzonderlijke scores op de vijf drukfactoren is doorgaans wél consensus bereikt.

Binnen de categorie 'geen consensus' zijn drie subcategorieën te onderscheiden:

1. **Geen consensus, maar overwegend positief**

Dit geldt voor het Programma Versterking Noordzee ecosysteem.

2. **Geen consensus, maar overwegend negatief**

Dit betreft de volgende subsidies:

- Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit.
- Gratis verstrekte rechten in het kader van het EU-ETS.
- Subsidieregeling indirecte kostencompensatie (IKC).
- Verlaagd btw-tarief sierteelt.

3. **Daadwerkelijk geen consensus**

In deze gevallen verschillen de experts van mening over de richting van de impact (positief of negatief).

Dit geldt voor:

- EMFAF – Innovatieve projecten in de aquacultuur.
- Investeringsaftrek ten behoeve van opsporing en winning van aardgas uit kleine velden op de Noordzee.

Voor deze laatste categorie is aanvullende informatie over de onderliggende economische activiteiten nodig om alsnog tot consensus te kunnen komen over de biodiversiteitsimpactscore.

8.1.8 Advies CBD Rapportage Target 18 op basis van dit assessment

In het kader van de CBD-rapportage is Nederland verplicht periodiek te rapporteren over de voortgang van de implementatie van Target 18 van het Global Biodiversity Framework. Conform de tweejaarlijkse rapportageverplichtingen voor Target 18 dient zowel te worden gerapporteerd over subsidies met (gedeeltelijk) negatieve effecten op biodiversiteit als over subsidies met een positieve bijdrage. Hieronder wordt ons advies voor deze CBD-rapportage gepresenteerd, gelinkt aan de biodiversiteitsimpactscores van dit assessment.

Rapportage van subsidies met (gedeeltelijk) negatieve effecten

Voor het inventariseren van subsidies met (gedeeltelijk) negatieve effecten op biodiversiteit worden financiële en fiscale rijksmiddelen met de volgende biodiversiteitsimpactscores geadviseerd: *Negatief; Gemengd, overwegend negatief; Gemengd; Gemengd, overwegend positief; Geen consensus maar overwegend negatief*. Voor de categorie *Gemengd, overwegend positief* worden uitsluitend die subsidies meegenomen waarbij ten minste één drukfactor een negatief effect heeft op biodiversiteit. In dit assessment 2024-2025 betreft dit 51 van de 102 beoordeelde subsidies (50%), die elementen bevatten met een negatieve doorwerking op biodiversiteit en waarvoor wordt geadviseerd deze te rapporteren in het kader van CBD Target 18.

Rapportage van positieve subsidies

Subsidies met de biodiversiteitsimpactscore *Positief* worden afzonderlijk gerapporteerd als financiële en fiscale rijksmiddelen met een positieve bijdrage aan biodiversiteit. In dit assessment 2024-2025 betreft dit 19 van de 102 beoordeelde subsidies (19%).

De biodiversiteitsimpactscores geven geen informatie over beleidsprioritering, maar duiden uitsluitend op de aanwezigheid van negatieve of positieve effecten op biodiversiteit. Een eventuele prioritering voor beleidsaanpassing vereist een bredere afweging van effectiviteit, efficiëntie en neveneffecten, die verder reikt dan de biodiversiteitsimpact alleen.

8.2 Overkoepelende bevindingen biodiversiteitseffecten van subsidies

In dit hoofdstuk worden de overkoepelende bevindingen uit het assessment samengebracht en geduid. De analyse vindt plaats op drie niveaus: het totaal van de 102 subsidies, per subsidietype en per ministerie.

8.2.1 Inzichten in de relatie tussen (type) subsidies en biodiversiteitseffecten

Uit de beoordelingen van de 102 subsidies komen de volgende inzichten naar voren:

- Van de 102 beoordeelde subsidies hebben 19 de biodiversiteitsimpactscore *Positief*. Deze subsidies dragen bij aan een vermindering van de druk op biodiversiteit. Circa 50% van de beoordeelde subsidies hebben negatieve effecten op biodiversiteit, variërend van *Gemengd, maar overwegend positief* tot duidelijk *Negatief*. Zoals Target 18 voorschrijft, kunnen deze subsidies nader bekeken worden op de mogelijkheden voor het ombuigen, herbestemmen, hervormen of elimineren van de subsidies.
- De subsidies hebben vooral negatieve effecten voor biodiversiteit via *Verandering in land- en zeegebruik, Natuurlijke hulpbronnen* en *Vervuiling*; op deze drukfactoren scoren de subsidies vaker negatief. Voor *Invasieve soorten* is het effect meestal neutraal of onbekend.
- Van de 35 beoordeelde fiscale regelingen is ongeveer 50% als *Negatief* of *Gemengd, overwegend negatief* beoordeeld, zie tabel 8.8. Een groot deel van deze regelingen betrof subsidies op fossiele brandstoffen die via de eerste vier drukfactoren een negatieve doorwerking hebben op de biodiversiteit.
- Subsidies waarbij economische activiteiten doorwerken in een verandering van het grondgebruik hebben doorgaans een duidelijke positieve of negatieve impact op biodiversiteit, bijvoorbeeld via bodembiodiversiteit, waterkwaliteit, versnippering van ecosystemen en de omzetting van ecosysteemttypen (bijvoorbeeld de omzetting van natuur naar bebouwde omgeving). De locatie en lokale invulling zijn hierbij bepalend voor de mate van de impact. Dit speelt onder andere bij subsidies voor infrastructuur, woningbouw of agrarische verplaatsingsregelingen.
- Subsidies die zijn gericht op het stimuleren van transitie naar duurzame productiesystemen hebben een positieve impact op biodiversiteit. Daarentegen bieden sommige subsidies ondernemers vooral financiële ruimte om bestaande productieprocessen slechts beperkt aan te passen. Hoewel dit, afhankelijk van de doelstelling, tot enige milieuwinst kan leiden, dragen deze subsidies voornamelijk bij aan het voortbestaan van systemen die belangrijke negatieve effecten hebben op biodiversiteit. De totale biodiversiteitswinst blijft daardoor beperkt.
- Subsidies die generiek doorwerken in verandering van productie en consumptie maken geen onderscheid tussen duurzame en niet-duurzame keuzes. Daardoor kunnen deze subsidies zowel positieve als negatieve effecten hebben op biodiversiteit, zoals bij generieke inkomenssteun of btw-verlagingen. Subsidies met duidelijke biodiversiteitsvoorwaarden kunnen duurzame productie of consumptie gericht stimuleren. Hoe groot het effect is hangt sterk af van de concrete voorwaarden en uitvoering.
- Adoptie- en innovatiesubsidies zijn in dit assessment in veel gevallen positief beoordeeld; 25 van de 35 hebben een beoordeling *Overwegend positief* of *Positief*, zie tabel 8.8. Deze subsidies kunnen een rol spelen in de afname van biodiversiteitsimpact op de langere termijn, bijvoorbeeld via efficiënter gebruik van hulpbronnen, verminderde vervuiling en verlaging van uitstoot van broeikasgassen. Bij innovatiesubsidies speelt mee dat niet elke innovatie onder een stimuleringssubsidie uiteindelijk wordt opgeschaald, waardoor de omvang van het effect op de economie (via de economische activiteiten) en daarmee op biodiversiteit, onzeker is. Binnen deze categorie wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende typen innovatiesubsidies, afhankelijk van de fase van ontwikkeling van de innovatie. Innovatiesubsidies in latere fases van de ontwikkeling van een innovatie, zoals de fase gericht op opschaling, vertonen duidelijkere effecten op de biodiversiteit.

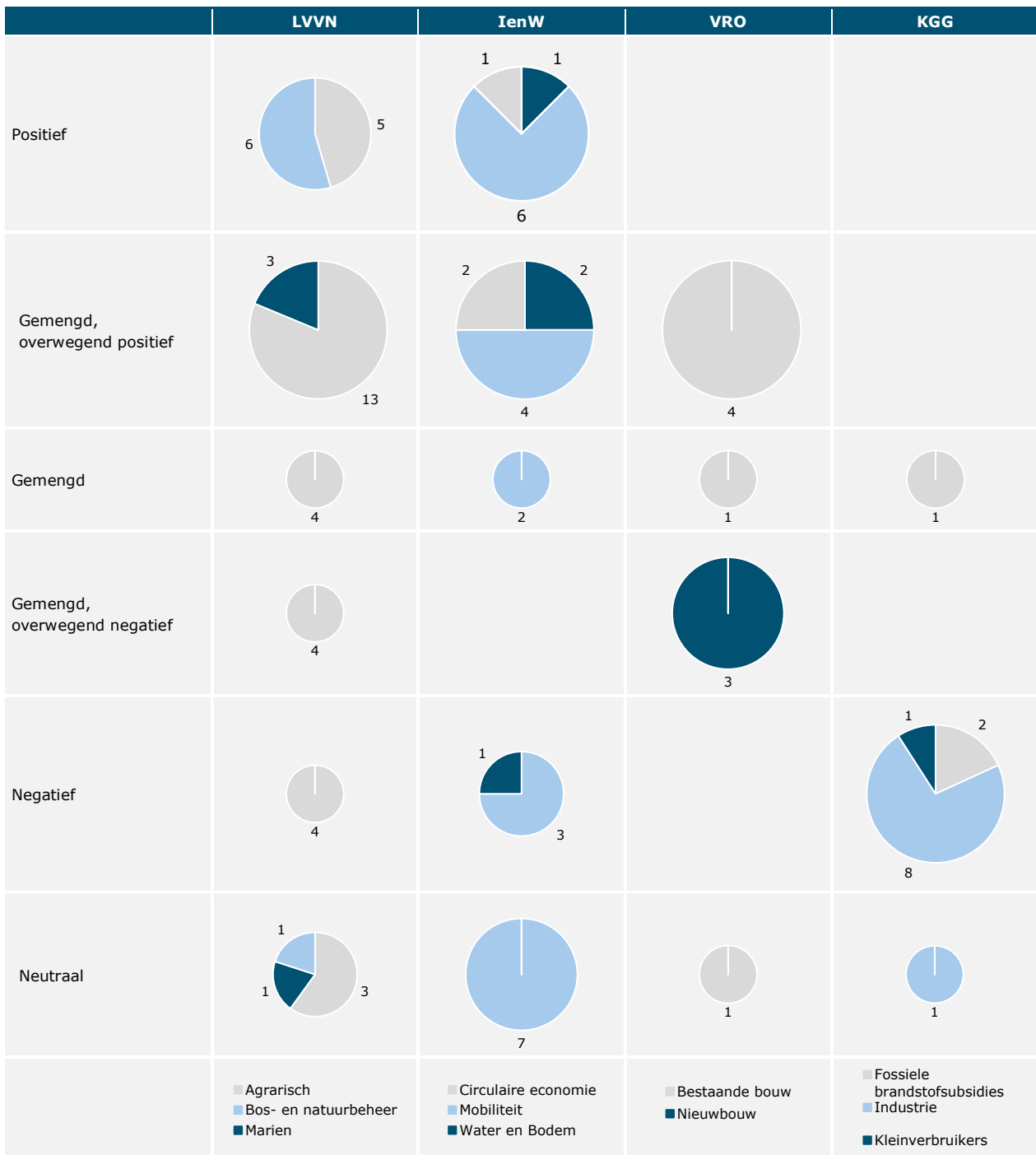
- Een aandachtspunt bij de beoordeling op biodiversiteit is de weging tussen drukfactoren. Het is geen eenvoudige optelsom, maar er is een trade-off tussen drukfactoren. Er zijn subsidies die een verlagend effect hebben op bepaalde drukfactoren terwijl deze andere drukfactoren verhogen. Dit geldt bijvoorbeeld voor adoptie van elektrisch vervoer of elektrische werktuigen. Deze subsidies leiden op lange termijn tot een verlaging van klimaatverandering door beperking van schadelijke emissies, maar kunnen tegelijkertijd op korte termijn negatieve effecten hebben op land- en zeegebruik (bijvoorbeeld door de aanleg van opładpunten) en op natuurlijke hulpbronnen (zoals de behoefte aan grondstoffen voor batterijen).

Tabel 8.8 Beoordelingen per subsidietype (zie hoofdstuk 2.1) in dit assessment. De vier subsidies in het assessment van 'overdracht van risico naar de overheid' zijn niet in de tabel gepresenteerd.

Subsidietype	Positief & Gemengd, overwegend positief	Gemengd	Gemengd, overwegend negatief & Negatief	Geen consensus	Neutraal	Totaal
Directe overdracht – Marktdeelnemers en andere organisaties	57,1% Aantal = 16	14,3% Aantal = 4	7,1% Aantal = 2	0% Aantal = 0	21,4% Aantal = 6	Aantal = 28
Directe overdracht – Adoptie- en innovatiesubsidies	71,4% Aantal = 25	5,7% Aantal = 2	11,4% Aantal = 4	5,7% Aantal = 2	5,7% Aantal = 2	Aantal = 35
Fiscale regelingen	14,3% Aantal = 5	5,7% Aantal = 2	51,4% Aantal = 18	14,3% Aantal = 5	14,3% Aantal = 5	Aantal = 35

8.2.2 Biodiversiteitsimpactscore en clusters

Dit assessment bevat verschillende clusters: agrarisch, bos-en natuurbeheer, marien, circulaire economie, mobiliteit, water en bodem, bestaande bouw, nieuwbouw en industrie. Figuur 8.2 toont het aantal subsidies per biodiversiteitsimpactscore per ministerie en cluster. Bij de interpretatie van het figuur is het van belang dat meer dan de helft van de geanalyseerde subsidies afkomstig was van de ministeries van LNVN en IenW.

Figuur 8.2 Biodiversiteitimpactscore per ministerie en cluster (aantal regelingen). De kleuren verwijzen naar clusters. De omvang van de bol geeft het aantal regelingen weer.

- Voor het ministerie van LVVN blijkt dat de agrarische subsidies variëren van negatieve tot positieve beoordelingen. Subsidies in de mariene sector zijn binnen dit assessment overwegend beoordeeld als *Gemengd, overwegend positief*. Subsidies op het gebied van bos- en natuurbeheer worden binnen dit assessment voornamelijk gekenmerkt door een positieve biodiversiteitsimpactscore. *Zie paragraaf 8.2.3.*
- Binnen het ministerie van IenW zijn de beoordeelde subsidies gericht op de circulaire economie beoordeeld als *Positief* of *Gemengd, overwegend positief*. De mobiliteitssubsidies laten een meer gemengd beeld zien met zowel positieve als negatieve biodiversiteitsimpactscores; drie daarvan zijn als negatief geclassificeerd. Deze zijn met name gericht op stimuleren van fossiele mobiliteit. *Zie paragraaf 8.2.4.*
- Voor het ministerie van VRO is sprake van een duidelijke tweedeling. Subsidies gericht op cluster Bestaande bouw zijn beoordeeld als *Gemengd, overwegend positief*, *Neutraal* (één subsidie) of *Gemengd*

(één subsidie). Daarentegen zijn de subsidies voor het cluster Nieuwbouw beoordeeld als *Gemengd, overwegend negatief*. Zie paragraaf 8.2.5.

- De bevindingen voor het ministerie van KGG geven een overwegend negatieve impact op biodiversiteit. Dit betreft de beoordeling van de fossiele brandstofsubsidies die in dit assessment zijn meegenomen. Zie paragraaf 8.2.6.

In de volgende paragrafen volgt een beknopte duiding van de bevindingen per ministerie. Hierbij worden de bevindingen voor het ministerie van Financiën apart toegelicht in paragraaf 8.2.7. De fiscale regelingen binnen dit assessment vallen onder de gedeelde verantwoordelijkheid van het inhoudelijke domeinen van het betreffende ministerie en het ministerie van Financiën.

8.2.3 Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Tweedeling in agrarische subsidies; subsidies die gericht zijn op transitie van de sector en subsidies die de status quo in de Nederlandse landbouw ondersteunen

In dit assessment is het cluster *Agrarisch* het grootste cluster, met in totaal 47 subsidies. Het betreft een divers palet aan subsidies, variërend van Europese regelingen zoals het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) tot innovatiesubsidies en fiscale stimulansen. Daarmee kent dit cluster ook een brede variatie aan doelstellingen per subsidie. Sommige subsidies zijn gericht op het versterken van de concurrentiepositie van agrarische bedrijven, andere subsidies expliciet op transitie door verduurzaming en innovatie van productiesystemen te stimuleren. De effecten van agrarische subsidies op biodiversiteit laten een wisselend beeld zien met beoordelingen door experts die variëren van *Positief* tot *Negatief*.

Een deel van de agrarische subsidies ondersteunt primair het gangbare productiesysteem (status quo) en is door experts beoordeeld met een overwegend negatieve invloed op de biodiversiteit. Deze subsidies zijn bijvoorbeeld gericht op inkomens- of productiesteun, zonder expliciete stimulans voor natuurinclusieve productie. Daarmee dragen zij bij aan het in stand houden van het gangbare landbouwsysteem in Nederland, dat samenhangt met negatieve effecten op alle vijf drukfactoren van biodiversiteit. De extra financiële ruimte die deze subsidies bieden leidt meestal slechts tot beperkte aanpassingen in de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld door risico's af te dekken of emissies te verminderen binnen bestaande wettelijke kaders. In de referentiesituatie zou op termijn een prikkel kunnen bestaan om de bedrijfsvoering aan te passen. Door zogenoemde *lock-in*-effecten kan de subsidie systeemverandering op lange termijn in de weg staan.

Daartegenover staan subsidies die expliciet zijn gericht op transitie naar duurzamere agrarische productiesystemen waaronder programma's voor agrarische verduurzaming, subsidies voor natuurbeheer, adoptie van nieuwe (duurzame) technieken, innovatiesubsidies en verplaatsing- en beëindigingssubsidies. Deze zijn overwegend positief beoordeeld doordat ze bijdragen aan extensiever landgebruik (bijvoorbeeld door verplichte maatregelen die extensief landgebruik stimuleren), vermindering van gebruik natuurlijke hulpbronnen (bijvoorbeeld door efficiënter gebruik van inputs), reductie van emissies (bijvoorbeeld door vermindering gebruik fossiele brandstoffen) en vermindering van vervuiling (bijvoorbeeld door het verplicht laten vervallen van dierproductierechten waardoor uitstoot van stikstof omlaag gaat). Investeringsondersteuning voor agrariërs maken toepassing van dergelijke duurzaamheidsmaatregelen en technieken mogelijk door het overbruggen van initiële investeringskosten. Daarnaast bieden agrarische programma's mogelijkheden om nieuwe technieken te testen en te optimaliseren.

Mariene subsidies hebben positieve biodiversiteitseffecten door minder bodemberoering, schonere uitstoot en duurzamer gebruik van hulpbronnen

Het cluster Marien is binnen dit assessment als overwegend positief beoordeeld. De biodiversiteitimpactscore voor dit cluster wordt vooral beïnvloed door de mate waarin verduurzamingsmaatregelen in de visserij en mariene projecten daadwerkelijk leiden tot minder bodemberoering, schonere uitstoot en duurzamer gebruik van hulpbronnen. Positieve effecten hangen samen met efficiëntere technieken, quota en monitoring die populaties beschermen en de verwachte afname van druk op de zeebodem en waterkwaliteit. Tegelijkertijd blijven veel effecten onzeker doordat de impact sterk afhankelijk is van het gedrag van vissers en de context waarin innovaties worden toegepast. Daarnaast kunnen kleine verduurzamingsstappen, zoals filters of schonere technieken, ervoor zorgen dat gangbare activiteiten voortgezet worden en daarmee ook op lange termijn schadelijke effecten blijven bestaan. De balans tussen negatieve effecten op korte termijn

---

(bijvoorbeeld door bouw of grondstoffenwinning voor installaties) en voordelen op lange termijn is vaak nog onzeker.

Subsidies Bos- en natuurbeheer zijn overwegend positief voor biodiversiteit

De 7 geanalyseerde subsidies van het cluster Bos- en natuurbeheer hebben een overwegend positieve biodiversiteitsimpact. Samenvattend wordt de biodiversiteitimpactscore voor het cluster Bos en Natuurbeheer voornamelijk bepaald door de mate waarin subsidies worden ingezet voor de omzetting van landbouwgrond naar natuur, het behoud en de uitbreiding van natuurgebieden en de kwaliteit van het beheer door terreinbeherende organisaties. Positieve effecten van deze subsidies komen vooral voort uit verminderd gebruik van hulpbronnen en vervuulende stoffen, verbeterde habitatconnectiviteit (geen versnippering) en extra koolstofvastlegging via bosaanplant en behoud van houtopstanden.

8.2.4 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Subsidies die het gebruik van het openbaar vervoer in Nederland stimuleren dragen positief bij aan de biodiversiteit.

Binnen het cluster Mobiliteit zijn 22 subsidies beoordeeld, verdeeld over de subclusters Wegvervoer, Openbaar vervoer, Luchtvaart en Scheepvaart. Subsidies die gericht zijn op het stimuleren van het openbaar vervoer zijn overwegend positief beoordeeld met betrekking tot biodiversiteit vanwege hun bijdrage aan een duurzamer en efficiënter mobiliteitssysteem. Verwacht wordt dat een verschuiving van activiteiten zal optreden, waarbij het gebruik van het wegverkeer afneemt naarmate het openbaar vervoer toeneemt, met een positief effect voor biodiversiteit. Daarentegen hebben lagere accijnzen op diesel en LPG een negatief effect; deze subsidies bevorderen het gebruik van fossiele brandstoffen en belemmeren de transitie naar duurzamere alternatieven. Hierdoor pakken ze negatief uit voor de biodiversiteit ten opzichte van de referentie, waar meer gebruik wordt gemaakt van energie-efficiënte of biodiversiteitsvriendelijkere alternatieven, zeker aangezien duurzame opties beschikbaar zijn.

De biodiversiteitsimpact van subsidies voor de luchtvaart en scheepvaart is sterk afhankelijk van het internationale karakter van deze sectoren.

De sectoren Luchtvaart en Scheepvaart worden gekenmerkt door hun internationale karakter - zowel in het transport zelf als in de van toepassing zijnde Europese regelgeving. Volgens experts zullen subsidies voor duurzame brandstoffen, zoals E-fuels, binnen de luchtvaart naar verwachting niet leiden tot extra inspanningen boven op de Europese verplichting. Omdat deze subsidies slechts voldoen aan bestaande regelgeving en geen extra verandering in economische activiteiten teweegbrengen, wordt er geen directe impact op biodiversiteit verwacht. De accijns- en btw-vrijstellingen op internationaal vliegverkeer hebben daarentegen wel een negatieve impact op biodiversiteit. Deze regelingen stimuleren extra vliegbewegingen en vergroten daarmee de druk op biodiversiteit.

Voor de scheepvaartsector geldt dat de belangrijkste negatieve effecten op biodiversiteit voortkomen uit het gebruik van fossiele brandstoffen, de bijbehorende emissies en de versturende werking van transportbewegingen op aquatische ecosystemen. Vanwege het internationale karakter van de sector hebben accijnskorting slechts een beperkt effect op het aantal vaarbewegingen en daarmee op biodiversiteit. Subsidies gericht op de verduurzaming van zee- en binnenvaart zijn positief beoordeeld. Ze dragen bij aan het verminderen van twee belangrijke drukfactoren op biodiversiteit: klimaatverandering (door minder broeikasgasemissies) en vervuiling (door afname van luchtverontreinigende emissies).

Water- en bodemsubsidies hebben impact op, met name via het gebruik en exploitatie van natuurlijke hulpbronnen en vervuiling

Dit cluster omvat vier subsidies waarvan de activiteiten biodiversiteit beïnvloeden, voornamelijk via de drukfactoren *Natuurlijke hulpbronnen* en *Vervuiling*. De effecten op biodiversiteit kunnen zowel positief als negatief uitvallen, afhankelijk van de aard van de economische activiteiten. Zo kan de winning van grond- en oppervlaktewater leiden tot een afname van habitats, verzilting, verstoring van waterstromen en toename van wateroverlast, wat negatieve gevolgen heeft voor biodiversiteit. Een voorbeeld hiervan is de vrijstelling van leidingwaterbelasting voor grootverbruikers, die dergelijke risico's potentieel vergroot. Daarentegen gaan er ook positieve effecten op biodiversiteit uit van maatregelen binnen dit cluster. Zo bevordert het Besluit financiële bepalingen bodemsanering de sanering van verontreinigde bodems, wat directe voordelen

---

oplevert voor de ecologische kwaliteit van het gebied. Ook economische activiteiten gericht op het verbeteren van de waterkwaliteit dragen bij aan biodiversiteitsherstel en hebben een overwegend positieve beoordeling gekregen. Tegelijkertijd geldt dat processen zoals waterwinning en -zuivering ruimte, energie en grondstoffen vereisen, wat juist weer negatieve druk kan uitoefenen op de drukfactoren van biodiversiteit.

Circulaire-economiesubsidies overwegend positief voor biodiversiteit via vermindering van klimaatdruk en grondstofgebruik

De drie subsidies binnen circulaire economie zijn overwogen positief beoordeeld in het assessment. Voor circulaire economie staan de volgende vier hoofdstrategieën centraal: (i) vermindering van grondstoffengebruik, (ii) substitutie van grondstoffen, (iii) levensduurverlenging en (iv) hoogwaardige verwerking (ministerie van IenW 2023). Deze strategieën hebben over het algemeen positieve effecten op biodiversiteit, met name door de druk op het klimaat en natuurlijke hulpbronnen te verlagen. Mijnbouw en ontbossing voor primaire grondstoffen leiden tot habitatverlies, versnippering van ecosystemen en verstoring van soorten. Door circulaire strategieën toe te passen kunnen deze negatieve effecten worden verminderd of voorkomen. Bovendien kan de circulaire economie energie-intensieve en milieubelastende productiemethoden vervangen door duurzamere alternatieven.

8.2.5 Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

De invloed van bouwsubsidies op biodiversiteit wordt in belangrijke mate bepaald door uitvoeringskeuzes op lokaal niveau.

Voor het ministerie van VRO zijn negen subsidies beoordeeld. Dit ministerie streeft twee belangrijke maatschappelijke doelstellingen na: het vergroten van de woningvoorraad en het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad. Ter bevordering van het vergroten van de woningvoorraad zijn diverse subsidieregelingen beschikbaar gesteld die de realisatie van nieuwbouw stimuleren. In de dit onderzoek is naar voren gekomen dat dergelijke stimulansen negatieve effecten kunnen hebben op biodiversiteit. De impact op biodiversiteit is vooral gerelateerd aan het ruimtebeslag van nieuwbouw. De omzetting van landgebruik, met name in buitengebieden naar bebouwd gebied, of de toename van versnippering van ecosystemen en de benodigde infrastructuur, leiden tot toename op de drukfactor *Verandering in land-zeegebruik*. Daarnaast speelt ook de milieubelasting van nieuwbouwwoningen in het buitengebied een rol; denk hierbij aan energie- en waterverbruik, afvalproductie en de CO₂-uitstoot tijdens gebruiksfase. Dan is er ook nog de bouwfase met de nodige emissies en vervuiling. Deze inzichten maken echter duidelijk dat keuzes rond locatie, ruimtelijke inpassing en het meegeven van natuurinclusieve voorwaarden bij subsidiering helpen om de potentiële druk op biodiversiteit te beperken.

De subsidieregelingen, gericht op de bestaande woningvoorraad, focussen hoofdzakelijk op energiebesparing en de daarmee gepaard gaande CO₂-reductie. Dit heeft overwegend een positieve impact op biodiversiteit via het verlagen van de drukfactor *Klimaatverandering*. Desalniettemin zijn er ook negatieve effecten op biodiversiteit van deze subsidies geïdentificeerd. De duurzaamheid van de gebruikte bouwmaterialen is hierbij een belangrijke bepalende factor. Daarnaast kan woningisolatie leiden tot het verlies van nestgelegenheid voor vogels en vleermuizen, afhankelijk van de gebruikte materialen en uitvoering. Tegelijkertijd bieden de maatregelen kansen om bij te dragen aan natuurherstel, bijvoorbeeld door het integreren van ecologische elementen in de bebouwde omgeving. Op dit moment ontbreekt biodiversiteit als expliciete beoordelingsparameter in de voorwaarden van deze subsidie. Hierdoor zijn eventuele positieve effecten op biodiversiteit grotendeels afhankelijk van de wijze van uitvoering op lokaal niveau en van aanvullende keuzes door gebouweigenaren of uitvoerders. Voorbeelden hiervan zijn natuurinclusieve isolatiemethoden en het vergroenen van de directe leefomgeving zoals daken, gevels of tuinen.

8.2.6 Ministerie van Klimaat en Groene Groei

De beoordelingen laten zien dat de meeste fossiele brandstofsubsidies naar verwachting een negatieve impact hebben op biodiversiteit, afhankelijk van weglekeffecten

De beoordeelde regelingen van het ministerie van KGG (en het ministerie van Financiën) dragen bij aan het in stand houden van productieprocessen in Nederland. Deze fossiele brandstofsubsidies zijn met andere woorden bedoeld om de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse industrie te ondersteunen. Afschaffing van deze regelingen kan ervoor zorgen dat productie naar het buitenland verplaatst.

In dit assessment zijn 17 fossiele subsidies beoordeeld. In de referentie, zonder deze subsidies, is er bij verplaatsing sprake van weglekeffecten. Deze weglekeffecten betekenen een verschuiving van biodiversiteitseffecten naar het buitenland omdat productie daar naartoe wordt verplaatst. Dit in kaart brengen vraagt verdiepend onderzoek: enerzijds over deze kans op verplaatsing, anderzijds over de mate van weglekeffecten. Veel betrokken sectoren opereren op Europese markten zoals ijzer en staal, industriële gassen en bouwmaterialen. Voor de meeste drukfactoren is echter niet bekend hoe de Nederlandse industrie zich precies verhoudt tot haar Europese en mondiale concurrenten.

De fossiele subsidies nemen gedeeltelijk de prikkel weg om te investeren in energie-efficiëntie en verduurzaming. Hoewel voor sommige verduurzamingsopties een handelsperspectief überhaupt ontbreekt (ook bij afschaffing fiscale regelingen), zijn er in het algemeen nog energiebesparingsmaatregelen beschikbaar die bedrijven kunnen doorvoeren die bij hogere energiekosten kosteneffectief zijn. Op die manier zorgen de fiscale regelingen voor een toename van de druk op de vier biodiversiteitsdrukfactoren, namelijk voor *Verandering in land- en zeegebruik*, *Natuurlijke hulpbronnen*, *Klimaatverandering* en *Vervuiling*.

De beoordelingen laten zien dat de meeste fossiele brandstofsubsidies naar verwachting een negatieve invloed hebben op biodiversiteit, gegeven de in dit onderzoek gehanteerde referentie zonder deze subsidies.

8.2.7 Ministerie van Financiën

Bij fiscale regelingen is het meenemen van nationale en internationale effecten bepalend voor de beoordeling op biodiversiteit

Voor het ministerie van Financiën zijn 35 fiscale regelingen beoordeeld; een overzicht is opgenomen in tabel 8.9. Deze regelingen vallen onder de gedeelde verantwoordelijkheid van het inhoudelijke ministerie en het ministerie van Financiën. De onderbouwing van de afzonderlijke beoordelingen is opgenomen in de betreffende paragrafen.

Het belastingstelsel kent verschillende fiscale regelingen die de belastingopbrengst verminderen zoals aftrekposten, vrijstellingen, heffingskortingen en verlaagde tarieven. De fiscale regelingen die in dit assessment zijn beoordeeld zijn veelal gericht op het stimuleren van specifieke sectoren, door kosten te verlagen of om de consumptie van specifieke producten goedkoper te maken. De meeste van deze regelingen zijn niet ontworpen met het oog op biodiversiteit. Er zijn vaak beperkte mogelijkheden om rekening te houden met biodiversiteit, in vergelijking tot bijvoorbeeld innovatieregelingen, waar het makkelijker is om in de voorwaarden te sturen op biodiversiteitsvriendelijke elementen.

De uitkomsten van de beoordeling variëren van *Negatief* tot *Positief*. In de meeste gevallen hebben de fiscale regelingen met economische doelstellingen - met name wanneer zij specifieke sectoren stimuleren - een negatieve invloed op biodiversiteit. In vergelijking tot andere typen subsidies was bij fiscale regelingen het meenemen van nationale en internationale effecten bepalend voor de uiteindelijke beoordeling. Een nadere toelichting op de afzonderlijke fiscale regelingen en hun mogelijke impact op biodiversiteit is opgenomen bij de inhoudelijke domeinen van de betreffende ministeries.

Tabel 8.9 Overzicht van de fiscale rijksmiddelen met biodiversiteitimpactscore

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	Biodiversiteits-impactscore
Accijns- en btw-vrijstelling kerosine in het internationale luchtverkeer	Mobiliteit	5.1.3.3	2.200	▲	▲	▲	▲	onbekend	Negatief
Belastingvermindering energiebelasting	Industrie	7.1.3	4.677	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	Neutraal
Cultuurgrondvrijstelling in overdrachtsbelasting (OVb)	Agrarisch	4.1.7.2	268	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	Gemengd, overw. negatief
Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas	Industrie	7.1.1	1.976	▲	▲	▲	▲	onbekend	Negatief
Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit	Industrie	7.1.2	2.167	▲	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend	Geen consensus
Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet	Bos- en natuurbeheer	4.3.1	50	▼	=	▼	▼	=	Positief
Gratis verstrekte rechten in het kader van EU-ETS	Industrie	7.3.3	2.706	onbekend	onbekend	▲	onbekend	onbekend	Geen consensus
Hypotheekrenteaftrek	Bouw	6.1.1.6	11.192	=	=	=	=	=	Neutraal
Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking	Industrie	7.2.10	778	▲	▲	▲	▲	▲	Negatief
Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee	Industrie	7.3.2	0	▲	Neutraal	▲	▲	Neutraal	Geen consensus
Lager accijnstarief op diesel	Mobiliteit	5.1.1.8	1.281	onbekend	onbekend	▲	▲	▲	Negatief
Lager accijnstarief op LPG	Mobiliteit	5.1.1.9	245	=	onbekend	onbekend	onbekend	=	Gemengd
Landbouwvrijstelling in de winstsfeer	Agrarisch	4.1.7.1	1.408	▲	▲	▲	▲	=	Negatief
Milieu-investeringsaftrek (MIA): mobiliteit	Mobiliteit	5.1.1.10	80	onbekend	onbekend	▼	▼	▼	Gemengd, overw. positief
MRB-vrijstelling zero-emissievoertuigen	Mobiliteit	5.1.1.7	415	onbekend	onbekend	▼	▼	=	Positief
Raffinaderijvrijstelling accijns	Industrie	7.2.8	279	onbekend	▲	▲	▲	onbekend	Negatief
Raffinaderijvrijstelling energiebelasting	Industrie	7.2.6	80	onbekend	onbekend	▲	onbekend	onbekend	Negatief
Subsidieregeling indirecte kostencompensatie (IKC) ¹	Industrie	7.3.4	186	▲	▲	▲	▲	onbekend	Geen consensus
Teruggaveregeling energiebelasting voor instellingen	Industrie	7.3.1	33	onbekend	onbekend	▲	onbekend	onbekend	Gemengd
Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart	Mobiliteit	5.1.4.4	120	=	=	=	=	=	Neutraal
Verlaagd btw-tarief sierteelt ²	Agrarisch	4.1.7.4	321	▲	▲	▲	▲	▲	Geen consensus
Verlaagd tarief energiebelasting glastuinbouw	Agrarisch	4.1.7.6	220	onbekend	▲	▲	onbekend	=	Gemengd, overw. negatief
Verlaagde btw voor personenvervoer	Mobiliteit	5.1.2.5	676	▼	▼	▼	▼	▼	Positief
Vrijstelling accijns gebruik van stookolie	Mobiliteit	5.1.4.3	429	=	=	=	=	=	Neutraal

Naam subsidie	Cluster	Paragraaf	Budget in mln. euro	Verandering in land- en zeegebruik	Natuurlijke hulpbronnen	Klimaatverandering	Vervuiling	Invasieve soorten	Biodiversiteits-impactscore
Vrijstelling assurantiebelasting brede weersverzekering (ASB)	Agrarisch	4.1.7.3	7	=	onbekend	onbekend	onbekend	=	Neutraal
Vrijstelling energiebelasting metallurgische en mineralogische procedés	Industrie	7.2.1	184	▲	▲	▲	▲	onbekend	Negatief
Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking	Industrie	7.2.9	44	▲	▲	▲	▲	▲	Negatief
Vrijstelling leidingwaterbelasting voor grootgebruikers	Water en Bodem	5.2.4	108	▲	▲	▲	▲	=	Negatief
Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer	Bos- en natuurbeheer	4.3.2	15	▼	▼	▼	▼	=	Positief
Vrijstelling voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische procedés	Industrie	7.2.2	8	▲	▲	▲	▲	onbekend	Negatief
Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers	Industrie	7.2.5	529	▲	▲	=	▲	onbekend	Negatief
Vrijstelling voor non-energetisch verbruik van aardgas	Industrie	7.2.3	105	▲	▲	▲	▲	▲	Negatief
Vrijstelling voor restgassen	Industrie	7.2.7	135	onbekend	onbekend	▲	onbekend	onbekend	Negatief
Vrijstellingen in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch verbruik	Industrie	7.2.4	135	▲	▲	▲	▲	▲	Negatief
Zuivelvrijstelling verbruiksbelasting alcoholvrije dranken	Agrarisch	4.1.7.5		▲	▲	▲	▲	=	Negatief

Legenda: ▲: stijging drukfactor; ▼: daling drukfactor, =: geen of gering effect op drukfactor; onbekend: geen richting aangegeven door onvoldoende informatie beschikbaar, complexiteit of onzekerheid.

Drukfactoren: Verandering land- en zeegebruik, Natuurlijke hulpbronnen, Klimaatverandering, Vervuiling en Invasieve soorten.

- ¹ Duiding geen consensus 'Subsidierегeling indirecte kostencompensatie (IKC)': de experts zijn niet tot een consensus gekomen over de beoordeling van de biodiversiteitsimpact van deze regeling vanwege mogelijk positieve effecten van elektrificeren en investeringen in verduurzaming (beoordelingen wisselen tussen *Negatief*, *Gemengd* en *Gemengd, overwegend negatief*).
- ² Duiding geen consensus 'Verlaagd btw-tarief sierteelt': er is geen consensus onder de experts. Hierbij spelen met name de mogelijke voordelen van kassen als netstabilisator en de mogelijk positieve effecten bij de consument (relatie met de natuur door planten in de eigen omgeving) een rol. Er wordt zowel de biodiversiteitsscore *Negatief* als *Gemengd, overwegend negatief* gegeven.

---

9 Aandachtspunten bij aanpak, interpretatie en methodiek

Dit hoofdstuk beschrijft aandachtspunten bij aanpak, interpretatie van de bevindingen en methodiek.

9.1 Reikwijdte en dekking van de bestudeerde subsidies

Bij de interpretatie van de bevindingen van dit assessment is het belangrijk rekening te houden met het feit dat niet alle subsidies per ministerie zijn meegenomen. Zoals in hoofdstuk 2 is aangegeven is gewerkt met een ondergrens van € 5 mln. en is gekeken naar subsidies die nog een aantal jaar doorlopen. De begroting van 2024 is als basis gebruikt, waardoor nieuwe subsidies niet zijn meegenomen. Daarnaast zijn er per ministerie andere keuzes gemaakt, afhankelijk van het beschikbare budget; een deel van de overige en nieuwere subsidies zal in een vervolgfase van dit onderzoek worden meegenomen. Bij het ministerie van KGG kon voor de selectie worden voortgebouwd op de bijlage van de miljoenennota over fossiele subsidies. Bij het ministerie van IenW is de beoogde doorlooptijd van het project mede leidend geweest, waardoor (nog) niet alle belangrijke subsidies zijn beoordeeld.

Alleen bij de selectie van subsidies voor het ministerie van LNV zijn subsidies voor onderzoek, onderwijs en groeifondsen en Spuks¹⁷ meegenomen. Deze typen subsidies zijn complexer van aard omdat hun impact vaak gepaard gaat met onzekerheid en/of indirecte en langetermijneffecten. Voor decentrale regelingen, zoals subsidies via de provincie en Spuks, blijkt meer informatie nodig te zijn van decentrale overheden over de uitwerking van de economische activiteiten. De subsidies voor onderzoek, onderwijs en groeifondsen van LNV zijn niet in deze rapportage opgenomen omdat het protocol niet op eenzelfde manier gehanteerd kon worden als voor de subsidies in deze rapportage. De subsidies zijn complex door het stimuleren van veel en verschillende typen economische activiteiten op het gebied van onderwijs, onderzoek en kennisverspreiding. Daarbij zijn de subsidies gericht op een breed scala aan programma's en onderzoeks- en onderwijsprojecten, wat leidt tot een grote diversiteit aan gesubsidieerde activiteiten en onzekerheid over opschaling.

9.2 De meerwaarde van de inventory approach voor het beoordelen van biodiversiteitseffecten

De in deze assessment toegepaste *inventory approach* maakt niet alleen een brede beoordeling mogelijk maar geeft ook inzicht in de wijze waarop subsidies positief of negatief kunnen uitwerken op biodiversiteit. De methode kijkt systematisch naar de doorwerking via drukfactoren en laat zien dat het uiteindelijke effect op de biodiversiteit afhankelijk is van context, gedragseffecten en uitvoeringspraktijk (Van Alphen et al. 2025). De context wordt daarbij bepaald door onder meer de tijdsperiode, de locatie en geografische schaal en het type impact op ecosysteem en biodiversiteit, evenals de onomkeerbaarheid en intensiteit van deze effecten.

Voor deze methodiek is de keuze van de referentie essentieel voor de beoordeling. De referentie vraagt het maken van aannames over de situatie zonder subsidie, zoals bij de fossiele brandstofsubsidies. In de expertsessies zijn systeem- en gedragseffecten, waar relevant, meegenomen in het assessment, evenals indirecte effecten. Deze indirecte effecten vergroten wel de complexiteit van de beoordeling (Brink et al. 2024).

Voor de vraag of subsidies positief, gemengd of negatief doorwerken op biodiversiteit, is de precieze omvang minder doorslaggevend dan de aard en richting van de effecten. In dat opzicht vullen de in dit assessment toegepaste *inventory approach* en de alternatieve benadering van de *external cost approach* elkaar aan

---

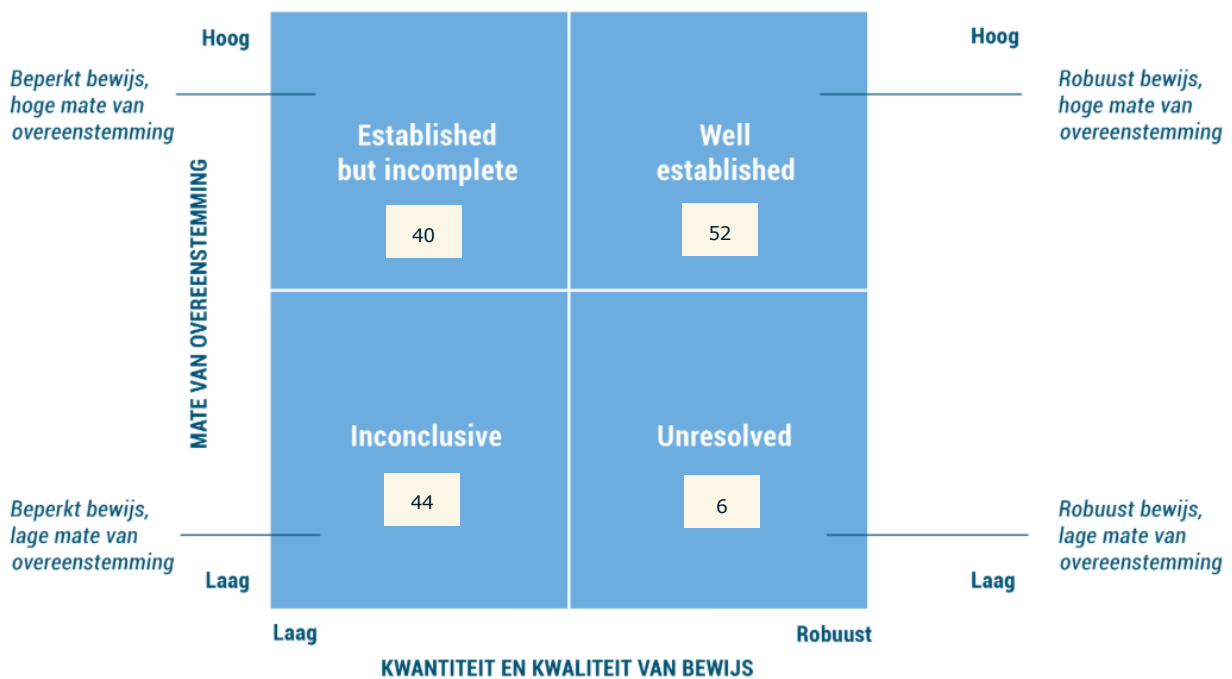
¹⁷ Specifieke uitkeringen gemeenten en provincies.

(Brink et al. 2024). Waar de inventory approach vooral inzicht biedt in de aard, richting en mechanismen van effecten, kan de external cost approach aanvullende informatie verschaffen over de financiële omvang van deze effecten. Beide benaderingen kunnen daarmee bijdragen aan beleidsprioritering, zij het op verschillende manieren; niet alleen via financiële kwantificering, maar ook via een gestructureerde beoordeling van de directe en indirecte effecten en hun doorwerking op biodiversiteit.

9.3 Zekerheidsoordeel; grote overeenstemming, soms met overtuigend, soms met beperkt bewijs

In dit onderzoek is bij iedere biodiversiteitsimpactscore ook een 'zekerheidsoordeel' toegevoegd door de experts tijdens de expertsessie, zie paragraaf 3.2.4. Dit zekerheidsoordeel vat de volgende zaken samen: (1) de mate van aanwezigheid van bewijs ter onderbouwing van de beoordeling en (2) de mate van overeenstemming binnen de expertgroep over de onderbouwing van de beoordeling.

In figuur 9.1 staan tellingen van de toegekende zekerheidsoordelen binnen dit onderzoek. Alle beoordelingen overziend blijkt dat er in 90% (92 van de 102 subsidies) van de beoordelingen grote overeenstemming onder de experts was over de onderbouwing van de beoordeling. Hieruit volgt dat er bij de oordeelsvorming een grote mate van overeenstemming was tussen de experts over de beschikbare gegevens, de bestaande literatuur en inschattingen van andere deskundigen. In tien gevallen is er geen overeenstemming over het onderliggende bewijs van de drukfactoren; dit betrof in 60% van de gevallen een fiscale regeling.

Figuur 9.1 Overzicht van de zekerheidsoordelen bij de beoordelingen, aangepast naar IPBES 2019

Daarnaast kunnen we uit de tellingen afleiden dat er in 44 gevallen beperkt, en in 58 gevallen overtuigend, bewijs was ter onderbouwing van de beoordeling. In het beperkt aantal gevallen waarin een bestaande evaluatie van de regeling op biodiversiteit beschikbaar was, bleek het bewijs overtuigend. Voor veel van de onderzochte subsidies ontbraken echter gerichte evaluaties op biodiversiteitsimpact. Bij deze regelingen bestaan er daardoor onzekerheden, bijvoorbeeld over de effecten in de mondiale context. Het is aannemelijk dat aanvullend bewijs vooral de mate van zekerheid zou vergroten, zonder de richting van het oordeel te veranderen. Een subsidie die als positief wordt beoordeeld, zal daardoor niet plotseling als negatief worden gezien en vice versa.

Bij zes subsidies is het zekerheidsoordeel *Unresolved* toegekend (rechtsonder in de figuur). Er is weliswaar robuust bewijs over de biodiversiteitseffecten maar experts verschillen van mening over de interpretatie daarvan. Dit gold onder meer voor subsidies die elektrificatie stimuleren. Elektrificatie kan de drukfactor *Klimaatverandering* zowel vergroten als verkleinen; de productie van elektriciteit voor grootverbruikers, zoals de chemische industrie, veroorzaakt extra uitstoot van broeikasgassen terwijl de vervanging van aardgas door elektriciteit juist een reductie kan opleveren. Het zekerheidsoordeel biedt informatie over de totstandkoming van het oordeel; hoe overtuigend het wetenschappelijke bewijs is en in hoeverre er overeenstemming bestaat over dat bewijs. Het zekerheidsoordeel geeft geen informatie over de mate van de biodiversiteitsimpact en is in principe ook geen maatstaf voor de prioritering van subsidies in het vervolgproces.

9.4 Ervaringen toepassing methodiek

De gehanteerde methodiek wordt beschreven in Van Alphen et al. (2025). In deze paragraaf bespreken we de ervaringen die zijn opgedaan tijdens de uitvoering van het protocol. Voor dit onderzoek zijn in totaal 32 expertsessies georganiseerd, waarbij in elke sessie drie tot vijf subsidies zijn geëvalueerd. Elke expertsessie bestond uit een projectteam en een expertgroep. Het projectteam bestond uit een gespreksleider, een notulist en een onderzoeker om de subsidie toe te lichten. Behalve de gespreksleider varieerde de samenstelling van het projectteam tussen de sessies, afhankelijk van het onderwerp. De expertgroep was samengesteld uit ecologen en economen, geselecteerd op hun deskundigheid over het onderwerp. In totaal namen 79 experts deel aan de sessies, waarvan ongeveer 25% aan meer dan één sessie deelnam. Aan elke expertsessie hebben vier tot vijf experts deelgenomen. Alle sessies werden op dezelfde wijze georganiseerd, volgens het protocol dat voor de beoordelingen is opgesteld (Van Alphen et al., 2025). De sessies duurden maximaal één uur per subsidie, zodat er in een dagdeel maximaal vier tot vijf subsidies konden worden besproken.

De gehanteerde biodiversiteitsimpactscores, aangevuld met de mogelijkheid tot toelichting, boden de experts ruimte om hun oordelen te onderbouwen en waar nodig te nuanceren. In de meeste gevallen droeg dit bij aan gedeelde inzichten en werd op constructieve wijze consensus bereikt over de beoordeling. De methodiek bood een gestructureerde en uniforme aanpak om de mogelijke causale relatie tussen subsidie, economische activiteiten, vijf drukfactoren en biodiversiteit in kaart te brengen. Door de analyse te baseren op de vijf drukfactoren, werden de diverse aspecten van biodiversiteit meegenomen in de beoordeling.

De volgende factoren hadden invloed op zowel de discussies als de biodiversiteitsimpactscores van de voorliggende subsidies:

- **Helderheid van de referentie als basis voor de beoordeling:** de helderheid van de referentie – die werd gebruikt om de verandering in economische activiteiten als gevolg van de subsidie te beoordelen – had een grote invloed op de discussies en de daaruit volgende biodiversiteitsimpactscore. Het formuleren van een gedeelde referentie, met eventuele aannames, bleek essentieel voor de beoordeling.
- **Beschikbaarheid van recente evaluaties van de subsidies:** de aanwezigheid van evaluaties beïnvloedde de discussie en de mate van zekerheid van het bepalen van de biodiversiteitsimpactscore. Beschikbare evaluaties boden waardevolle informatie over impact, met name rond de te verwachten verandering in economische activiteiten en in een beperkt aantal gevallen voor de impact op biodiversiteit. Soms hadden de beleidsonderzoekers, die de sessie voorbereidden, nog geen toegang tot deze evaluaties, terwijl (een van) de experts die al wel had(den). Dit bleek waardevol voor de discussie en het bepalen van de biodiversiteitimpactscore voor zover (tussen)resultaten gedeeld konden worden.
- **Samenstelling van de expertgroep:** de samenstelling van de expertgroep had invloed op zowel de aard van de discussies als op de totstandkoming van de biodiversiteitimpactscore. In meerdere sessies werd zichtbaar hoe experts actief naar elkaar luisterden en elkaars perspectieven betrokken bij hun beoordeling, ook tussen ecologen en economen. Het protocol was ook zodanig ingericht dat dit zoveel mogelijk werd gefaciliteerd door individuele en groepsbeoordelingen. In een aantal sessies was die kruisbestuiving minder vanzelfsprekend, mogelijk door verschillen in vertrouwdheid met bepaalde thema's of door groepsdynamiek. Persoonlijke stijl en interactie speelden hierin ook een rol. Sessies waarin ruimte was voor open uitwisseling en onderling vertrouwen kenmerkten zich doorgaans door meer gerichte discussies en beter onderbouwde scores, ook zonder dat er altijd volledige consensus werd bereikt.

-
- **Goede afstemming met beleid:** de complexiteit van de regelgeving vormde een belangrijk aandachtspunt bij de beoordeling. De complexiteit bestaat uit voorwaarden en uitzonderingen voor subsidiëren die sterk bepalend zijn voor de biodiversiteitsimpact van een subsidieregeling. De beschikbaarheid, helderheid en specificiteit van vooraf aan de experts aangeleverde informatie hadden invloed op zowel de duur als de richting van de discussies. Met name bij subsidies die meerdere typen activiteiten omvatten of verschillende keuzemogelijkheden voor de subsidieontvanger boden, was er regelmatig behoefte aan aanvullende toelichting. Voorafgaand aan de expertsessie was een goede afstemming tussen onderzoekers en beleidsmedewerkers essentieel. Een beter gedeeld begrip van de betreffende subsidie droeg bij aan beter onderbouwde beoordelingen. Informatie die na de sessie beschikbaar kwam kon niet meer bij de beoordeling worden meegenomen.

Bij de toepassing van de methodiek moeten de volgende kanttekeningen worden geplaatst:

- **Een brede inventarisatie van effecten:** het protocol is gericht op een brede en integrale inventarisatie van effecten, zowel direct als indirect, lokaal en mondiaal, op de korte én lange termijn. Deze opzet, zoals vastgelegd in het protocol (Van Alphen et al. 2025), levert een rijke oogst aan inzichten op en sluit aan bij de beoogde breedte van de beoordeling.
Tegelijkertijd werd geconstateerd dat deze brede opzet in de praktijk tot enige variatie tussen sessies leidde die niet alleen verklaard konden worden door verschillen in subsidies. Zo lag in sommige sessies meer nadruk op langetermijneffecten dan in andere. Ook bleek het kader - voor hoever te gaan in het meenemen van bepaalde effecten - met name mondiale of effecten die leiden tot een verschuiving van economische activiteiten, niet altijd eenduidig. De mate waarin deze aspecten werden meegenomen varieerde per sessie. Dit kwam met name tot uiting in de mate van detail en volledigheid van de inventarisatie van effecten, niet zozeer in de richting van de beoordelingen.
- **Internationale effecten lastig te beoordelen:** internationale effecten, zoals verschuiving van activiteiten en milieudruk naar het buitenland, bleken in de praktijk lastig te beoordelen vanwege de complexiteit en onzekerheden. Een voorbeeld hiervan is de beoordeling van regelingen die de productie in Nederland stimuleren een verlaging van de druk in Nederland bij het afschaffen van de regeling kan gepaard gaan met een toename elders, wat het netto-effect op biodiversiteit complex maakt. Wanneer productie naar het buitenland verschuift is er een effect op de mondiale biodiversiteit, zeker als de productie elders minder duurzaam is dan in Nederland. In theorie zou dit zelfs kunnen betekenen dat het stimuleren van productie in Nederland op mondiale schaal een gunstiger effect heeft.
Deze constatering leidde tot nieuwe onderzoeksvragen. Door de beperkte tijd per subsidie moest regelmatig met aannames (in de fiches per subsidie beschreven) worden gewerkt om de beoordeling hanteerbaar te houden binnen de context van een beoordeling van een groot aantal subsidies. Een volgende stap in de methodiek zou kunnen zijn om algemene richtlijnen te ontwikkelen voor het maken van zulke aannames, zodat de consistentie tussen sessies versterkt wordt. Als alternatief kunnen er uitgebreidere analyses worden gedaan per subsidie als de expertbeoordeling van een subsidie daartoe aanleiding geeft.
- **Verschillen in analyse door een veelheid aan onderzoekers en experts:** aan het project hebben diverse onderzoekers en experts bijgedragen. Ondanks de inzet van duidelijke formats, contextindicatoren (tijd, omvang, karakter en onomkeerbaarheid van de impact), een afgestemde methodiek en frequente kwaliteitschecks, kunnen (kleine) verschillen in analyse of interpretatie zijn ontstaan. Zo werd bijvoorbeeld bij de drukfactor *Invasieve soorten* niet altijd vanuit dezelfde invalshoek geredeneerd; in sommige sessies lag de focus op exoten terwijl elders ook de robuustheid van ecosystemen werd meegewogen als een manier om effecten op invasieve soorten te duiden.
- **Neutraal geen goede term:** bij de toepassing van de biodiversiteitimpactscores bleek dat Neutraal mogelijk niet de goede term was. Een beoordeling Neutraal suggereert dat er geen significant verband is gevonden tussen de subsidie en een toe- of afname van de drukfactoren. In dit onderzoek zijn wel effecten op de drukfactoren vastgesteld maar omdat deze effecten beperkt, lokaal of verwaarloosbaar waren, hebben de experts de subsidie in de overkoepelende weging van de biodiversiteitsimpactscore als Neutraal beoordeeld. Deze biodiversiteitsimpactscore is in het onderzoek toegekend voor subsidies die wel degelijk effect hebben op biodiversiteit, maar waarbij de effecten klein of verwaarloosbaar zijn of pas op de zeer lange termijn optreden. In het vervolg is het beter om deze biodiversiteitsimpactscore daar waar relevant aan te vullen met de volgende toevoeging: Verwaarloosbare impact.

---

10 Slotbeschouwing en aanbevelingen

10.1 De meerderheid van de subsidies heeft zowel positieve als negatieve effecten

In dit assessment zijn 102 subsidies beoordeeld op hun biodiversiteitsimpact. Per subsidie zijn zowel de positieve als negatieve effecten geïnventariseerd. Dit onderzoek biedt voor het eerst een uniform en systematisch overzicht van de biodiversiteitseffecten van een groot aantal Nederlandse subsidies. Een dergelijk overzicht ontbrak tot nu toe omdat eerdere evaluaties zich doorgaans richtten op afzonderlijke subsidies en gebruikmaakten van uiteenlopende methodieken.

Uit de analyse blijkt dat 50% van de beoordeelde subsidies geheel of gedeeltelijk schadelijk voor de biodiversiteit is, terwijl 19% een positieve impact heeft. Negatieve effecten hangen vooral samen met *Verandering in land- en zeegebruik*, *Natuurlijke hulpbronnen* en *Vervuiling*.

10.2 Tweejaarlijkse cyclus in het kader van Target 18

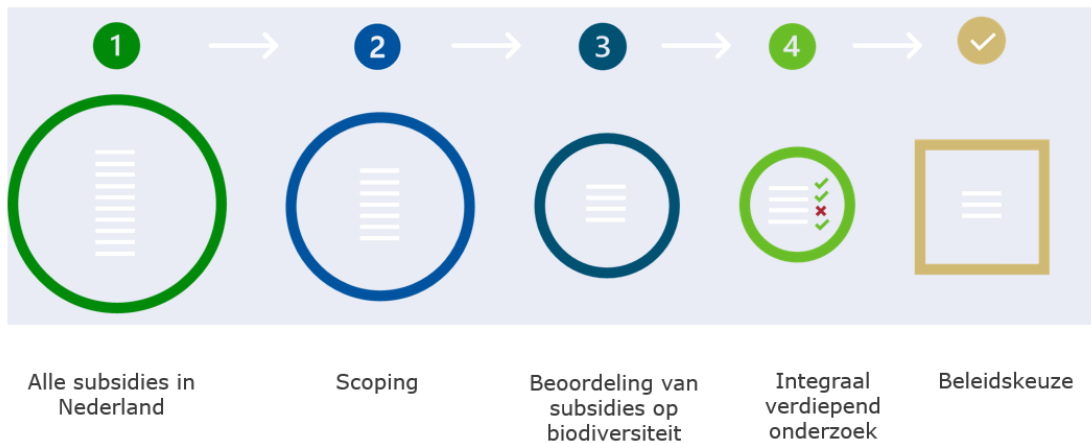
De rapportering voor Target 18 kent een tweejaarlijkse cyclus, met aandacht voor het volgen van veranderingen in relatie tot de biodiversiteitsimpact van de subsidies. Het is daarom raadzaam om elke twee jaar subsidies te monitoren op verandering van voorwaarden. Tevens is het wenselijk om in de actualisatie ook nieuwe subsidies mee te nemen die sinds dit onderzoek zijn geïntroduceerd.

De subsidies zijn in het huidige onderzoek beoordeeld op basis van hun bestaande voorwaarden. In de toekomst hoeven ze niet opnieuw te worden beoordeeld, mits de subsidies ongewijzigd blijven. De beoordelingen die nu zijn vastgesteld behouden in dat geval hun geldigheid bij verder gelijkblijvende omstandigheden. Ook subsidies die als neutraal zijn beoordeeld - dat wil zeggen: zonder significante relatie met biodiversiteit - kunnen buiten de scope van vervolgonderzoek worden gehouden zolang deze subsidies niet worden aangepast of het budget niet wezenlijk verandert.

Voor de volgende evaluatiecyclus kan de huidige methodiek opnieuw worden toegepast. Wel verdient het aanbeveling om daarbij expliciet aandacht te besteden aan verdere verfijning van de afbakening (scoping) en de toepassing van de methodiek op basis van de geleerde lessen, zoals toegelicht in het vorige hoofdstuk. Daarnaast kan het waardevol zijn om de scope van het onderzoek uit te breiden naar andere subsidies, zoals het rijksinkoopbeleid, om ook daar de mogelijke biodiversiteitsimpact van financiële stimulansen inzichtelijk te maken.

Parallel aan deze cyclische evaluatie is het van belang om ook aan de voorkant van de beleidscyclus structureel aandacht te besteden aan mogelijke effecten op biodiversiteit. Dit kan bijvoorbeeld worden gerealiseerd door het aanpassen van het Beleidskompas (<https://www.kcbr.nl/ontwikkelen-beleid-en-regelgeving/beleidskompas>), zodat in de ontwikkelfase van subsidies al rekening wordt gehouden met het voorkomen van schadelijke impact op biodiversiteit. Wij adviseren in dit kader de implementatie van de Biodiversiteitsscorekaart (zie 3.2.2) als integraal onderdeel van het Beleidskompas. De scorekaart kan worden gebruikt als analysemethode die kan helpen om de verwachte gevolgen voor biodiversiteit in beeld te krijgen. Deze scorekaart gaat verder dan een algemene beoordeling op 'duurzaamheid' en biedt expliciet aandacht aan de diverse drukfactoren op biodiversiteit. Op die manier draagt de scorekaart bij aan het vroegtijdig signaleren en mitigeren van negatieve effecten en het versterken van positieve bijdragen aan biodiversiteit.

10.3 Dit assessment als input voor het biodiversiteitsvriendelijker maken van subsidies

Figuur 20.1 Dit onderzoek betreft stap 3 en de mogelijke vervolgstappen in het kader van vervolg Target 18 zijn stap 4 en 5

Voor de uitvoering van Target 18 worden schadelijke stimulansen voor biodiversiteit, waaronder subsidies, opgespoord om geleidelijk af te schaffen, te hervormen of om te buigen. Tegelijk is het doel om positieve stimulansen voor het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit op te schalen. Hiervoor is in dit onderzoek op een gestandaardiseerde manier voor een groot aantal subsidies de effecten op biodiversiteit geïnventariseerd en beoordeeld (stap 3 figuur 10.1). Deze systematische inventarisatie is nodig om een helder beeld te krijgen van de huidige situatie en de impact op biodiversiteit van subsidies. Vervolgens is het aan het beleid om subsidies te prioriteren voor integrale hervorming, waarbij positieve elementen worden versterkt of negatieve elementen worden gemitigeerd, dan wel om subsidies geleidelijk af te bouwen of volledig af te schaffen.

Subsidies met een negatieve impact op biodiversiteit kunnen meer diepgaand worden geanalyseerd naar mogelijkheden voor hervorming, afbouwen of afschaffen (stap 4 figuur 10.1). Daarnaast kan aandacht worden besteed aan het zogenaamde 'laaghangend fruit': subsidies die relatief eenvoudig te hervormen zijn, bijvoorbeeld door gerichte randvoorwaarden om drukfactoren op biodiversiteit te verlagen toe te voegen. Verder verdient het aanbeveling om samen te werken met andere lidstaten; met name Duitsland, Italië, Frankrijk, Zwitserland en Finland zijn al actief bezig met het denken over het hervormen van subsidieregelingen. Hierdoor kan ook gelijk speelveld (*level playing field*) worden geborgd voor het Nederlandse bedrijfsleven.

De inbedding van subsidies in bredere (flankerende) beleidskaders kan ook randvoorwaarden opleveren. Subsidies staan niet op zichzelf maar zijn onderdeel van een groter geheel van wet- en regelgeving, voorlichting en handhaving. Het gaat dus niet alleen om hoe groot de subsidie is en wie de ontvangers zijn, maar vooral hoe subsidies in de brede zin worden ingezet. Alleen zo kunnen negatieve effecten worden beperkt en de gewenste positieve effecten op de biodiversiteit worden gerealiseerd.

Bronnen en literatuur

- ABF Research. (2025). *Primos prognose - Woningtekort*.
<https://primos.abfresearch.nl/dashboard/dashboard/woningtekort>
- Alphen, M. van, Odenhoven, N., Polman, N., Bergsma, G., Biesmeijer, K., Imholz, N. en Michels, R. (2025). *Operationalising the assessment of impacts of subsidies on biodiversity: an assessment protocol for the Netherlands*. (Report / Wageningen Social & Economic Research; No. 2025-044). Wageningen Social & Economic Research. <https://doi.org/10.18174/680334>
- Bergh, S.G. van den, Chardon, I., Leite, M.F.A., Korthals, G.W., Mayer, J., Cougnon, M., Reheul, D., Boer, W. de en Bodelier, P.L.E. (2024). *Soil aggregate stability governs field greenhouse gas fluxes in agricultural soils*. *Soil Biology and Biochemistry*, 191, Article 109354.
<https://doi.org/10.1016/j.soilbio.2024.109354>
- BIOFIN. (2024). The nature of subsidies: A step-by-step guide to repurpose subsidies harmful to biodiversity and improve their impacts on people and nature. United Nations Development Programme (UNDP).
<https://www.biodiversityfinance.net/publications>
- Brink, C., Vollebergh, H., Trinks, A. en Zwaneveld, P. (2024, 23 januari). *Abolishing fossil fuel subsidies: a brain teaser rather than a no-brainer* (Rapport nr. 5388). Planbureau voor de Leefomgeving & Centraal Planbureau. [https://www.pbl.nl/sites/default/files/document/2024-01/PBL-CPB-2024-Abolishing fossil fuel subsidies a brain teaser rather than a no-brainer-5388.pdf](https://www.pbl.nl/sites/default/files/document/2024-01/PBL-CPB-2024-Abolishing%20fossil%20fuel%20subsidies%20a%20brain%20teaser%20rather%20than%20a%20no-brainer-5388.pdf)
- CBS (2024). *Statline: Woningen; hoofdverwarmingsinstallaties, regio*.
<https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84948NED/table> (geraadpleegd op 16 januari 2025)
- CBS (2025). *Vorraad woningen en niet-woningen; mutaties, gebruiksfunctie, regio*.
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81955NED/table?dl=A3BAB> (geraadpleegd op 16 mei 2025)
- Convention on Biological Diversity. (2025). *Target 18: Reduce harmful incentives by at least US\$ 500 billion per year, and scale up positive incentives for biodiversity*. Geraadpleegd op 14 november 2025, van <https://www.cbd.int/gbf/targets/18>
- CE Delft (2024). *Effectenonderzoek stapeling maatregelen metallurgische en mineralogische industrieën*.
<https://ce.nl/publicaties/effectenonderzoek-stapeling-maatregelen-metallurgische-en-mineralogische-industrieen/>
- EEA (2025). Greenhouse gas emission intensity of electricity generation in Europe.
- IPBES, 2019. Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Bonn, Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services.
- IPBES, 2024. Summary for Policymakers of the Thematic Assessment Report on the Underlying Causes of Biodiversity Loss and the Determinants of Transformative Change and Options for Achieving the 2050 Vision for Biodiversity of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Bonn, IPBES secretariat.
- Kalavasta (2023). *Impactanalyse belastingmaatregelen basisindustrie*.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/09/19/impactanalyse-afschaffing-vrijstelling-duaal-verbruik-kolen>
- Ministeries van BZK & VRO. (2024). Kamerstuk 36600-XXII nr. 63.
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36600-XXII-63.html>
- Ministerie van IenW (2023). *Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE 2023-2030)*.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2023/02/03/nationaal-programma-circulaire-economie-2023-2030>

-
- Ministerie van I&M, & Ministerie van EZ. (2015). *Nationaal Waterplan 2016-2021*.
<https://open.overheid.nl/documenten/ronl-54226564-8239-402c-b159-d2206c4ccd7f/pdf>
- Ministerie van I&W, & EZK, M. v. (2018). *Structuurvisie Ondergrond*.
<https://open.overheid.nl/documenten/ronl-da2bbe33-1384-4f85-9912-1b3d389e091e/pdf>
- Ministerie van VRO. (2025). Tussen wensen en wonen. Resultaten van het WoonOnderzoek Nederland 2024.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/10/kernpublicatie-woon-24>.
- Naturalis Biodiversity Center. (2025, mei 22). *Statusrapport Nederlandse biodiversiteit 2025* (120 pp.).
Leiden, Nederland. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15350844>
- NEa (2024). *CO2-efficiëntie van de Nederlandse industrie in 2023*.
- OECD (2021). *Toolkit for Water Policies and Governance*. <https://doi.org/10.1787/ed1a7936-en>
- OECD. (2022). *Identifying and assessing subsidies and other incentives harmful to biodiversity: A comparative review of existing national-level assessments and insights for good practice*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/environment/resources/>
- OECD. (2025). *OECD Review of Fisheries 2025*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/560cd8fc-en>
- PBL (2024). *Klimaat- en Energieverkenning (KEV) 2024*. <https://www.pbl.nl/publicaties/klimaat-en-energieverkenning-2024>
- Rijksoverheid (2022). *Kabinet maakt water en bodem sturend bij ruimtelijke keuzes*. from
<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/11/25/kabinet-maakt-water-en-bodem-sturend-bij-ruimtelijke-keuzes> (geraadpleegd 21 mei 2025).
- Rijksoverheid (2023). *Bijlage 25: miljoennota*.
<https://www.rijksfinancien.nl/miljoenennota/2024/bijlage/1848724>
- RVO (2024). *Monitor Verduurzaming Gebouwde Omgeving 2024*.
<https://www.rvo.nl/sites/default/files/2024-12/Monitor-Verduurzaming-Gebouwde-Omgeving-2024.pdf>.
- SEO (2019). *Evaluatie doeltreffendheid en doelmatigheid eigenwoningregeling*. <https://www.seo.nl/wp-content/uploads/2020/07/2019-61-Evaluatie-doeltreffendheid-en-doelmatigheid-eigenwoningregeling.pdf>.
- Trinomics en BlueTerra (2023). *Effectenonderzoek vrijstellingen energiebelasting*.
https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/09/19/impactanalyse-afschaffen-verlaagd-tarief-glastuinbouw-beperken-inputvrijstelling-aardgas-en-afschaffen-vrijstelling-metallurgische-mineralogische-procedures-en-chemische-reductie?utm_source=chatgpt.com
- Withana, S., Brink, P. ten, Illes, A., Nanni, S. en Watkins, E. (2012). *Study supporting the phasing out of environmentally harmful subsidies*. Institute for European Environmental Policy (IEEP)

Bijlage 1   Lijst van organisaties van deelnemende experts

Hieronder staat een lijst van de organisaties waar de deelnemende experts werkzaam zijn.

1. Aardewerk Advies
2. ABN AMRO
3. Aequator Groen en Ruimte
4. AERES Hogeschool (Wageningen)
5. Beelining
6. CE Delft
7. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
8. CLM Onderzoek en Advies
9. Copernicus Instituut voor Duurzame Ontwikkeling (Universiteit Utrecht)
10. De Nederlandsche Bank
11. Decisio
12. Deltares
13. Departement Maatschappijwetenschappen (Wageningen Universiteit)
14. AERES Hogeschool (Wageningen)
15. Department Dierwetenschappen (Wageningen Universiteit)
16. Department of Environmental Sciences (Wageningen Universiteit)
17. Dialogic
18. Goudappel
19. Het Groene Brein
20. Independent consultant
21. Innoplant
22. International Union for Conservation of Nature (IUCN)
23. Kalavasta
24. KWR
25. MSC
26. Naturalis
27. Nederlands Lucht- en Ruimtevaartcentrum
28. Netherlands Institute for Ecology (KNAW)
29. Platform voor International Educatie
30. Programmabureau Deltaplan Biodiversiteitsherstel
31. Radboud Universiteit
32. Regio FoodValley
33. Rijksuniversiteit Groningen
34. SEO Economisch onderzoek
35. Spingco Urban Analytics
36. Staatsbosbeheer
37. Stichting Landschappen NL
38. Stichting Nationale Parken
39. Taskforce REDD
40. TNO
41. Trinomics
42. TU Delft
43. Universiteit Leiden
44. Universiteit Utrecht
45. Vrije Universiteit Amsterdam
46. Wageningen Environmental Research
47. Wageningen Livestock Research
48. Wageningen Marine Research
49. Wageningen Social & Economic Research

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Social & Economic Research
Postbus 88
6700 AB Wageningen
T 0317 48 48 88
E communication.wser@wur.nl
wur.nl/social-and-economic-research

Rapport 2026-011

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 7.900 medewerkers (7.100 fte), 2.500 PhD- en EngD-kandidaten, 12.700 studenten en 80.000 Leven Lang Leren-deelnemers behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.